

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIĀLO PĒTĪJUMU INSTITŪTS

**SOCIĀLO ZINĀTŅU
VĒSTNESIS**

SOCIAL SCIENCES BULLETIN
ВЕСТНИК СОЦИАЛЬНЫХ НАУК

2010 2 (11)

Žurnālā "Sociālo Zinātņu Vēstnesis" tiek publicēti oriģināli zinātniskie raksti sociālajās zinātnēs (socioloģijā, politikas zinātnē, ekonomikā, sociālajā psiholoģijā, tiesību zinātnē), kā arī zinātnisko pētījumu recenzijas, konferenču apskati, informācija par zinātnisko dzīvi. Redakcija pieņem rakstus latviešu, angļu un krievu valodā.

Redakcijas kolēģija

V. Meņšikovs, redakcijas kolēģijas priekšsēdētājs (Daugavpils, Latvija), O. Oslands (Oslo, Norvēģija), D. Beresnevičiene (Šauļi, Lietuva), A. Ivanovs (Daugavpils, Latvija), E. Jermolajeva (Daugavpils, Latvija), J. Čou (Stokholma, Zviedrija), V. Justickis (Viļņa, Lietuva), V. Kosiedovskis (Toruņa, Polija), A. Matuļonis (Viļņa, Lietuva), Ž. Ozoliņa (Rīga, Latvija), S. Partyckis (Lubļina, Polija), S. Poloniks (Minska, Baltkrievija), B. Rivža (Jelgava, Latvija), V. Speranskis (Maskava, Krievija), S. Stanaitis (Viļņa, Lietuva), M.J. Šutena (Koviljana, Portugāle), T. Tisenkopfs (Rīga, Latvija), J. Vankeviča (Vitebska, Baltkrievija), M. Vidnere (Daugavpils, Latvija), A. Vorobjovs (Daugavpils, Latvija), V. Zahars (Daugavpils, Latvija)

Redakcija

V. Boroņenko (redaktore), M. Mihailova, I. Ostrovska, I. Plotka (redaktore vietniece), A. Ruža, J. Semeņeca (sekretāre), V. Volkovs

Adrese

Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Sociālo pētījumu institūts,
Parādes 1, Daugavpils, LV-5400, Latvija.
Tālr. (+371)65422163 E-pasts vladislavs.volkovs@du.lv

Izdevējs

Daugavpils Universitāte

Reģistrācijas Nr. 000702889

Reģistrācijas apliecība Nr. M 000331

Dibināts 2004. gadā

© Daugavpils Universitāte

ISSN 1691-1881

Ir iekļauts datu bāzē: / Included in the database: / Включён в базу данных:

GESIS SocioGuide

<http://www.cce-socialscience.net/journals/index.asp?stock=journals&select=Latvia&slice=1#11474>

“Social Sciences Bulletin” publishes original research papers on the problems of social sciences (sociology, political sciences, economics, social psychology, law), as well as review articles, information on conferences and scientific life. The Editorial Board accepts articles in English, Latvian, and Russian.

Editorial Board

V. Meņšikovs, Chairman of the Editorial Board (Daugavpils, Latvia), A. Aasland (Oslo, Norway), D. Beresnevičiene (Šiauliai, Lithuania), A. Ivanovs (Daugavpils, Latvia), E. Jermolajeva (Daugavpils, Latvija), V. Justickis (Vilnius, Lithuania), W. Kosiedowski (Toruń, Poland), A. Matulionis (Vilnius, Lithuania), Ž. Ozoliņa (Riga, Latvia), S. Partycki (Lublin, Poland), S. Polonik (Minsk, Belarus), B. Rivža (Jelgava, Latvia), M.J. Schouten (Covilhã, Portugal), V. Speransky (Moscow, Russia), S. Stanaitis (Vilnius, Lithuania), T. Tisenkopfs (Riga, Latvia), Y. Vankevich (Vitebsk, Belarus), M. Vidnere (Daugavpils, Latvia), A. Vorobjovs (Daugavpils, Latvia), Y. Choe (Stockholm, Sweden), V. Zahars (Daugavpils, Latvia)

Editorial Staff

V. Boroņenko (editor), M. Mihailova, I. Ostrovska, I. Plotka (associate editor), A. Ruža, J. Semeņeca (secretary), V. Volkovs

Address

Institute of Social Investigations, Faculty of Social Sciences, Daugavpils University,
Parādes 1, Daugavpils, LV-5400, Latvia.
Tel. (+371)65422163 E-mail vladislavs.volkovs@du.lv

Publisher

Daugavpils University

Registration No. 000702889
Registration certificate No. M 000331

Established in 2004

© Daugavpils University

SATURS

RAKSTI

Socioloģija

Mikkel Berg-Nordlie, Aadne Aasland, Olga Tkach. Compatriots or Competitors? A Glance at Rossiyskaya Gazeta's Immigration Debate 2004–2009	7
Vladimir Menshikov. Labour Market Quality: Investigation Experience in Latvia	27
Galina Sokolova. Labour Market in the Regions of Belarus: Employment, Underemployment and Unemployment	45

Ekonomika

Yelena Vankevich. Regionalization of Employment Policy in Belarus	61
Вера Бороненко, Зане Зейботе. Специфика региональной концентрации рабочей силы в экономике Латвии	77
Anna Wasiluk. Management of Competence in Modern Companies	97
Сергей Игнатъев, Вера Бороненко. Роль маркетинга территории в стратегическом развитии регионов Латвии	109

Jauno zinātnieku tribīne

Ilga Lavrinoviča. Ienākumu diferenciācija Latvijas reģionos	135

ZINĀTNISKĀ DZĪVE

Alina Ohotina, Liene Romaņuka, Iveta Reinholde. Augstskolu intelektuālais potenciāls reģionu attīstībai	153

RAKSTI

SOCIOLOGIJA

Mikkel Berg-Nordlie, Aadne Aasland, Olga Tkach

COMPATRIOTS OR COMPETITORS? A GLANCE AT ROSSIYSKAYA GAZETA'S IMMIGRATION DEBATE 2004–2009

This article examines how a Russian media outlet debates the effects of immigration on the country. The authors have analyzed texts from the national daily newspaper *Rossiyskaya Gazeta* over a six-year period (2004–2009) using two months (January and February) of each year as samples. The main conclusions are that (i) the subjects most often linked to immigration were ‘*law and order*’ and *economy* (ii) that the 2007 immigration reforms triggered a ‘boom’ of media interest in immigration, largely resulting in an increased number of pro-immigration texts linked to economic issues; and (iii) that the debate on immigration and the economy was dominated by pro-immigration texts until the financial crisis hit Russia and reversed the trend; and (iv) that there was a tendency in all debates to not separate much between immigrants and migrants from other parts of Russia.

Keywords: Russia, immigration, migration, ethnic conflict, financial crisis, media analysis

Since the fall of the Soviet Union, Russia has experienced a massive influx of immigrants and migrant workers. These “newcomers” [*priyvezhiye*] (1) are particularly, though not exclusively, from the former USSR (Мукомель 2005b). Therefore many of them speak Russian and are relatively well acquainted with the culture and system of the country in which they arrive. In this, Russia has an advantage over other immigrant-receiving states. That advantage, however, is becoming less pronounced as the shared Soviet past is pushed further back into history, and Russia receives new generations of labour immigrants that have never had Moscow as their capital or Russian as their state’s main language. Many Russians fear the cultural and societal effects this wave of migrants may have on their country. A large number of the newcomers represent ethnic groups whose traditional homelands lie outside of the Russian Federation’s current territory. Racism and xenophobia are triggered by the religious, linguistic and cultural differences that do exist (see e.g. Малахов 2001; Воронков 2002), as well as myths and fears stemming from the Soviet breakup and subsequent wars in the Caucasus which were accompanied by acts of terrorism deep inside the core territories of Russia (Pain 2007: 896). Other worries stem from perceived economic competition with the newcomers – they are accused of taking over market

places, thus keeping jobs from the “local population” [*mestnye zhiteli, korennoye naseleniye*], and are able to offer their services for much lower wages and under far worse conditions than most Russian citizens. On the pro-immigration side, arguments are heard that the jobs supposedly taken by immigrants are jobs that Russian citizens do not want anyway. Furthermore, the advocates of immigration argue that due to Russia’s demographic crisis the country is dependent on massive immigration to keep the economy going. A basic problem, however, is that a very large share of immigrants live in Russia illegally (Мукомель 2005b).

When the Russian Federation was founded, the new authorities made an attempt to construct an inclusive multi-ethnic patriotism centered on the concept *rossiyanin* (plur. *rossiyane* – citizen/inhabitant of Russia) rather than the more excluding concept *russkiy* (plur. *russkie* – ethnic Russians) (Dixon 1996). Recent years, however, have seen ethno-politics oriented towards the *russkiy* majority get somewhat more of a place in the sun than before. Among other things, the party of power, United Russia, launched “the *Russkiy* Projekt” as part of its public relations efforts prior to the 2007 elections – an attempt at signaling that the welfare of the *russkiye* is important for the party (*Lenta.ru* February 5, 2007). When presenting this campaign in the *Rossiyskaya Gazeta* (#026 8.2.2007 *Bonpoc no-pyckku*) (2) party spokespeople were rather meek – reassuring their audience that they were categorically against discrimination and persecution; and claiming that United Russia was the only party able to hold a debate on the issue of Russia’s ethnic majority without it degenerating into “extremism” of some kind or another. They also underlined that people of every nation are still entitled to be *rossiyane*, and furthermore that culture and identity – not blood – determines who is *russkiy*. Their argument for focusing on the *russkiye* at all was that it would be wrong to ignore that a large majority in the country see themselves as *russkie*; and that to ensure Russia’s “rebirth” one would need to defend the interests of the *russkiy* nation [*russkogo naroda*]. The following year, premier Putin described both himself and president Medvedev as *russkie* nationalists “in the good sense” [... *v khoroshom smysle slova russkiy natsionalist*] (*Komsomolskaya pravda* March 8, 2008). Though he basically defined this in terms of being a “patriot” working for the Federation’s interests, his choice of words are still interesting when read as a nod to domestic ethno-nationalist sentiment.

The ideological current that Russian authorities are here seen attempting to utilize, is one that seems to be extremely widespread in Russian society. In a 2005 survey about half the respondents wanted to prevent Caucasians and Central Asians from settling in their districts, and many people only wanted to rent out their apartments to “ethnic Russians” (Rahmonova-Schwarz 2006). In 2006 the Sova Centre, which monitors xenophobia and chauvinism in Russia, published statistics compiled by independent researchers at Bashkirova i Partnery, in which 35,4% of respondents supported the slogan “Russia for the *russkie*” to a greater or lesser degree (3). That same year, the Pan-Russian Centre for Research on Public Opinion VTsIOM claimed that 15% of their respondents wanted Russia to be “a state for *russkie* people”; and 36% held that although Russia is a “multiethnic country” the “basic responsibility of the country’s fate” fall on the *russkiy* majority – and therefore *russkie* should have more rights

[*dolzhny imet' bol'she prav*]. In other words, 51% of respondents wanted the *russskie* to have some sort of favoured position in the strongly multiethnic federation (4).

That said, one should note the lack of clarity surrounding who counts as *russskiy* (5) – compare, e.g., with the *Russskiy* Project's above statement on this issue. Thus, Bashkirova i Partnery reported that when *russskie* was defined as “all citizens of the Russian Federation, independently of their ethnic backgrounds” (i.e. as synonymous with *rossiyane*) support for the slogan “Russia for the *russskie*” increased to 69,9%. According to Bashkirova i Partnery's results, then, more people are willing to support a strongly citizen-centred patriotism than outright majority-oriented ethno-nationalism. However, an ideology that focuses heavily on the citizen versus the foreigner is bad enough news for immigrants – perhaps particularly for those who do not belong to ethnic groups with roots in Russia, although there is some evidence that even *russskie* from abroad are out-grouped by *rossiane* subscribing to this particular ideology (6).

Russian immigration policy takes place in an economic situation where immigrant labour has long been seen as necessary. Simultaneously, however, there is a desire for better regulations and less illegal residency, and the authorities need to keep the growing Russian patriotism/nationalism from turning against them. One example of such balancing is the immigration reform of 2007: While attempting to simplify the ‘legalization’ of immigrants, the authorities simultaneously cordoned off a few sectors of the economy from immigrant activity and established annual quotas for labour immigration – claiming the need to create more jobs for the *rossiyane*. It seems clear that with the advent of the financial crisis, forces that primarily see immigrants as economically harmful to native Russians (both at the grass roots and in authority) have gone on the offensive (see e.g. Aasland, Berg-Nordlie 2009: 118, 124–125, 128). Official Russia has not only followed the trend in rhetoric but also to some extent in policy, cutting the immigrant quotas down from the originally planned 3.9 millions to 2 millions for 2009 (7).

Theoretical and methodological issues

Jørgensen and Phillips (Jørgensen, Phillips 2006) differ between *discourses*, *order of discourse* and *constitutive exterior* (or *field of discursivity*). A discourse can be explained as a distinct way of discussing a certain subject – for example by linking it to other subjects in a positive or negative way, and attributing certain qualities to it. Different ‘speakers’ perceive the same event or process from different points of view, and imagine themselves to have different interests and stakes in it. Due to this, they articulate very different ‘stories’ about said event: What groups are involved, what are their goals, how do they act, what effects will this have – all these (and other) questions will be answered in mutually opposing ways by participants in the discussion. When a certain pattern of discussing a subject is represented several times during a debate, we consider it a specific discourse on the subject. The ‘order of discourse’ is constituted by the available antagonistic discourses on a subject – different webs of meaning that attempt replace each other by articulating other positions, ideally aiming for hegemony. Finally, the constitutive exterior is all the possible discourses that are

not represented in the debate on the subject at all – the untold versions of the story, the unarticulated positions on the subject.

What we have done here, then, is to analyze the order of discourse on the phenomenon ‘immigration to the Russian Federation’ by examining a selection of texts for articulations of antagonistic discourses, with two key questions in mind: (i) *What other subjects is the subject of immigration ‘linked’ to?*, and (ii) *What positions on the effects of immigration are articulated?*

Linkages between subjects. Frequent ‘linkage’ of two phenomena means that the two are being construed as somehow relevant for each other. Using a purely hypothetical example, let us say that immigration is constantly brought up in relation to environmental issues. This indicates not only that the journalists, their editors and perhaps also the newspaper’s owners see a link between immigration and the environment (or at least believe it is advantageous for them to imply there is such a link), but one may also assume that the readers of the publication under analysis will begin to associate immigration with environmental issues. Of course, readers have minds of their own, and many of them may consider the association of these two subjects to be uncalled for – that environmental issues *are not* really relevant when discussing immigration, or *vice versa*. But still, immigration has now been successfully framed as ‘an environmental issue’: What effect immigrants have on the environment is now an issue that is ‘natural’ to bring up, and people may feel a need to position themselves in that debate if they are to discuss immigration.

When embarking on analysis, the authors had a hypothesis that immigration would often be linked to *economic issues, demography, interethnic tension, the welfare of immigrants* and ‘*law and order*’ – the latter referring to challenges for law enforcement and public security. Analysis of the selection has revealed that linkages between immigration and *law and order* (including the ‘sub-subjects’ *illegal immigration and residency* and *security*), and *economy* were indeed often articulated. Linkage to *interethnic tension* was, somewhat surprisingly to us, not as often represented in the selection. In the following, we will refer to these associations between immigration and the other subjects as *three separate debates* within the general debate on immigration: One on immigration and “law and order”, another on immigration and the economy, and a third on immigration and interethnic tension. Please note, however, that this division into three debates is done for analytical purposes. In reality, specific texts may (and many do) link immigration to several subjects, thus addressing more than one of these three debates. An interview could for example predominantly address the immigrants–law and order debate, but also bring up immigration’s effect on the economy. Such a text would here be classified as linking immigration to *both* subjects, not just the one it primarily debates.

Represented discourses on the effects of immigration. Within our imagined debate on immigrants and the environment, we may find several more-or-less explicit viewpoints. One set of texts may articulate the position that “the immigrants cause damage to our environment”. This articulation not only frames the immigrants as having a destructive relationship with the subject they are associated with, but also firmly constructs an opposition between “us” (“our environment”) and “them” (“the im-

migrants”). Another set of texts may claim the opposite: “The immigrants are necessary to save our environment”. The out-grouping from the first example is retained, as one speaks about ‘us’ and ‘them’, but now they are described as having a beneficial effect on what is ‘ours’. One may also imagine a very different kind of discourse, in which “all of us, immigrants and native inhabitants, must work to save our common environment”. This constructs a new in-group which includes the people out-grouped in the two other examples.

The prevalence of the different discourses may indicate their popularity in broader society – or at least among those people who control the content of the given publication(s), and the people who choose to read these publication(s). This will naturally be more true the freer the media debate is: In societies where the space for public debate is ‘narrow’ due to for example political repression or a weakly developed media landscape – discourses that on the surface seem to be on the losing side or even in the constitutive exterior, may in fact be strong in the undercurrents of oral or other non-public communication.

The authors expected to find antagonistic discourses on immigration’s effect on Russian economy, and on whose fault interethnic tension is seen to be. Such discourses were found, along with ‘mixed’ texts that framed immigration as a two-edged sword for the economy and articulated joint responsibility for interethnic tension. The immigration-economy and immigration-tension debates proved to have room for more nuances and different opinions than we hypothesized. As for the issue of ‘law and order’, we did not expect to find a discourse claiming that immigration is beneficial for maintaining law and order in Russia. This hypothesis was confirmed.

Finally, we expected to see changes in the immigration debate as time progressed and political events (such as the new immigration laws and the financial crisis) made their impact – a weakening and strengthening of different discourses. In the immigration-economy debate, this proved particularly true. As for the debates on immigration-‘law and order’ and immigration- interethnic tension, changes were less noticeable.

The Rossiyskaya Gazeta and the Text Selection. *Rossiyskaya Gazeta* (‘Russian Newspaper’, from now on RG) was chosen because of its special relationship with the Russian authorities. The newspaper was founded by the Government, its first issue appearing on November 11, 1990. The RG enjoys official status, acts of state coming into effect upon their publication there. An RG issue containing such texts is considered an official document. On the other hand, the newspaper is also intended for the general reader. Therefore it embraces everything from daily news, special reports and interviews of government officials to expert commentaries on documents of state. According to the newspaper itself, its circulation is 218,905. It has 38 offices in Russia and abroad, and is printed in 31 Russian cities. Regular issues are provided with regional supplements and special features. It also publishes series of books containing acts of state and relevant commentaries (8).

Due to its close association with the authorities, one can hardly expect the RG to be overly critical of the state and its highest representatives. Indeed, we chose the RG precisely *because* of its close links with the authorities: What is being articulated

between the pages of this daily is clearly an indicator of what falls inside the framework of ‘acceptable debate’ in the ‘guided democracy’ of Russia. Hence, choosing RG for analysis will probably give us more insight into what is valid discursive currency in Russia’s power centre than for example *Novaya Gazeta*. Furthermore, since this is a quite widely read newspaper, it is also highly relevant for forming (and reflecting) broader public opinion.

When determining what articles to analyze, we were forced to make a tradeoff between breadth (choosing a wide enough period to make the analysis reflect changes over time) and depth (how large a percentage of the material is dealt with). We ended up with two months per year in a period ranging from 2004 to 2009. The two earliest months of each year were chosen in order to scrutinize the immediate debate following the new immigration laws of 2007 (which came into effect January 15).

The search words (migrant, migration, migratory) yielded a corpus of texts which were not necessarily relevant for the subject at hand – some for example only briefly mentioned the bureaucratic structures dealing with migration in some other context, or dealt solely and explicitly with internal migratory processes in Russia. Articles that did not explicitly deal with immigration were not analyzed, nor were published acts of state. Also, we did not analyze texts that exclusively dealt with the welfare of the migrants and not the impact of immigration on Russia. This is of course an interesting subject in its own right, but our goal was to find out how immigration is framed as impacting *Russian society*.

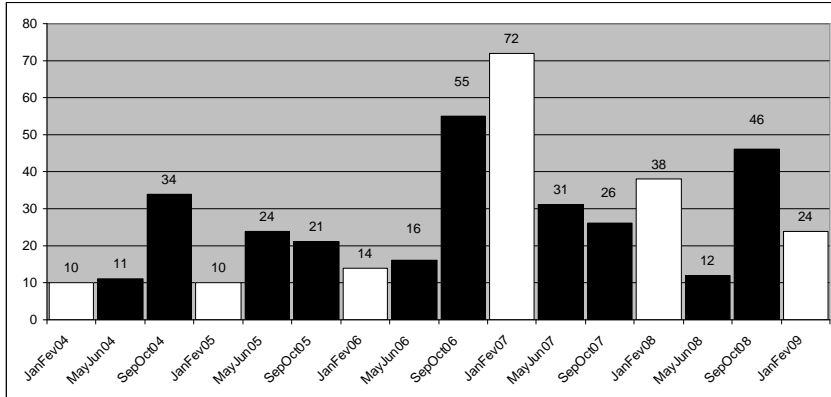
The resulting selection includes presentations of new laws and regulations, interviews with bureaucrats and politicians, articles on current issues and readers’ letters.

General findings

The prevalence of articles bringing up the subject of immigration is shown below in Figure 1. It should be kept in mind, though, that the data below have not been “filtered” – only the acts of state published in the RG have been subtracted. Hence, a few of these articles have nothing to do with immigration but rather concern for example internal *migration*, mention the Federal *Migration* Bureau in passing etc. As we see, the prevalence of articles “peaks” in January – February 2007. This is due to the introduction of new immigration laws – “the migration revolution”, as they were referred to by Lidiya Grafova, head of the Forum for Migrant Organizations (9). However, the prevalence was also remarkably high in September – October 2006 when the upcoming migration reform was being discussed (the State Duma approved the laws that summer), along with the Kondopoga incident (10) and escalations in the Georgian-Russian conflict that impacted Georgian immigrants to Russia. Interestingly, the advent of the financial crisis does not seem to have caused the number of migration-related texts to increase. The crisis has, however, impacted the order of discourse, as shall be shown below.

Figure 1

Prevalence of texts dealing with immigration, analyzed selection in white (11)

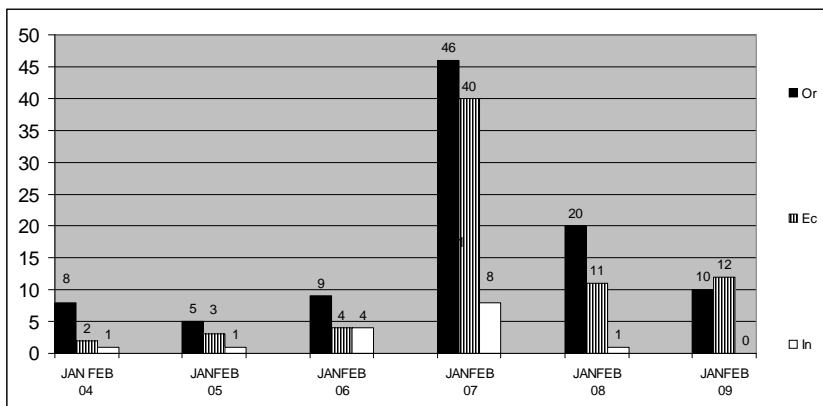

Source: own study.

When taking a closer look at the analyzed section of the corpus (Figure 2) we found that immigration was mainly linked to ‘law and order’ (98 out of 168 texts – 58,3%). This linkage dominated the selection, but was relatively closely followed by texts dealing with the economy (42,9%). In fact, in the sample that reflects the impact of the financial crisis (January – February 2009) immigration was linked more often to the economy than it was to ‘law and order’. Lagging far behind, we find the immigration-interethnic tension debate, which was only present in 15 texts (8,9%), and not represented at all in the 2009 selection.

Figure 2

Number of texts linking ‘immigration’ to ‘law and order’ (Or), the economy (Ec) and interethnic tension (In)

Source: own study.

Before moving on to examine each of the three debates in more depth, we would like to direct the reader's attention to some other findings.

Firstly, *there is a notable lack of differentiation between internal migrants and foreigners*. Russian citizens belonging to a certain set of the ethnic groups native to Russia may be matter-of-factly grouped together with certain groups of "foreigners", and constructed as one out-grouped category. In reports on the Kondopoga incident, for example, certain individuals are referred to as "Caucasians" or "of Caucasian nationality" [*kavkaztsy, litsa kavkazkoy natsional'nosti*] – an 'other' which includes both immigrants from the South Caucasian states and non-russkie rossiyane hailing from the North Caucasus. Their 'opposite number' – the rioters – were often referred to as "local inhabitants" [*mestnye zhiteli*] or "native population" [*korennoye naselenie*]. And indeed, this is the discourse that was acted upon by the Kondopoga rioters, who did not differ between foreigner and co-citizen – they targeted all kinds of "Caucasians".

Another form of unclarity is that the Russian term *migrant* frequently indicates both immigrants and *internal migrants*. Internal migration is also an issue under much debate, and – while sometimes debated explicitly as a separate phenomenon – it is also at times 'lumped up' with immigration and discussed as one subject. Like immigrants, the internal migrants of Russia may belong to ethnic groups that have little historical presence in the region of Russia they come to, adhere to minority religious beliefs, have different customs and even a physical appearance that sets them apart from the "locals". Tellingly, it is sometimes even difficult for the reader to find out what subject a text is debating – are we reading about internal migration, immigration or both? A very explicit example of this lack of differentiation between migrants from 'distant' parts of Russia and immigrants from the former USSR can be found in the text #020–p. 09.02.2009 *Москва, до востребования* which articulates that employers should prefer Muscovites to migrants "from Moldova, Ukraine, Stavropol and Krasnodar territories...". Note the text's lacking distinction between former USSR republics (Moldova and Ukraine) and territories of the Russian Federation (Stavropol and Krasnodar, by the Caucasus mountains) – they are construed as equal in that they are "motherlands" from which "newcomers" come to Moscow, taking jobs from local people. Note that this may not only reflect an attitude that 'my region/city comes first' which is general to Russia, but also a specific Muscovian attitude: Though a national newspaper, the RG is based in Moscow, a city claimed to be particularly prone to viewing newcomers as competition no matter their ethnicity (12).

Secondly, *the effect of immigration on demography is discussed as part of the economy debate*. When initiating analysis, we hypothesized that immigration-demography would be classifiable as a separate debate within the general order of discourse on immigration. One may imagine speakers articulating the position that immigration saves the country from depopulation since people who move to Russia become *rossiyane*; or contrariwise articulations of fear that the immigrants will demographically challenge the *russkie* or other 'native' nations of Russia. The latter idea was hardly represented at all in the selection, whereas the former was present but to a considerable extent 'embedded' in the positive-angled discourse on immigration and economy. Immigration's contribution to demography was here construed as a remedy for Russia's workforce deficit. Very few articles debated immigration as a

way of generating new *rossiyane* as such, without also bringing up the economic benefit from this.

One of the few that do is #040 28.2004 *Коллоквиум для президента*, where Vladimir Putin participates in a Q&A session with Krasnoyarsk students. One of the students is allowed to ask the then-President if he can “make it so that Koreans stop coming to Russia”. Putin brushes her question, referred to as “militant”, off by referring to “demographic problems” which cannot be solved simply by “increasing fertility” – immigration is needed. We see here that while the student is allowed space to express the notion that that immigration (from Korea, at least) is undesirable; the President explicitly counters this by instead articulating that such immigration is a means towards combating the demographic challenges – something he does without explicitly invoking the economic benefits from this. Despite individual texts such as this one, the subject of immigration-fuelled demographic growth is so often linked with the notion of a workforce deficit, that analytically separating them into two distinct ‘positions’ would be a bit of a stretch. The subject of Russia’s workforce deficit is so intimately connected to the subject of immigrant-fuelled demographic growth that whenever the latter subject is brought up, the workforce deficit problem will most likely be present as ‘background noise’ in the reader’s mind anyway: Even though economy is not explicitly brought up, the association is so strong that the reader is likely to ‘fill in the blanks’ in any text that debates immigration and demographic growth.

The immigration – “law and order” debate

Immigration’s challenges to ‘law and order’ is discussed in 58,3% of all the texts, making this the dominant debate. The definitive focal point of the debate is *illegal residence in Russia*: Almost all the law and order-related texts discuss the phenomenon of illegal immigration to Russia, and/or immigrants breaking the conditions under which they are allowed to reside in the Federation. Unsurprisingly, no texts in the selection articulate the hypothetical position that it does not matter if people reside illegally in Russia. It is debated as a problem one needs to somehow deal with, and as such constructs immigration as a phenomenon causing problems rather than benefits. The standard posited solution to the problems is to make immigration “civilized” (13) (somewhat of a catchword in this debate) by which is meant establishing more control over immigration and make it easier for illegal immigrants to ‘go legal’ rather than for example deporting them: “the more legal immigrants – the fewer illegal immigrants” (14).

Notably, many of the articles debating immigration – ‘law and order’ simultaneously invoke the economic benefit of migration, thereby ‘softening’ the negative tone somewhat. Others again frame illegality as basically a result of failed policy, rather than being any fault of the illegal immigrants:

“The thing is, that the vast majority of Russian illegals are not real illegals, but our compatriots of yesterday, who came to us legally under a visa-free regime, but fell from legal ground due to failed legislation and bribery of bureaucrats” (15).

The latter quote (from a letter by Lidiya Grafova) seeks to deconstruct the us/them dichotomy between *rossiyane* and immigrants by referring to them as “compatriots” [*sootchestvenniki*]. In an earlier letter Grafova even aims to deconstruct the difference between these ‘immigrants-compatriots’ and *russskie*, referring to them as “our *russskie* compatriots” (16). This position is marginal, however: Texts that actively seek to tear down the conceptual wall between “us” (*mestnye zhitely/korennoye naseleniye/rossiyane/russskie*) and “the other” (*migranty/priyezhiye*) are rare.

Still, the texts generally avoid enemy imaging of immigrants, instead accusing the “lawbreaking employers” who hire illegal immigrants (17), or bureaucrats (18) and their “red tape” (19) rather than the immigrants themselves. Many texts articulate outright sympathy for those “people without rights” who do “slave labour” (20) for “miserable wages” (21). The immigrants are at times also allowed to speak themselves:

“I came from Tashkent about a month ago, – says one of the detainees in broken Russian. – I’m in Moscow for the first time. At home I used to trade on the market place, but the money wasn’t enough. I have to feed my wife and three children. My relatives work here, and they called me to them. I came here, like all the rest, by train. Our conditions are OK – they pay us for the work we do, feed us and there’s a place to live. I don’t even know what documents I need to have – that’s the employer’s business” (22).

“– I’ve been trading in Vladivostok for six years already, and I’ve always asked the *russskie* what I should do to ensure my business is legal, – Lin’ Včy tells *Rossiyskaya gazeta*’s correspondent – Now even staff at [the Federal Migration Service, FMS] answer my questions by shrugging: Like, even they don’t understand what papers I’ve got to have, in order to sell my goods here” (23).

There are, however, some texts that have a far more negative tone. One example is #040 26.2.2008 *Крыша для Бендера*, which concerns how students’ apartments are being rented out to illegal immigrants, instead of the people they are supposed to benefit. This phenomenon is referred to as an “invasion” and in quotations from an online discussion forum we hear that some people suggest “cleaning up” certain student apartment blocks. However, even this text ends up mainly as an attack on the people who have rented out the apartments, not those living there illegally. Also, a few of the texts replace the standard catchphrase “War on illegality” with “War on the illegals” (24) – which obviously makes quite a difference – but overall, texts calling to battle against “illegals” rather than “illegality” are in a clear minority.

One subset of the texts on ‘law and order’ stood out: The relatively few ones that discussed immigration as causing threats to public security. The threat of terrorism is not very present in the selection of texts – only a few times is there any articulated link between illegal immigration and terrorism, like when Viktor Zubkov (at the time head of the Federal Financial Monitoring Service) claims there to be an “unbreakable link” between money laundering and terrorism on the one hand and on the other “transnational organized crime, drug business, illegal arms trading, political and religious extremism, illegal migration...” (25). Other texts make vaguer references to illegal immigration giving challenges to “national security” (26).

Health concerns are also brought up in the ‘security threat’ – subset: Newcomers are allegedly often carriers of dangerous infections such as HIV, tuberculosis and syphilis (27). One article claims that in 2006 there were two cases of syphilis in a certain region of Kamchatka, whereas after “the illegals” came there were 120 cases – “one of them a child less than fourteen years old” (28). However, even some of the texts in this subset of the debate focus on the well-being of the “offending” group: The illegal immigrants are not only people who are hurting “national security” by bringing in infectious diseases, but also “people who need medical assistance and should get it independently of how much money they have” (29). Immigration also leads to concerns over crimes such as robberies, drug trafficking and rapes: several texts bring up statistics about the share of crimes committed by “newcomers” – that is, both immigrants and internal migrants. At one point former Moscow Mayor Yuriy Luzhkov himself invokes this fearful 40% – statistic (30). One text rhetorically refers to Moscow’s illegals as “warriors of an invisible front” who are out there in the city somewhere, “raping someone, or working hard somewhere to liberate their employers from paying taxes” (31). That both Luzhkov’s letter and the article just quoted are from 2009, is no coincidence: The advent of the financial crisis led to worries that now-unemployed immigrants would “not go home, but re-educate themselves from builders and janitors to bandits” (32).

All in all, the security threat subset of the immigration – ‘law and order’ debate at times indulged in straightforward “enemy imaging”, but such texts constitute a vanishingly small share of the whole: The discourse on immigration vs. “law and order” seldom applies alarmist rhetoric. However, this debate dominates and deeply colors the entire selection of texts – many articles that otherwise have a positive attitude to migration (for economic reasons, see below) get a negative twist when illegal residence and/or security aspects are brought in to consideration.

Discourses on immigration and the Russian economy

The immigration-economy linkage was the second most prevalent one both in the selection as a whole and in all the individual annual selections – except for 2006, when it “tied” with interethnic tension, and 2009 when the financial crisis caused it to be the most prevalent debate.

In this debate three relatively clear positions on the relationship between economics and immigration are articulated: One of them (30 out of 72 texts – that is 41,6% of the economy-related texts) holds that immigration is economically positive or even necessary, while another set of texts frame immigration as negatively affecting Russia’s economy (20,8% of economy-related texts). A third part of the selection discussed the issue in a more deliberative fashion, consequently portraying immigration as a two-edged sword (25%). There were also a few articles that, while linking the subjects of immigration and economic growth to each other, did not make any concrete judgments regarding what effect the one has on the other (12,5%). It is noteworthy that while the purely positive discourse dominated overall, this position was not articulated at all in the 2009 selection. That year, negative articulations ruled the field instead. This, too, is a clear impact of the financial crisis on the order of discourse.

The pro-immigration position in the economy debate is generally centered on the idea that Russia's demographic problems lead to a workforce deficit, which in turn can only be countered by immigration. Many of the texts thus frame immigration not as desirable in its own right, but rather simply as an *economic necessity*. Indeed, several of them simultaneously articulate negative attitudes to immigration, drawing on elements from the discourses on immigration vs. "law and order", and immigration and interethnic tension. For example, in #011–p 24.1.2005 *Еще раз о мигрантах* Sergey Karaganov, chairman of the editorial board of the journal *Rossiya v Global'noy Politike* voices pro-immigration sentiment by reminding the reader that there is a "tough competition" between countries in the "developed world" that seek to attract immigrants, and that such immigrants are necessary. However, he says they are necessary despite related "cultural problems, problems of ethnic crime".

Positive framings 'peak' in 2007 – the year Russian authorities moved to limit immigrants' ability to participate in the economy, and established quotas for labour immigration. The RG generally portrays most people as being worried about the economic effects of such limitations. Critical articulations towards the new limitations argued that the poorest will suffer from price-hikes when the market places close down due to the absence of immigrant labour and that the reform is unnecessary because "[the immigrants] are working precisely where the native population doesn't want to" (33). Particularly the latter argument is brought up many times: there are certain jobs that "locals" simply will not do, certain conditions that only foreigners will agree to work under, and therefore Russia needs the immigrants. One may note that both these main arguments against the new laws are rooted in concern for the receiving society – Russia – rather than the well-being of the immigrants.

The authorities are at times given the opportunity to assure readers that eventually Russians will fill the vacant lots and trade will resume. For example, #029–n 12.2.2007 *Доктор для мигранта* articulates the authorities' message without question: The laws are said to be part of the "war on the illegals" [*bor'ba s nelegalami*], to the benefit of "sellers from the fatherland" [*otechestvennye proizvoditeli*]. They explicitly assure the readers that there *are* enough Russian citizens willing and able to take up the freed spots in the marketplaces (hence, the immigrants were by inference occupying workplaces sought after by unemployed Russians) and aim to gainsay that Russians will not work under immigrants' conditions.

Despite such articles, the general picture derived from the 2007 selection of RG texts is that of a debate permeated by deep skepticism to the restrictive parts of the reform. Lidiya Grafova, however, refers to debate in the "mass media" as erroneously constructing an opposition of interest between immigrants and Russian citizens. She cites as typical a question she was asked by the host of a TV debate: "Who does the new law on migration protect, the local population or the migrants"? Frustrated by what she sees as a false contradiction ("migrants are not a burden, but a blessing for Russia"), she ends her letter by appealing to the reader not to let the country fall into the hands of "false patriots" (34). If Grafova's assessment of the "mass media" debate is correct, then Russia's "official" newspaper in fact presented a far more positive view on immigration and the economy than the media in general did – despite the fact that this discourse of opposition between locals and migrants is more in line with the

argumentation used by the authorities themselves when defending the restrictive parts of the “migration revolution”.

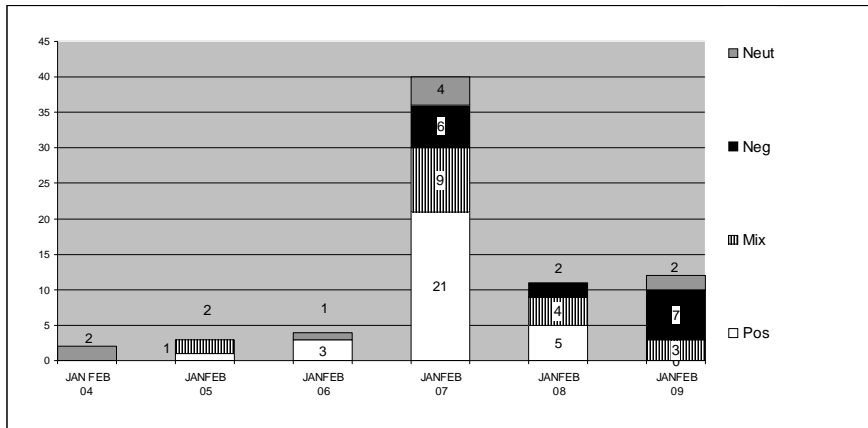
As for the texts that squarely frame immigration as negative for the country’s economy, they typically construct the same opposition of interests which the authorities articulate in #029–п 12.2.2007 *Доктор для мигранта* and which Grafova laments in the letter quoted above. These texts claim that immigrants compete with the native population in the labour market, give employers opportunities for tax evasion and that their presence leads to wage dumping. In essence, they argue that there is a clash of interest between immigrant workers and Russians/Russian workers. One such article is #005 15.1.2008 *Легальная вакансия* that concerns “the battle against illegal migration (...) and illegal use of foreign workforce”. The text’s main message is that there are too few workplaces, and therefore the “influx of immigrants provokes discontent from the side of the native population”. This article also discusses ethnic Russians that Russian authorities have actively attracted from abroad as a problematic group.

As we enter 2009, a shift occurs in the order of discourse: the negative immigration-economy discourse takes over. The authorities have now decided that immigration quotas should be halved, and the RG’s content echoes this position. #020–р. 09.02.2009 *Лишние руки* frames the new and tougher measures against immigrant labour as part of a pan-European trend: “Expulsion of illegal migrants and aid to native workers – such is the path taken by practically all European countries now (...) today practically all of Europe is hardening it’s migration policies: nobody needs ‘idle’ hands” and #021 10.02.2009 *Лучше меньше*. “*Da*” – *luchim* defends the tendency for regional leaders to support their local labour force rather than “newcomers”. This practice is referred to as “completely democratic” since local workers can vote, as opposed to labour migrants. Interestingly, though, even negative-positioned articles such as these ones often fall short of outright enemy imaging, and tend to bring up other groups than the immigrants themselves to aim their criticism at. #021 10.02.2009 *Лучше меньше*, for example, ends up by contrasting “the local unemployed” not with immigrants but with “the local businessmen” who take advantage of cheap immigrant labour, and urging local authorities to choose which of these groups they are going to support. The tendency we observed in the discourse on immigration vs. ‘law and order’ to criticize bureaucrats and businessmen rather than the immigrants, is thus also present in this debate.

The discourse of the two-edged sword was present in most years’ selections, and in fact had slightly more representations than the purely negative discourse. Prior to 2007 these ‘mixed’ texts are the only places where economy-based *criticism* of immigration is articulated, whereas in 2009 this position is the only space left for economy-based *appreciation* of immigration. The discourse draws on elements from both the pro-immigration and anti-immigration discourses within the immigration-economy debate, typically focusing on the economic necessity of immigrant labour whilst simultaneously drawing attention to certain negative economic aspects. A rather clear-cut example of this discourse is #012 23.1.2007 *Всемирный банк посчитал мигрантов* in which it is explicitly stated that immigrants aid the economy of their host country; but that illegal immigration also leads to wage dumping and gives employers possibilities for tax evasion. The issue of wage dumping is frequently taken up in the mixed texts.

Figure 3

The immigration-economy debate: is immigration's effect on the economy positive (Pos), negative (Neg), mixed (Mix) or does the text not articulate any position(s) on this (Neut)

Source: own study.

Discourses on immigration and interethnic tension

There are many reasons why one would expect to find a large number of articles that address interethnic tension between “newcomers” and “natives” in the selection. In Europe there has generally been much debate both on xenophobia and culture clashes between new ethnic/religious groups and the receiving society. Xenophobia definitively is a problem in Russia, and there is a lot of interethnic violence – including unprovoked attacks on people who appear to be ‘non-slavic’. Despite this, the presence of texts dealing with immigrant-related interethnic tension was miniscule. The peak year (2007) was responsible for roughly half of the articles. There appears, then, to be some kind of “lid” on this subject in the RG.

When analyzing this small set of texts we focused on who is framed as the ‘guilty party’ – i.e. who is to blame for the interethnic tension that immigration is being linked to. Three discursive positions are articulated: One set of texts basically frames it as a matter of society failing to adapt the immigrants, and/or “welcoming” the newcomers with suspicion (6 out of 15 texts – that is 40% of all texts dealing with interethnic tension). These texts voice concerns over both systemic deficits (such as poor legislation and bureaucratic problems) and popular xenophobia. Another set of texts blames the immigrants (20% of texts dealing with interethnic tension) while a third set articulates shared responsibility (13,3%). A relatively large part of the selection was found to be neutral (26,7%) in the question of who are to blame.

#004, 12.1.2007 *Игры на свежем воздухе* is a debate between Leonid Gozman (the liberalist Union of Right Forces) and Sergey Abeltsev (the nationalist-conservative

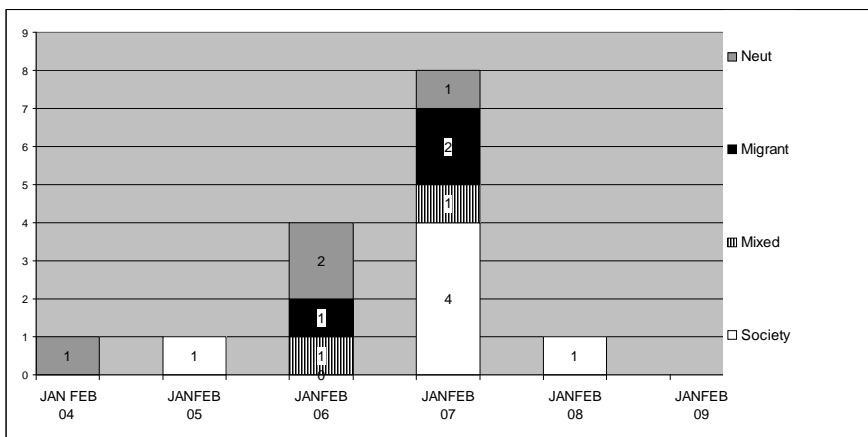
Liberal Democratic Party of Russia) about the right to engage in political street-protests. During the debate, Gozman addresses police racism against Caucasians and Central Asians. Abeltsev staunchly claims that he has never heard of such a thing, to which Gozman replies “How did you manage that? One would have to stay all day and all night at the State Duma, never driving to work. You can even see it from your car” (35). Closer to the subject of street rallies, both politicians want to ban the *russkiy* ethnonationalist event ‘Russian March’: Gozman because it calls for violence and Abeltsev on general principle. Gozman also attacks the Kremlin-critical ‘Dissenters’ March’ for allowing “dangerous people” such as the National Bolsheviks and the Movement against Illegal Migration to participate.

A good example of the ‘shared responsibility’ position is #010 20.1.2006 *Обыкновенная ксенофобия*. The context in which the issue is taken up is a lone perpetrator’s armed attack on a Moscow synagogue. Vladimir Novitskiy, President of the Russian section of the International Human Rights’ Society underlines that rising xenophobia is due to the behavior of both newcomers and locals. Novitskiy wants an amnesty for illegal immigrants (emphasizing that this could only be an offer to those who have not perpetrated crimes in Russia) so that people can become active participants in society and hostile myths on both sides may be debunked. He calls for a dialogue where nobody assumes the position of the victimized party, thereby criticizing both nationalist and diaspora groups.

Though the analysis shows that most of the texts blames society rather than the immigrants, the most interesting finding regarding this debate is the fact that it is hardly present in the compendium.

Figure 4

**The immigration-tension interethnic debate: Who is to blame?
The receiving society (Society), the immigrants (Migrant),
both (Mixed) or no position articulated (Neut)?**

Source: own study.

Conclusions

Firstly, it is noticeable that the debate did not much differ between internal migrants and immigrants. Indeed, the words most often used to describe the group under debate seemed almost hand-picked for the purpose of blurring out the difference – ‘newcomers’ and ‘locals’, ‘migrants’ and ‘native population’. To a certain extent this breaks with our most basic hypothesis: that there would be an easily identifiable order of discourse on ‘immigration’. Instead, what we found was an order of discourse on ‘newcomers’, which predominantly but not exclusively discussed immigration.

The main conclusion is that this group was overwhelmingly linked to the issue of problems maintaining ‘law and order’ and the issue of Russia’s economy. The discourse on immigration vs. ‘law and order’ uniformly discussed immigration as a challenge, with a clear focus on illegal immigration but also containing an ‘undercurrent’ linking immigrants to security threats such as e.g. crime and epidemics. The financial crisis added concerns that resulting unemployment could lead to an explosion of criminal activity among immigrants.

Regarding the immigration-economy debate, we found two distinct discourses and a ‘middle position’ discourse posited between these. The pro-immigration discourse argued that Russia’s poor demography and Russians’ unwillingness to work under the same conditions as immigrants necessitated a large influx of labour migration. The anti-immigration discourse focused on wage dumping, tax evasion, competition with native workers and immigrants taking over the market places. Though the pro-immigration discourse was dominant throughout most of the selection, the January – February 2009 selection – which reflected the impact of the financial crisis – saw this tendency turned on its head. The negative discourse had taken over, only leaving room for economy-based pro-immigration sentiment within a ‘two-edged’ discourse discussing benefits and drawbacks of immigration.

As for the debate on immigration and interethnic tension, the most notable finding is how little space was given to that debate. If held together with the fact that relatively few texts in the selection dealt with immigrants as a threat to public security within the ‘law and order’ set, one may speculate that the RG ‘programmatically’ did not talk much about the most ‘flammable’ subjects immigration may be linked up to. Also, many of the migration-critical texts actually single out bureaucrats and businessmen for criticism more than the immigrants themselves. Possibly, this reflects a desire of the Rossiyskaya Gazeta’s to avoid igniting interethnic tension – again reflecting the overall desire of official Russia for stability and calm.

Within the immigration-economy debate, both pro- or anti-immigration discourses were articulated, while within the debate on immigration vs. ‘law and order’ the general tone was critical towards the phenomenon’s effects on Russia. However, the same texts frequently link immigration to more than one of the debates, rating its ‘performance’ quite differently when it comes to different issues. Hence, many articles are in reality ‘mixed’ – drawing on different debates and discourses. This gives the general impression that the RG tried to discuss matters in a *pro-et-con* manner, seeking balance in its treatment of the subject. The 2007 selection differs somewhat from this

in its generally critical attitude towards the restrictive aspects of the new laws; and the 2009 selection is noticeably more negative to immigration's overall impact on society. The immigration-economy debate proved the most unstable one in this selection of texts – and therefore the most effective one in tipping the balance within the order of discourse.

In the beginning of this article we asked if immigrants are more frequently discussed as (potential) compatriots, people on equal footing with the texts' 'us' – or conversely, if they are described as (potential) competitors. The first question can be answered resoundingly in the negative. The construction of the immigrant as an 'other' was completely dominant in the text compendium. Although several articles dealt with the group as having legitimate concerns, unfulfilled rights etc. there were very few articles that contained articulations attempting to deconstruct the 'us' – 'them' dichotomy. As for the second question, is the immigrant discussed as a competitor? To a certain extent, yes. The debate on 'law and order' portrays immigration basically as a challenge to 'our' laws and public security, and large parts of the debate on economy contains articulations that 'they' have economic interests damaging to 'us'. The debate on immigration and the economy did, however, also contain a large group of texts articulating that 'they' are of benefit to 'our' economy – disrupting the image of the newcomer as competitor. Notably, though, this discourse still does not portray the immigrant as a *compatriot* – (potentially) one of 'us' – but only as an 'other' which is also beneficial for 'us'. Still, this demonstrates that perceived economic benefits can have a powerful effect on the 'law and order' discourse, as the presence of such articulations served to significantly 'soften' the Russian immigration debate.

Notes

(1) *Приезжие* means "immigrants", but may refer to both foreigners and migrants from other regions of Russia. It will be translated in this article as "newcomers".

(2) References to Rossiyskaya Gazeta texts are here and in the following made according to the following system: *Issue dd.m.yyyy Title*.

(3) Information from <http://xeno.sova-center.ru/45A2A39/7597525> (11.11.2010).

(4) Information from <http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/3772.html> (11.11.2010).

(5) Information from <http://www.apn.ru/news/article9689.htm> (11.11.2010).

(6) "If we take the original inhabitants: Mordvinians, Chuvash – we are absolutely not strangers. The Armenians, Georgians and part of the Azerbaijanis who have lived here for a long time, have adapted to us. But these newcomers [*nov' pribyvayushchim*] from Uzbekistan, Tadzhikistan, Kazakhstan, even the russkie, our relationship to them are not like the one we have to our own [*k svoim*]" . (Quote from Mukomel (2005a): p. 256. Underscore inserted by authors of this article).

(7) Quotas were set to 6 millions in 2007 and 3.5 millions in 2008 (Тарасенко 2009).

(8) Rossiyskaya Gazeta: *About the Newspaper*. Rossiyskaya gazeta. <http://www.rg.ru/about.html> (11.11.2010).

(9) #031 14.2.2007 *Очередь в Россию*.

(10) In the Karelian small town Kondopoga, tensions between “newcomers” from the Caucasus and the local population exploded, resulting in the latter taking violent action to drive out all Caucasians from the town. The militant right-wing *Movement Against Illegal Immigration* was a central actor in these events.

(11) A number of the texts are “duplicates” as far as content is concerned: They are for example published first in the Moscow edition and the next day in the pan-Russian edition (abbreviated, expanded or identical). In such cases, texts have also been counted twice. Mostly they seen are two representations of the same discursive position, but if the content is changed significantly they may be seen as representing other discourses.

(12) Regarding the hostile aspects of Muscovian ‘local patriotism’, see Iščóně’z 2005.

(13) #006 16.1.2007 *Очередь в Россию.*

(14) #019 31.1.2008 *Пчелы экономики.*

(15) #039–n 26.2.2007 *Шаг вперед – два мигранта назад.*

(16) #031 14.2.2007 *Очередь в Россию – Проблема.*

(17) #042 28.2.2008 *Штрафные работы.*

(18) #025 7.2.2007 *Мигранты хотят дружить с законом – рынок труда.* The subtitle of this article is “If they are to become friends, depends on the bureaucrats”. Another interesting example is #019 31.1.2008 *Пчелы экономики* where the Federal Migration Service’s director Romodanovskiy talks about “... slave labour of people without rights. And what, the local administration didn’t know that this existed?! And there’s no point in saying that the problem is caused by one corrupt bureaucrat. This bureaucrat has a boss and a staff. And I don’t believe that they were ‘not aware’”.

(19) #025 9.2.2005 *Трудовые резервы недорого.*

(20) #019 31.1.2008 *Пчелы экономики.*

(21) #019 2.2.2005 *Юрлица на контроле* or #006, 16.1.2008 *Концлагерь на автомойке.*

(22) #039 27.2.2004 *Нелегалы в подсобках.*

(23) #020, 1.2.2007, *Чемоданное настроение.*

(24) For example #029–n 12.2.2007 *Доктор для мигранта.*

(25) #038 25.2.2005 *Секреты Зубкова.*

(26) #037 22.2.2006 *Переезжающая Бразилия.*

(27) #029–n 12.2.2007 *Доктор для мигранта.*

(28) #018 30.1.2008 *Медстраховка для мигранта.*

(29) #036 20.2.2008 *Законом по нездоровью.*

(30) #002 14.01.2009 *Монетаристский курс – не выход из кризиса.*

(31) #020–p. 09.02.2009 *Москва, до востребования.*

(32) #026 17.02.2009 *Прокурор встревожен – прокуратура.*

(33) #005 13.1.2007 *Барьер для миграции.*

(34) #031 14.2.2007 *Очередь в Россию.*

(35) In a study by the Levada Centre, 73% of law enforcement agency representatives demonstrated negative attitudes toward non-*russkie* immigrants. (Pain (2007):900–901).

Bibliography

- Aasland A., Berg-Nordlie M. (2009) Russisk migrasjonspolitikk som balansekunst. *Nordisk Østforum*, No. 2/23, pp. 109–130.
- Compendium of texts ordered from <http://www.public.ru>.
- Dixon S. (1996) The Russians and the Russian Question. Smith, G. (ed.) *The Nationalities Question in the Post-Soviet states*. London: Longman, pp. 47–74.
- Jørgensen M., Phillips L. (2006) *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Pain E. (2007) Xenophobia and Ethnopolitical Extremism in Post-Soviet Russia: Dynamics and Growth Factors. *Nationalities Papers*, No. 5/35, pp. 895–911.
- Rahmonova-Schwarz D. (2006) Destination Russia: Migration Policy Reform and reality”. *OSCE Yearbook 2006*. Vienna: OSCE, pp. 289–299.
- Борусляк Л. (2005) Патриотизм и ксенофобия. *Индекс/Досье на цензуру*. Available: <http://www.index.org.ru/journal/22/borus22.html> (accessed 11.11.2010).
- Воронков В., Карпенко О., Осипова А. (ред.) (2002) *Расизм в языке социальных наук*. Санкт Петербург: Алетейя.
- Малахов В. (2001) *Скромное обаяние расизма и другие статьи*. Москва: Дом интеллектуальной книги.
- Мукомель В. (2005а) *Миграционная политика России: Постсоветские контексты*. Москва: Институт Социологии РАН.
- Мукомель В. (2005b) Сколько в России незаконных мигрантов? *Demoscope Weekly*. Available: <http://www.demoscope.ru/acrobat/ps92.pdf> (accessed 11.11.2010).
- Тарасенко С. (2009) *Министерству попало за квоту на мигрантов* Available: http://www.metronews.ru/news1/ministerstvu_popalo_za_kvoty_na_migrantov/ (accessed 11.11.2010).

Резюме

Миккель Берг-Нордлие, Одне Осланд, Ольга Ткач

Соотечественники или конкуренты?

Взгляд на миграционные дебаты в «Российской газете», 2004–2009 гг.

Статья представляет собой краткий обзор того, каким образом российские медиа создают дискурсивные рамки влияния иммиграции на страну. Авторами проанализированы тексты, опубликованные в ежедневной национальной газете «Российской газете» за шестилетний период (2004–2009), в январе и феврале каждого года. Основные выводы заключаются в том, что (1) темы, наиболее тесно связанные с иммиграцией, – «порядок» и «экономика»; (2) иммиграционные реформы 2007 года вызвали «бум» интереса к иммиграции в медиа, что в основном выражалось в росте количества про-иммиграционных текстов, связанных с экономическими вопросами; (3) содержание дебатов об иммигрантах и экономике, преобладавших в про-иммиграционных текстах, изменилось после наступления финансового кризиса в России; и (4) для всех типов дебатов характерна тенденция неразличения иммигрантов из других стран и мигрантов из различных регионов России.

Kopsavilkums

Mikkels Berg-Nordlijs, Īdne Oslands, Olga Tkača

Tautieši vai konkurenti?

Skats uz “Rossijskaja gazeta” migrācijas debatēm, 2004–2009

Raksts ietver sevī īsu pārskatu par to, kādā veidā Krievijas mediji veido diskursīvos ietvarus imigrācijas ietekmei uz valsti. Autori izanalizēja tekstus, kas tika publicēti ikdienas nacionālajā laikrakstā “Rossijskaja gazeta” par sešu gadu periodu (2004–2009), katra gada janvārī un februārī. Galvenie secinājumi ir šādi: 1) tēmas, kas visciešāk ir saistītas ar imigrāciju, ir “kārtība” un “ekonomika”; 2) 2007. gada imigrācijas reformas veicināja intereses “bumu” par imigrāciju medijos, kas, galvenokārt, izpaužas proimigrācijas tekstu, saistītu ar ekonomiskajiem jautājumiem, skaita palielināšanās; 3) debašu saturs par imigrantiem ekonomikā, kas dominēja proimigrācijas tekstos, izmainījās pēc finansiālās krīzes uzsākšanos Krievijā; 4) visiem debašu tiem tiek raksturīga tendence nesadalīt imigrantus uz tiem, kas atbrauca no citām valstīm, un tiem, kas atbrauca no Krievijas reģioniem.

Vladimir Menshikov

LABOUR MARKET QUALITY: INVESTIGATION EXPERIENCE IN LATVIA

In the article, the main emphasis is placed on the methodological issues of the study of labour market quality. First of all, the labour market is understood as an institutional unit, as a system of norms and rules of economical behaviour that makes the effective exchange of economical resources among the market agents possible (or impossible). The aim of the article is to try to determine the qualities of the Latvian labour market on the basis of the total evaluation of the indicators such as labour market effectiveness, labour market flexibility, non-existence of discrimination and employee competitiveness. The research objects were carried out in the framework of the project of European Social Fund Nr. VPD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/0003. The results of the research testify that Latvia does not have a unite labour market. The data of a sociological survey have showed that the Latvian labour market is “polar”: Riga and the rest of Latvia. On the whole, during the survey the employees of enterprises (institutions) in Latvia signified a sufficiently high degree of satisfaction with the labour market quality, especially with its openness and non-existence of discrimination. The respondents evaluated both the labour market effectiveness and flexibility, and their own competitiveness much lower.

Key words: the labour market, labour market quality, labour market effectiveness, labour market flexibility, competitiveness of an employee.

Labour market research: economical, sociological and psychological aspects

Labour market as a social and economic reality is a very complicated institutional formation without a uniform theoretical view on it yet (Swedberg 1994). In our case, market is mostly understood, first of all, as an institutional formation, a system of norms and rules of economic behaviour that makes the effective exchange of economic resources among the market agents possible (or impossible).

Besides, labour markets differ from other markets. In contrast to commodity markets, labour markets, as a rule, are not competitive. They may be characterised by unfair division of market power (between the employers and the employees), imperfect mobility of the employees, insufficient information, and discrimination. These imperfections create a rent in the relations of employment, which may be usurped by the both of the sides. A weak negotiation position of the employees can bring to unfair and ineffective results. For example, the employers may underpay the employees, who are not mobile; they may make them work in dangerous conditions or discriminate vulnerable groups.

It is difficult to give an objective evaluation of labour market quality. The real labour market is not homogeneous; it is functionally differentiated by many relatively independent sectors, that are often not interconnected and that are separated by numerous technological, social and institutional barriers. Furthermore, the employment system, which appears in the framework of the differentiated field of specialised

working places, is under the powerful influence of a social structure that has been historically established in the society and that reflects its systems of social stratification that determines the main parameters of “selection”, recruiting and hiring of labour force.

In Latvia, economists and sociologists are most active among the investigators of the labour market. As it is generally known, economists investigate the labour market, first of all, as a dynamic factor that in a great deal determines the increase of the new cost, the economic wealth of the country and the region. Thus basic attention is paid to such phenomena as labour supply, demand for labour, salary, investments, and unemployment. In a broader aspect, economists start speaking about objective characteristic features of the labour market quality first of all in such categories as effectiveness and flexibility.

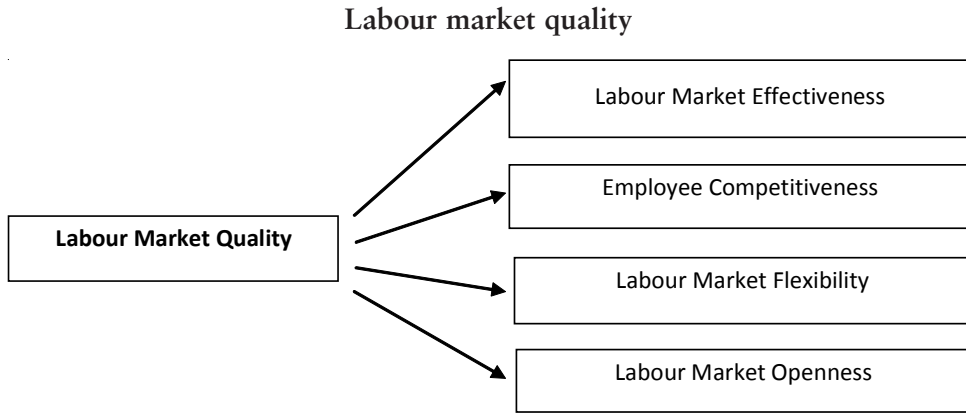
Sociologists are also interested in varied components of the labour market quality, but it happens mainly from the position of their subjective evaluations given by employers, employees and institutional agents. Thus the problem of the labour market determination by the system of social stratification, which has been established in the given society, should be in the central place in the sociological analysis.

Psychologists study the peculiarities of the modern motivation of labour, social perceptions of the participants of market competition in the respect of labour force hiring and selling. The starting point for the analysis is the formalization of the reasons that make people work. Psychologists may find a lot of new and interesting in such relatively insufficiently studied phenomena as internet-employment, enormous demand for some professions, migratory activity.

In Latvia during the last years a great investigation work has been done solving economical, sociological and other tasks to increase the labour market quality. In particular, from November, 2005 up to June, 2007, the Institute of Social Investigations at Daugavpils University in collaboration with some scientific centres of Latvian higher educational establishments was carrying out a research project of the European Social Fund “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions” (1). There are three parts lying in the basis of the project (economical-statistical, institutional and sociological), each of which has a certain role within the research. All the parts of the research are interrelated and supplement each other. However, a sociological approach prevails in the research. In particular, the answers of 10177 employees and 6066 employers were surveyed, there were interviews with experts used, focus group discussions were performed. The sociological part of the programme of the research was touched upon in the report of the author “Labour Market Quality (Sociological Analysis of the Interrelations “Employee-Employer” in Latvia)” presented at VII International Scientific Conference “New Economy and Society” that was held in May, 2006 at John Paul II Catholic University of Lublin in Poland (Меньшиков 2006).

In a case like that the labour market quality in Latvia is evaluated by calculating a total summary of such indicators as employee competitiveness, labour market flexibility, labour market effectiveness, labour market openness, i.e. non-existence of discrimination (see Figure 1).

Figure 1

Source: author's created figure.

Competitiveness in the labour market includes the factors that under the condition of competitiveness help the employees to get or keep working places, and allow the employers to attract and keep the labour force that corresponds to their needs.

Labour market effectiveness – a form of the functioning of the labour market that provides optimal agreement of the interests of the employees, employers and institutional agents on the basis of rational reproduction of human capital and development of business undertaking.

Labour market flexibility – a subjective readiness and objective possibility of the employers, employees and institutional agents to adapt to economic, social and technological changes that influence the labour market of Latvia and its regions.

Discrimination in the labour market – unequal attitude to people (groups of people) regarding their difference in race, gender, age, language, religious and other beliefs, political opinions, national or social origin, property status, birth or other circumstances, if such an attitude is not based on a legal aim and it is not objectively grounded in accordance with the necessity of a democratic society.

In addition, the improvement of one indicator of the labour market quality (e.g. flexibility on the basis of a wider use of the contract of a specified duration) may worsen another one (e.g. level of the market discrimination). Therefore one should be careful treating the integral index of the labour market quality, as in our case it reflects only the subjective evaluations given by the employees to its varied components (Latvijas un... 2007).

Theoretical substantiation of research

American sociologist Robert Merton wrote that "... theory serves not only as source of hypothesis, but also completely determines the context of concept operationalization and the language to describe observations. There are no "neutral" facts. Any empirical data are not only interpreted, but also selected and described by

means of direct and indirect theoretical preconditions. Theory organizes the language of empirical research” (Merton 1967).

In accordance with this precondition, the authors of the research project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions” chose as its theoretical basis:

- 1) the concept of social changes;
- 2) labour market theories;
- 3) theories of neofordism and postfordism (Latvijas un ... 2007).

Research hypotheses

At the stage of the research programme development, the working group advanced several hypotheses that characterise the labour market subjects:

- 1) the regional specificity of labour market mostly manifests itself as a difference of the central region of the state from the peripheral ones in all the most significant indicators that characterize the labour market;
- 2) the real discrimination manifests itself higher and wider in comparison with the society’s views on this phenomenon, the present-day identification methods do not allow to see them;
- 3) both employees and employers prefer the factors of labour market safety than the aspects of flexibility;
- 4) present statistical and available research data do not allow neither to describe the labour market in its aggregate, nor to analyse it systemically.

In the course of the project realisation the hypotheses were tested by the received results of qualitative and quantitative studies.

Results of research

Among the employees in Latvia the ones in Riga are the least satisfied with the labour market quality, especially concerning the indicator of employee competitiveness, as well as the employees who work in micro companies with the number of 1–9 workers (see Table 1). Many of the resources of the employees in Riga, in comparison with the same resources of the employees in other regions, especially in Vidzeme and Latgale, do not ensure employee competitiveness. For instance, “readiness to take on new work responsibilities” ensures competitiveness to a large extent to 53% respondents in Riga and 77% – in Vidzeme, “knowledge of the Latvian language” – 73% and 91%, accordingly, “readiness to change the working place in the enterprise/agency” – 26% and 56%, “readiness to change the profession” – 18% and 47%.

In big enterprises the labour market effectiveness is positively influenced by a wider range of the measures that help coordinate the interests of the employers, the employees and the state. Thus, in the enterprises with 250 workers and more, 89.2% of the respondents are satisfied with “the opportunity to receive in full amount the state ensured social guarantees”, whereas in the enterprises with 1–9 workers – only

63.9%; “with the use of new production technologies” – 54.1% and 36.8%, accordingly, “with the receiving of fringe benefits (company car, telephone, insurance, etc.)” – 34.2% and 20.0% of the respondents, accordingly.

Table 1

**Estimating of the labour market quality, employees,
n = 10177 people, 2006**

	Flexibility*	Effectiveness**	Non-existence of Discrimination***	Employee Competitiveness	Labour Market Quality
1	2	3	4	5	6
All area	2.19	3.78	2.79	3.61	12.37
Planning regions					
Riga region	2.21	3.77	2.76	3.45	12.19
Vidzeme	2.17	3.91	2.88	4.12	13.08
Kurzeme	2.19	3.72	2.73	3.58	12.22
Zemgale	2.17	3.69	2.81	3.69	12.36
Latgale	2.09	3.77	2.90	3.88	12.64
Place of residence					
Rural areas	2.16	3.79	2.83	3.75	12.53
Another town	2.15	3.80	2.79	3.77	12.51
Another city	2.14	3.77	2.72	3.70	12.33
Riga	2.22	3.78	2.73	3.40	12.13
Gender					
Females	2.18	3.77	2.79	3.57	12.31
Males	2.20	3.80	2.80	3.64	12.44
Age					
15–24	2.19	3.77	2.75	3.78	12.49
25–34	2.22	3.81	2.79	3.70	12.52
35–54	2.18	3.77	2.80	3.59	12.34
55–74	2.17	3.80	2.82	3.45	12.24
Size of enterprise					
1–9 people employed	2.14	3.68	2.80	3.60	12.22
10–49 people employed	2.19	3.78	2.78	3.55	12.30
50–249 people employed	2.21	3.87	2.78	3.65	12.51
250 and more people employed	2.27	3.92	2.82	3.86	12.87
Income level					
Have not had income	2.14	3.50	2.82	3.55	12.01
Up to 150 LVL	2.07	3.64	2.82	3.51	12.04
LVL 150.01–300	2.21	3.82	2.77	3.60	12.40
LVL 300.01–700	2.32	3.96	2.82	3.72	12.82
More than 700.01 LVL	2.47	4.21	2.79	3.96	13.42

Sequel to Table 1 see on p. 32

Sequel to Table 1

1	2	3	4	5	6
	Education Level				
Basic education	1.97	3.58	2.84	3.40	11.79
Secondary special and vocational education	2.17	3.79	2.79	3.61	12.36
General secondary education	2.13	3.69	2.78	3.54	12.14
Higher education	2.36	3.98	2.83	3.80	12.97
incl. Doctor's Degree	2.38	4.05	2.87	4.07	13.37

Source: the table created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”

* The respondents were asked to indicate the flexibility degree (considering every flexibility opportunity) on the scale, where 1 – the opportunity is not ensured, 2 – the opportunity is partly ensured, 3 – the opportunity is completely ensured. The average flexibility degree was calculated taking into account the answers of all respondents in appropriate groups.

** The respondents were asked to indicate the effectiveness degree (considering every effectiveness opportunity) on the scale, where 1 – very dissatisfied, 5 – very satisfied. The average effectiveness degree was calculated taking into account the answers of all respondents in appropriate groups.

*** The respondents were asked to indicate the degree of discrimination non-existence (considering every discrimination opportunity) on the scale, where 1 – equal attitude is not ensured at all, 2 – is partly ensured, 3 – is completely ensured. The average degree of discrimination non-existence was calculated taking into account the answers of all respondents in appropriate groups.

**** The respondents were asked to indicate the employee competitiveness on the scale, where 1 – ensured to the least extent, 5 – ensured to the most extent. The average degree of the employee competitiveness was calculated taking into account the answers of all respondents in appropriate groups.

Evaluations of labour market effectiveness

Every market participant has his/her own perception of the labour market effectiveness according to his/her dominant values and interests. The labour market effectiveness is influenced by:

- individual-subjective;
- social-economic;
- technical-economic factors.

According to the research aim and objects, to analyse the situation in the labour market in Latvia the following factors and indicators of the labour market effectiveness were used (see Table 2):

Table 2

Factors and indicators influencing the labour market effectiveness

Individual-subjective factors	Social-economic factors	Technical-economic factors
Application of professional skills carried out	Size of the salary	Materially-technical support of the work being Use of new production technologies
	Regular payment of the salary	
	Working rhythm	
	Length of the working day	
	Scope of work responsibilities	
	Clarity of the work tasks	
	Receiving of fringe benefits (company car, telephone, insurance, etc.)	
	Opportunity to raise one's professional qualification	
	Relationships with the colleagues	
	Better work organization	
Opportunity to receive state ensured guarantees in the full amount (tax payment from the salary)		

Source: author's created table.

The results of the employees' survey testify that the most significant factors that determine the subjective opinions about the labour market effectiveness are the following (average point on the scale, where 1 – the most important condition, 2 – an important condition, 3 – the least important condition):

- the size of the salary – 1.20;
- regular payment of the salary – 1.90;
- working rhythm – 2.15;
- length of the working day – 2.17 (see Table 3).

Table 3

Estimating of some aspects of labour market effectiveness, employees, n=10177 people, 2006, in average scores and %

Aspects of effectiveness	Importance		Satisfaction			
	Average scores*	Rank	Average scores**	Rank	4+5*** in %	5**** in %
	1	2	3	4	5	6
Size of the salary	1.20	1	3.25	13	41.3	7.6
Regular payment of the salary	1.90	2	4.34	1	88.0	48.0
Working rhythm	2.15	3	3.87	6–7	68.4	22.1
Length of the working day	2.17	4	3.82	8	67.5	22.3
Scope of work responsibilities	2.31	5	3.81	9	67.1	20.7

Sequel to Table 3 see on p. 34

Sequel to Table 3

	1	2	3	4	5	6	7
Materially-technical support of the work being carried out		2.31	6	3.87	6–7	67.1	24.5
Receiving of fringe benefits (company car, telephone, insurance, etc.)		2.33	7	2.70	14	23.6	9.3
Opportunity to receive state ensured guarantees in the full amount (tax payment from the salary)		2.38	8	4.23	2	76.1	47.4
Clarity of the work tasks		2.40	9	4.15	4	79.4	36.3
Better work organization		2.49	10	3.66	10	54.8	17.8
Opportunity to raise one's professional qualification		2.52	11	3.56	11	47.7	20.0
Application of professional skills		2.56	12	3.92	5	68.5	28.6
Relationships with the colleagues		2.58	13	4.18	3	81.8	36.4
Use of new production technologies		2.62	14	3.45	12	41.4	15.5

Source: the table created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”.

* Scale, where 1 – the most important aspect, 2 – an important aspect, 3 – the least important aspect.

** Scale, where 1 – very dissatisfied, 5 – very satisfied.

*** Proportion of the very satisfied and satisfied respondents' answers.

**** Proportion of the very satisfied respondents' answers.

The employees gave a relatively low estimation of the importance of the individual-subjective factor (application of professional skills – 2.56) and the technical-economic factor (use of new production technologies – 2.62).

The almost only factor that may influence the employee's working place positively is the monetary factor that in the opinion of the respondents is little related to the employee competence, other human resources, production technologies and innovations.

The aspects of the labour market effectiveness that satisfied the employees most are:

- regular payment of the salary – 4.34 (average point on the scale, where 1 – very dissatisfied, 5 – very satisfied);
- opportunity to receive in full amount the state ensured social guarantees – 4.23;
- relationships with the colleagues – 4.18.

The aspects of the labour market effectiveness that satisfied the employees least are:

- size of the salary – 3.25 (41.3% of the respondents were satisfied);
- receiving fringe benefits (company car, paid telephone, insurance, etc.) – 2.70 (23.6% of the respondents were satisfied).

In their enterprises, the employers are ready to ensure industrial safety and better work organization, providing a favourable working environment for the employees. At the same time to much less extent the employers are ready to provide the employees with an opportunity to continue education, to have a career, to have a higher payment for working overtime or on holidays. Thus only 43% of the employers planned resources for the employees education. First of all these plans were drawn up in state and municipality institutions, but up to 35% of the employers in the private sector did not even think about such a need of the employees.

Labour market flexibility

In Latvia, a wide scope of tools is used by the employers to ensure labour market flexibility. According to the evaluation of the interviewed employees, regular payment in mostly ensured – 97.6% are satisfied (incl. fully – 87.8%). On the scale “significance”, this tool is also in the first place.

Out of the thirteen evaluated tools that ensure the labour market flexibility the employees mentioned and opportunity to work at home at most seldom – 11.7% (incl. only 4.5% of the respondents have this opportunity at a full degree).

The analysis of the answers of the interviewed employees does not allow concluding that Latvian labour market has a flexibility degree. In the periphery of the applied measures, that improve the flexibility, there is not only an opportunity to work at home, but also an opportunity to work short hours, to work according to a flexi-time system, to receive increased payment for overtime work or work on holidays and a support in education continuation.

The institutional aspect of labour market relationships regulations testifies as well to the inflexibility of our labour market: a permanent contract dominates considerably. From the state position it negatively influences the productivity and competitiveness of our economy including the disuse of the labour resources.

On the whole, the employers agree with the employees on the question of the measures taken to ensure the labour market flexibility. Perhaps, only the support in education continuation as a realizable measure was noted by the employers more often than by the employees.

The employers pay special attention to:

- an opportunity to work in a technically safe working environment (it will be priority N1 in the nearest future);
- an opportunity to use the employees proposals concerning the improvements of work organization;
- the psychological working environment and its improvement;
- rendering help to the employees in solving their personal matters.

Currently most of the employers do not see an opportunity (and, possibly, a necessity either) to take such effective measure to improve the labour market flexibility as a work according to a flexi-time system, part-time work, work at home, as well as increased payment for overtime work and work on holidays.

Factor analysis of employee competitiveness

In our opinion, under the modern conditions for understanding the sources and factors of economic subjects competitiveness there is a need in new theoretical approaches that do not reject the old ones entirely, but revise them essentially. Thus in the sphere of stratification researches the theories centred on the concept “capital” are being actively elaborated. N. Tihonova considered this issue in detail in the article “Resource Approach as A New Theoretical Paradigm in Stratification Researches” (ТИХОНОВА 2004).

What is the point of the new theoretical paradigm in stratification researches, to which P. Bourdieu, M. Castells, U. Beck, D. Gruzsky, E. Sørensen have contributed heavily? Summarising the analysis of the works of the above mentioned authors N. Tihonova concludes that “within the last two–three decades a new scientific direction has been formed and has been actively developing that is really tying up the beginning of a new stage in the development of the society and the change of the base of social stratification. Along with this, in the base of stratification, there is the volume and structure of the resources (capitals, assets) that are in the possession of individuals and that are not reduced only to a traditional economic capital, but as well to the total sum of economic, human, authoritative capitals. Additional attention of the representatives of the given direction is paid to the fact that *under the changing conditions, a great significance is ascribed to the new types of the resources that come directly form the character of socialization, peculiarities of behaviour, general cultural level, etc.; previously they were considered as a consequence of an economic status, as well as physiological (health, age, gender), symbolic, individual and other resources*” (ТИХОНОВА 2004).

Various types of the resources (capitals, assets) are having a greater influence on the competitiveness of economic subjects, demanding a new perception of education in the way of increasing its quality and its positive influence on the labour market effectiveness.

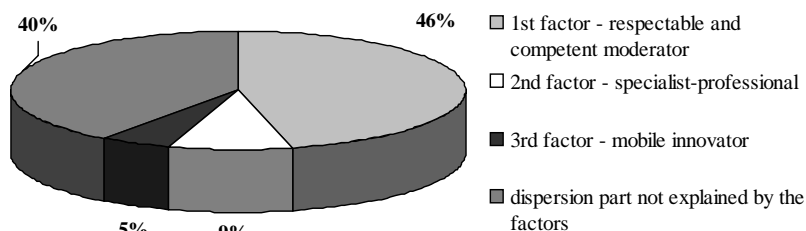
In particular, in many countries there is a topical question about the proportions of the preparation of specialists with higher education: is there a demand for such a number of graduates in humanitarian specialties with the lack of both – engineers and other technical workers and graduates in natural sciences? In Latvia, for example, in the years of our research the state financing was available for 80% of the students, who specialised in social sciences, commercial knowledge and law, making up 54.3% out of all the students of the academic year 2006/2007 (Latvijas Republikas IZM 2006). However the young are very stubborn refusing to obtain the specialties of engineers and other technical workers and the ones of natural sciences that are financially supported by the generous state. Why? Perhaps the young understand the qualities and skills demanded in the real Latvian labour market better than the government. Statistics show that already in 2005 62.3% out of all the employed were occupied in Latvian economy, they produced 73.8% of the added value (Ziņojums par Latvijas... 2006). Thus it has become more difficult day to find the enterprise, where the employees could limit the results of their work only on the national scale.

Carrying out the project of the European Social Fund “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”, we discovered the typological groups of

the employees depending on the set of the resources that ensures the employees competitiveness. On the basis of factor analysis three typological groups stand out, the leading one being “respectable and competent moderator” (see Figure 2).

Figure 2

**The significance of separate factors in employee competitiveness
(an ideal competitive employee in respondent's perception
is assumed as 100%); n = 10177 people, 2006**

Source: the figure created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”.

What are the resources of an employee in Latvia that determine the dominant of his/her competitiveness, i.e. the ones that are included into the group “respectable and competent moderator”?

These are the following: skills to build relationships with the colleagues, communication skills, computer knowledge and skills, knowledge of Latvian, knowledge of Russian, knowledge of other foreign languages, observance of work discipline.

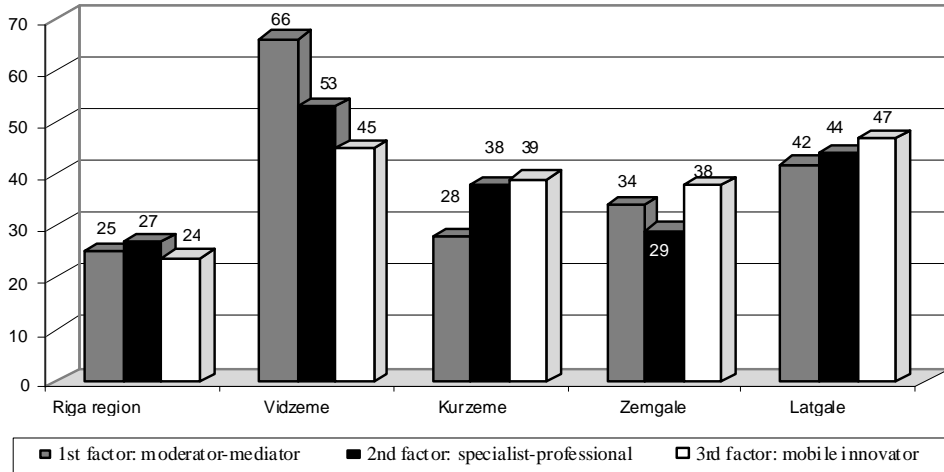
The shortage of the moderator-mediator resources varies in different Latvian regions (see Figure 3). It is higher in the regions without favourable conditions for these resources, there is no variety in the programmes of higher educational establishments, there are no theatres, museums, big libraries. Especially it is typical of Vidzeme region.

The further analysis showed that the employers are united with their employees in this matter. They consider that under the modern conditions Latvian economy first of all experiences a shortage in “respectable and competent moderators” that possess a high culture in the sphere of human relationships, language knowledge, observe work discipline based in the humanitarian sphere.

Linguistic culture, knowledge of the state and foreign languages, is especially topical for employees competitiveness in Latvian labour market. Regional specificity plays a great role here (see Figure 4). Thus the employers in the different Latvian regions need the employees knowledge of language, including the Latvian one. For example, 48.7% of the respondents consider that it is enough to know only Latvian, 44.7% – in Kurzeme, 36.6% – in Zemgale, 24.4% – in Riga region and 14.9% – in Latgale. In Vidzeme a relatively small amount of the respondents (26.3%) claimed significantly higher demands for the knowledge of the Latvian language.

Figure 3

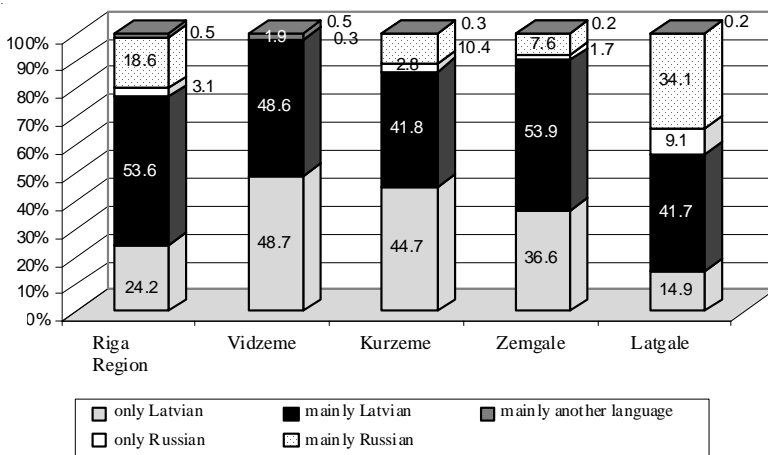
Significance of separate factors of competitiveness in Latvian regions, % of “high significance”, employers n = 6066 people, 2006

Source: the figure created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”.

Figure 4

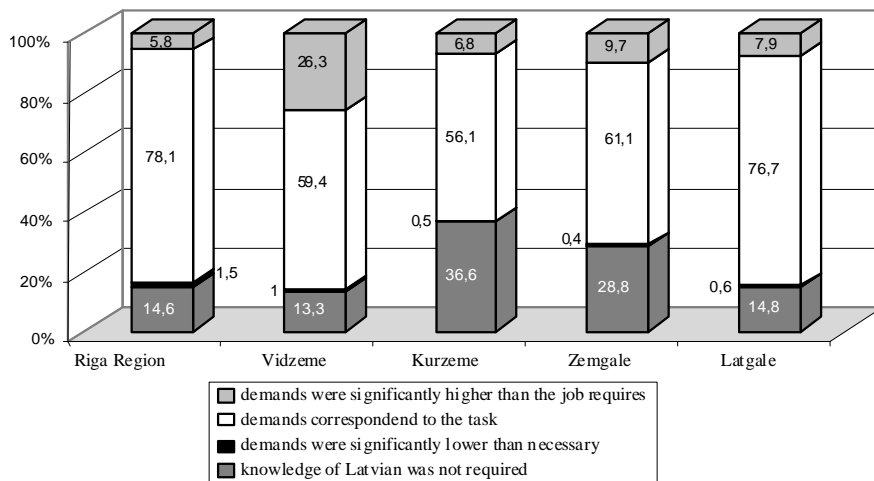
Language use in the enterprises in Latvian regions, %, employers, n = 6066 people, 2006

Source: the figure created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”.

Figure 5

The employers' required skills of the state language,
%, employees, n = 10177 people, 2006

Source: the figure created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”.

As it can be seen the competitiveness of the economic subjects under the new conditions is more determined not only by the traditional types of capital, but by the different volume of a joint capital (that is complicated in its structure) of the subject. The young of Latvia, striving for the global competitiveness under the conditions of Latvian open and small economy, are to think about the resources that include not only wealth and knowledge as the main key types of the resources, but they are to consider social capital, ability “to behave”, gender, age, health, ethnic origin, appearance and many other skills and qualities.

Labour market openness

The survey data prove that a greater part of the employers deny the possibility of discrimination, unequal attitude to the employees in their enterprises (institutions). More than 90% of the interviewed employers admitted that equal attitude to the employees is fully ensured concerning their religious beliefs, family status, ethnic origin, citizenship; more than 80% – concerning their gender, knowledge of the state language and age (see Table 4).

Table 4

Ensuring equal attitude to the employees at the work place according to the opinion of the employers and employees, employers n=6066, employees n=10177, 2006, %

Equal attitude is fully ensured	Employers	Employees
Religious belief	94.3	88.2
Family status	94.2	89.4
Ethnic origin (nationality)	93.1	77.3
Citizenship	90.9	80.2
Knowledge of the official state language	89.1	80.0
Gender	84.9	50.9
Age	82.4	73.1
Acquaintance with the management of the enterprise (institution)	78.7	54.9
Relation with the management of the enterprise (institution)	76.5	54.7
Sexual orientation	75.4	76.0
Health condition/disability	68.7	43.9

Source: the table created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”.

The opinion (view) of the employers on ensuring equal attitude in the enterprises (institutions) is more optimistic than that one of the employees. Full assurance of equality is admitted by a smaller part of employees. It refers to all the indicators of the labour market openness (except of sexual orientation). The most significant differences in the evaluation of the equality are determined by acquaintance or relations with the management of the enterprises (institutions), health condition, ethnic origin.

Satisfaction with the present work and some ways to reach it

What the employees in enterprises, firms, institutions are ready to do to get a **desired work**? It turned out to be that 44.1% of the respondents already have a desired work using the level of their education as a strong argument for such a big degree of their satisfaction with the reached goal: basic (unfinished basic) education – 27.6%, secondary special and vocational education – 43.9%, general secondary education – 46.6%, higher education – 55.0% (see Table 5).

A considerably smaller part of the respondents (34.3%) does not have a desired work and is ready to do something. Although it is quite often that a relatively low education level appears probably an obstacle in the removal of the dissatisfaction with the present work. Thus in this case 18.0% of the ones with basic (unfinished basic) education are not ready to do anything (total mass – 11.6%), 16.8% find it difficult to answer the question (total mass – 9.3%).

Table 5

Assessment of the answers on the question: “What are you ready to do to obtain a desired work?” (several answers can be marked)

Possible answers	Total mass n=1017 7 people	including education level groups			
		basic (unfinished basic) n=1889 people	secondary special and vocational education n=2217 people	general secondary education n=3945 people	higher education n=2104 people
I do not need to do anything, I have a desired work	44.1	27.6	43.9	46.4	55.0
I am ready to do something	34.3	37.2	33.6	34.4	32.1
I am not ready to do anything	11.6	18.0	11.9	10.7	7.0
Other	0.7	0.4	0.6	1.0	0.7
It is hard to say	9.3	16.8	10.0	7.5	5.2

Source: the table created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”.

Table 6

Assessment of the answers on the question: “What are you ready to do to obtain a desired work?” (several answers can be marked)

Possible answers	The respondents that answered the question positively, n = 3487	including education level groups			
		basic (unfinished basic) n=702 people	secondary special and vocational education n=745 people	general secondary education n=1358 people	higher education n=675 people
Improve the knowledge of foreign languages	44.7	34.2	43.3	44.4	56.7
Change the workplace in Latvia	41.2	47.0	42.7	39.1	38.1
Change the profession	40.8	40.6	49.0	40.5	32.6
Improve PC skills	33.9	28.2	36.8	36.3	32.0
Move from Latvia to another place of residence	23.4	26.5	26.3	21.4	21.0
Change the place of residence	17.2	17.0	17.6	16.1	19.6
Improve the knowledge of Latvian	16.4	15.0	16.8	16.3	17.2
Improve the knowledge of Russian	5.2	5.4	4.0	4.3	7.6

Source: the table created by the author on the basis of the analysis of the results of the sociological research carried out in the framework of the ESF project “Specific Problems of the Labour Market in Latvia and Its Regions”.

40.8% of the respondents out of the ones, who are ready to do something to obtain the desired work, had an intention to change the profession (relatively often it was marked by the employees with secondary special and vocational education – 49.0%, relatively seldom – the ones with the higher education – 32.6%), i.e. the solution of the matter was bound up with the changes in the content of the work (see Table 6). However there were sufficient differences in the choice of the main way to obtain the desired work: the respondents with basic education it is a search for a better workplace (in Latvia – 47.0%, out of Latvia – 26.5%), the ones with higher education – linguistic culture improvement (to improve the knowledge of foreign languages – 56.7%, to improve the knowledge of Latvian – 17.2%, to improve the knowledge of Russian – 7.6%).

Unfortunately, quite a big group of the employees (11.6%), not having a desired workplace, is not ready to do anything to remove the dissatisfaction with the present workplace. The lower the employees' education level is, the more often the representatives of the group are met (with general secondary education – 18%, with higher education – 7%).

Low education level found in a big group of employees is a threat of the present work loss; it appears in the role of a barrier for the improvement of qualification, work quality; it functions as a factor that provokes migration, which is not connected with the rising social mobility.

Total personal capital, care for its increase appear to be both the condition of the high living quality of its possessor, and the most significant precondition of the labour market quality improvement in national and regional aspects.

Conclusions

The results of the research testify that there is no unified labour market in Latvia. The Latvian labour market is “polar”: Riga and the rest of Latvia. According to the interviewed employers, this division is caused by such circumstances as:

- geographical position of the regions, when specific road networks, amounts of forests and fertile soil, etc. create make up different structures of economic activity,
- industry specifics, especially the differences in the gained profits of the investment,
- differences in the level of education and cultural level across the regions.

On the whole, during the survey the employees of enterprises (institutions) signified a sufficiently high degree of their satisfaction with the labour market quality, especially with its openness and non-existence of discrimination. A comparatively low evaluation was given by the respondents to the labour market effectiveness (especially the work incentive measures, an opportunity to receive fringe benefits), flexibility (especially the employers' attitude to the employee's education continuation, to the career perspectives), their own competitiveness (first of all their readiness to change the place of residence or their profession).

The authors of the research have offered the measures of the labour market quality improvement, as well as three alternative variants of the labour market complex monitoring.

Note

(1) European Social Fund's National Programme "Labour Market Research" – research project of the Ministry of Welfare No. VPD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1./0001/0003 "Specific Problems of The Labour Market in Latvia and Its Regions" (the manager of the study – Pēteris Rivža – Vice Rector in Science at University of Agriculture of Latvia, the manager of researchers for sociological analysis and data processing – Vladimirs Meņšikovs – Dean of the Faculty of Social Sciences at Daugavpils University).

Bibliography

Latvijas Republikas Izglītības un Zinātnes ministrija. Statistika. (2006) Available: <http://www.izm.gov.lv/default.aspx?tabID=16&clang=1&cid=2801.html> (accessed 24.09.2010).

Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas. (2007) Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte.

Merton R. (1967) *On Theoretical Sociology. Five Essays, Old and New.* N.Y.

Swedberg R. (1994) Markets as Social Structures. *Handbook of Economic Sociology* (ed. N. Smelser, R. Swedberg). N.Y., pp. 255–283.

Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību (2006) Rīga: Ekonomikas ministrija.

Меньшиков В. (2006) Качество рынка труда (социологический анализ взаимоотношений «работник–работодатель» в Латвии. *Nova ekonomia a społeczeństwo* (red. S. Partycki). Lublin: Wydawnictwo KUL, T 2, с. 19–24.

Тихонова Н. (2006) Ресурсный подход как новая теоретическая парадигма в стратификационных исследованиях. *Социологические исследования.* № 9, с. 28–41.

Резюме

Владимир Меньшиков

Качество рынка труда: опыт исследований в Латвии

В статье главное внимание уделяется методологическим вопросам изучения качества рынка труда. Рынок труда понимается прежде всего как институциональное образование, система норм и правил экономического поведения, которая делает возможным (или невозможным) эффективный обмен экономическими ресурсами между агентами рынка. Цель статьи – попытаться оценить качества рынка труда в Латвии на основе суммарной оценки таких показателей как эффективность рынка труда, эластичность рынка труда, отсутствие дискриминации и конкурентоспособность работника. Исследовательские задачи удалось реализовать в ходе выполнения проекта Европейского социального фонда Nr. VPD 1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1./0001/003. Результаты исследования свидетельствуют, что в Латвии нет единого рынка труда. Данные социологического опроса показали, что в Латвии рынок труда «полярен»: Рига и вся остальная Латвия. Работники предприятий (учреждений) Латвии на момент опроса в целом заявили о достаточно высокой степени удовлетворенности качеством рынка труда, особенно его открытостью, отсутствием дискриминации. Заметно ниже респонденты оценили эффективность рынка труда, его эластичность и собственную конкурентоспособность.

Kopsavilkums

Vladimirs Meņšikovs

Darba tirgus kvalitāte: pētījumu pieredze Latvijā

Rakstā galvenā uzmanība tiek veltīta darba tirgus kvalitātes izpētes metodoloģiskiem jautājumiem. Darba tirgus tiek izprasts, pirmām kārtām, kā institucionāla parādība normu sistēma un ekonomiskās uzvedības noteikumi, kas padara par iespējamu (vai neiespējamu) ekonomisko resursu efektīvu apmaiņu starp tirgus aģentiem. Raksta mērķis – novērtēt Latvijas darba tirgus kvalitāti balstoties uz tādu rādītāju summāro novērtējumu kā darba tirgus efektivitāte, darba tirgus elastība, diskriminācijas neesamība un darbinieka konkurētspēja. Pētījuma uzdevumus izdevās realizēt Eiropas Sociālā Fonda projekta ietvaros Nr. VPD 1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1/0001/003. Pētījuma rezultāti liecina, ka Latvijā nav vienota darba tirgus. Socioloģiskās aptaujas dati parādīja, ka Latvijā darba tirgus ir “polārs”: Rīga un visa pārējā Latvija. Latvijas uzņēmumu (iestāžu) darbinieki aptaujas brīdī kopumā darba tirgus kvalitāti novērtēja ar diezgan augstu apmierinātības līmeni, īpaši tā atvērtību, diskriminācijas neesamību. Zemāk respondenti novērtēja darba tirgus efektivitāti, tā elastību un savu konkurētspēju.

Galina Sokolova

LABOUR MARKET IN THE REGIONS OF BELARUS: EMPLOYMENT, UNDEREMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT

In the article such economic notions as the level and structure of the employment of population, unemployment and its main types, as well as underemployment being a characteristic feature of the labour market of the Belarus regions are considered. The author offers a conception of the labour market analysis developing it with a conception of the labour market segmentation. There are given specified and detailed definitions of the total and present labour market, according to which the total labour market is a system of demand and supply interaction, which includes the whole (employed and unemployed) labour force, being conditioned by the employment structure and socially professional characteristics of the employees; the present labour market is a sub-system of the total labour market encompassing the unemployed labour force and being conditioned by the mobility of the elements of the inner structure of this market. The author presents the development of the Belarus labour market in 3 stages: from 1991 till, then from 1997 till 2000, and from 2001 till 2008. The official statistical source “Labour Resource and Employment of the Population of the Republic of Belarus” and the statistical yearbook of the Republic of Belarus are taken as the empiric basis for the analysis of the labour market of the Belarus regions presented in the article. The results of the research show that the character of regulation for employment, underemployment and unemployment in Belarus, which affects only the official part of the open labour market, contributes to inefficient employment and does not yet sufficiently fit into the State program for innovative development of Belarus, which underlined the need for transition to the new economy of knowledge as a basis of transforming processes in society.

Key words: labour market, employment, underemployment, unemployment, regions of Belarus.

Labour market is the most complicated component of market economy. It is not only a place where interests of employee and employer intertwine, but a ‘mirror’ which reflects all socio-economic phenomena taking place in society. Labour demand and supply as well as corresponding level and structure of employment, underemployment and unemployment are influenced by the degree of success in functioning of economics, current phase of its economic cycle and by the pattern of main market subjects (employee and employer) behavior. Regional labour markets are the markets located in the administrative regions of the Republic of Belarus. The main difference, however, lies not between the regional labour markets themselves, but between the labour markets of administrative regions and the labour market of Minsk city. As a result of long-term adjusting of management system to the administrative-command standards and corresponding organizational, law and economic mechanisms the regions in the republic of Belarus have almost the “same face” in social sense. As to economic traits, they possess branch specifics and are economically and politically dependent on central governmental bodies (Соколова 2006).

Whereas, transition to market economy radically alters position of regions in political, social and economic system of the state. Two important transformations are taking place here: firstly, democratization of the system promotes independence in regional development; secondly, market relations call into existence high social activity of regional population. All in all these, including natural resources, production and social infrastructures, gives territorial systems an impulse for self-development. Today one can observe the process of regional development, ongoing in economy as well as in social sphere, which takes place in different territorial systems of the state (Рязанцев ... 2003).

According to the concept declared in the “Guidelines of Socio-Economic Development for the Republic of Belarus in 2006–2015” the ultimate goal of development should be not the economic growth, pace and size of accumulation themselves but a human being, meeting human material and spiritual needs and requirements. Transition to sustainable development in the Republic of Belarus requires structural reconstruction of economy and balanced solution of the following socio-economic problems: preserving the vitally important branches which meet the needs of population; orientation on usage of domestic technical potentials and local resources; rapid development of competitive producing units; expanding of economically justified integration with Russia and other CIS and foreign countries; creation of motivational mechanism to realize the steps on economic restructuring on the basis of flexible combination between market approaches and instruments of state regulation (ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ... 2006).

The economic restructuring, however, does not determine social changes themselves; it only provides possibilities and instruments for such changes. How they will be used *depends on political choice* defined by the guidelines of state social policy. These guidelines comprise creation of conditions and possibilities for citizens to earn the means for meeting their needs; providing rational employment of population; securing the growth in monetary incomes of population; improving social security for incapacitated citizens; further development of protection for socially vulnerable groups of population. Special attention is paid to state regulation of labour remuneration which insufficiently takes into account the requirements of transition to socially oriented market economy. According to economists’ point of view, it is the remuneration of labour that should become one of the leading factors in improvement of production efficiency as well as the basis for growth of population living standards (Шимов ... 2002).

The choice in favour of socially oriented economy generates a range of problems. The main ones among them are: the problem of balance between social and economic components, since the costs of embedding non-economic values into society presuppose the loss of production efficiency; the problem of a “dark side” in economic transformations i.e. possibility of their negative social consequences; the problem of monitoring economic interests of different population strata and their readiness to participate in conducting of economic reforms; the problem of restoring the balance between structures of manpower demand and supply in the labour market of Belarus.

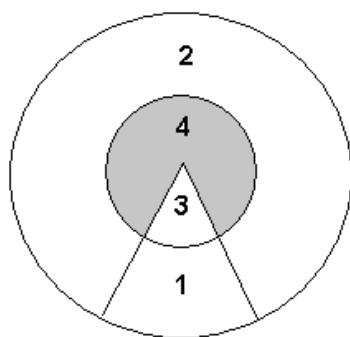
The conception of labour market analysis

According to the conception of labour market analysis dealing with correlation between labour force demand and supply (Соколова 2006), the *aggregate* labour market is a system of interaction between demand and supply which comprises all (employed and unemployed) labour force and is conditioned by structure of employment and socio-professional characteristics of employees. The principal elements of this mechanism are: aggregate demand as a synonym of general need in employees for economy and aggregate supply which includes all the employees out of economically active population. The *demand* for labour reflects employment nature and structure and is determined by number and structure of working places which exist in economy and are required to be occupied. The *supply* reflects non-employment and unemployment situation in economy, and it includes all the categories of population which are interested in working for hire. The *current* labour market is a subsystem of the *aggregate* market, which comprises unemployed manpower and is conditioned by mobility of elements that make up the internal structure of this market. The *aggregate* labour market plays an important role in producing the GDP and in creating favourable social climate. The *current* labour market is considered to be a part of the *aggregate* market, which is left beyond the limits of satisfied labour demand, and is determined by the number of vacancies and by the number of people seeking employment. This approach enables us to study the labour market situation on macro- and micro-level and to define the mechanisms for regulating employment and unemployment on each of the mentioned levels. Within the framework of *current* labour market the *subject* of study is efficiency of interaction between state employment service, as the main instrument of market infrastructure, and the employment seekers as well as the employers presented by enterprises and companies.

The *current* labour market can be presented as a multi-sector structure which is formed by two interconnected parts: by open and hidden labour markets (Fig. 1).

Figure 1

The current labour market

- Sector 1 – official part of the open labour market
- Sector 2 – unofficial part of the open labour market
- Sector 3 – official part of the hidden labour market
- Sector 4 – unofficial part of the hidden labour market

Source: author's created.

The *open* labour market embraces all economically active population, who actually seeks employment and needs professional training, as well as vacancies in all sectors of economy.

Official part of the *open* labour market includes unemployed labour force and vacancies registered in the state employment service.

Unofficial part of the *open* labour market embraces non-registered vacancies and those part of labour force supply which was not registered by the state employment service.

Hidden labour market includes individuals who are formally employed, but due to lack of actual job assignments and markets for their production as well as because of other reasons can be released from their duties without any harm to production.

Official part of the *hidden* labour market is registered by the state statistical bodies. It embraces individuals provided with extra-vacations initiated by their employers as well as those employees who due to the same reasons have to work short hours. Extra manpower which appears due to registered whole-day and intra-shift losses also relates to this market sector.

Unofficial part of the *hidden* labour market is formed by surplus number of employees linked to non-registered whole-day and intra-shift losses of working time, as well as to low actual intensity and productivity of labour.

The necessity for such detailed division of the actual labour market is conditioned by the fact, that each of its subdivisions is characterized by own specific phenomena and processes.

In order to deepen the substantial characteristics of labour market we need to add the main analytical approach with the *conception of labour market segmentation* (Loveridge 1989), which stems from analysis of differentiation between two economic segments – primary and secondary ones – which possess different salaries and employment characteristics (Fig. 2). *Primary* segment of labour market is characterized by high status of work, high salary, good offers from employers in sense of working time schedule and conditions of labour. *Secondary* segment of labour market is marked with unemployment along with low qualification jobs which do not require long training. Each segment in its turn is subdivided into *internal* labour market (within the company or enterprise where levels of employment and salaries are determined by the set of administrative rules and procedures) and *external* labour market where decisions on costs, placement and professional training are controlled by economic indicators. These two types of labour market are connected by the labour flow between them ongoing via certain entrances and exits, while the jobs on internal market are protected from direct influence of competing forces from external market.

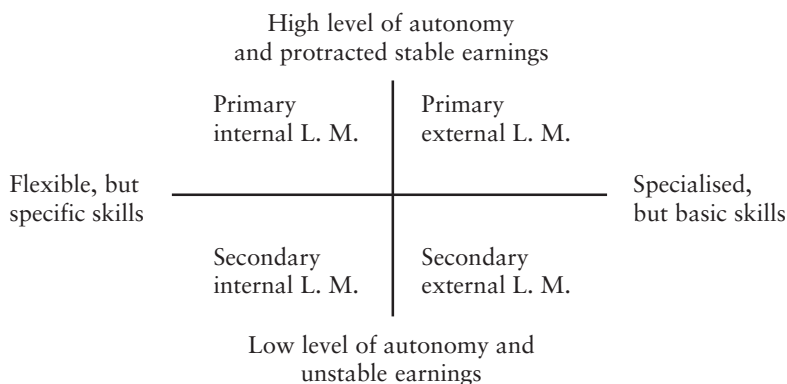
The jobs within *primary internal* segment are typical for employees possessing stable employment with the enterprise (company); they require long-term training in professions that are necessary for the enterprise; they present secure employment with good promotion prospects, high level of autonomy and substantial material rewards. The *primary external* segment is typically characterized by the professions and vocations in demand and by hiring the employees in conformity with the set of professional qualities intrinsic to the specialists. *Secondary external* segment of labour market produces the jobs of low qualification with little autonomy and low trust,

small and unstable pay, and dissatisfactory working conditions including seasonal jobs.

Secondary internal segment proposes mainly low standard (status) jobs with low security and poor promotion prospects. The move between primary internal and secondary external segments can occur only in exceptional occasions. The flow between adjoining segments (primary internal and primary external, as well as between secondary internal and secondary external labour markets) is varied to a certain extends and directions which are determined by changes in manpower demand and supply on the labour market.

Figure 2

Interaction between primary and secondary labour markets

Source: author's created.

The main characteristic for official part of the open labour market consists of possibility for its reliable quantitative estimation by means of collecting vast statistic data (Соколова 2006; 2008). Historical development of official Belarusian labour market can be divided into three periods.

First period (1991–1996) is characterized by transition from administrative-command mechanism of market for labour resources utilization to economic mechanism; and by emergence of labour market with limited manpower demand. This period was characterized by such tendencies as emergence and increase of unemployment rate, growing scales of releasing the excessive labour force; increasing number of applications to employment service (i.e. growth in manpower supply) and general increase in tension on the labour market. At the same time the labour market on that stage had begun to perform its important functions: transfer and deployment of labour force according to efficiency criterion (which was manifested via releasing the enterprises from excessive manpower); promotion of increase in manpower competitiveness in the labour market because under the market economics the most vulnerable individuals are those with limited competitive ability. This is confirmed by dynamics in unemployment structure, which is characterized by expanding of its shares for youth, people with general secondary and basic education, for graduates without employment

record and women (who permanently constitute over 2/3 of all the unemployed). It is worth noting that all countries with transitional economy had experienced the same tendencies. However it is necessary to comment on the fact of unemployment raise which at that stage was perceived as a negative phenomenon. It appears that from this time on the unemployment indicator has started to reflect the real labour market situation as well as to mark the real area for activities of state employment service (Ванкевич ... 2004).

Second period (1997–2000) is characterized by increase in state regulation of the labour market, when extensive factors of economic growth and control over quantitative parameters became the governmental priorities. Secondary labour market connected with non-qualified manpower became a subject for increasing state control, while primary labour market had moved away from the sight of state employment service. The dismissed at their own wish and those dismissed due to so-called 'other reasons' became the main source for expanding the unemployed ranks. Their share accounted for the 1/2 of total unemployment rate at that time. There are several explanations for such circumstance. Firstly, in case of increasing GDP by means of extensive labour use the real salaries go down, which undoubtedly initiates the dismissals of employees at their own wish (it is the main reason for quitting the jobs mentioned by up to 90% of such dismissed individuals). Secondly, this reason can disguise the dismissal 'on mutual agreement of the parties' when employee is passively forced to quit the company. Let us pay attention to the fact that open vacancy data at that period mainly contained information about positions with low pay that did not attract potential employees and, thus, were hard to fill. According to economists' opinion, the level of registered unemployment attained by that time – 2.0% for republic in general, 1.5% for Minsk – presents a natural minimal unemployment indicator that cannot be reduced any further without irreversible changes in labour use system (i.e. without returning to total employment). So, this period is marked by forming division of the *open* labour market into its official and unofficial parts, as well as by increase of *hidden* labour market capacity (Ванкевич ... 2004).

Third period (2001–2008). Analysis of labour market situation at that time gives evidence that the picture presenting *official* part of the *open* market does not reflect all the problems in area of employment and unemployment. In 2008 officially registered unemployment rate was reduced to the 0.8% share of economically active population in the republic. Age structure of the unemployed had changed as well: the share of unemployed youth, aged 16–19, diminished almost by three times (from 22.0% to 8.0%) while the share of individuals, aged 50 and older, increased by two times (from 7.6% to 16.5%). As to changes in the structure according to education parameter, the share of individuals with higher education among the unemployed in the republic did not change substantially (remaining on the level of 10.3%), while the share of individuals with general secondary and basic education diminished by 1.5 times (from 77.8% to 55.1%). Average time spent on seeking new job and actual employment decreased by more than two times and the duration of unemployment in general diminished as well. This period is marked by the final formation of *unofficial* part in the *open* labour market, which is mainly linked to independent employment search of temporary unemployed individuals who do not apply to the state employment service

for population. Such situation necessitates analyzing of social mechanisms for registered unemployment formation as well as its comparison with the non-registered unemployment and estimating the non-registered unemployed contingent which could promote formation of innovative economy in Belarus in case of its involvement in the sphere of social production.

Characteristics of aggregate labour market in the regions of Belarus

The characteristics of aggregate labour market in the regions and in the republic in general is presented in Table 1. The basic *source* for the labour resources formation is capable of working population of employable age. In 2008 its share across the republic in general comprised 95.2% of all available manpower resources without any substantial changes on regional level (Table 1). The tendencies of changes in numbers of the given population category are mainly connected with demographic factors such as reaching the employable age by the youth and withdrawal of the post-employable population, the amount of which substantially varies in certain periods. Thus, there was an increase in numbers of the employable population in 1991–1992 followed by its decrease in 1993–1995. Then in 1996 the number of employable population increased again and after that it has been remaining stable at the level of 95%.

Table 1

**Characteristics of aggregate labour market in the regions of Belarus,
2008 (%)**

Manpower resources								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Total, % thousand people	100	100	100	100	100	100	100	100
	885,5	804,3	923,8	686,0	876,1	717,5	1358,4	6251,6
Capable of working population of employable age	94,5	95,3	94,7	93,3	94,0	94,4	92,9	95,2
Employed population of non-employable age	5,5	4,7	5,3	6,7	6,0	5,6	7,1	4,8
Employed population	70,8	70,4	71,0	73,1	75,5	70,5	79,2	73,5
Under-employed population	29,2	29,6	29,0	26,9	24,5	29,5	20,8	26,5
Registered by official statistics	13,7	14,2	14,7	14,2	10,6	14,6	18,4	14,5
– pupils and students	8,0	9,0	9,0	9,0	5,7	9,2	14,6	9,5
– women on maternity and parental leaves	3,9	3,1	3,8	3,4	3,4	3,3	3,1	3,4
– disabled persons on state benefits	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5	0,6	0,2	0,5

Sequel to Table 1 see on p. 52

Sequel to Table 1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
– registered unemployed		1,0	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,4	0,8
– persons in places of imprisonment and under custody		0,2	0,5	0,2	0,2	0,2	0,7	0,1	0,3
Non-registered by official statistics, % thousand people		15,5	15,4	14,3	12,7	13,9	14,9	2,4	12,0
		137,2	123,8	132,1	87,1	121,8	106,9	32,6	741,5
– non-registered unemployed, thousand people		47,2	53,8	52,1	37,1	61,8	46,9	2,6	301,5
– labour migrants, thousand people		70,0	50,0	60,0	30,0	40,0	40,0	10,0	300,0
– persons occupied with home-keeping, thousand people		10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	70,0
others, thousand people		10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	70,0

Source: Трудовые ресурсы и занятость Республики Беларусь, 2009.

The most important *component* of manpower resources is formed by the employed elderly persons, whose all-republican share in 2000 amounted to 4.9%; in 2001 – to 4.8%; in 2003 – to 4.3%; in 2005 – to 4.3% and in 2008 – to 4.8% of the national workforce. Persistent stability of share for this category of population indicates that, on the one hand, there is a demand on highly qualified professionals whose expertise is essential for the training of younger staff, while on the other hand – a demand on the manual work vacancies which young people are reluctant to fill up. The *stability* in this part of manpower resources is conditioned by relatively favorable economic situation as well as by socially oriented policy realized by the state with regard to the socially vulnerable population groups (Статистический ежегодник.... 2009).

Analysis of the employed population distribution by sectors of the economy, across the country in general, shows positive changes in the branch structure of employment appearing in the course of labour force redistribution between the branches of social production. First of all, it refers to the ratio between the numbers of population employed in production and non-production spheres in sense of increasing the latter. Thus, in 2000 their proportion was 49.4 and 50.6%, while in 2008 it became 45.4 and 54.6% correspondingly. The reduction in the level of industrial employment where the proportion of employees decreased from 27.6% in 2000 to 26.6% in 2008 (Статистический ежегодник.... 2009) can be considered as a positive trend corresponding to generally recognized global tendency of service sector growth. At the same time, many of the observed tendencies in the industry were regressive. The largest reduction of employees occurred in the manufacturing industries alongside with the growth of their numbers in extractive sectors. Thus, the number of employees has decreased in the machine building and metalworking, light industry, while it increased in power, oil and logging industries.

With transition to market relations, the formation of employment in the private sector has become a new labour market phenomenon. In accordance with the Civil Code of the Republic of Belarus, economic activities are carried out using both state and non-state forms of ownership. Structural changes in employment by forms of

ownership organically linked with the privatization of enterprises, development of entrepreneurship and self-employment of citizen. The slow pace of their implementation resulted in slow formation of employment in the private sector. Thus, the proportion of employees in state enterprises, with respect to general employment in the economy, has decreased from 57.2% in 2000 to 50.0% in 2008 (Статистический ежегодник.... 2009).

In 1991–1995, the release of employees from the state-own enterprises was mainly linked to the decline of production and low salaries. At the same time, much of the redundant workers either increased the ranks of the unemployed, or got involved into the shadow economy, which resulted in low rates of labour re-distribution from the state-owned enterprises to the non-state structures. In 1995, one of the factors reducing the pace of employment decrease in the state sector was the gradual establishment of its economic activity and stabilization of production. The predominance of this economic sector is still observed in almost all branches. In industry, state-owned enterprises employ around 60% of all workers in the branch; in education they employ 93.8% of total employees' number; in health care – 94.3%; in housing and communal services – 82.6% correspondingly. Thus, the main form of employment in present-day Belarus still remains the work for the state-owned enterprises (organizations).

Statistical analysis of level and structure for real employment of population shows that the main groups that currently make up the structure of employment are the employees of employable age (95.2%) and the working pensioners (4.8%). The coefficient of real employment across the country is 73.5% (see Table. 1). Specificity of real employment for the groups under analysis reflects the fact that up to 90% out of the total number of employed population present hired employees, the periodicity of real employment is such that 95% of employees have permanent jobs, the fullness of real employment is such that full employment (main job with a full working day (week)) is possessed by 95% while part-time employment – by 5% of the employed population. Such monistic pattern of employment is mostly vulnerable in the times of crisis; it has a low adaptive capacity and low ability to survive in changing macro environment. The possibility to regulate the phenomenon of employment by means of changing its structural components – such as specifics, periodicity and fullness of employment – is insignificant.

Analysis of the level and structure for real underemployment of republican population (26.5%) shows that the main groups registered by the state statistics (14.5%) are presented by pupils and students (9.5% of manpower resource), women on maternity and parental leave until the child reaches the age of three (3.4%), persons receiving disability benefits ((0.5%), registered unemployed persons (0.8%), persons held in prisons and under custody (2.4%). The remaining 12.0% (non-registered unemployed, labour migrants, persons occupied with home-keeping and others) are unemployed population, ignored by the state statistics (see Table 1).

Comparative analysis of real underemployment in different regions of the republic shows that proportion of persons, ignored by statistics, constitutes 15,5% for Brest region, 15,4% for Vitebsk region, 14,3% for Gomel region, 12,7% for Grodno region, 13,9% for Minsk region, 14,9% for Mogilev region and 2.4% for city of Minsk out of the manpower resources of the each mentioned region. In the republic as a whole, the

proportion of persons, ignored by statistics, constitutes 12.0% of the total manpower resources in the Republic of Belarus (Трудовые ресурсы... 2009). These people are not perceived as employees by the state statistical service and their labour activities by no means are fixed anywhere. They constitute *unofficial* part of the *open* labour market in regions. Certain part of them works in the neighboring countries where their employment relationships are not formally registered (according to different estimates, number of such commuting workers from Belarus is close to 300 thousand people).

Characteristics of current labour market in the regions of Belarus (1)

Analysis of registered unemployment. The current labour market, in its official part, comprises the unemployed who were registered by state employment service, in its unofficial part – those unemployed who did not pass such registration. Characteristics for the *official* part of the current labour market in the regions are presented in Table 2. As to the *official* part of the current market, regional labour markets are similar to each other (except for the labour market of Minsk city). There have been no large differences observed between them in such characteristics as gender, age, level of education. This similarity is largely conditioned by the fact that 60% share of the regional labour markets are formed by the labour markets of small towns (major cities in the country account for not more than 20% of their total number). Small cities and towns with population of no more than 20 thousand people constitute up to 80% of all settlements in Belarus. 21% of small towns in Belarus can be regarded as the monistic settlements according to the employment criterion i.e. as such towns where at least 25% of their manpower resources are employed by one enterprise (Ванкевич ... 2004).

According to Russian specialists (Лексин, Швецов 2002), the following characteristics: employment of at least 25% from total labour force engaged in the city's economy at one or two plants of the same branch; production of at least 50% from total industrial output of the city by one or two companies; formation of not less than 30% of the city budget by one or two enterprises; existence of a substantial geographic distance from the city to alternative labour markets in other settlements – can be used as an additional criteria of labour market monopolization.

In conformity with the given criteria, about 40% of small cities and towns of Belarus can be attributed to mono-structure settlements with one or two town-forming companies. The town-forming enterprise plays a decisive role in the labour market of small town: it provides the bulk of employment for manpower resources of the city and dictates the list of occupations and professions; it forms the city's budget and provides the social infrastructure of the city. Deterioration in production and economic activity of the town-forming enterprise in the labor market of small town leads to a critical situation for the entire urban population. The state of the current labour market in the monistic town is determined by the dynamics of at least three from its segments: the open labour market (official and unofficial parts thereof); hidden job market (official and unofficial parts thereof) and internal labour market of the town-forming enterprise (Ванкевич ... 2004).

Table 2

Characteristics for official part of current labour market in the regions of Belarus, 2008

Average per year	Brest region	Vitebsk region	Gomel region	Grodno region	Minsk region	Mogilev region	Minsk city	Republic of Belarus
Level of registered unemployment, coefficient	1,0	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,4	0,8
Number of the registered unemployed, thousand people	6,6	6,0	6,9	4,8	5,1	3,9	3,8	37,1
Number of positions to be filled and vacancies, thousand	5,8	4,8	6,4	4,6	7,2	4,2	17,6	50,6
Number of the unemployed per vacancy, thousand people	1,1	1,3	1,1	1,0	0,7	0,9	0,2	0,7
Gender structure of the unemployed, %								
Male	31,1	35,4	29,7	26,0	32,6	30,4	35,6	31,1
Female	68,9	64,6	70,3	74,0	67,4	69,6	64,4	68,9
Age structure of the unemployed, %								
16–19 y. o.	7,0	6,5	7,7	7,2	9,7	7,3	11,6	8,0
20–29 y. o.	33,0	27,6	34,8	29,9	32,9	32,7	34,6	32,2
30–49 y. o.	44,1	45,4	41,8	47,0	43,8	42,0	37,9	43,3
50 years and older	15,9	20,5	15,7	15,9	13,6	18,0	15,9	16,5
Educational structure of the unemployed, %								
Higher education	9,1	8,4	8,6	10,1	6,4	9,0	24,7	10,3
Secondary specialized education	40,9	35,4	40,0	37,7	38,4	45,0	32,8	38,6
General secondary education	42,4	35,2	39,8	44,2	44,1	36,9	32,5	39,6
General basic education	7,6	21,0	11,6	8,0	11,1	9,1	10,0	11,5
Average duration of unemployment, months	5,2	5,3	4,3	5,5	3,7	3,2	2,9	4,4
Share of the unemployed receiving unemployment benefits, %	58,0	56,4	56,3	63,6	50,5	67,4	36,6	55,7

Source: Статистический ежегодник Республики Беларусь, 2009.

In general, one can note that the *official* part of the current market in regions is represented mainly by *secondary* labour market with a predominance of youth and female unemployment (unskilled labour). The *internal* secondary labour market is characterized by: high proportion of medium and low-skill manual jobs (up to 80% of all vacancies); high proportion of low-pay jobs and vacancies (more than 40%), high proportion of mass workers' occupations (up to 80%). The *external* secondary labour market is characterized by: steadily high proportion of women (2/3); high

proportion of persons with general secondary and general basic education (1/2); low level of unemployment benefits (10% of average monthly pay).

Analysis of the total unemployment structure. When analyzing total unemployment one should bear in mind that structural unemployment (which is characteristic of the republic) is aggravated by cyclical unemployment which is linked to reduction in business activity and reflects the decrease in volumes of production as well as “compression” of the labor market in 2008–2009. Table 1 shows that 741.5 thousand people out of the total manpower number are not registered by official statistics. This non-registered part makes 12.0% of the total workforce. This group is usually formed from the non-registered unemployed, as well as from labour migrants, persons occupied with home-keeping and other categories (according to economists’ estimates the migrant workers account for about 300 thousand people). Based on the experience of household sample surveys in Minsk-city, the Minsk and Brest regions, “Evaluation of the real level of unemployment,” conducted under the supervision of the author at the request of Minsk Research Institute of Socio-economic and Political Problems (1997, 1998, 1999.), the shares of persons occupied with home-keeping and others are each equal to 10% from total number of those whose occupations were impossible to define (Соколова ... 2001). Based on these calculations, the number of non-registered unemployed in the country is 301.5 thousand, or 6.5% of economically active population. Similar calculations which were made by the regions, allow us to reflect in table 3 the general picture of registered, non-registered and total unemployment by region and country as a whole. For comparison, in Russia, the level of total unemployment, which was measured in course of sample surveys of households in 2008, constituted 7.4% of the economically active population (Российский статистический ежегодник 2009).

Table 3 shows that in the regions of Belarus indicators of total unemployment (presented as % of the economically active population) are significantly higher than in Minsk despite weaker statistical control of its non-registered part there.

Analysis of this phenomenon shows that the ratio between statistically registered and non-registered population largely depends on the number of students of employable age, studying full time. Thus, the share of students in this city of Minsk constitutes 14,6% of this manpower recourses, while across the regions it varies from 5,7% in Minsk region to 9,2% in Mogilev region. This generates lessening in statistical control after the non-employed population. It turns out that involvement of youth in continuation of vocational and specialized secondary education is, if not sole, but important *social mechanism* to reduce the contingent of non-registered unemployed and, accordingly, the level of non-registered unemployment.

Being under the administrative influence of the state employment service registered unemployment phenomenon requires very specific measures of regulation. They include involvement of individuals in the labour market via employment mechanism and mechanisms of vocational training and retraining, inclusion of socially vulnerable groups in the labour market through social protection mechanisms, development of flexible forms for labour activities and working time schedules. As for the non-registered unemployment, when it is going out of administrative control, such unemployment

becomes a spontaneous phenomenon that can give rise to “shadow economy” and other undesirable developments. Regulation of this structural component is possible with the help of motivational mechanisms of stimulation generated by the efforts of employment service in order to get this part of the unemployed involved in its sphere of influence, and also with the help of normative and law mechanisms to promote the creation of economic, social and legal conditions for the development of self-employment, entrepreneurship and small business in the Republic of Belarus (Соколова ... 2001).

Table 3

Rates of registered, non-registered and total unemployment by regions and republic in general, 2008

Average per year	Brest region	Vitebsk region	Gomel region	Grodno region	Minsk region	Mogilev region	Minsk city	Republic of Belarus
Economically active population, thousand people	634,8	573,5	664,2	507,4	667,4	511,4	1079,4	4638,1
Registered unemployed, thousand people	6,6	6,0	6,9	4,8	5,1	3,9	3,8	37,3
Non-registered unemployed, thousand people	47,2	53,8	52,1	37,1	61,8	46,9	2,6	301,5
Rate of registered unemployment, %	1,0	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,4	0,8
Rate of non-registered unemployment, %	7,4	9,4	7,8	7,3	9,2	9,2	0,3	6,5
Rate of total unemployment, %	8,4	10,4	8,8	8,3	10,0	10,0	0,7	7,3

Source: Трудовые ресурсы и занятость Республики Беларусь, 2009; Статистический ежегодник Республики Беларусь, 2009.

Analysis of employment, underemployment and unemployment in the regions and the republic in general shows that the efforts of state employment service are used to accumulate information only about the dynamics of the *official* part of the current labour market. According to this information, the registered unemployment in Brest region constitutes 1.0%, in Vitebsk region – 1.0%, in Gomel region – 1.0%, in Grodno region – 1.0%, in Minsk region – 0.8%, in Mogilev region – 0.8%, in city of Minsk – 0.4%, in the republic as a whole – 0.8% of the economically active population. Information concerning the rest of unemployed population remains out of the state employment service’s sight. Meanwhile, it is necessary to evaluate the whole current(including its official and unofficial parts) labour market in terms of labour demand and supply, taking into consideration both registered and non-registered unemployment, details of which can be obtained only from the household survey. The complexity of the problem situation is that the non-registered unemployment is now moving to the *primary external* labour market, where it presents itself as a pheno-

menon of self-employment (including the use of social networks) which is done with bypassing the state employment service.

The reasons for this phenomenon lie in the actual practice of employment regulation in Belarus. It is attractive for representatives of the secondary labour market to register with employment agencies, as, *firstly*, this provides legalization for their inactivity, and *secondly*, the status of unemployed gives them a range of social benefits (e.g. reduced payment for utilities). Representatives of the *primary* labour market, on the contrary, have no incentive to register with the employment service due to the following reasons: small size of the unemployment allowance does not allow them to exist without bedding, but if it appears the benefits stop; administratively organized public works equalize skilled and unskilled labour; the employment service possesses information about vacancies mostly in non-prestigious jobs; during the period of unemployment it is difficult to find work independently because of the need to observe certain obligations of the unemployed person. This largely explains the increase in share for persons with unclaimed higher education within the structure of registered unemployed population.

So, unemployment is generally a result of employment policy at the at state level, rather than the work of the state agency (in this case, the state employment service). The practice of employment regulation is limited to control of the registered unemployment (official part of the open labour market), which leads to a discrepancy between the levels of registered and non-registered unemployment. Administrative reduction of registered unemployment (official part of the open labour market) inevitably leads towards higher non-registered unemployment in the unofficial part of the open labour market. The character of regulation for employment, underemployment and unemployment in Belarus, which affects only the official part of the open labour market, contributes to inefficient employment and does not yet sufficiently fit into the State program for innovative development of Belarus, which underlined the need for transition to the new economy of knowledge as a basis of transforming processes in society.

Note

(1) Hereinafter we will discuss only the open labour market without a reference to its hidden part connected with redundant employment. That is why instead of term “open labour market” the more general term “current labour market” will be used.

Bibliography

- Loveridge R., Mok A. (1989) *Theories of Labour Market Segmentation*. Brussel
- Ванкевич Е. В., Морова А., Новикова И. (2004) *Управление региональным рынком труда при переходе к рыночной модели социальной политики в Беларуси*. Витебск: ВГТУ.
- Лексин В., Швецов А. (2002) Городская Россия – проблемное воплощение реформ. *Российский экономический журнал*, №2, с. 3–28.
- Основные направления социально – экономического развития Республики Беларусь на 2006 – 2015 гг.* (2003) Минск.
- Российский статистический ежегодник, 2009* (2009) Москва.

- Рязанцев И., Каликов М. (2003) *Экономическая социология (региональный аспект)*. Москва.
- Соколова Г. (2006) *Белорусский рынок труда: тенденции развития и социальные механизмы регулирования*. Минск: БГУ.
- Соколова Г., Кобяк О. (2001) Социально – экономические механизмы регулирования нерегистрируемой безработицы. *Белорусский экономический журнал*, №4, с. 91–99
- Соколова Г. (2006) Региональные проблемы и региональная политика в Республике Беларусь. *Социология регионального и городского развития: сборник статей*. Минск: БГУ, с. 160–172.
- Соколова Г. (2006) *Рынок труда Республики Беларусь: экономические вызовы и социальные ответы*. Минск: БГУ.
- Соколова Г. (2008) Рынок труда города Минска: социологический анализ. *Социология*, № 2, с. 3–28.
- Статистический ежегодник Республики Беларусь* (2009) Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Трудовые ресурсы и занятость Республики Беларусь в 2008 году (по данным баланса трудовых ресурсов)*. (2009) Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь.
- Шимов В., Богданович А., Ткачѳв С. (2002) Устойчивое развитие: проблемы, императивы, механизмы достижения. *Белорусский экономический журнал*, №1, с. 4–12

Kopsavilkums

Galina Sokolova

Darba tirgus Baltkrievijas reģionos: nodarbinātība, nenodarbinātība un bezdarbs

Rakstā tiek izskatīti tādi ekonomiskie jēdzieni kā iedzīvotāju nodarbinātības līmenis un struktūra, bezdarbs un tā pamatveidi, kā arī tāds Baltkrievijas darba tirgum raksturīgs fenomens kā nenodarbinātība. Autore piedāvā darba tirgus analīzes koncepciju, padziļinot to ar darba tirgus segmentācijas koncepciju. Tiek piedāvāti arī detalizēti un paplašināti kopējā un tekošā darba tirgus formulējumi, pēc kuriem kopējais darba tirgus ir mijiedarbības sistēma starp pieprasījumu un piedāvājumu, kas ietver sevī visu (nodarbināto un nenodarbināto) darbaspēku un tiek determinēta ar nodarbinātības struktūru un darbinieku sociāli profesionālajiem raksturojumiem; tekošs darba tirgus ir kopējā darba tirgus apakšsistēma, kas aptver nenodarbināto darbaspēku un tiek determinēta ar šīs tirgus iekšējo elementu kustībām. Baltkrievijas darba tirgus attīstību autore izskata trijos etapos: no 1991 līdz 1996 gadam, tālāk no 1997 līdz 2000 gadam un no 2001 līdz 2008 gadam. Par rakstā piedāvātās darba tirgus analīzes empirisko bāzi kļuva oficiālais statistiskais avots “Darba resursi un nodarbinātība Baltkrievijā”, kā arī Baltkrievijas statistiskā gadagrāmata. Pētījuma rezultāti parādīja, ka nodarbinātības, nenodarbinātības un bezdarba regulēšanas raksturs Baltkrievijā, kas skar tikai tekošā darba tirgus oficiālo daļu, veicina neefektīvās nodarbinātības saglabāšanu un joprojām nepietiekoši iet kopā ar Baltkrievijas Inovatīvās attīstības valsts programmu, kas akcentē pārejas nepieciešamību uz jaunu, zināšanu ekonomiku kā transformācijas procesu pamatu sabiedrībā.

Резюме

Галина Соколова

Рынок труда в регионах Беларуси: занятость, незанятость и безработица

В статье рассмотрены такие экономические понятия, как уровень и структура трудовой занятости населения, безработица и её основные виды, а также такой характерный для рынка труда регионов Беларуси феномен как незанятость. Автор представляет концепцию анализа рынка труда, углубив её концепцией сегментации рынка труда. Даны уточненные и развернутые определения совокупного и текущего рынков труда, согласно которым совокупный рынок труда представляет собой систему взаимодействия между спросом и предложением, охватывающую всю (занятую и незанятую) рабочую силу и обусловленную структурой занятости и социально-профессиональными характеристиками работников; текущий рынок труда представляет собой подсистему совокупного рынка труда, охватывающую незанятую рабочую силу и обусловленную подвижностью элементов внутренней структуры этого рынка. Развитие рынка труда Беларуси представлено автором в виде 3-х этапов: с 1991 до 1996 года, далее с 1997 до 2000 года и с 2001 до 2008 года. Эмпирической базой представленного в статье анализа рынка труда регионов Беларуси является официальный статистический источник “Трудовые ресурсы и занятость населения Республики Беларусь”, а также статистический ежегодник Республики Беларусь. Результаты исследования показали, что характер регулирования занятости, незанятости и безработицы в Беларуси, затрагивающий только официальную часть текущего рынка труда, способствует сохранению неэффективной занятости и пока что недостаточно согласуется с Государственной программой инновационного развития Республики Беларусь, обозначившей необходимость перехода к новой экономике знаний как основе трансформационных процессов в обществе.

EKONOMIKA

Yelena Vankevich

REGIONALIZATION OF EMPLOYMENT POLICY IN BELARUS

The given article proves the necessity of regionalization of employment policy. Heterogeneity of an aggregate labour market in Belarus, explained by the existence of labour markets of large multipurpose cities, labour markets of a single-industry town and rural labour markets is shown. The methodical approach to classification of regional labour markets is developed and approved; their condition and intensity degree is evaluated by means of calculation of tension coefficient according to the total of indicators. Features of functioning of a labour market of a single-industry town and a rural labour market are shown. Five types of a regional policy of employment are determined (the standard policy, the aligning policy, a policy of dot growth, strengthening of inter-regional relations and development of institutional composition of the labour market), each of which contains the adequate measures considering the type of a regional labour market and its condition. Necessity of acceptance of the program of additional measures for removal of intensity from labour markets of a single-industry town and rural labour markets has been argued.

Keywords: a regional labour market, tension coefficient of a regional labour market, the regional policy of employment.

Introduction

Inequality of economic growth and distribution of its benefits is a universal law. Some experts (БЛИНОВА, РУСАНОВСКИЙ 2002) determine two kinds of factors, which strengthen regional inequality – macroeconomic factors (caused by economic policy pursued in the country) and entirely regional ones (that derive from specificity of business and economic structure of region and the developed structure of employment). Therefore the determination of features of regional labour markets is required for a substantiation and selection of measures of a policy of the employment that, to the greatest extent, correspond to interests of regions and consider their specificity.

Necessity of regionalization of employment policy in Belarus

Regional labour markets of Belarus have their own features, the most important of which are the following:

- 1) ***Internal heterogeneity of regional labour markets*** which is caused by distinctions between a labour market of a large and a small city, diversified or narrowly specialised labour market, contrasts between urban and rural labour markets. As a

result, labour markets of small cities and agricultural labour markets are strongly drawn towards mono- or oligopsonistic employment structure. They are weakly diversified; therefore they are characterized by higher risks of unemployment in comparison with diversified labour markets. In rural labour markets an occupation level and economic activity of the population is lower, and the institutional structure is much poorer,

- 2) *Branch priorities* in regional development which were generated during the pre-reform period, and were aggravated during the period of system transformations. Now they provide for a branch binding of employment of the population in a single-industry town to one or two large-scale enterprises or to the enterprises of a single industry in a small city;
- 3) *Shifting of problems of an aggregate labour market from macro- to micro-level* (that is to the level of the business entity), that means preservation of inefficient employment at the enterprises. A lot of enterprises are characterized by excess of actual number of workers over the economically reasonable number. Along with a labour redundancy there is a preserved deficiency of competent workers and experts which structure does not coincide. A lot of enterprises offer a low level of payment, suffer a high level of personnel turnover, low efficiency of programs of advanced training and development of staff. The situation is aggravated by a rather passive position of personnel departments of the enterprises which are concentrated basically on fulfillment of office work functions. Especially difficult problems are faced by those regional labour markets where the majority of labour sources are employed by one or two town-forming enterprises. In this case the condition of a regional labour market depends on a condition of the given enterprises;
- 4) Underdeveloped institutional *labour market composition at a regional level*, poverty of its infrastructure.

Hence, the accepted regional profile does not reflect all problems in the field of employment during the analysis of regional problems of employment in Belarus. Therefore, while working out regional programs of employment, features of its segments must be considered.

Theoretical bases for regionalization of employment policy

In the economic literature regionalization of a labour market has been actively studied since 1950. In spite of the fact that the majority of researchers are grounded on the administrative-territorial division accepted in the country, there are also approaches which lay various features in the basis of regionalization: a branch feature – industrial labour markets with different degree of diversification and agricultural markets are singled out (Чепурных ... 2006); degree of intensity of a labour market – according to the rate of unemployment, and labour market opportunities (Ванкевич ... 2008); dynamics of a labour market (Капелюшников 2001). The problem of mono-branch territories and single-industry town is separately investigated, employment in

which is adhered to one or two large town-forming enterprises (Рождков 2004). A number of researches are devoted to the search of relationship among the basic indicators of a regional labour market with macro-economic and regional factors of development where a share of those employed in industry, agriculture, an index of development of a local infrastructure (evaluated on the basis of the number of telephone lines per 100 inhabitants), a share of those employed in trade, and in private enterprises, the average size of enterprises in the terms of the number of workers and so forth are used as indicators for differentiation of regions (Блинова, Русановский 2002).

Experts point out wide experience of the EU countries in regionalization of economic development policies, stressing upon various types of the regional policy (Фатеев 2010). Concerning differentiation of a regional employment policy it means, that it is necessary to single out the types of regional labour markets, to group them according to some certain features in order to select a corresponding model of an employment policy in the region. However, there is no complex research devoted to a problem of the substantiation of a choice of the regional employment policy according to the type of a regional labour market. Experts of the International Labour Organization single out global regions in the world, either focusing attention of the employment policy to problems dominating in them (Global Employment Trends 2010), or stressing upon the groups of the people which require additional measures of employment assistance – youth, rural population, invalids, migrants (Skills for improved productivity 2008). Micro-regional aspects of the employment policy in Greece are reflected in the work “Identifying Spatial Labour Markets in Greece” (Prodromos-Ioannis 2010). In the work of Polish researchers R. Walkowiak and K Krukowski (Wakowiak, Krukowski 2009) the necessity of using the mechanism of the assessment of elasticity of a labour market during the development of strategy of local development (where employment is a constituent element) is proved. The Russian researchers have developed the mechanism of the assessment of features of a local labour while working out programs of local development (Рождков 2004) and acceptances of additional measures for removal of intensity of a labour market (О дополнительных мероприятиях 2008), however the condition of a regional labour market is diagnosed on the level of official and actual unemployment. The working hypothesis of the given research consists in the following: as it has been proved, that “regions with polytypic structure of employment also have different situation on a labour market” (Блинова, Русановский 2002) and the region’s relation to a certain type of a labour market determines the condition of its basic indicators, so the development of the classification tool of regional labour markets and revealing of their intensity degree will allow justifying the set of measures of macroeconomic policies and an employment state policy that are the most suitable for a given region that will increase efficiency of decisions made in this area. It must be noticed that the analysis algorithm of a regional labour market depends on its type. The labour market of a large multipurpose city, a labour market of a small city and a rural labour market can be evaluated referring to the list of indicators such as the rate of unemployment, its structure and average duration, labour market condition, an average level of wages, etc. that is presented by the bodies of public employment service. It is necessary to supplement the analysis of labour market

of a single-industry town with research of home labour market of town-forming enterprises considering its financial and economic condition, and as well as the remoteness of a single-industry town from a large city. Unfortunately, not all the data are gathered by Belarusian statistics, therefore in this article only statistically accessible information is used for the analysis of regional differentiation of labour markets in Belarus. Statistical data on development of regions of Belarus (Регионы Беларуси 2009) and the live data presented by Ministry of Labour and Social Protection of Belarus are used as an empirical base of research.

The methodical approach to regionalization of employment policy in Belarus

A regionalization policy of employment in Belarus assumes fulfillment of the following stages. At *the first stage* determination of the basic types of a regional labour market – a multipurpose industrial labour market, a labour market of a small and a middle-sized town, a labour market of a single-industry town and mainly agrarian labour market is carried out. Criteria of classification are the following:

- Town population. If the population of a town is less than 50 thousand people the town relates to a small or a middle-sized town;
- Relative density of agricultural population in the population of the region. If it exceeds 50% the given area is classified as one with mainly rural labour market;
- Branch structure of employment. If the volume of employment of a town (or rural area) at two enterprises of one (or adjacent) branch equals to not less than 25% of a volume of employment in economy of a town (or rural area) the given labour market relates to a weakly diversified labour market;
- Relative density of average number of workers at town-forming enterprises (or in a rural area) in a volume of employment in a town (or a rural area). If the number of workers of one enterprise equals to more than 1 thousand people, or not less than 20% of a volume of employment in town economy, and the enterprise's share in industrial output in a city is not less than 30%, a labour market relates to the labour market of a single-industry town.

The second stage of regionalization of employment policy assumes working out the list of the indicators, that, in total, allow evaluating and differentiating regional labour markets (i.e. to determine quiet labour markets, potentially tense and tense ones) for a substantiation of the corresponding kind of the regional policy of employment depending on condition of the market. In the given research the system of indicators of a regional labour market includes five indices – a rate of unemployment in region, the condition (number of the unemployed per 1 vacancy), relative density among unemployed persons at the age of 16–29 years, over 50 years and with duration of unemployment more than 1 year.

Table 1

Quantitative parametres of regional labour markets in Belarus, 2009

Area	Number of areas, unit	Number of towns with the population more than 50 thousand people (town population, thousand people), unit	Number of small and middle-sized towns (with the population less than 50 thousand people)	Number and the name of single-industry town	Quantity of areas, in which relative density living in a rural area in a population in which more than 50%, a unit	Agricultural population share in a population, %
1	2	3	4	5	6	7
Belarus, in total	118	23	183	40	79 regions	26,1
Brest region	16	4 towns: Brest (318), Baranovichi (168,9), Pinsk (131,2), Kobrin (51,3)	25	4 single-industry towns: Kosovo, Telekhans, Ruzhany, Mikashевичи	11	34,6
Vitebsk region	21	4 cities: Vitebsk (347,5), Novopolotsk (101,0), Orsha (122,2), Polotsk (83,7)	39	11 single-industry towns: Baran', Bolbasovo, Orekhovsk, Novopolotsk, Obol', Novolukomol, Podsvilie, Osintorph, Voropaevo, Lyntupy, Ruba	16	27,7
Gomel region	21	5 cities: Gomel (488,1), Zhlobin (72,5), Mozyr (112,2), Retchitsa (65,2), Svetlogorsk (69,3)	30	4 single-industry towns: Zhlobin, Svetlogorsk, Sosnovy Bor, Belitsk	13	27,8
Grodno region	17	3 cities: Grodno (338,2), Lead (95,8), Slonim (50,8)	29	6 single-industry towns: Pogranichny, Beryozovka, Ditva, Pervomaisky, Mosty, Krasnoselsky	12	31,1
Minsk	-	1829,1	-	-	-	-

Sequel to Table 1 see on p. 66

Sequel to Table 1

1	2	3	4	5	6	7
Minsk region	22	5 cities: Borisov (150,0), Zhodino (62,2), Molodechno (97,6), Soligorsk (101,4), Slutsk (60,9)	38	13 single-industry towns: Vileyka, Krasnaya Sloboda, Soligorsk, Rudensk, Svisloch, Pravdinsk, Fanipol, Zhodino, Radoshkovichi, Gorodeya, Usyazh, Oktyabrsky, Stolbtsy	16	44,7
Mogilyov region	21	2 cities: Mogilyov (372,0), Bobruisk (219,0)	22	2 single-industry towns: Kostykovichi, Elizovo	10	24,4

Source: data of National statistical Committee and the Ministry of Labour and Social Protection of the Republic of Belarus.

Table 2

Evaluation of tensivity of a labour market within the profile of the regions Belarus, 2009

Areas	Rate of Unemployment %	Number of the unemployed per 1 vacancy, people	Relative density of persons at the age of 16–29 years in the number of the unemployed, %	Relative density of the unemployed with duration of unemployment over 1 year, %	Relative density of the unemployed at the age of over 50 years, %	Tension coefficient (2)
Belarus	0,9	1,2	41,1	6,2	16,4	1
Brest Region	1,0	1,65	41,3	10,5	15,1	2,46
Vitebsk Region	1,1	1,93	34,7	8,5	20,2	2,76
Gomel Region	1,1	1,79	43,3	6,9	16,3	2,17
Grodno Region	1,1	1,85	38,3	8,3	16,7	2,35
Minsk	0,4	0,35	48,4	1,05	15,9	0,023
Minsk Region	0,8	1,13	43,9	4,5	13,4	0,53
Mogilyov Region	1,0	1,67	39,2	0,48	16,4	0,1

Source: author's calculated by the data of the Ministry of Labour and Social Protection of Belarus.

The highest index of the tension coefficient of a regional labour market corresponds to the most tense labour market; the lowest one corresponds to the quietest labour market.

According to the Table 2, regions of Belarus have a various condition of the labour market: in Vitebsk, Brest and Grodno regions it appears to be more tense, in the city of Minsk, Minsk and Mogilyov regions it is quieter. Search of dependence of index of tension coefficient of a regional labour market on the indicators characterising its structure (existence of a single-industry town, rural labour markets, large multipurpose cities) has revealed, that: 1) a labour market of a large multipurpose city is more dynamical, that expands possibilities of employment and contributes to the decrease in intensity of a labour market; 2) there is statistically significant relation of average force between the index of tension coefficient of a regional labour market and the number of single-industry towns in the region. The relation is described by a polynomial number (with correlation coefficient equal to 0,532), i.e. single-industry towns increase intensity of a labour market; 3) there is statistically significant relation of average force between index of tension coefficient of a labour market and relative density of the number of rural population in the total population of the region, The relation is described by a logarithmic number (with correlation coefficient equal to 0,484). It means that agricultural labour markets also influence a condition of a regional labour market, but force of their influence is less than that of the labour markets of single-industry town (1).

Calculation of tension coefficients of regional labour markets of Grodno region has shown that the range of indices of coefficients is much wider than one at a regional profile (Table 3). Indices of tension coefficients of regional labour markets in Grodno region in 2009 were distributed in a range from 0,149 (minimum) to 17,49 (maximum). Average index of a range is 8,67. Labour markets of 7 areas of the region (Volkovyssky, Mostovsky, Ostrovetsky, Slonimsky, Smorgonsky and Shchuchinsky areas, where index of tension coefficient of a regional labour market is over the average index of a range) can be characterised as tense. Regional labour markets of Grodno and Oshmjansky areas, as well as Grodno region as a whole can be characterised as potentially tense. Eight areas of the region (Berestovitsky, Voronovsky, Djatlovsky, Zelvensky, Ivevsky, Karelichsky, Novogrudsky, Svislochsky) and the city of Grodno can be related to the regions having a quiet labour market in 2009; i.e. 9 regions from 18 (50%). 3 rural labour markets from 12, 4 labour markets of a single-industry town from 6, and 1 labour market of a large multipurpose city are characterized as tense ones. Relationship between the index of tension coefficient of a regional labour market and the number of single-industry towns in it is determined as straight linear and weak (correlation coefficient is 0,308), but relationship between index of tension coefficient and the share of rural population is determined as also straight linear and more weakly (correlation coefficient is 0,119).

Table 3

Differentiation of regional labour markets of Grodno region, 2009

Areas and regional towns	Rate of unemployment, %	Quantity of the unemployed per one vacancy, people	Relative density of persons at the age of 16–29 years in the number of unemployed, %	Relative density of the unemployed with duration of unemployment over 1 year, %	Relative density among unemployed persons at the age over 50 years, %	Tension coefficient of a regional labour market	Type of a regional labour market
Grodno region	1,1	1,85	38,3	8,3	16,7	2,34	Region
Berestovitsky	0,6	0,5	22	4	18	0,257	Rural, 1 single-industry town (Pogranichny)
Volkovyssky	1,1	4,0	38	11	17	5,58	3 single-industry town
Voronovsky	0,7	0,6	31	15	18	0,62	rural
Grodno area	0,7	1,5	32	6	19	1,32	rural
Djatlovsky	0,6	1,2	59	10	9	0,82	rural
Zelvensky	0,7	0,4	33	3	16	0,2	rural
Ivesky	0,5	0,6	35	5	21	0,198	rural
Karelichsky	0,6	0,6	32	12	20	0,593	rural
Lidsky	1,1	7,3	40	16	19	17,49	1 large city (Lida), 2 single-industry towns (Beryozovka, Pervomaysky)
Mostovsky	1,0	1,3	34	25	22	4,304	Rural, 1 single-industry town (Mosty)
Novogrudsky	0,8	1,0	38	2	14	0,149	urban
Ostrovetsky	1,0	1,6	27	29	27	5,958	rural
Oshmjansky	0,7	2,1	36	9	15	1,265	rural
Svislochsky	1,0	0,8	14	7	19	0,262	rural
Slonimsky	1,1	2,8	39	10	17	3,632	Urban, 1 large city – Slonim (single industry)
Smorgonsky	1,1	2,9	32	21	19	7,213	urban
Shchuchinsky	1,2	3,4	37	9	23	5,635	rural
City of Grodno	1,3	2,0	41	2	14	0,583	Large multi-purpose city

Source: author's calculated by the data of the Ministry of Labour and Social Protection of Belarus.

Table 4

Differentiation of regional labour markets of Vitebsk region, 2009

Areas and regional towns	Rate of unemployment, %	Quantity of the unemployed per one vacancy, people	Relative density of persons at the age of 16-29 years in the number of unemployed, %	Relative density of the unemployed with duration of unemployment over 1 year, %	Relative density among unemployed persons at the age over 50 years, %	Tension coefficient of a regional labour market	Type of a regional labour market
1	2	3	4	5	6	7	8
Vitebsk region	1,1	1,93	34,7	8,5	20,2	2,76	Region
Beshenkovichsky	1,2	0,9	28,4	6,3	25,2	1,06	rural
Braslavsky	0,7	3,54	17,6	1,1	20	0,199	rural
Verhnedvinsky	0,6	0,88	35,3	4,4	22,0	0,384	rural
Vitebsk area	1,1	2,03	36,0	8,7	25,3	3,86	Rural, 1 single-industry town (Ruba)
Gluboksky	0,4	1,63	28,2	5,9	24,7	0,57	Urban, 1 single-industry town (Podsvilie)
Gorodoksky	1,0	2,84	27,0	18,9	32,4	10,197	urban
Dokshitsky	0,7	0,64	25,3	4,8	20,4	0,237	rural
Dubrovensky	1,0	7,36	16,0	28,3	25,9	18,94	Rural and 1 single-industry town (Osintorph)
Lepelsky	1,6	1,99	33,3	24,2	20,9	11,81	rural
Lioznensky	0,9	1,89	24,2	4,2	30	1,129	rural
Miorsky	0,7	2,15	38,0	4,2	9,8	1,546	rural
Orshansky	1,3	0,78	38,1	8,3	13,7	0,95	Rural and 3 single-industry towns (Bolbasovo, Orekhovsk, and Kopys)
Polotsky	1,4	1,83	33,3	13,4	22,1	5,541	rural
Postavsky	1,8	8,34	31,8	13,5	21,1	29,72	Urban, 3 single-industry towns (Postavy, Voropaevo, Lyntupy)
Rossonsky	1,1	9	20,3	9,2	33,3	13,47	rural
Sennensky	0,9	0,78	31,4	3,8	17,1	0,313	rural
Tolochinsky	0,6	2,95	49,2	9,8	21,1	3,89	rural

Sequel to Table 4 see on p. 70

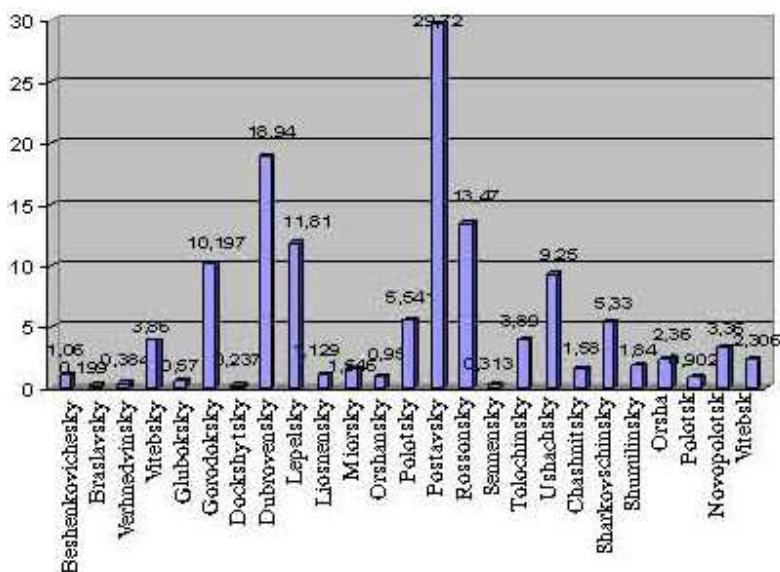
Sequel to Table 4

1	2	3	4	5	6	7	8
Ushachsky	1,3	1,8	25,5	27,7	25,5	9,25	rural
Chashniksky	0,8	1,89	28,3	9,4	18,1	1,58	Urban, 1 single-industry town (Novolukomol)
Sharkovshchinsky	1,1	1,66	32,2	15,5	22,2	5,33	rural
Shumilinsky	1,2	1,24	23,2	9,8	25,0	1,84	Rural, 1 single-industry town (Obol)
Town of Orsha	1,2	1,5	30,2	9,9	20,1	2,36	Large multi-purpose town
Town of Polotsk	1,0	1,61	42,5	4,0	15,2	0,902	Large multi-purpose town
Town of Novopolotsk	1,0	2,78	38,6	8,5	16,9	3,36	Single-industry town
City of Vitebsk	1,3	2,48	38,2	4,9	19,2	2,306	Large multi-purpose city

Source: author's calculated by the data of the Ministry of Labour and Social Protection of Belarus.

Figure 1

Tension coefficient of regional labour markets of Vitebsk region of Belarus, 2009

Source: author's calculated by the data of the Ministry of Labour and Social Protection of Belarus.

In Vitebsk region the indices of tension coefficients of regional labour markets are in a range from 0,247 (minimum) to 29,72 (maximum). It is possible to relate 6 rural labour markets from 16 and 4 labour markets of a single-industry town from 11 to tensive ones. Relationship between the index of tension coefficient and relative density of rural population is determined as linear, but weakly significant in terms of statistics (correlation coefficient 0,116), and between index of tension coefficient and the number of single-industry towns in the region is a linear one with correlation coefficient 0,240 (i.e. however it exists and is expressed more strongly than one with the share of rural population, but it is still weakly significant).

The differentiation of regional labour markets indicates their relative isolation as geographically close regions still retain significant distinctions. Qualitative distinctions between a labour market of a single-industry town and a rural labour market are determined. The labour market of a single-industry town depends on a condition of a town-forming enterprise. The analysis of productivity of labour sources at separate town-forming enterprises of Slonim (Grodno region) (3) has shown that their typical personnel problems are the following: retention of a redundant volume of employment at town-forming enterprises and at the same time existence of recruitment problems (need for workers of the basic production, and experts); wide use of forced subemployment that reduces quantity of the working hours and workers' wages bills; problem of ageing of personnel, decrease in attractiveness of jobs in manufacturing among the youth (caused by low wages, a modest social package, unattractive working conditions); formal character of programs of advanced training and retraining; weak interaction of personnel services of the enterprises with bodies of employment public service.

Research has revealed also features of functioning of rural labour markets. The major of them are the following:

- higher relative density of older-than-working-age population in population structure, hence, there is higher demographic load on able-bodied population at the expense of older ages; more intensive migration from countryside to a town, and they are persons with higher level of education and of younger age who migrate that worsens quality of the supply on a rural labour market; the significant sizes of pendular labour migration; lower level of economic activity and population employment, higher level of economically inactive population in a rural area. The labour force supply on an open part of a rural labour market is being reduced, while in urban places it is growing;
- insignificant difference in a rate of unemployment in urban and rural places is accompanied by a difference in its dynamics and structure. The condition of a rural labour market, as a rule, quieter, at greater extent it indicates deficiency of workers in rural regions, especially deficiency of experts;
- the labour force demand in rural regions depends on several agricultural enterprises. Their difficult financial and economic condition and weak cooperation ties, as well as an insufficient level of development of small and middle-sized business in village lead to the reduction of demand for labour. In a rural area main features of employment are the following: prevalence of seasonal work; significant relative density employed in the personal farms focused on self-provision;

- payment level on a rural labour market much lower, than on urban one. However there are specific features in the mechanism of payroll calculations on a rural labour market– in particular, average wages level in agriculture is higher than in manufacturing industry, and the wages are supplemented essentially with incomes from a personal self-provision farm;
- institutional structure of a rural labour market is poor enough, it is presented only by services of the regional centre for employment of the population.

Thus, the analysis of features of regional labour markets in the profile of areas has confirmed that there is a considerably big differentiation in a condition of regional labour markets in comparison with the profile of regions. It should be taken into account while working out measures of a regional policy of employment. That is, employment program should be tailored to the type of regional labor market – the labor market of large multipurpose city, single-industry town or rural labor market, etc.

At *the third stage* of regionalization of employment policy the selection of adequate measures of each kind of a regional policy of employment is carried out. It can be:

- *The standard set* of measures of a policy of employment. It includes the whole basic package of the actions provided by the Law of the Republic of Belarus “On employment of the population of Belarus” and the Program of Employment of the Population for a year. This set of measures approaches for all types of the regional labour market which condition is evaluated as quiet;
- *The aligning policy* of employment assumes an additional complex of the measures directed on revival of economic activity in region; diversification of industrial production; broadening of a processing chain, broadening of specialisation; development of small and middle-sized business; establishing of branches of major concerns in the given region; overcoming of the crisis or negative phenomena on a regional labour market; development and increase of competitiveness of a labour on a labour market. It can be offered for a labour market of a small city, a single-industry town, the rural labour market which condition is evaluated as intense;
- *The policy of “dot” growth* assumes a complex of supporting measures for stimulation of the demand for labour (e.g. support of town-forming enterprises, development of a small-scale business, etc.), actions for support of workers of town-forming enterprises who are under the risk of dismissal, personnel strengthening of branch priorities in regional development, removal of the centres of intensity on the given regional labour market. It approaches for the labour market of a single-industry town, a weakly diversified labour market of a small city and a rural labour market, which have intense condition that is caused by a condition of town-forming enterprises or dominating of structurally “sick” branch in economy of the region;
- *The policy of strengthening of inter-regional relations* assumes a complex of measures for improvement of the labour supply (training of necessary experts, increase of their geographical, professional, functional mobility), attraction of experts from other regions, assistance of geographical and professional mobility

of workers, their moving to a new job, including part-time (seasonal) works, leasing of staff. It is offered for a labour market of a small city, a single-industry town and a rural labour market, which have intense condition that is caused by poor quality of labour, shortage or redundancy of labour, underdeveloped industrial complex and infrastructure of a labour market;

- *The policy of development of institutional composition* of a regional labour market means a complex of measures for business development, increase of flexibility of a labour market (payment, working hours), formation of structures (committees, commissions, organisations and so forth (both public and non-state) that assist in employment of separate categories of citizens, organisation of cooperation with educational establishments, enterprises, etc. The policy is especially actual for a labour market of a single-industry town.

The program of additional measures for intensity removal on a regional labour market

For those regional labour markets which conditions are evaluated as intense, it is recommended to develop the program of additional measures for intensity removal. Experience of the development of such programs is accumulated in the Russian Federation (О дополнительных мероприятиях 2008). Thus it is necessary to give special attention to labour markets of a single-industry town and rural labour markets. So, for intense labour markets of a single-industry town the development of the complex of actions is recommended that will contribute to development of personnel potential and to increase of efficiency of employment at town-forming enterprises of the area; employment assistance to the workers who are under the risk of dismissal; improvement of personnel management quality. The given complex of actions includes:

- introduction of better personnel diagnostics that will allow operatively scanning a situation in the field of staff employment in order to make timely and reasonable administrative decisions;
- Optimisation of the size, composition and structure of the number of staff at the enterprises on the basis of staff segmentation, formation and development of competent personnel “nucleus” as an original personnel resource of innovative development of the enterprise;
- accomplishment of restructuring of the enterprises by the socially-responsible method assuming the prevention of growth of social costs of the restructuring and decrease of personnel’s resistance to changes and innovations, training of managers to the technology of socially responsible restructuring and overcoming of personnel’s resistance to changes and innovations, wide informing of workers on necessity of restructuring and constant advanced training as a necessary condition of the development of the enterprise, monitoring of social costs of restructuring;
- improvement of system of personnel’s motivation on the basis of a combination of material and non-material motivation, individualization of conditions of the labour agreement (contract) and compensation of a worker, forming of its social

package depending on the personal labour contribution and initiative, transparency and differentiation of a social package for workers of various personnel segments;

- activization of personnel service of the enterprises, expansion of its cooperation with educational establishments, bodies of public service of employment, state bodies, non-state structures and trade unions for consolidation of efforts of all stakeholders in a labour market and for the increase of efficiency of employment;
- information of activity of personnel service of the enterprise, development of modern information technologies of work;
- organisation of training of specialists in personnel management in higher educational establishments of the Republic, organisation of courses for improvement of qualification for workers of personnel services of enterprises.

Considering characteristics of the condition and functioning of rural labour markets, it is reasonable to provide realisation of such additional measures as:

- introduction of the conclusion of quadrilateral agreements on training of personnel for rural areas (among a trainee, the enterprise, an educational establishment and bodies of public service of employment with possible payment of training at the expense the state fund of assistance to employment and the subsequent obligatory working off at the enterprise);
- active utilization of programs of paid public works together with public service of employment and a town-forming enterprise in the area for attraction of workers who are under the risk of dismissal, to fulfillment of time (seasonal) works in rural areas;
- organisation of remote (guest) classes on vocational guidance, advanced training, retraining of the youth living in a rural area on demanded trades and specialities on a labour market at the expense of the state fund of assistance to the employment of population;
- accomplishment of a complex of measures on support of personal part-time farms, acceptance of a complex of measures on assistance of self-employment of citizens in a rural area with allowance for branch priorities;
- realization of a complex of additional measures on development of social business in a rural area.

Conclusion

The research reveals the significant differentiation of regional labour markets in the Republic of Belarus. Presence of town-forming enterprises, relative isolation of regional labour markets, weak development of an infrastructure refer to the factors that create tensivity on these markets. Therefore the employment state policy should be polyvalent, i.e. the necessity to introduce actions which consider specificity of a region and targets of its development in addition to a standard set of measures for assistance of the employment, provided by the Law “On population employment” and the Government Employment Program. Strengthening of the regionalization factor will allow increasing productivity of a state policy of employment of Belarus in assistance to effective employment and increase of a standard of living of the population.

Notes

(1) Research is fulfilled by the author within the frame of the joint project of the Development Program of the United Nations and the Ministry of Labour and Social Protection of Belarus “Development of Model of Complex Regional Social Policy for Poverty Prevention in the Republic of Belarus”.

(2) The tension coefficient of a regional labour market is calculated under the formula:

$$K_{lm} = k_1 * k_2 * k_3 * k_4 * k_5,$$

where

$$k_1 = \frac{\text{unemployment level in a region}}{\text{unemployment level in Belarus}},$$

$$k_2 = \frac{\text{number of unemployed per 1 vacancy in a region}}{\text{number of unemployed per 1 vacancy in Belarus}},$$

$$k_3 = \frac{\text{relative density of persons at the age of 16-29 years in the number of the unemployed in a region}}{\text{relative density of persons at the age of 16-29 years in the number of the unemployed in Belarus}},$$

$$k_4 = \frac{\text{relative density of the unemployed with duration of unemployment over 1 year in a region}}{\text{relative density of the unemployed with duration of unemployment over 1 year in Belarus}},$$

$$k_5 = \frac{\text{relative density of the unemployed at the age of over 50 years in a region}}{\text{relative density of the unemployed at the age of over 50 years in Belarus}}.$$

(3) Research is conducted by the author within the limits of realisation of the joint project of the Program of Development of the United Nations and the Ministry of Labour and Social Protection of Byelorussia “Working out of model of complex regional social policy for poverty prevention in Byelorussia”.

Bibliography

Global Employment Trends (2010) Geneva: International Labour Office.

Prodromos-Ioannis K. (2010) Identifying Spatial Labour Markets in Greece. *Eastern Europe Journal of Economics*, Vol. 8, No. 1, pp. 111 – 128.

Skills for Improved Productivity, Employments Growth and Development. (2008) *V International Labour Conference, 97th Session*. Geneva: International Labour Office.

Walkowiak R., Krukowski K. (2009) *Spoleczna odpowiedzialnosc organizacji – od odpowiedzialnosc do elastycznych form pracy*. Olsztyn.

Блинова Т., Русановский В. (2002) *Экономическая политика, структура занятости и безработица в российских регионах*. Москва: РПЭИ.

Ванкевич Е., Морова А., Новикова И. (2004) *Управление региональным рынком труда при переходе к рыночной модели социальной политики в Беларуси*. Витебск: ВГТУ.

Капелюшников Р. (2004) *Российский рынок труда: адаптация без реструктуризации*. Москва: ГУ ВШЭ.

Полетаева А. (2003) *Эффективность функционирования российского рынка труда*. Москва: ГУ ВШЭ.

Регионы Беларуси (2009) Минск: Национальный статистический Комитет Республики Беларусь.

Рожков А. (2004) *Механизмы регулирования социально-экономических последствий реструктуризации угольной отрасли*. (Под ред. А.И. Татаркина) Екатеринбург: ИЭ УрО РАН.

О дополнительных мероприятиях, направленных на снижение напряженности на рынке труда субъектов Российской Федерации. (2008) Постановление Правительства РФ от 31.12.2008 № 1089.

Фатеев В. (2010) Проблемы и перспективные направления совершенствования государственной региональной политики и местного самоуправления в Республике Беларусь. *Материалы 3 Международной научно-практической конференции "Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость"*. Минск: БГЭУ, Т. 1, с. 12 – 16.

Чепурных Н., Новоселов А., Мерзлов А. (2006) *Региональное развитие. Сельская местность*. Москва: Наука.

Резюме

Елена Ванкевич

Регионализация политики занятости в Беларуси

В статье обоснована необходимость регионализации политики занятости. Показана неоднородность совокупного рынка труда в Беларуси, состоящая в существовании рынков труда крупных многофункциональных городов, рынков труда моногородов и сельских рынков труда. Разработан и апробирован методический подход по классификации региональных рынков труда, оценено их состояние и степень напряженности (с помощью расчета коэффициента напряженности по совокупности показателей). Показаны особенности функционирования рынка труда моногорода и сельского рынка труда. Выделено пять видов региональной политики занятости (стандартная политика, выравнивающая, политика точечного роста, укрепления межрегиональных связей и развития институционального строения рынка труда), каждое из которых содержат соответствующие меры, учитывающие тип регионального рынка труда и его состояние. Обоснована необходимость принятия программы дополнительных мер для снятия напряженности на рынках труда моногородов и сельских рынках труда.

Kopsavilkums

Jeļena Vankeviča

Nodarbinātības politikas reģionalizācija Baltkrievijā

Rakstā tiek pamatota nodarbinātības politikas reģionalizācijas nepieciešamība. Tiek parādīts kopējā darba tirgus neviendabīgums Baltkrievijā, ko veido tādu dažādu darba tirgu pastāvēšana, kā daudzfunkcionālo lielpilsētu darba tirgus, monopilsētu un lauku rajonu darba tirgus. Tiek izstrādāta un aprēķināta metodiskā pieeja reģionālo darba tirgu klasifikācijai, kā arī tiek novērtēts to stāvoklis un saspringtības pakāpe (ar saspringtības koeficienta aprēķināšanu pēc dažiem rādītājiem). Tiek parādītas monopilsētu un lauku rajonu darba tirgus funkcionēšanas īpatnības. Tiek izdalīti pieci nodarbinātības politikas veidi (standarta politika, izlīdzinošā politika, punktvēda izaugsmes politika, starpreģionālo saišu nostiprināšanas politika un darba tirgus institucionālās struktūras attīstības politika). Katrs no piedāvātajiem nodarbinātības politikas veidiem ietver sevī attiecīgus instrumentus, kuri ņem vērā reģionālā darba tirgus tipu un to stāvokli. Tiek pamatota papildus instrumentu programmas pieņemšanas nepieciešamība, lai samazinātu saspringtību monopilsētu un lauku rajonu darba tirgos.

Вера Бороненко, Зане Зейботе

СПЕЦИФИКА РЕГИОНАЛЬНОЙ КОНЦЕНТРАЦИИ РАБОЧЕЙ СИЛЫ В ЭКОНОМИКЕ ЛАТВИИ

Изучение специфики концентрации занятой рабочей силы в экономике Латвии проведено авторами – латвийскими исследователями кластеров в экономике, членами организации «Эксперты кластеров региона Балтийского моря» – с целью апробировать один из инструментов идентификации региональных кластеров в экономике на примере регионов Латвии с использованием коэффициента локализации (LQ) при изучении секторальной концентрации рабочей силы, а также путём анализа распределения занятой рабочей силы в региональном разрезе по таким социально-демографическим показателям, как пол, возраст, национальность и уровень образования. Для более полного понимания специфики секторальной концентрации рабочей силы в регионах Латвии, наиболее важной для исследователей кластеров, проведён сравнительный анализ с ситуацией в регионах Финляндии. Эмпирической базой исследования являются данные Обследования рабочей силы, проведённого Центральным статистическим управлением Латвии в 2008 и 2009 году, и данные официальной статистики Финляндии по количеству занятых в регионах и секторах экономики за 2006 и 2007 годы. Основными результатами представленного исследования, которые будут использованы для дальнейшей работы исследователей кластеров в Латвии, являются следующие: 1) региональная концентрация занятой рабочей силы может быть измерена с помощью коэффициента локализации (LQ) – относительной величины, показывающей, насколько высока концентрация рабочей силы в том или ином секторе экономики в конкретном регионе по отношению к удельному весу занятых в этом секторе в структуре общей занятости в стране; 2) в отличие от Финляндии, где многие регионы имеют достаточно сильную относительную концентрацию рабочей силы в определённых секторах экономики, для регионов Латвии нехарактерна локальная сконцентрированность рабочей силы (за исключением финансовых и бизнес-услуг в Риге, а также сельского и лесного хозяйства в Видземе и Латгале), что даёт основание предположить, что региональная экономика Латвии не имеет такого потенциала для кластеризации и выхода на глобальный рынок, как регионы Финляндии; 3) специфику региональной концентрации рабочей силы в экономике Латвии по таким социально-демографическим показателям, как пол, возраст, национальность и образование, характеризует, прежде всего, относительно высокая сконцентрированность наиболее образованной рабочей силы в Риге по сравнению с другими регионами Латвии, а также сравнительно более высокая сконцентрированность занятых нелатышей в Риге и особенно в Латгале (30% всех занятых нелатышей Латвии).

Ключевые слова: рабочая сила, региональная концентрация, коэффициент локализации, регионы Латвии и Финляндии, сектора экономики.

Введение

Потребность в проведении исследования региональной концентрации рабочей силы в Латвии возникла в результате возросшего интереса и уже реализованных авторских исследований индустриальных кластеров в Латвии (Boroņenko 2007, 2009; Zeibote 2009, 2010a, 2010b; Bizness pāri robežām 2010). Результаты этих исследований, а также практический опыт реализации различных государственных

ных программ поддержки кластеров в Латвии актуализировали потребность в разработке методики чёткой идентификации кластеров как полюсов роста и объектов поддержки и внимания в экономике Латвии.

Изучение зарубежной научной литературы, так или иначе касающейся вопроса идентификации кластеров (Lindqvist... 2003; Karlsson 2008; Solvell... 2009), позволило найти ориентиры научного поиска в этом направлении на основе феномена территориальной концентрации какого-либо экономического показателя — коммерческих предприятий, рабочей силы, произведённой добавленной стоимости, измеряемой по секторам, сегментам, отраслям или индустриям (1) (в зависимости от возможностей государственной статистики) в пределах отдельных территориальных единиц — регионов, районов и т.д. (Kaminska, Mularczyk 2006; Andersen... 2006; Maggioni, Riggi 2008)

В рамках представленной статьи изучение феномена региональной концентрации, как основы процесса идентификации кластеров в экономике Латвии, проводится по показателю рабочей силы на основе данных Обследования рабочей силы Латвии за 2008 и 2009 годы, проведённого Центральным статистическим управлением (ЦСУ) Латвии. Эти данные позволяют исследовать специфику региональной концентрации рабочей силы в экономике Латвии по 10 секторам экономики, сгруппированным на основе классификации NACE 2, и в зависимости от таких социально-демографических показателей, как пол, возраст, национальность и образование. Последняя характеристика — образование — является наиболее интересной для исследователей индустриальных кластеров. Для более полного понимания специфики региональной концентрации рабочей силы в экономике Латвии авторы используют также сравнительный анализ изучаемого предмета с ситуацией в регионах Финляндии, экономика которой почти полностью кластеризована (Вороженко 2009).

Таким образом, целью данной статьи является описание теоретико-методологической основы, хода и результатов эмпирического изучения специфики региональной концентрации рабочей силы в экономике Латвии. Представляется, что результаты исследования внесут вклад в процесс идентификации кластеров в экономике Латвии и будут интересны не только исследователям кластеров, но и исследователям рынка труда, регионального развития и других социально-экономических сфер.

Теоретико-методологическая основа исследования

Степень региональной концентрации рабочей силы по секторам экономики страны измеряется путём географической агрегации данных национальной статистики рабочей силы с целью определить пространственное распределение показателя X_{ir} , где X — это количество занятых в секторе i в регионе r (Maggioni, Riggi 2008).

Анализируя географически агрегированные данные национальной статистики рабочей силы, можно увидеть, имеет ли место повышенная сконцентрированность работников какого-либо определённого сектора в каком-либо конкретном

регионе. Для этого необходимо сравнить количество работников, занятых в каком-либо определённом секторе в изучаемом регионе со средним количеством работников того же сектора по всем регионам страны: $\bar{X}_{ir} = (X_{ir}/N)$, где N — это количество регионов в стране R , а $X_{ir} = \sum_{r=1}^N X_{ir}$. Иными словами, \bar{X}_{ir} — это среднерегionalное количество занятых в определённом секторе экономики страны, с которым необходимо сравнить количество занятых в определённом секторе экономики в изучаемом регионе, чтобы сделать вывод о степени концентрации рабочей силы для отдельных секторов в данном регионе.

Степень региональной концентрации рабочей силы по секторам в изучаемом регионе можно измерить также в % по формуле $\Delta X_{ir} = \frac{X_{ir}}{X_{ir}}$, что показывает концентрацию рабочей силы в показателях удельного веса занятых по секторам в каждом регионе.

Серьёзным и принципиальным недостатком этого подхода является то, что полученные таким образом показатели степени концентрации рабочей силы не учитывают того, что в разных регионах может быть просто разное количество населения и, соответственно, абсолютное количество рабочей силы. Например, в ситуации с Латвией, где около трети населения проживает в Риге, измеренная таким образом концентрация рабочей силы всегда будет больше в Риге практически по всем секторам — возможно, за исключением лишь сельского хозяйства.

Чтобы избежать такого принципиального искажения, необходимо оперировать относительными величинами, учитывающими количество рабочей силы в изучаемом регионе по сравнению с другими регионами страны. Самый простой и популярный способ для решения этой проблемы смещения — это взвешивание региональной занятости в определённом секторе i в соответствии с общим количеством занятой рабочей силы в регионе X_{ir} . В этом случае степень концентрации рабочей силы в более заселённых регионах не будет переоценена. $PX_{ir} = \frac{X_{ir}}{P_r}$ — формула X , взвешенного по населению региона или по количеству занятых.

Но, используя такие упрощённые методики нормализации, необходимо иметь в виду, что пространственное распределение населения или занятости по регионам не является внешней переменной; напротив, индустриально развитые регионы обычно имеют и более высокую плотность населения, чем в среднем по стране. Верно и то, что в более мелких пространственных единицах и/или на приграничных территориях такая методика не учтёт ежедневные перемещения рабочей силы из одного района в другой по направлению из дома на работу и обратно и также даст искажённый результат.

Наиболее совершенная методика, в свою очередь, предлагает использовать коэффициент локализации LQ_{irR} , который позволяет измерить специализацию определённого региона по отношению к стране в целом (Maggioni, Riggi 2008). Иными словами, *если мы хотим измерить уровень относительной специализации региона r в секторе экономики i по отношению к более крупной территории R (обычно это страна) и к экономике в целом I (т.е. всем секторам экономики страны) по показателю X (количество предприятий, число занятых, объём произведённой про-*

дукции и т.д.), то соответствующий коэффициент локализации вычисляется по формуле:

$$LQ_{irR} = \frac{\frac{X_{ir}}{X_{Ir}}}{\frac{X_{iR}}{X_{IR}}}, \text{ где}$$

X_{ir} – региональная занятость в секторе (сегменте, отрасли, индустрии);

X_{Ir} – общая региональная занятость;

X_{iR} – общая занятость в секторе (сегменте, отрасли, индустрии);

X_{IR} – общая занятость в стране.

Конечно, абсолютные показатели пространственной концентрации экономических показателей – количества предприятий, числа занятых, объёма произведённой продукции и т.д. – также имеют высокую значимость для экономических исследований, показывая степень абсолютной концентрации ресурсов по территориям, но, так же, как в классической экономической теории концепция относительных преимуществ территорий Д. Рикардо оказалась более прогрессивной по сравнению с предыдущей концепцией абсолютных преимуществ А. Смита, относительный показатель концентрации экономических ресурсов LQ представляется более приемлемым для поиска региональных полюсов роста. Особенно это верно для такой страны, как Латвия, где в абсолютном исчислении практически все экономические ресурсы страны окажутся сконцентрированными в Риге – а такой результат будет правдивым, но функционально бесполезным для развития регионов, т.к. не позволит найти и оценить потенциал для развития в регионах.

Кроме того, современная исследовательская практика уже имеет в своём арсенале классификацию величин LQ , согласно которой:

- $LQ < 1$ – указывает на те сектора экономики в регионе, где бизнес ещё может развиваться;
- $LQ > 1$ – регион имеет пропорционально более высокий удельный вес занятых в определённом секторе экономики по сравнению со страной в целом;
- $LQ \geq 1,25$ – данный сектор экономики в регионе имеет потенциал для кластеризации и конкурентоспособности на глобальном рынке (Location Quotient Technique 2010).

Результаты исследования и дискуссия

В самом начале сравнительного анализа результатов исследования концентрации рабочей силы по секторам экономики в регионах Латвии и Финляндии следует отметить, что статистика Финляндии предоставляет исследователям несравнимо больше общедоступных возможностей для анализа, предоставляя ежегодные данные по распределению рабочей силы по 28 секторам в 21 регионе страны. В свою очередь, латвийская статистика способна предоставить на платной основе лишь выборочные данные (17995 человек в 2008 году и 16677 человек в 2009 году) о занятой рабочей силе только по 10 секторам экономики (2008., 2009.

gada Darbaspēka apsekojuma... 2010). Это существенно обеднило результаты сравнения, т.к. финские данные в целях сравнимости с латвийскими пришлось сгруппировать в те же 10 секторов.

Таким образом, вначале был найден коэффициент локализации рабочей силы (LQ) по 10 секторам экономики в регионах Латвии в 2008 и 2009 годах, а также амплитуда концентрации, показывающая, насколько сильна степень региональной концентрации конкретного сектора в Латвии вообще (см. Таблицу 1).

Таблица 1

**Концентрация занятой рабочей силы по секторам экономики в
регионах Латвии,* коэффициенты локализации (LQ),
2008 (17991 человек) и 2009 (16673 человека) гг.**

Сектор экономики	Рига		Пиерига		Видземе		Курземе		Земгале		Латгале		Амплитуда концентрации	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Сельское, лесное и рыбное хозяйство (A)	0,03	0,03	0,69	0,71	1,53	1,46	1,20	1,12	1,03	1,17	1,50	1,47	1,50	1,44
Финансы, страхование, наука и управление; сделки с недвижимостью (K–N)	1,87	1,86	1,10	1,14	0,93	0,76	0,75	0,88	0,92	0,74	0,60	0,70	1,27	1,16
Транспорт, хранение, информация и коммуникации (H, J)	1,43	1,41	0,92	0,82	0,75	0,77	1,11	1,09	0,81	0,88	0,99	1,05	0,68	0,64
Другое (R–U)	1,04	1,22	1,26	1,19	0,79	0,72	0,98	0,86	1,09	1,21	0,78	0,76	0,48	0,50
Торговля, гостиницы и общественное питание (G, I)	1,22	1,27	1,21	1,13	1,05	1,04	0,75	0,85	1,02	0,95	0,78	0,82	0,47	0,45
Промышленность и энергетика (B–E)	0,99	0,83	0,94	1,09	0,87	0,95	1,21	1,25	0,99	0,92	0,99	0,92	0,34	0,42
Строительство (F)	1,02	1,07	1,08	1,06	0,89	0,80	0,89	0,95	1,25	1,20	0,85	0,89	0,40	0,40
Здравоохранение и социальная работа (Q)	0,92	1,02	0,97	0,96	1,02	1,12	0,89	0,76	0,92	0,99	1,23	1,16	0,34	0,40
Образование (P)	0,75	0,84	0,93	0,93	1,17	1,15	1,07	0,96	0,89	1,08	1,18	1,05	0,43	0,31
Госадминистрация и оборона; социальное страхование (O)	0,89	0,90	0,93	0,99	0,89	0,91	1,04	1,00	1,01	0,99	1,17	1,15	0,28	0,25

Источник: рассчитано авторами по данным Обследования рабочей силы ЦСУ Латвии 2008, 2009.

* Проранжировано по амплитуде концентрации за 2009 год.

Рисунок 1

Сектора экономики в регионах Латвии, имеющие реальный потенциал для создания кластеров, $LQ > 1,25$ (по показателю занятой рабочей силы)

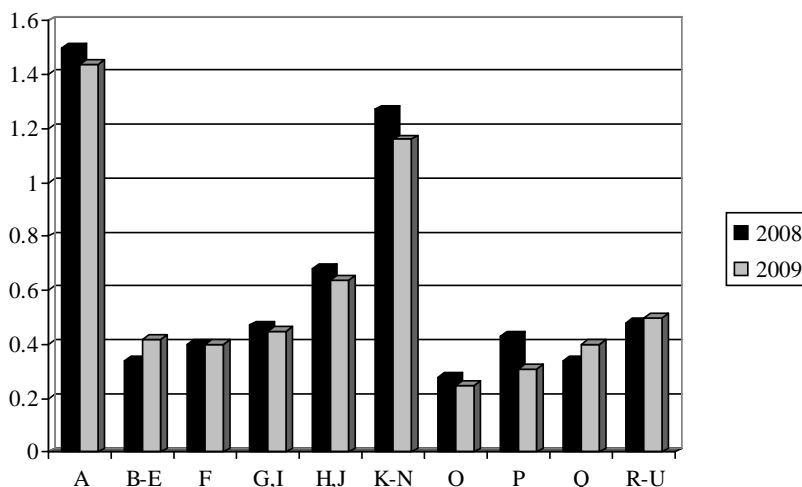
Источник: составлен авторами по данным таблицы 1.

Анализ коэффициентов локализации рабочей силы по 10 секторам экономики и амплитуд концентрации этих секторов в регионах Латвии показал, что наиболее сильная степень региональной концентрации по показателю рабочей силы наблюдается в таких секторах экономики Латвии, как сельское, лесное и рыбное хозяйство (амплитуда концентрации составляет 1,50 в 2008 году и 1,44 в 2009 году), а также финансы, страхование, наука, управление и сделки с недвижимостью (амплитуда концентрации составляет 1,27 в 2008 году и 1,16 в 2009 году). Первый из вышеназванных секторов сконцентрирован главным образом в Видземе и Латгале, являясь единственным сектором экономики, обладающим в этих регионах реальным потенциалом кластеризации и выхода на экспортные рынки. В свою очередь, второй из вышеназванных секторов экономики сконцентрирован в Риге, и это ещё раз подтверждает гипотезу о двух экономических регионах Латвии, доказанную иными методами в предыдущих исследованиях одного из авторов (Вороженко 2005, 2007, 2009; Voronenko 2006). Необходимо отметить, что заметным потенциалом для кластеризации, близким к пороговой отметке, обладают

также промышленность и энергетика в Курземе (LQ=1,25 в 2009 году) и строительство в Земгале (LQ=1,25 в 2008 году). В целом же, как показывают амплитуды концентрации рабочей силы, большинство секторов экономики Латвии распределены по регионам страны достаточно равномерно, не создавая устойчивой и естественной базы для кластеризации в регионах отдельных секторов и превращения их в конкурентоспособный полюс роста региона. Возможно, это происходит на уровне индустрий (более мелкой классификации экономической деятельности), но статистика Латвии не даёт возможности выявить это.

Рисунок 2

Динамика амплитуды концентрации занятой рабочей силы по секторам экономики* в регионах Латвии, 2008–2009 гг.

Источник: составлен авторами по данным последней колонки Таблицы 1.

* Классификацию секторов экономики в Латвии см. в Таблице 1.

Анализ динамики амплитуд концентрации занятой рабочей силы по секторам экономики в регионах Латвии за 2008–2009 гг. (см. Рисунок 2) показал, что амплитуда сконцентрированности по занятой рабочей силы таких секторов экономики Латвии, как сельское, лесное и рыбное хозяйство, а также финансы, страхование, наука, управление и сделки с недвижимостью, снижается (с 1,50 в 2008 году до 1,44 в 2009 году для первого и с 1,27 в 2008 году до 1,16 в 2009 году для второго). В то же время амплитуда сконцентрированности таких наименее регионально сконцентрированных в Латвии секторов, как промышленность и энергетика, здравоохранение и социальная работа, повышается (с 0,34 в 2008 году до 0,42 в 2009 году для первого и с 0,34 в 2008 году до 0,40 в 2009 году для второго).

Выявленные тенденции изменения амплитуд концентрации рабочей силы в секторах экономики по регионам Латвии могут свидетельствовать о том, что пространственная локализация экономической деятельности в Латвии не является величиной постоянной, а динамически развивается и изменяется под влиянием

некоторых факторов, выходящих на данном этапе за рамки фокуса внимания исследователей кластеров в Латвии.

Далее, с целью более системного понимания специфики региональной концентрации рабочей силы в экономике Латвии, авторами статьи предпринята попытка сравнения с концентрацией рабочей силы по укрупнённым секторам экономики в регионах Финляндии (необходимость такого укрупнения в целях сравнимости данных Латвии и Финляндии обоснована выше).

Таблица 2 содержит данные о концентрации занятой рабочей силы по секторам экономики в регионах Финляндии, измеренные, так же, как и в Латвии, с помощью коэффициентов локализации (LQ), только за 2006–2007 годы (на 2 года раньше, чем в Латвии, что несколько уменьшает корректность сравнения, но не намного, поскольку региональная концентрация занятой рабочей силы не может существенно измениться в течение двух лет).

Анализ финских данных показал, что, в резком отличии от Латвии, практически каждый регион Финляндии имеет потенциал для кластеризации и конкурентоспособности на глобальном рынке в каком-либо секторе (или секторах) экономики, причем концентрация рабочей силы в этих секторах в отдельных регионах в 2, в 3, а то и в 4 раза превосходит среднюю концентрацию по стране. Например, в регионе Хельсинки наблюдается относительно высокая концентрация занятой рабочей силы в секторе финансового посредничества, сделок с недвижимостью и других бизнес-услуг (1,56 в 2006 году и 1,55 в 2007 году). Ещё два сектора региона Хельсинки, стоящие на пороге коэффициента локализации, равного 1,25, — это оптовая и розничная торговля, гостиницы и рестораны, а также другие общественные, социальные и индивидуальные услуги. Интересно отметить, что специализация столичного региона Финляндии не так ярко выражена, как в Латвии, и финские регионы являются не менее глобально конкурентоспособными по другим секторам экономики, развивая свою специализацию. Например, регион Южной Остроботнии имеет степень концентрации занятой рабочей силы в сельском, лесном и рыбном хозяйстве, равную 2,78 в 2006 году и 2,77 в 2007 году, а Аландские острова имеют концентрацию рабочей силы в секторе транспорта, хранения и коммуникаций, равную 4,52 в 2006 году и 4,04 в 2007 году.

Примечания к Таблице 2 (см. на с. 85)

* Сектора в экономике Финляндии классифицируются следующим образом:

A – сельское и лесное хозяйство;	J – финансовое посредничество;
B – рыбное хозяйство;	K – сделки с недвижимостью и другие бизнес-услуги;
C – разработка и добыча полезных ископаемых;	L – государственная безопасность и управление, обязательное социальное страхование;
D – промышленность;	M – образование;
E – электро-, газо- и водоснабжение;	N – здравоохранение и социальная работа;
F – строительство;	O–P – другие общественные, социальные и индивидуальные услуги.
G – оптовая и розничная торговля;	
H – гостиницы и рестораны;	
I – транспорт, хранение и коммуникации;	

Таблица 2

**Концентрация занятой рабочей силы по секторам экономики* в регионах Финляндии,
коэффициенты локализации (LQ), 2006–2007 гг.**

Регион (NUTS 3)	А–В		С–Е		F		G–H		I		J–K		L		M		N		O–P	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Регион Хельсинки (Uusimaa)	0,12	0,12	0,69	0,68	0,87	0,87	1,26	1,25	1,12	1,13	1,56	1,55	0,99	0,98	1,03	1,03	0,85	0,85	1,25	1,25
Исконная Финляндия (Varsinais-Suomi)	1,00	1,01	1,16	1,17	1,13	1,10	0,96	0,95	1,06	1,04	0,93	0,95	0,73	0,73	0,96	0,97	1,03	1,02	0,80	0,81
Исконная Тавастия (Kanta-Häme)	1,14	1,14	1,12	1,06	1,08	1,05	0,95	0,99	0,76	0,88	0,70	0,68	1,52	1,54	0,89	0,90	0,98	0,99	1,00	1,01
Озёрная Тавастия (Päijät-Häme)	0,88	0,89	1,40	1,41	1,14	1,19	0,96	0,96	0,78	0,83	0,74	0,72	0,99	1,01	0,66	0,64	1,02	1,01	0,89	0,87
Куменлааксо (Kymenlaakso)	0,97	0,97	1,06	1,01	1,07	1,10	0,88	0,90	1,42	1,48	0,56	0,59	1,78	1,76	0,68	0,68	1,02	1,04	0,79	0,79
Южная Карелия (Etelä-Karjala)	1,22	1,24	1,18	1,16	1,08	1,13	0,96	0,98	1,03	0,97	0,68	0,66	0,93	0,95	0,98	1,00	1,01	1,04	0,95	0,94
Восточный регион Хельсинки (Itä-Uusimaa)	1,19	1,17	1,39	1,35	1,36	1,43	0,86	0,86	0,83	0,81	0,68	0,73	0,74	0,73	0,95	0,92	0,94	0,94	0,92	0,95
Сатакунта (Satakunta)	1,28	1,26	1,36	1,38	1,06	1,05	0,81	0,81	0,98	0,97	0,64	0,64	1,16	1,19	0,80	0,81	1,01	1,01	0,84	0,83
Регион Тампере (Pirkanmaa)	0,69	0,68	1,32	1,33	1,02	1,00	0,93	0,93	0,88	0,87	0,98	1,00	0,66	0,66	1,08	1,08	1,01	1,00	0,88	0,85
Центральная Финляндия (Keski-Suomi)	1,25	1,26	0,16	0,15	1,00	1,01	0,15	0,14	0,06	0,06	0,82	0,83	0,12	0,12	1,17	1,14	1,12	1,13	0,86	0,85

Продолжение таблицы 2 см. на с. 86

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Южная Остроботния (Etelä-Pohjanmaa)	2,78	2,77	1,16	1,21	1,06	1,01	0,86	0,85	0,80	0,81	0,53	0,50	0,73	0,73	0,95	0,96	1,04	1,03	0,82	0,82
Остроботния/ Западное побережье (Pohjanmaa)	1,90	1,85	1,40	1,47	0,87	0,84	0,77	0,77	0,86	0,86	0,65	0,66	0,87	0,86	1,09	1,07	0,96	0,95	0,77	0,73
Южный Саво (Etelä-Savo)	2,05	2,08	0,93	0,93	1,04	1,04	0,89	0,90	0,77	0,80	0,54	0,54	1,07	0,99	1,01	1,04	1,28	1,28	1,05	1,07
Северный Саво (Pohjois-Savo)	2,04	2,04	0,92	0,93	1,05	1,05	0,85	0,86	0,79	0,81	0,74	0,72	0,90	0,90	1,05	1,06	1,26	1,25	0,95	0,95
Северная Карелия (Pohjois-Karjala)	1,93	1,96	1,03	1,00	1,04	1,08	0,79	0,81	0,82	0,76	0,56	0,56	1,20	1,22	1,14	1,16	1,17	1,19	0,96	0,97
Регион Кайнуу (Kainuu)	1,98	2,01	0,73	0,73	0,88	0,91	0,79	0,81	0,75	0,77	0,59	0,57	2,37	2,39	0,85	0,85	1,19	1,20	1,08	1,07
Центральная Остроботния (Keski-Pohjanmaa)	2,38	2,35	1,03	1,05	0,96	0,96	0,90	0,94	0,98	0,95	0,59	0,58	0,75	0,75	1,12	1,10	1,07	1,08	0,89	0,91
Северная Остроботния (Pohjois-Pohjanmaa)	1,46	1,47	1,08	1,08	1,14	1,14	0,83	0,83	0,84	0,82	0,85	0,84	0,80	0,81	1,12	1,14	1,15	1,14	0,87	0,90
Лапландия (Lappi)	1,52	1,56	0,79	0,80	1,02	1,04	0,98	0,96	1,02	1,05	0,70	0,70	1,51	1,52	0,94	0,94	1,12	1,11	0,99	1,01
Аландские острова (Ahvenanmaa)	1,18	1,23	0,37	0,38	0,91	0,90	0,75	0,79	4,52	4,04	0,50	0,56	1,16	1,23	0,93	0,96	0,76	0,79	0,99	1,09
Амплитуда концентрации	2,66	2,65	1,24	1,32	0,49	0,59	1,11	1,11	4,46	3,98	1,06	1,05	2,25	2,27	0,51	0,52	0,52	0,49	0,48	0,52

Источник: рассчитано авторами по данным Statistics of Finland 2006, 2007.

Рисунок 3

Сектора экономики в регионах Финляндии, имеющие реальный потенциал для создания кластеров, $LQ > 1,25$ (по показателю занятой рабочей силы)

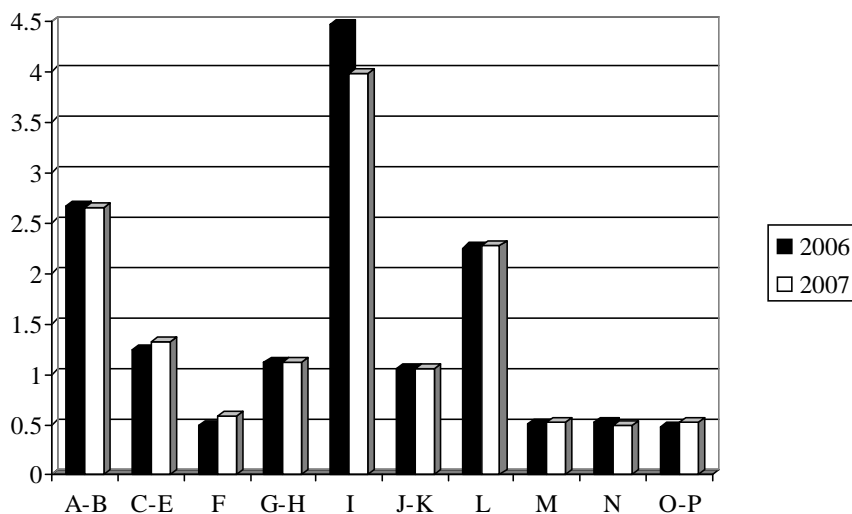
Источник: составлен авторами по данным Таблицы 2.

Анализ динамики амплитуд концентрации занятой рабочей силы по секторам экономики в регионах Финляндии за 2006–2007 гг. (см. Рисунок 4) показал, что здесь величина степени концентрации гораздо более стабильна, чем в регионах Латвии, за исключением лишь сектора транспорта, связи и коммуникаций

(амплитуда концентрации в 2006 году составляла 4,46, в 2007 году — 3,98), который имеет в Финляндии наиболее высокую степень региональной концентрации по показателю занятой рабочей силы. Можно предположить, что этот сектор экономики Финляндии достиг такой высокой степени региональной концентрации, что вошёл в стадию естественного циклического процесса деконцентрации. Но авторы исследования не обладают более сильными эмпирическими аргументами для доказательства этого предположения.

Рисунок 4

Динамика амплитуды концентрации занятой рабочей силы по секторам экономики* в регионах Финляндии, 2006–2007 гг.

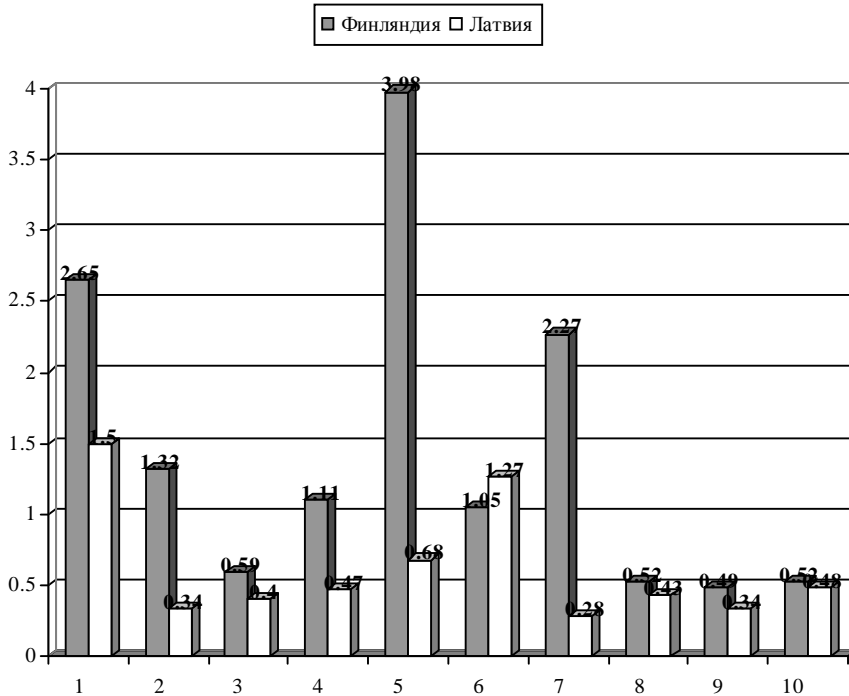
Источник: составлен авторами по данным последней строчки Таблицы 2.

* Классификацию секторов экономики в Латвии см. в Таблице 2.

В свою очередь, сравнение амплитуд концентрации занятой рабочей силы по секторам экономики в регионах Латвии и Финляндии, показанное на Рисунке 5, в наглядной форме ещё раз доказывает, что регионы Латвии и Финляндии очень существенно отличаются по степени секторальной концентрации занятой рабочей силы. Регионы Финляндии, имеющие множественные региональные полюса роста в различных секторах экономики, представляют собой образец кластеризованной региональной экономики, в которой регионы обладают потенциалом конкурентоспособности на глобальном рынке, сравнимым с потенциалом столичного региона.

Рисунок 5

Сравнение амплитуды концентрации занятой рабочей силы по секторам экономики в регионах Финляндии (2007 год) и Латвии (2008 год)

Источник: составлен авторами по данным таблиц 1 и 2.

Сектора в экономике Финляндии и Латвии здесь для сравнимости классифицируются следующим образом:

1 – сельское, лесное и рыбное хозяйство;	7 – государственная безопасность и управление, обязательное социальное страхование;
2 – промышленность и энергетика;	8 – образование;
3 – строительство;	9 – здравоохранение и социальная работа;
4 – торговля, гостиницы и рестораны;	10 – другие общественные, социальные и индивидуальные услуги.
5 – транспорт, хранение и коммуникации;	
6 – финансовое посредничество, сделки с недвижимостью и другие бизнес-услуги;	

Другими, не менее важными, чем секторальный, аспектами региональной концентрации занятой в экономике Латвии рабочей силы являются такие показатели специфики, как уровень образования, национальность, пол и возраст занятой рабочей силы в региональном разрезе.

Особенно важной для исследователей кластеров характеристикой рабочей силы является уровень образования, т.к. именно высокообразованная рабочая сила является ядром кластерных структур.

Таблица 3

Распределение занятой рабочей силы по уровню образования в регионах Латвии, в %, 2008 (17993 человека) и 2009 (16674 человека) гг.

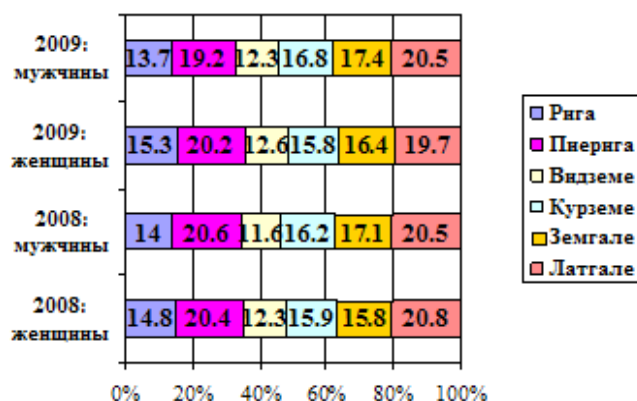
Регион	Образование ниже среднего		Среднее (профессиональное и/или общее) образование		Высшее образование (профессиональное или академическое)		Научная степень	
	2008, n=2929	2009, n=2367	2008, n=10685	2009, n=9904	2008, n=4339	2009, n=4371	2008, n=40	2009, n=32
Рига	8,7	9,1	13,2	12,5	21,1	21,8	55,0	65,6
Пиерига	22,4	20,1	19,3	18,7	22,2	22,0	10,0	9,4
Видземе	12,9	13,1	12,2	13,3	10,8	10,3	2,5	0,0
Курземе	18,7	18,3	15,4	16,6	15,8	14,7	12,5	3,1
Земгале	17,4	19,0	17,4	16,9	13,3	15,6	15,0	9,4
Латгале	19,9	20,4	22,5	22,0	16,8	15,6	5,0	12,5
Всего, %	100	100	100	100	100	100	100	100

Источник: рассчитано авторами по данным Обследования рабочей силы ЦСУ Латвии 2008, 2009.

Анализ распределения занятой рабочей силы по уровню образования в регионах Латвии за 2008 и 2009 годы (см. Таблицу 3) показал, что наиболее образованная рабочая сила концентрируется в Риге и Пиериге. Так, 43,3% занятых, имеющих высшее образование, в 2008 году и 43,8% – в 2009 году работали именно в Риге и Пиериге, а среди работников, имеющих научную степень, 55,0% в 2008 году и 65,6% в 2009 году сконцентрировались именно в Риге. Эти результаты дают ещё один аргумент в пользу гипотезы о том, что в Латвии только Рига имеет подходящую среду и ресурсы для создания кластеров (Воротенко 2009).

Рисунок 6

Распределение занятой рабочей силы по полу в регионах Латвии, в %, 2008 (17995 человек) и 2009 (16677 человек) гг.

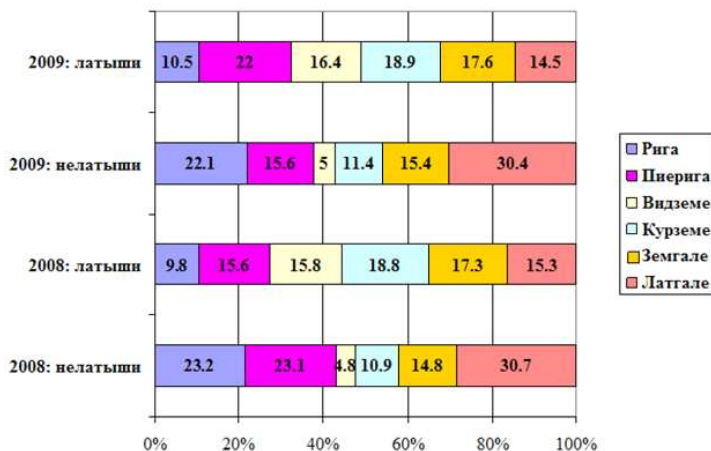
Источник: рассчитано авторами по данным Обследования рабочей силы ЦСУ Латвии 2008, 2009.

В свою очередь, анализ распределения занятой рабочей силы по полу в регионах Латвии за 2008 и 2009 годы (см. Рисунок 6) показал, что для латвийских регионов совершенно нехарактерна половая концентрация рабочей силы на определённых территориях, поскольку удельный вес занятых на рынке труда мужчин и женщин в пределах каждого региона Латвии как в 2008, так и в 2009 году практически совпадает.

Что же касается национального состава занятой рабочей силы в регионах Латвии, то здесь имеется своя специфика, показанная на Рисунке 7.

Рисунок 7

Распределение занятой рабочей силы по национальности в регионах Латвии, в %, 2008 (17995 человек) и 2009 (16677 человек) гг.

Источник: рассчитано авторами по данным Обследования рабочей силы ЦСУ Латвии 2008, 2009.

Анализ распределения занятой рабочей силы по национальности в регионах Латвии за 2008 и 2009 годы (см. Рисунок 7) показал, что около трети всех работающих нелатышей сконцентрировано в Латгале, 22–23% – в Риге. Меньше всего работающих нелатышей – около 5% – сконцентрировано в Видземе. Это придаёт особую и неоднозначную лингвистическую специфику рынку труда латвийских регионов, которая своим следствием имеет, в частности, то, что в 1993 году 45% предпринимателей Латгалии имели партнёров по бизнесу в России, 31% – в странах СНГ и только 28% – в странах Западной Европы (Метриковс 1997). Можно с уверенностью предполагать, что с тех пор ситуация изменилась в сторону увеличения числа партнёрских связей со странами Западной Европы и Скандинавии, но специфика взаимосвязанности с Россией осталась. С другой стороны, концентрация занятых латышей в Латгале даже немного выше, чем в Риге, а в Риге она является самой низкой из всех регионов Латвии.

Таблица 4

Распределение занятой рабочей силы по возрастным группам в регионах Латвии, в %, 2008 (17993 человека) и 2009 (16674 человека) гг.

Регион	15–29 лет		30–44 года		45–59 лет		60 лет и старше	
	2008, n=3371	2009, n=2886	2008, n=6064	2009, n=5783	2008, n=6813	2009, n=6485	2008, n=1747	2009, n=1523
Рига	17,6	18,0	12,9	14,4	13,4	12,6	17,9	17,1
Пиерига	22,0	20,6	20,8	19,5	18,7	19,4	23,4	20,3
Видземе	9,8	11,2	12,6	12,5	12,5	12,9	11,7	12,7
Курземе	14,2	14,1	16,0	16,7	16,6	16,8	17,4	17,0
Земгале	18,2	17,5	16,1	16,9	16,1	16,6	15,2	16,5
Латгале	18,2	18,6	21,6	20,0	22,6	21,7	14,4	16,3
Всего, %	100	100	100	100	100	100	100	100

Источник: рассчитано авторами по данным Обследования рабочей силы ЦСУ Латвии 2008, 2009.

И, наконец, анализ распределения занятой рабочей силы по возрастным группам в регионах Латвии за 2008 и 2009 годы (см. Таблицу 4) показал, что, вопреки некоторым предположениям авторов о том, что во время кризиса, особенно остро ощутимого в регионах Латвии, молодая рабочая сила будет концентрироваться в Риге, для рынка труда Латвии возрастная концентрация занятой рабочей силы нехарактерна, т.е. все возрастные группы занятых на рынке труда распределены по регионам практически равномерно.

Заключение

Европейская Комиссия (ЕК), разрабатывая Стратегию региональной политики в Европе до 2020 года, в качестве одной из основных задач регионов для прорыва в развитии и более эффективного использования средств структурных фондов ЕС, направленных на поддержку инноваций, выдвигает следующую: разработать «стратегию конкурентной специализации» региона (Landabaso 2010). Такая направленность развития каждого конкретного региона призвана помочь регионам идентифицировать наиболее реальные факторы своей конкурентоспособности на основе концентрации «критической массы» определённых ресурсов, которая создаёт естественную, а не декларируемую среду для развития инноваций. «Стратегия конкурентной специализации» региона позволит также сконцентрировать ресурсы финансовой поддержки фондов ЕС на 1–2 наиболее приоритетных направлениях, в которых естественным путём создаются полюса роста региона.

При разработке «стратегии конкурентной специализации» региона ЕК среди прочих предлагает сделать акцент на следующем моменте: региональные кластеры являются наиболее экологичной основой для развития инноваций (Landabaso 2010). По мнению авторов, это означает, что результаты изучения и сравнения специфики региональной концентрации рабочей силы в экономике Латвии вне-

сли вклад в понимание того, каким количественным и качественным потенциалом обладают регионы Латвии в аспекте кластеризации как создания наиболее благоприятной, естественной и экологичной среды для развития инноваций. В дальнейшем авторы исследования ставят для себя задачу изучить специализацию регионов Латвии не только по показателям концентрации рабочей силы, но и по концентрации предприятий, произведённого продукта и т.д., что позволит латвийским регионам направлять своё развитие в соответствии со Стратегией европейской региональной политики 2020, имея ясное представление о региональном распределении «критической массы» различных ресурсов и естественно образующихся региональных полюсах роста в экономике Латвии.

Выводы

1. Региональная концентрация занятой рабочей силы по секторам экономики в регионах Латвии (и для сравнения – в регионах Финляндии) авторами представленного исследования измерена на эмпирической базе официальной статистики обеих стран с использованием коэффициента локализации (LQ) – относительной величины, показывающей, насколько высока концентрация рабочей силы в том или ином секторе экономики в конкретном регионе по отношению к удельному весу занятых в этом секторе в структуре общей занятости в стране.
2. В отличие от Финляндии, где многие регионы имеют достаточно сильную относительную концентрацию рабочей силы в определённых секторах экономики, для регионов Латвии нехарактерна локальная сконцентрированность рабочей силы, за исключением финансовых и бизнес-услуг в Риге, и сельского и лесного хозяйства в Видземе и Латгале, а также – в меньшей степени – промышленности и энергетики в Курземе и строительства в Земгале. Это даёт основание предположить, что региональная экономика Латвии не имеет такого потенциала для кластеризации и выхода на глобальный рынок, как регионы Финляндии, в которых преимущества кластерного подхода к организации экономики стали настолько очевидными как для учёных, так и для практиков, что, в отличие от Латвии, дискуссии по поводу необходимости и понятия кластеров там не актуальны.
3. Как показали результаты исследования, специфику региональной концентрации рабочей силы в экономике Латвии по таким социально-демографическим показателям, как пол, возраст, национальность и образование, характеризует, прежде всего, относительно высокая сконцентрированность наиболее образованной рабочей силы в Риге по сравнению с другими регионами Латвии, а также сравнительно более высокая сконцентрированность занятых нелатышей в Риге и особенно в Латгале (30% всех занятых нелатышей Латвии). В свою очередь, для таких показателей, как пол и возраст, региональная сконцентрированность на рынке труда Латвии нехарактерна, т.е. поло-возрастные группы занятых равномерно распределены по всем латвийским регионам.

4. Результаты представленного исследования внесли вклад в понимание возможных направлений развития регионов Латвии в соответствии со Стратегией европейской региональной политики 2020, показав, что «критическая масса» трудовых ресурсов постепенно (хотя ещё недостаточно выражено по сравнению, например, с Финляндией) концентрируется в определённых секторах экономики по регионам Латвии, кластеризуя региональную экономику и создавая тем самым экологичную естественную среду для конкурентной специализации регионов в Латвии.

Примечание

(1) Существует разница между понятиями сектора, сегмента, отрасли и индустрии в экономике (акцент в разделении этих понятий обычно делается на размер), но для целей данного исследования это не имеет принципиального значения, т.к. используемая авторами методика полностью пригодна для любой из этих структур национальной экономики.

Библиография

2008., 2009. *gada Darbaspēka apsekojuma pirmatnējo datu bāzes rādītāju apraksts*. (2010) Rīga: LR CSP.

Andersen T., Bjerre M., Hansson E. (2006) *The Cluster Benchmarking Project: Pilot Project Report – Benchmarking Clusters in the Knowledge Based Economy*. Denmark: FORA. Доступно: http://www.insme.org/documenti/Cluster_Benchmarking_Project.pdf (см. 10.08.2010).

Bizness pāri robežām: praktiskais ceļvedis jaunu tirgu apgūšanā. (2010) Sast. T. Volkova. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Boroņenko V. (2005) *Ekonomiskie reģioni Latvijā. Reģionālais ziņojums: pētījumu materiāli*, Nr. 2. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 76.–111. lpp.

Boroņenko V. (2006) *Alternative View on Economical Regions in Latvia. Proceedings of the International scientific conference “Economic science for rural development”*, Jelgava, No. 10: Agriculture. Regional development, pp. 247–256.

Boroņenko V. (2007) *Klasteru pieeja reģionu attīstībai zināšanu ekonomikas apstākļos*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”.

Boroņenko V. (2009) *Klasteru loma reģiona konkurētspējas paaugstināšanā: promocijas darbs Ekonomikas doktora (Dr. oec.) zinātniskā grāda iegūšanai (zin. vad. A. Vilciņa)*. Jelgava: LLU. *Cluster Mapping Database* (2010) European Cluster Observatory.

Karlsson C. (ed.) (2008) *Handbook of Research on Innovation and Clusters: Cases and Policies*. Доступно: http://www.amazon.com/Handbook-Research-Innovation-Cluster-Policies/dp/1847208428#reader_1847208428 (см. 14.11.2010).

Kaminska W., Mularczyk M. (2006) *Development and Distribution of Private Microfirms in Mid-Size Polish Towns During the Transformation Period*. *Miscellanea Geographica*, Vol. 12, pp. 175–184.

Landabaso M. (2010) *Regional Policy Contributing to Smart Growth in Europe 2020*. Com (553), Working Party on Structural Measures – Council of the European Union. Доступно: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30149> (см. 14.11.2010).

Lindqvist G., Malmberg A., Solvell O. (2003) *Swedish Clusters*. Uppsala: CIND, Uppsala University.

Location Quotient Technique (2010) Florida State University: Department of Urban and Regional Planning Planning Methods. Доступно: <http://mailer.fsu.edu/~tchapin/garnet-tchapin/urp5261/topics/econbase/lq.htm> (см. 14.11.2010).

Maggioni M., Riggi M. (2008) High-Tech Firms and the Dynamics of Innovative Industrial Clusters. Karlsson C. (ed.) *Handbook of Research on Innovation and Clusters: Cases and Policies*. Доступно: http://www.amazon.com/Handbook-Research-Innovation-Cluster-Policies/dp/1847208428#reader_1847208428 (см. 14.11.2010), с. 54–78.

Meņšikovs V. (1997) *Latgale ceļā uz konkurētspējīgu tirgu*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”.

Solvell O., Lindqvist G., Ketels C. (2009) *The European Cluster Observatory EU Cluster Mapping and Strengthening Clusters in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Statistics of Finland (2006, 2007) *Transactions and employment by industries and NUTS 3 region 2000–2007*. Доступно: http://www.stat.fi/til/altp/tau_en.html (см. 14.11.2010).

Zeibote Z. (2009) Role of the Latvian IT Cluster in Modern Business. *Proceedings of 4th Scientific Conference “Information Society and Modern Business. The Role of Regional Centers in Business Development”*. Ventspils: Ventspils University College (CD disks).

Zeibote Z. (2010a) The Impact of Business Clusters on Competitiveness of Enterprises – Experience of Latvia. *Policies for Improving Growth Potential: International Perspective* (ed. Balcerzak A.). Torun: Nicolaus Copernicus University.

Zeibote Z. (2010b) Biznesa klasteri uzņēmējdarbības konkurētspējas un ilgtspējīgas attīstības veicināšanai. *XI starptautiskās zinātniskās konferences “Cilvēks, sabiedrība, valsts mūsdienu mainīgajos ekonomiskajos apstākļos” raksti*. Rīga: Biznesa augstskola “Turība”, 269.–275. lpp.

Обследование рабочей силы ЦСУ Латвии. (2008, 2009) Выборочные анонимные индивидуализированные данные. Доступно: vera.boronenko@du.lv.

Kopsavilkums

Vera Boronenko, Zane Zeibote

Darbspēka reģionālās koncentrācijas specifika Latvijas ekonomikā

Latvijas ekonomikas aktīvā darbspēka reģionālās koncentrācijas specifikas izpēti veica divi autori – Latvijas ekonomikas klasteru pētnieki, organizācijas “Baltijas jūras reģiona klasteru eksperti” biedri. Pētījums veikts ar mērķi aprobēt vienu no reģionālās ekonomikas klasteru identifikācijas instrumentiem, pielietojot lokalizācijas koeficientu (LQ) uz Latvijas reģionu bāzes ar darbspēka koncentrācijas izpēti tautsaimniecības sektoros palīdzību. Papildus veikta aktīvā darbspēka iedalījuma analīze reģionālā griezumā tādās sociāli-demogrāfiskās rādītāju grupās, kā dzimums, vecums, nacionalitāte un izglītības līmenis. Lai pilnīgāk izprastu darbspēka koncentrācijas specifiku Latvijas reģionos dažādos tautsaimniecības sektoros, kas ir īpaši svarīgi klasteru izpētei, tika veikta salīdzinošā analīze ar Somijas reģioniem. Pētījuma empiriskā bāze ir Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes Darbspēka apsekojuma dati par 2008. g. un 2009. g. un oficiālie Somijas statistikas rādītāji par nodarbināto skaitu tautsaimniecības sektoros 2006. g. un 2007. g. Svarīgākie šā pētījuma rezultāti, kas tiks izmantoti tālākiem Latvijas klasteru pētījumiem, ir sekojoši: 1) aktīvā darbspēka reģionālo koncentrāciju var izmērīt ar lokalizācijas koeficienta (LQ) palīdzību – salīdzināmu lielumu, kurš parāda darbspēka koncentrācijas pakāpi

noteiktā tautsaimniecības sektorā konkrētā reģionā attiecībā pret šajā sektorā nodarbināto īpatsvaru kopējā nodarbinātības struktūrā valstī; 2) atšķirībā no Somijas, kur daudziem reģioniem piemīt samērā spēcīga salīdzinošā darbaspēka koncentrācija noteiktos tautsaimniecības sektoros, Latvijas reģioniem nav raksturīga darbaspēka lokāla koncentrēšanās (izņemot finanšu un biznesa pakalpojumus Rīgā un lauksaimniecību un mežsaimniecību Vidzemē un Latgalē), kas rada pamatu pieņēmumam, ka Latvijas reģionālajai ekonomikai nav tāds klasteru attīstības un globālās konkurētspējas potenciāls kā Somijai; 3) darbaspēka reģionālās koncentrācijas specifiku Latvijas ekonomikā pēc tādiem sociāli-demogrāfiskiem rādītājiem kā dzimums, vecums, nacionalitāte un izglītības līmenis, galvenokārt raksturo salīdzinoši augstāk izglītota darbaspēka koncentrācija Rīgā attiecībā pret citiem Latvijas reģioniem, kā arī salīdzinoši augsta citu nacionalitāšu darbaspēka koncentrācija Rīgā un, jo īpaši Latgalē (30% no visiem Latvijā nodarbinātiem nelatviešiem).

Summary

Vera Boronenko, Zane Zeibote

Specific Features of the Labour Force Concentration in the Latvian Economy

The research on specific features of the regional concentration of economically active labor force of the Latvian economy was conducted by two authors – Latvian cluster researchers, members of the organization «Baltic Sea Region Cluster Experts». The research has been conducted with an objective to appraise one of instruments of the cluster identification in regional economy by applying the coefficient of localization (LQ) on the basis of four major Latvian regions using research data on the labor concentration in main sectors of the Latvian economy. In addition, the authors have conducted the analysis of regional distribution of economically active labor force in such significant socio-demographic groups as gender, age, nationality and level of education. For achieving more extensive understanding on specific features of the regional labor force concentration by different sectors of the Latvian economy, which is especially important for cluster research, the comparative analysis with regions of Finland was conducted. The empirical research basis is the official statistical data of the Labor Force Surveys of the Latvian Central Statistics Office in 2008 and 2009, and the official statistical data of Finland on number of employed by main sectors of economy in 2006 and 2007. Main results of this research which will be used for further research on Latvian clusters are the following: 1) regional concentration of the economically active labor force can be measured with the coefficient of localization (LQ) – measurement, which shows the level of labor force concentration in a given sector of economy of a given region compared with total labor force of a certain sector of economy of a country; 2) In comparison with Finland where there are many regions with comparatively strong labor force concentration in certain sectors of economy, regions in Latvia can not be characterized by local concentration of labor force (except for financial and business services sector in Riga and agriculture sector and forestry sector in Vidzeme and Latgale regions), which leads to a conclusion that regional economy of Latvia does not have such potential for cluster development and competitiveness in global markets as Finland; 3) specific features of the regional concentration of labor force in the Latvian economy according to division in such socio-demographic groups as gender, age, nationality and level of education are mainly characterized by high labor concentration in the capital city of Riga in comparison with other parts of Latvia, as well as comparatively high employment of non-Latvians in Riga and, especially in Latgale (30% of all non-Latvians in whole country).

Anna Wasiluk

MANAGEMENT OF COMPETENCE IN MODERN COMPANIES¹

In modern management competences became the subject of special attention. It derives from the necessity of constant adaptation of companies to the economic reality in different countries and the changes in the broad, global aspect. The biggest companies try to gain the competitive advantage through identification and development of the organization key competences. They are composed by all the company employees' competences collection. The managers' competences are the crucial group. The characteristic feature of modern business is the consensus of opinions regarding the increasing requirements directed to managers. High level of organization development is reached, first of all, through competent managers and therefore it is essential to improve the competences of the people who compose the core of organization. Examining occurrences in the managerial education we can notice that in the early 90s of the XXth century the "managerial skills" or specific individual skills, such as for example assertiveness or negotiation skills were frequently mentioned. Today the notion of competences is much more used. For many years competences were equated, and in some cases are equated today, with the formal right of an individual to make decisions or to take a stand on an issue in the name of organization. Defining competences was done mainly on the basis of formal education, skills, acquired knowledge. Today the meaning scope of competences has been broaden although there is no standard, common definition or scope of the notion. This paper includes, apart from polemics on the notion of competence itself, the results of research conducted in the chosen companies of food industry in Podlasie Province in Poland. The results of current research being conducted by the author seem to be of a special importance in the broad perspective of food cluster development in Podlasie. From this perspective they will help to create the best possible model of leadership in the cluster structure and define the gaps between the existing and preferred leadership and managerial competences.

Key words: competence, management of competence, managerial competence

Introduction

The main reason why modern organizations use competence management – one of the newest trends in human resources management – is eagerness to acquire the appropriate competence resources necessary for reaching company strategic goals. This management is focused on reaching both current and future goals of the company. It simultaneously values employees' adaptability to changing work conditions and their skill of acquiring new competences. The management staff competences are most significant. They determine the skill of managing the human resources, the most important resources in modern companies.

¹ Scientific work financed from science funds for 2009–2011 as a research project N N115248036.

Definition of competences

D.C. McClelland is regarded as one of the authors of the definition of competences. He noticed that the reason for professional success is not about the acquired diplomas and marks but the way of thinking and performance of people who reach high level of work effectiveness. He defined competences as knowledge, skills, characteristic, attitudes, self-awareness, values or motivation focused on work or reaching an important life result described in the way that would allow differentiating best performers from the average ones (McClelland 1973). However, R.E. Boyatzis (Boyatzis 1982) is nowadays considered the person (compare for ex.: Crawford 2005; Partington, Pellegrinelli, Young 2005; Cardy, Selvarajan 2006), who popularized the term of competence although his definition includes many similarities with D.C. McClelland's definition of competences.

Despite passage of time, and continuous great popularity of R.E. Boyatzis's definition in the circles of both theoreticians and practitioners, there is no universal definition of competence regarded by the majority as the proper, correct one. This is not because of its exceptional complexity but rather because people dealing with the subject prefer to create their own definitions instead of quoting the already existing ones.

There are significant differences in defining competences between the representatives of different research trends and science related to management. Lawyers equate competence and plenipotentiary, whereas psychologists concentrate mainly on measuring the skills and searching for relations between the observed behavior and skills of an individual (Rakowska 2007).

Unambiguous attitude to the definition of competence is additionally complicated, both in Polish and foreign literature, by existence of synonyms such as skills, abilities or qualifications. For example, in English the common understanding of competence is "*an ability to do something, a skill*" (Longman 1987). J. Erpenbeck, L. Rosenstiel, V. Heyse says that competences are skills enabling an individual to act accordingly in special situations and creatively solve problems. Competences can not replace qualifications. It means that qualifications can function without competences but competences can not without qualifications (Erpenbeck, Rosenstiel 2003; Heyse, Erpenbeck 2004). T. Oleksyn represents a different stand indicating that "*more and more common is the trend, deriving to a certain extend from fashion, of not only extending the meaning of competences but also its replacing of the term qualifications. It is probably an irreversible change*" (Oleksyn 2006). However, the two terms are differentiated by formal authorization to act that means qualifications do not include this element.

M. Dale equates skills and behavior deriving from tasks fulfillment that can be acquired through learning or training, practice or consultancy. Abilities, on the other hand, are physical or psychological characteristic of an individual that influence the improvement of skills (together with knowledge, attitudes, and values) (Dale 1993).

German literature and European Union works often define competences as a combination of human knowledge, skills and abilities that serve company's effectiveness and therefore increase its competitiveness (Entwicklung... 2003; Giener 2010). Some Polish authors regard such attitude old fashioned since nowadays competences should be understood broadly as "*any features of employees*" (Rostkowski 2004b).

A. Sajkiewicz also proposed such a broad definition. She defines competence as “a set of knowledge, abilities, skills, styles of acting, personality, accepted rules, interests and other features used and improved in the process of work leading to gain the results that reflect the company strategic goals” (Sajkiewicz 2002). The author, as many others (comp. ex. Rostkowski 2004b; Oleksyn 2006), indicates the question of using and improving the competences that one has. However, some authors declare that competences can not include features of character or personality since, although they influence professional effectiveness they simultaneously are relatively steady and unchangeable features. And changeability together with relation to a defined task or professional activity and measurability are basic features of competence (Filipowicz 2004: 17–20). However it is quite difficult to fully accept such stand. Many characteristics evaluate under the influence of among others: character of work, organization culture or interpersonal relations in the current or previous workplaces.

Many authors have a very broad view on competence that include management functions and equate them also with the processes of thinking (for ex. reviewing and decision making), acting (reaching the required goals), interpersonal relations, working with people, applying information, developing the company, reaching goals (comp. ex. Whiddett, Hollyforde 2003; Turek, Wojtczuk–Turek 2006).

Management of competence

Competence management is one of the newest trends in human resources management. Its characteristics is presented in Table 1.

Table 1

Characteristics of management based on competences

1	2
Cope	• analyzing company’s needs and competence standards; • planning and organization of activities aimed at competence formation in an organization; • competence range planning; • adjusting competences to a position and their adequate use (in a good place and time); • acquiring competences by an employee; • inspiring and motivating the acquisition and improvement of required professional qualifications; • taking responsibility for new or broader professional roles; • controlling of the processes described above.
Characteristics	• dynamism, which provokes notion of stages and procedures of activities that can continuously change and result from each other; • participation understood as involvement of any kind of employee from the executives to lowest positions staff, in the process of competence management; • anticipative attitude to organizational success in long time, assuring an appropriate competence share in the future, focused on acquisition, improvement and development of it; • process of management based on competence itself.

Sequel to Table 1 see on p. 100

Sequel to Table 1

1	2
Aims	• providing appropriate competence resources (among both employees and managers) that guarantee high quality of work and life; • achieving high level of effectiveness and hospitalization of effects- efforts relation in human capital development; • reaching the company strategic goals; • increase of competetiveness; • improvement of employees' skills; • increase of work satisfaction; • preparation of the personnel for possible current and future changes in the company; • making use of managers' assets and their influence on the organization functions; • making the most of employees' and managers' strengths marginalization of their weaknesses in the organization; • increasing company value through an increase of human capital value.
Benefits	• creation of uniform criterions for relevant and right evaluation of employees; • defining the basis for employees development plans; • introduction of innovative perception of a human (his skills, abilities, knowledge, personality and others) as the key to gain a strong competitive advantage.

Source: own research based on: Sidor-Rządkowska 2006; Oleksyn 2006; Walkowiak 2007; Rostkowski 2004a.

The necessity of process perspective of competence management derives from wor organization methods in modern companies. They indicate that today's management based on competence concerns not only individuals but first of all position groups participating in the given process. The starting elements of such a process are key competence of the organization based in its vision and mission. Key competences in different positions, functions and employees' roles (from managers to unqualified workforce) derive from them. At the next stage of competence management process the special competences are assigned to each of the listed key competence and a diagnosis of the current competence state (potential) is made. Then personal decisions are taken to optimize the use of present competence and their constant development. This stage is also the point that closes information available on the basis of the organization's data. Next the information gathered from work processes is only compared to competence requirements defined for different functions, roles and positions. At these stages there are five different relations of competence, required and present (Table 2).

Table 2

Analyzes of competence relations required and present

Name	Relation between competence levels	Interpretation	Relation characteristics
State of incompentence	Total divergence of required and present competence	Leads to wasting potential and power	Negative situation resulting in decrease of business effectiveness
State of competence compliance	Full compliance (match) of competence levels	On one hand shows good fulfillment of task on certain standard. On the other hand provides an option of adapting and establishing attitudes of no creativity and inflexibility to changes.	Positive situation from current requirements satisfying view but uncertain for the future
State of partial mismatching	Partial mismatch of competence levels (tending to reach the state of compliance)	Despite a failure in fulfilling all of the present competence requirements in the company there is an excess of knowledge, additional skills and experience that results in employees mobility and successful overcoming difficulties	Situation satisfying for reaching future goals (state most common in companies' practice)
State of competence deficit	Desirable competence level is higher than the present one in the organization (it is so called competence gap)	Leads to decrease in quality of the produced goods and services (the gap can be eliminated or significantly reduced by: 1) providing the employees with various trainings or courses 2) position degradation 3) employment reduction – in the worst case)	Situation unsatisfying (if not stopped in the future would result in decrease of business effectiveness)
State of competence excess	The level of currently measured competence is much higher than required (situation contrast to competence deficit)	Proves high standard of current task fulfillment, substantive and behavioral flexibility of the employees (can also result in lowering motivation, frustration and underestimation of the employees who acted at too high competence level for too long)	Positive situation because of high standard of given tasks but also negative resulting in decrease of work efficiency, making the employees impatient and dislike the company

Source: own study based on: Walkowiak 2007.

Competence of managers

The process of shaping the managerial competences is defined by the present and future changes in the organization environment, what it will be in the future, what will be the new conditions of its functioning and also labor market conditions. The basic factors defining the managerial competence profile are (Egeman 2004):

- departing from the traditional organization of companies that was dominant in the XXth century (characterized by high level of centralization and formalization, multilevel structure, high level of work specialization, strong formal hierarchy rights, oriented first of all on high evaluation of individual results of work, perceiving a man instrumentally)
- departing from the traditional role and function of the manager, shaping the manager of the future company in the role of a commander, team leader who organizes, motivates and coordinates its work, using his real competences and the competences of his subordinates in the company mission and strategy fulfillment, reaching its goals and tasks.
- shaping the modern kinds of organizations relevant to the current and future conditions of company operating.

A good manager is the person who strives for constant improvement of his knowledge and qualifications, maintains competence gaps and is able to integrate different elements of the organization in a way that enables reaching its goals. The ideal manager should therefore be highly self-aware and brave to present himself in front of a recipient group, he should be proactive, persistent in pursuing goals, assertive, well-organized, careful with details and first of all effective in his actions (Knap–Stefaniuk 2006; Walkowiak 2007; Guryń 2008).

Undoubtedly the professional success and improvement of managers' efficiency in today's environment, strongly determined by global processes, is influenced by so called culture intelligence (1) that allows aware use of cross culture knowledge to maintain good business contacts with foreign clients, partners and contractors. It is advisable to require also so called specific competences that affect positively a person's image development and his interests constituting open gate to learn about the manager as a man. They show if and how social relations are built in private and how he releases stress (Talik, Łaguna, Talik, Wiącek, Wawrzeńczuk-Kulik 2008).

To become an effective manager one should have, apart from typically managerial competence, certain leader characteristic such as (Knap–Stefaniuk 2006; Wachowiak 2001; Goffe, Jones 2000; Jurek, Filipowicz 2005; Syrek–Kosowka, Chmiel 2008):

- 1) skill of handling people (which results in winning them over and involvement in his ideas) and authentic cooperation with others that would develop good communication (understood as receptiveness to people and engagement in mutual share of information, clear messages and full understanding);
- 2) respect and trust driving the team to full and active participation in work;
- 3) honesty, sincerity, self-control, just, vision nurturing, authority and energy in leadership;

- 4) developed emotional intelligence. It includes: self-awareness, self-control, motivation, empathy and social skills (Table 3) and interpersonal training;
- 5) skill of awakening initiatives among people in professional contact;
- 6) awareness of one's own actions and intentions.

Table 3

Components of emotional intelligence

Components	Definition	Characteristics	People with high level of this competency
Self-awareness Skills of maintaining oneself	Ability of recognizing one's own feelings, emotions, needs, instincts, strengths and weaknesses and their influence on others. Making decisions reflecting core values and performance goals.	Sincerity and ability of self-awareness, auto-ironic sense of humor (that means admitting a failure and talking about it with a smile) self-confidence, recognition of own skills and abilities	Are not afraid to ask for help. Do not hesitate to face risk. Do not set over ambitious goals and challenges they are not able to meet. Are excellent in evaluating opportunities for the company and work often energizes them.
Self-control Skills of maintaining oneself	controlling one's feelings and impulsiveness and ability of making good use of them. Refraining from giving opinions unless a problem is well thought over	Comfortable in unclear situations, open to changes, just and noble. Creates atmosphere of trust and honesty.	Can follow changes. Do not panic and do not give rash opinions. Reflective and thoughtful.
Motivation Skills of maintaining oneself	Passion for work exceeding the purpose of earning money and status. Determination and enthusiasm in reaching goals.	Ambition, commitment, optimism in face of a failure.	Eager to learn and develop their qualifications. New methods of work regard interesting and worth instant reviewing. They are proud of accomplished tasks. They are bored with slump and stagnation.
Empathy Skills of maintaining relations with others	In regard of the leaders means sensitivity to employees' feelings in decision making.	Sensitive to both clients and consumers. Increasing role of team work, need to make real talents stay in the company and rapid spread of globalization	Can read between the lines, are sensitive to body language. Manage their team well. Know and understand cultural and ethnic differences.
Social skills Skills of maintaining relations with others	Guiding others' performance in chosen direction. It is also an important quality of leaders closely related to other characteristic.	Ability of winning people over and creating teams based on knowledge and efficient maintaining others.	Make friends easily, build good relations and of pleasurable refinement. They have many friends and colleagues assuming they might be helpful if needed.

Source: own study based on: Goleman 2004.

Competence of managers in companies from Podlasie region

The researched group consists of a 100 employees of food industry companies in Podlasie region with the localization LQ indicating above the average in Poland concentration of the subjects (2). The research aimed at defining by the respondents the competence of their direct supervisors.

Table 4

Research scheme, 2009

	Business classification	LQ value	% respondents
1511Z	Production of meat, poultry and rabbit excluded	1,076486	12%
1513A	Production of processed tins, meat, offal and blood	1,55847	11%
1513B	Service for meat processing	3,368399	3%
1531Z	Processing and preservation of potatoes	1,340679	10%
1533A	Processing and preservation of fruit and vegetables, not classified elsewhere, service excluded	1,0088	8%
1551Z	Processing of milk and cheese production	1,534613	15%
1552Z	Production of ice-cream	1,668717	6%
1561Z	Production of cereals	1,430267	5%
1562Z	Production of starch and starch products	1,768142	4%
1571Z	Production of forage for farm animals and fish feed	1,498626	0%
1582Z	Production of bakery products and cakes of long use-by date	1,050952	15%
1591Z	Production of distilled alcohol	1,099115	3%
1595Z	Production of fermentation drinks, other non-distilled drinks, not classified elsewhere	3,12825	0%
1598Z	Production of mineral water and soft drinks	1,299867	8%

Source: own study.

The respondents were asked to indicate the extend (3) their direct supervisors can be marked by each of 31 listed qualities. 5 most developed ones were the following:

- achievement drive;
- with professional, specialist knowledge;
- oriented on strategy and searching constantly for possibilities of company development;
- autonomous in making decisions;
- focused and reacting quickly in changing circumstances.

On the other hand 5 least developed qualities were the following:

- ability to admit defeat or mistake;
- ability to restrain negative emotions for ex. suppress anger, irritation;
- ability and willingness to help people ex. advising and understanding them, help in meeting objectives;
- accepting responsibility for the subordinates and associates;
- combativeness and provoking conflicts.

Table 5

Most developed qualities of managers, 2009

Quality	Quality marked (in %)		No such quality (in%)
	high degree	low degree	
Achievement drive	78%	20%	2%
Professional, specialist knowledge	75%	15%	10%
Strategy oriented, searching constantly for possibilities of company development	73%	21%	6%
Autonomous in decision making	69%	27%	4%
Focused and reacting quickly in changing circumstances	68%	26%	6%

Source: own study based on results of the performer research.

Table 6

Least developed qualities of managers, 2009

Quality	Quality marked (in %)		No such quality (in%)
	high degree	low degree	
ability to admit defeat or mistake	5%	12%	83%
ability to restrain negative emotions for ex. suppress anger, irritation	12%	28%	60%
ability and willingness to help people ex. advising and understanding them, helping them to meet objectives	18%	28%	54%
Combativeness and provoking conflicts	21%	27%	52%
accepting responsibility for the subordinates and associates	17%	32%	51%

Source: own study based on results of the performer research.

Results of the research indicate unsatisfactory development of so called soft competence. The respondents' supervisors face problems in admitting mistakes they make and restraining negative emotions. It definitely influences them to provoke conflict situations. Unwillingness to help the subordinates in fulfilling their duties and developing qualifications is alarming. It can reflect the managers' concern about losing their position in the company.

Another interesting observation can be made when the above results are compared to other results of the research that was aimed at defining preferences of the researched food companies regarding the characteristic of a potential leader of food cluster (Wasiluk 2010). It is worth noticing here that food industry was included to the strategic trades in *The Development Strategy for Podlasie Province till 2020* and therefore development of cluster initiative in this trade is one of the most the prioritized. In the researched subjects two well established features of the managerial staff which were go-getting attitude and big specialist knowledge, were of little or no importance from the point of view of most valued characteristics of the potential cluster leader. On the other hand most required were non-combativeness and ability of moderating conflicts, but the subordinates indicated a great shortage of these features of their supervisors.

Notes

(1) It is pan ability of assimilating and overcoming different reality, rules of performance and its problems. More in: Ronowicz 2005.

(2) LQ index is a good starting point to identify the concentration of certain industries and to analyse the potential clusters, which should be extended by e.g. an expert-based research method. The location coefficient was calculated according to the formula:

$$(3) LQ = (E_{ij}/E_j) / (E_{in}/E_n)$$

where:

E_{ij} – variable in section i in the region j (province);

E_j – variable in all sections in the region j ;

E_{in} – variable in section i in the reference region n (Poland);

E_n – variable in all sections in the reference region n .

The calculation of the index is based on the data from CSO (Central Statistical Office) dealing with the subjects of, according to the PKD (Polish Classification of Business Activities) 2004, section D chapter 15 (food and drinks production). The analysed variable was the number of companies at the end of December 2008.

(3) High degree, low degree or no such quality.

Bibliography

Boyatzis R.E. (1982) *The Competent Manager: A Model for Effective Performance*. New York: Wiley.

Cardy R.L., Selvarajan T.T. (2006) Competencies: Alternative Frameworks for Competitive Advantage. *Business Horizons*, Vol. 49, No. 3, pp. 223–247.

Crawford L. (2005) Senior Management Perceptions of Project Management Competence. *International Journal of Project Management*, Vol. 23, No. 1, pp. 5–37.

Dale M. (1993) *Developing Managerial Skills, Techniques for Improving, Learning and Performance*. London: Kogan Page.

Egeman M. E. (2004) *Kompetencje menedżerskie i kompetencje pracowników w nowoczesnym przedsiębiorstwie*, [in:] *Przedsiębiorstwo przyszłości. Fikcja i rzeczywistość* (Ed. J. K. Hejduk), Warszawa: ORGMASZ, pp. 136–137.

Entwicklung von Kompetenzen und Qualifikationen in KMU. (2003) “Beobachtungsnetz der europäischen KMU” Europäische Kommission, No. 1.

Erpenbeck J., Rosenstiel L. (2003) *Handbuch Kompetenzmessung. Erkennen, verstehen und bewerten von Kompetenzen in der betrieblichen, pädagogischen und psychologischen Praxis*. Stuttgart: Schäffer-Poeschel.

Filipowicz G. (2004) *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*. Warszawa: PWE.

Giener A. (2010) *Kompetenzentwicklung Teil 1 – Ein Schlüssel zur Bewältigung zukünftiger Aufgaben?* Is available: www.wm-impulse.net (accessed 02.02.2010).

Goffee R., Jones G. (2000) *Why Should Anyone Be Led by You?* Harvard Business Review, Vol. 78, No. 5, pp. 62–70.

Goleman D. (2004) *What Makes a Leader?* Harvard Business Review, Vol. 82, No. 1, pp. 82–91.

Guryn H. (2008) *Warto być twardzielem*. Personel i zarządzanie, No. 4, pp. 28–53.

Heyse V., Erpenbeck J. (2004) *Kompetenztraining. 64 Informations- und Trainingsprogramme*. Stuttgart: Schäffer-Poeschel.

- Jurek P., Filipowicz G. (2005) *Awans bez zmian?* Personel i zarządzanie, No. 9, pp. 46–65.
- Knap–Stefaniuk A. (2006) *Rola kadry kierowniczej w kształtowaniu postaw pracowników.* Zarządzanie zmianami, No. 1, pp. 84–107.
- Longman (1987) *Dictionary of Contemporary English.* Warszawa: PWN.
- McClelland D.C. (1973) *Testing for Competence Rather Than for “Intelligence”.* American Psychologist, Vol. 28, pp. 1–14.
- Partington D., Pellegrinelli S., Young M. (2005) Attributes and Levels of Programme Management Competence: an Interpretive Study. *International Journal of Project Management*, Vol. 23, No. 2, pp. 28–49.
- Oleksyn T. (2006) *Zarządzanie kompetencjami. Teoria i praktyka.* Kraków: Oficyna Wydawnicza.
- Rakowska A. (2007) *Kompetencje menedżerskie kadry kierowniczej we współczesnych organizacjach.* Lublin: UMCS.
- Ronowicz Z. (2005) *Inteligencja kulturowa, czyli co powinien umieć menedżer XXI wieku.* Personel i zarządzanie, No. 7, pp. 75–92.
- Rostkowski T. ed. (2004a) *Nowoczesne metody zarządzania zasobami ludzkimi.* Warszawa: Difin.
- Rostkowski T. (2004b) Zarządzanie kompetencjami w UE. In: Juchnowicz M. ed. *Standardy europejskie w zarządzaniu zasobami ludzkimi*, Warszawa: Poltext.
- Sajkiewicz A. (2002) *Jakość zasobów pracy.* Warszawa: Poltext.
- Sidor-Rządowska M. (2006) *Kompetencje – pożyteczna metoda Zarządzanie oparte na kompetencjach w praktyce firm (1).* Personel i zarządzanie, No. 2, pp. 32–57.
- Syrek–Kosowka A., Chmiel A. (2008) *Lider przyszłości.* Personel i zarządzanie, No. 5, pp. 19–36.
- Talik E., Łaguna M., Talik W., Wiącek G., Wawrzeńczuk-Kulik M. (2008) *Na właściwym poziomie.* Personel i zarządzanie, No. 4, pp. 87–111.
- Turek D., Wojtczuk–Turek A. (2006) Kompetencje człowieka – tradycja i współczesność. In: Konarski S. ed. *Kompetencje społeczno – psychologiczne ekonomistów i menedżerów. Teoria, badania, edukacja*, Warszawa: SGH.
- Wachowiak P. (2001) *Profesjonalny menedżer: umiejętność pełnienia ról kierowniczych.* Warszawa: Difin.
- Walkowiak R. (2007) *Zarządzanie zasobami ludzkimi: kompetencje, nowe trendy, efektywność.* Toruń: TNOiK “Dom Organizatora”.
- Wasiluk A. (2010) Waiting for a Leader. Bylok F., Cichobłaziński L. (ed.). *Humanization of Work and Modern Tendencies In Management*, Częstochowa: Częstochowa University of Technology.
- Whiddett S., Hollyforde S. (2003) *Modele kompetencyjne w zarządzaniu zasobami ludzkimi.* Kraków: Oficyna Ekonomiczna.

Kopsavilkums

Anna Vasiļuka

Kompetenču vadība mūsdienu kompānijās

Mūsdienu menedžmentā kompetences kļūva par īpašas uzmanības objektu. Tas izskaidrojams ar nepieciešamību kompānijām pielāgoties pastāvīgajām izmaiņām dažādu valstu ekonomiskajā realitātē, kā arī plašākām, globālā rakstura izmaiņām. Lielākās kompānijas mēģina sasniegt konkurences priekšrocības, identificējot un attīstot organizācijas atslēgas kompetences, ko veido visu darbinieku kompetenču kopums. Menedžeru kompetences ir izšķirošās šajā pro-

cesā. Mūsdienu biznesa raksturīgā iezīme ir tieši prasību paaugstināšana pret menedžeriem. Kompāniju attīstības augsts līmenis tiek sasniegts, pirmkārt, ar kompetentiem menedžeriem un līdz ar to īpaša nozīme ir organizācijas “kodolcilvēku” kompetenču uzlabošanai. Novērtējot menedžeru izglītības procesu, var pamanīt, ka XX gadsimta 90.-to gadu sākumā visbiežāk pieminēja tādas “menedžera spējas” jeb specifiskās individuālās spējas kā, piemēram, neatlaidība un spēja sarunāties. Mūsdienās arvien biežāk tiek izmantots kompetenču jēdziens. Daudzu gadu garumā, bet dažreiz vēl joprojām, kompetences tika pielīdzinātās indivīda formālajām tiesībām pieņemt lēmumus vai rīkoties organizācijas vārdā. Kompetenču definēšana notika, galvenokārt, uz formālās izglītības, spēju un iegūto zināšanu bāzes. Pašlaik kompetenču jēdziena robežas būtiski paplašinājās, kaut gan joprojām nav nekāda standarta vai kopīgā formulējuma šim jēdzienam. Dotais raksts ietver sevī gan diskusiju par kompetenču jēdziena būtību, gan arī pētījuma, kas tika realizēts uz pārtikas kompāniju izlases Podlāsie reģionā Polijā, rezultātus. Autores veiktā pētījuma rezultātiem ir būtiskā nozīme pārtikas klastera attīstībai Podlāsie reģionā. Perspektīvā tie varētu sekmēt arī optimālākā līderības modeļa izstrādi klasteru struktūrā, kā arī starpības noteikšanu starp pastāvošo un vēlāmo situāciju līderības un menedžeru kompetenču jomā.

Резюме

Анна Василюк

Управление компетенциями в современных компаниях

В современном менеджменте компетенции стали объектом особого внимания. Это исходит из необходимости постоянной адаптации компаний к экономической реальности разных стран и к изменениям в более широком, глобальном аспекте. Крупнейшие компании пытаются достичь конкурентных преимуществ путём идентификации и развития своих ключевых компетенций, которые состоят из набора компетенций всех работников этих компаний. Особенно важной в этом аспекте группой работников являются менеджеры. Характерной чертой современного бизнеса является повышение требований именно к менеджерам. Высокий уровень развития организации достигается, в первую очередь, за счёт компетентных менеджеров, поэтому очень важно повышать компетентность людей, образующих сердцевину организации. Изучая специфику образования менеджеров, можно заметить, что в начале 90-х годов XX века «менеджерские способности» или специфические индивидуальные способности, например, такие как настойчивость и способность договариваться, упоминались чаще всего. Сегодня всё чаще используется понятие компетенций. На протяжении многих лет, и иногда ещё сегодня, компетенции приравнивались к формальным правам индивида на принятие решений или действия от лица организации. Определение компетенций проводилось обычно на основе формального образования, способностей, полученных знаний. Сегодня границы понятия компетенций значительно расширились, хотя пока ещё не выработан некий стандарт или общее определение этого понятия. Данная статья, помимо дискуссии о понятии компетенций, представляет также результаты исследования, проведённого на выборке продовольственных компаний в регионе Подлясье в Польше. Результаты проведённого автором исследования имеют особое значения для дальнейшего развития продовольственного кластера в регионе Подлясье. В перспективе они могут помочь в создании оптимальной модели лидерства в кластерной структуре и в определении разрыва между существующей и желаемой ситуацией в сфере лидерства и менеджерских компетенций.

Сергей Игнатъев, Вера Бороненко

РОЛЬ МАРКЕТИНГА ТЕРРИТОРИИ В СТРАТЕГИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ РЕГИОНОВ ЛАТВИИ

Целью данной статьи является эмпирическое определение роли маркетинга территории в стратегическом развитии регионов Латвии, для достижения которой авторами изучен потенциал стратегического развития латвийских регионов, а также состояние и значение маркетинговых и немаркетинговых факторов стратегического развития регионов в оценках различных субъектов регионального развития — постоянных жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений. Анализ потенциала стратегического развития регионов Латвии проводился по трём доступным в региональной статистике Латвии эмпирическим показателям — миграционному салдо, разнице между созданными и закрытыми предприятиями, а также по нефинансовым инвестициям. Все эти показатели характеризуются потоками стратегических ресурсов, которые, основываясь на концепции ресурсного подхода, создают методологическую основу именно стратегического, т.е. долгосрочного, а не краткосрочного развития регионов. Результаты изучения потенциала стратегического развития латвийских регионов за последние 10 лет показали, что регионы Латвии, включая Ригу, находятся в состоянии стагнации и не являются привлекательными для таких ресурсов как постоянные жители, новые предприятия и инвестиции, они скорее переживают отток или по крайней мере снижение притока. Единственная территория Латвии, которая обладает достаточно высоким потенциалом стратегического развития, — это территория бывшего Рижского района, где в настоящее время наблюдается приток ресурсов, особенно человеческих. В свою очередь, результаты авторского эмпирического исследования роли маркетинга территории в стратегическом развитии регионов Латвии показали, что значимость маркетинговых, т.е. созданных людьми в процессе целенаправленной рыночной деятельности, факторов значительно выше, чем значимость немаркетинговых факторов. В то же время именно немаркетинговые факторы развиты в регионах Латвии гораздо лучше, чем маркетинговые, что является практической экономической проблемой, тормозящей стратегическое развитие регионов Латвии. Авторами предложен новый показатель — реальная маркетинговая сила фактора — и разработан научный продукт в виде оценки реальной маркетинговой силы некоторых факторов для регионов Латвии, который может быть использован специалистами-практиками региональной политики и регионального развития для оценки, мониторинга и использования различных инструментов маркетинга территории в регионах.

Ключевые слова: маркетинг территории, стратегическое развитие региона, ресурсы стратегического развития региона, регионы Латвии, реальная маркетинговая сила фактора.

Теоретическая основа и методология исследования

Современный этап развития государств с рыночной экономикой в быстро меняющихся условиях рынка и природно-ресурсных ограничений диктует необходимость формирования новой системы гибкого, постоянно адаптирующегося к внешним условиям регионального управления, разработки новых инструментов для поиска путей стратегического регионального развития. Одним из таких инструментов может служить маркетинг. Но маркетинг не традиционный, ори-

ентированный на эффективное функционирование отдельных предприятий в условиях рынка, а маркетинг территорий, маркетинг регионов, маркетинг мест.

Мировая экономическая практика к настоящему времени уже имеет общий методологический подход к применению маркетинговых технологий. Согласно этому методологическому подходу, по Ф. Котлеру, маркетинг территории – это всё то, что обеспечивает наиболее всестороннюю оценку проблем территории с тем, чтобы выбрать наиболее оптимальный путь ее развития (Котлер ... 2005). Это довольно общее определение маркетинга территории, и его необходимо конкретизировать. Российский исследователь и учёный А.П. Панкрухин, обобщив взгляды и суждения некоторых зарубежных ученых, в частности, А. Дайана (Франция), Ф. Котлера (США), а также других российских учёных – И.В. Аржановского, А.М. Лаврова, А.Л. Мнацакяна, К.Б. Норкина, В.С. Сурнина, маркетинг территории определил как маркетинг, осуществляемый в интересах территории, ее внутренних и внешних субъектов, во внимании которых заинтересована данная территория (Панкрухин 2006).

Авторы под маркетингом территории предлагают понимать такую деятельность государственных органов и частных структур, которая направлена на выявление уникальных характеристик территории с целью привлечения внимания заинтересованных сторон.

Чтобы точнее определиться с содержанием маркетинга территории, необходимо обозначить его цели и задачи, а также субъектно-объектные отношения, которые и формируют появление заинтересованных в маркетинге территории сторон. В качестве субъектов маркетинга территорий могут выступать государственные учреждения и частные структуры. Основной задачей субъектов маркетинга территории должно стать повышение привлекательности своей территории – как комплекса ресурсов, условий, отношений, объектов, что позволит в конкурентных рыночных условиях переориентировать на себя поток дополнительных финансовых, человеческих, материальных и других ресурсов и тем самым выдержать конкуренцию с другими территориями. Маркетинговый подход к территории позволяет четко осознать, что для успешного социально-экономического развития необходимо по-новому оценить: что представляет собой территория и в какой среде проходит её функционирование и развитие. Другую группу заинтересованных сторон правильно называть объектами маркетинга территорий. При этом очевидно, что никто из потенциальных объектов маркетингового воздействия не захочет тратить ни свое время, ни свои деньги на развитие территории, пока не получит убедительные свидетельства о выгодности для себя таких вложений. Поиск привлекательных черт территории и представляет собой маркетинговую задачу, являющуюся исходной для того или иного субъекта маркетинга территории.

Естественно, что любая задача определяется целью. В настоящее время, в условиях кризиса, глобальной целью является преодоление экономического кризиса и обеспечение экономического развития регионов Латвии.

Декомпозиция глобальной цели, сформулированной для той или иной территории, непременно приведет субъекта маркетинга, например, местное самоуправление, к выбору объекта маркетингового воздействия и генерированию для него идеи привлекательности. Исходя из этого формулируется и обосновывается час-

тная цель маркетинга территории, определяющая стратегию и программу конкретных маркетинговых действий, направленных на развитие территории. Таким образом, объекты воздействия в маркетинге территорий имеют то же значение, что и потребители в традиционном маркетинге. Вероятно, именно по этой причине А.П. Панкрухин и называет их потребителями территорий (Панкрухин 2006).

Таких потребителей территорий, у которых имеется или может возникнуть определенный интерес, Ф. Котлер подразделил на четыре группы (Котлер, Асплунд, Рейн, Хайдер 2005):

- 1) посетители (приехавшие для участия в конференциях, коммерческих переговорах или как туристы);
- 2) местное население (профессиональные работники, инвесторы, предприниматели, пенсионеры и др.);
- 3) бизнес и промышленность (тяжелая, легкая промышленность, сборочные производства и др.);
- 4) экспортные рынки (представители других территорий).

Представленная классификация потенциальных потребителей территории может быть уточнена, конкретизирована, дополнена, что определяется спецификой территории, ее уникальностью. Таким образом, ее можно и нужно использовать для составления исчерпывающего и точного списка потребителей территории. А затем нужно таким же образом составить список уникальных сторон этой территории или, при неочевидности таковых, ее типичных характеристик, которые при определенных маркетинговых действиях могут стать уникальными и в силу этого привлекательными для потребителей территории. И, наконец, нужно сопоставить эти два списка с целью нахождения соответствия между ними: какой группе потребителей территории какая ее характеристика соответствует в наибольшей степени. Такая схема, несмотря на кажущуюся ее тривиальность, поможет найти пути стратегического развития для территории (Панкрухин, Игнатъев 2008).

Главное, по мнению авторов, – избежать искажения, а также неоправданной позитивности оценок, которые могут отрицательно повлиять на достоверность проводимых коммуникационных мероприятий, а также осложнить выбор наиболее привлекательных черт и стратегических приоритетов в деятельности по преобразованию территории.

Территория Латвии состоит из пяти формальных регионов – регионов планирования, которые не являются административными территориями, но имеют свои границы, а также Советы и агентства по развитию, состоящие из руководителей самоуправлений, входящих в регион. Это регионы: Рижский, Курземе, Земгале, Латгале, Видземе (Правила Кабинета Министров Латвии №391 2009). В свою очередь, для сравнения и осмысливания тенденций развития регионов Латвии существует также деление на статистические регионы – Рижский, Околорижский, Курземе, Земгале, Латгале, Видземе (Правила Кабинета Министров Латвии №271 2004; Правила Кабинета Министров Латвии №381 2009). Рижский регион планирования включает в себя Рижский (г. Ригу) и Пиерижский статистические регионы.

Рисунок 1

Регионы Латвии на административной карте

Источник: <http://pribalt.info/latvija.php>.

Для оценки потенциала стратегического развития регионов Латвии авторы предлагают использовать пять показателей:

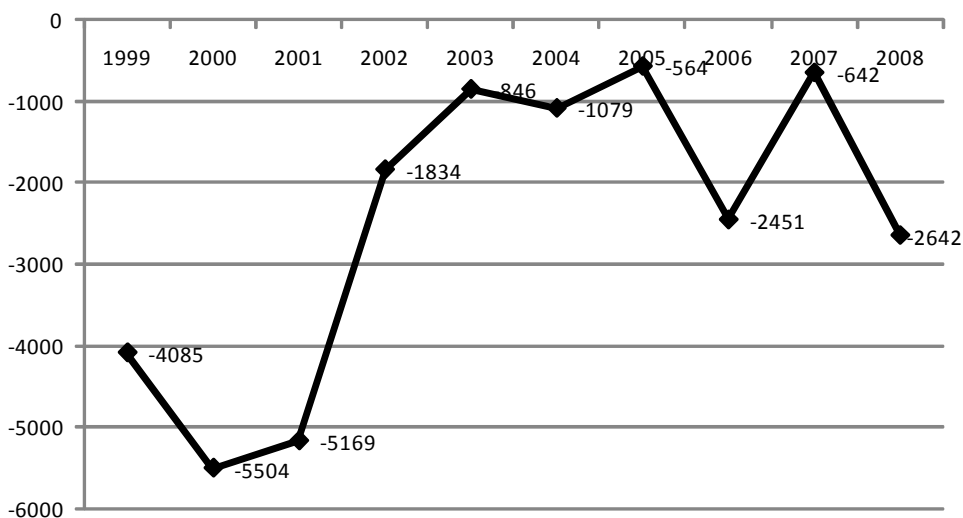
- 1) миграционное сальдо — показатель потоков человеческих ресурсов;
- 2) нефинансовые инвестиции — показатель потоков физических производственных ресурсов;
- 3) разница между количеством созданных и закрытых предприятий — показатель потоков ресурсов предпринимательской активности;
- 4) прямые иностранные инвестиции — показатель потоков иностранных финансовых ресурсов;
- 5) внутренние инвестиции — показатель потоков внутренних финансовых ресурсов.

Все пять вышеуказанных потоков стратегических ресурсов развития регионов могут стать капиталом, который превратит измеряемый потенциальный уровень стратегического развития региона в реальный. Региональной статистике Латвии доступны три из пяти вышеуказанных показателей, а именно: миграционное сальдо, нефинансовые инвестиции (включая объём строительных работ), а также разница между количеством созданных и закрытых предприятий.

Первый и наиважнейший фактор стратегического развития любой территории – это её постоянные жители. Движение человеческих ресурсов в стране может происходить на двух уровнях или в двух измерениях – международный и внутренний межрегиональный потоки. Латвийская официальная статистика фиксирует только первый – международный – поток долгосрочной миграции жителей, измеряя эти потоки как для Латвии в целом, так и для её регионов. Рисунок 2 показывает в динамике международный поток человеческих ресурсов стратегического развития Латвии в целом за последние 10 лет.

Рисунок 2

**Долгосрочная международная миграция жителей Латвии,
миграционное сальдо за 1999–2008 гг.**

Источник: Iedzīvotāju ilgtermiņa migrācija 2010.

Как видно из данных рисунка 2, сальдо долгосрочной международной миграции жителей Латвии в целом за последние 10 лет было максимальным в конце 90-х – начале 2000-х годов, когда Латвия теряла в год в среднем около 5 тысяч жителей, которые уезжали на постоянное место жительства за границу. Второй пик потерь человеческих ресурсов стратегического развития Латвия переживает сейчас, с углублением кризиса. Можно предположить, что регионы Латвии теряют человеческие ресурсы за счёт долгосрочной миграции за границу не с одинаковой интенсивностью. Данные таблицы 1 показывают абсолютные значения миграционного сальдо по регионам Латвии за последние 10 лет.

Таблица 1

**Долгосрочная международная миграция жителей Латвии,
миграционное сальдо по регионам за 1999–2008 гг.**

Годы	Рига	Пиерига	Земгале	Видземе	Латгале	Курземе
1999	-4560	2150	-273	-201	-423	-778
2000	-5098	2177	361	-642	-599	-1705
2001	-4726	1562	947	-1086	-928	-928
2002	-4065	1647	603	125	91	-235
2003	-760	5037	-259	-1466	-2395	-1003
2004	-401	4068	-394	-1428	-1473	-1251
2005	-1389	4294	-395	-1111	-1046	-917
2006	-2436	4583	-412	-1355	-1642	-1189
2007	-2848	7750	-14	-1139	-3121	-1270
2008	-2817	5416	-756	-1112	-2167	-1106

Источник: рассчитано авторами по Ilgtermiņa migrācija... 2010.

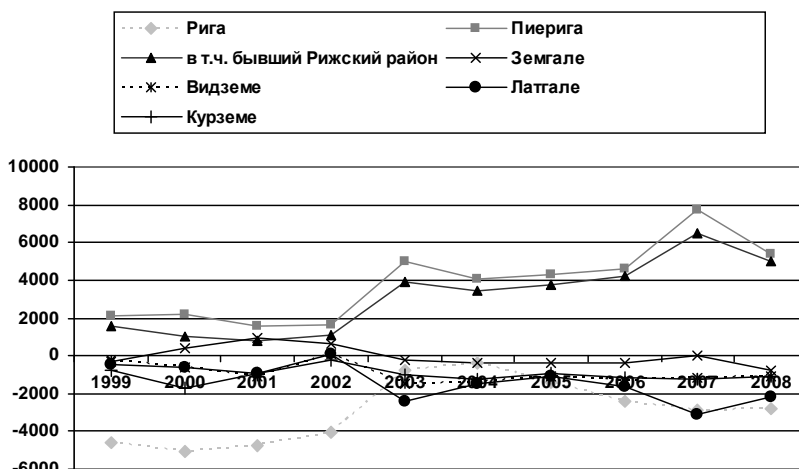
Как видно из таблицы 1, тенденции притока и оттока человеческих ресурсов стратегического развития по некоторым регионам Латвии достаточно сильно различаются – к примеру, 2007 год оказался относительно благоприятным в плане притока человеческих ресурсов только для Земгале, все остальные регионы Латвии, включая Ригу, но исключая Пиеригу, в течение последних 10 лет постоянно увеличивали потери своих жителей. Большинство регионов Латвии примерно повторяют тенденции изменений миграционного сальдо долгосрочной международной миграции, имеющие место в течение последних 10 лет в целом по Латвии. Латгале несёт наиболее ощутимые потери постоянных жителей, в несколько раз превышающие (так же, как и в Видземе) миграционное сальдо конца 90-х – начала 2000-х годов, что выделяет Латгале на общем фоне тенденций долгосрочной международной миграции в Латвии, которые показывают, что в конце 90-х – начале 2000-х годов миграция была гораздо сильнее, чем сейчас. Необходимо отметить, что в таких регионах, как Земгале, Курземе и Видземе, эта тенденция также имеет место, но не так сильно выражена, как в Латгале.

Но наиболее интересной и нетипичной можно считать ситуацию с долгосрочной миграцией жителей в Пиерижском регионе, которая создаётся только за счёт бывшего Рижского района (1), который в течение последних 10 лет является единственной территорией Латвии, не теряющей, а привлекающей постоянных жителей. Пиком притока постоянных жителей в Рижский район был 2007 год, затем интенсивность притока стала снижаться, но по-прежнему остаётся положительной, из чего можно сделать вывод, что территория бывшего Рижского района является наиболее привлекательным для жизни местом в Латвии.

Данные таблицы 1 в более наглядной форме отображены на рисунке 3, на котором чётко видно наиболее выгодная ситуация в Пиерижском регионе (фактически за счёт территории бывшего Рижского района) по привлечению человеческих ресурсов стратегического развития территории.

Рисунок 3

Долгосрочная международная миграция жителей Латвии, миграционное сальдо по регионам за 1999–2008 гг.

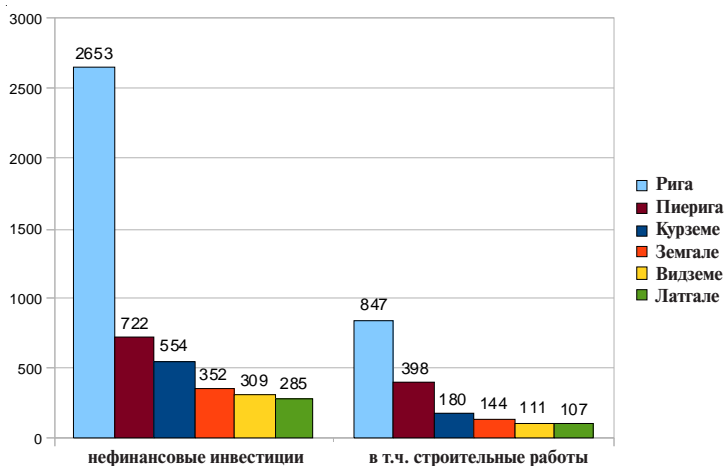

Источник: составлен авторами по данным таблицы 1.

Следующим показателем потенциала стратегического развития регионов Латвии являются нефинансовые инвестиции – показатель потоков физических производственных ресурсов. Данные рисунка 4 показывают объём нефинансовых инвестиций, в т.ч. строительных работ в регионах Латвии в 2008 году.

Рисунок 4

Нефинансовые инвестиции и строительные работы по регионам Латвии, в млн. латов, 2008 г.

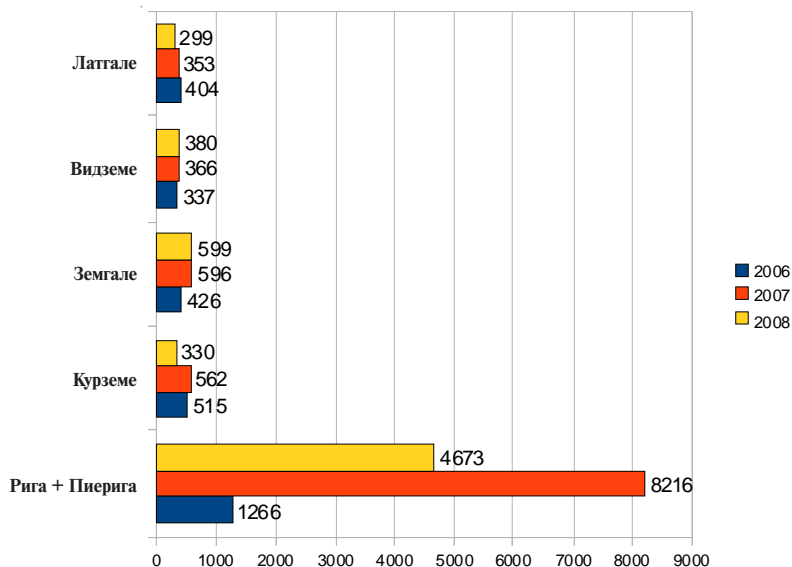
Источник: Nefinanšu investīcijas... 2010.

С точки зрения привлечения инвестиционных ресурсов стратегического развития территории в наиболее выгодном положении в Латвии находится Рига, затем Пиерижский регион, и дальше по убывающей – остальные регионы Латвии. Разница между объёмом нефинансовых инвестиционных ресурсов стратегического развития между крайними точками – Ригой и Латгале – составляет 9,3 раза по нефинансовым инвестициям и 7,9 раза по строительным работам.

Показателем потока ресурсов предпринимательской активности является разница между количеством созданных и закрытых предприятий. Тенденции в развитии предпринимательской активности по регионам Латвии за последние 3 года показаны на рисунке 5.

Рисунок 5

Разница между количеством созданных и закрытых предприятий по регионам Латвии, 2006–2008 гг.

Источник: рассчитано авторами по *Ekonomiski aktīvās... 2010*.

Как видно из данных рисунка 5, наибольший относительный спад предпринимательской активности переживали Рижский и Пиерижский регионы. В Земгале и Видземе спада практически не было, в Латгале он был небольшой, а в Курземе – чуть побольше. Но во всех этих регионах сам уровень предпринимательской активности несравненно ниже, чем в столичном регионе.

Таким образом, проанализировав тенденции притока ресурсов стратегического развития регионов Латвии за последние годы по тем показателям стратегического развития, которые доступны в региональной статистике ЛР, можно сделать вывод о том, что наиболее благоприятные перспективы стратегического разви-

тия на сегодняшний день выявлены у одной территории Латвии – территории бывшего Рижского района. Рига, в свою очередь, имеет устойчивый, но не возрастающий потенциал стратегического роста, перемещая ресурсы на свою ближайшую территорию. Остальные регионы Латвии продолжают пребывать в состоянии стагнации и на сегодняшний день не являются территориями, привлекательными для различного вида ресурсов долгосрочного развития. Это означает, что маркетинг территории в Латвии имеет широкое поле для своего развития и актуальную потребность в эффективном применении с целью способствовать стратегическому развитию регионов через привлечение различных ресурсов – человеческих, финансовых, предпринимательских и других, являющихся основой долгосрочного (в противовес краткосрочному) развития любой территории.

Программа эмпирического исследования

В качестве исходной экономической проблемы, для решения которой и появилась необходимость в проведении эмпирического исследования, авторы определили следующую: регионы Латвии неэффективно используют маркетинг территории в качестве инструмента своего стратегического развития. Наличие этой проблемы подтверждается результатами уже реализованных в Латвии исследований, касающихся стратегического развития регионов с элементами изучения маркетинга территории (Меньшиков 2002; Latvia. Human Development Report 2005, 2007).

Исследовательскую проблему эмпирического исследования, проведённого в регионах Латвии в 2010, авторы определили следующим образом: имеет место противоречие между пониманием важности маркетинга территории как фактора стратегического развития региона и незнанием эффективных путей, конкретных экономических инструментов и методов его внедрения в практику стратегического развития регионов Латвии. В экономической науке и практике Латвии до сих пор не было системно изучено мнение различных субъектов регионального развития о роли маркетинга территории в стратегическом развитии регионов.

Таким образом, объектом представленного эмпирического исследования являются жители, предприниматели и руководители самоуправлений в регионах Латвии.

Целью авторского эмпирического исследования стало выявление мнения вышеназванных субъектов регионального развития Латвии о роли маркетинга территории в стратегическом развитии регионов.

Для достижения поставленной цели необходимо решить следующие задачи:

- 1) изучить степень развитости как маркетинговых, так и немаркетинговых факторов стратегического развития регионов Латвии (2) в оценках различных субъектов регионального развития;
- 2) выяснить отношение различных субъектов регионального развития к значимости различных – как маркетинговых, так и немаркетинговых – факторов для привлечения в регион ресурсов его стратегического развития;

- 3) сравнить степень развитости и значимость маркетинговых и немаркетинговых факторов в стратегическом развитии регионов Латвии.

Для решения поставленных задач авторами применены следующие методы сбора и анализа информации: анкетный опрос жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений в регионах Латвии, описательный анализ полученных количественных результатов, факторный анализ значимости различных маркетинговых и немаркетинговых факторов стратегического развития регионов Латвии, а также сравнение позиций жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений. Основными понятиями исследования, требующими эмпирической интерпретации, являются следующие:

- маркетинговые факторы стратегического развития региона – те элементы региональной среды, которые целенаправленно созданы человеком в процессе его рыночной деятельности для привлечения в регион ресурсов стратегического развития территории;
- немаркетинговые факторы – те элементы региональной среды, которые не созданы человеком, но также способны привлекать в регион ресурсы его стратегического развития;
- ресурсы стратегического развития региона – постоянные жители, коммерческие предприятия, инвестиции.

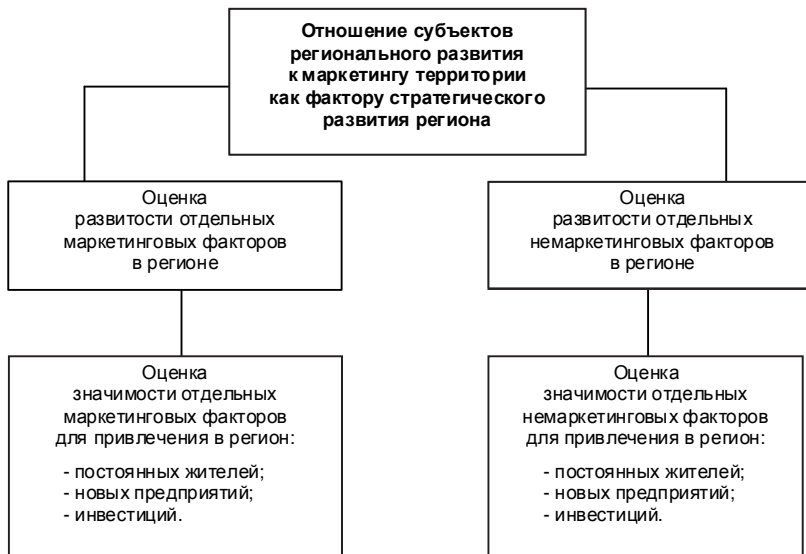
Развитость отдельных маркетинговых и немаркетинговых факторов в регионе эмпирически интерпретируется постановкой вопроса «Оцените, пожалуйста, свой регион по следующим позициям», и 14 обозначенных авторами в анкете потенциально привлекательных факторов респонденты оценивали по отношению к своему региону по шкале от 1 – «совершенно не согласен» до 5 – «полностью согласен», имея в виду то, насколько развита та или иная привлекательная позиция в регионе, где живёт респондент.

Второй ступенью эмпирической интерпретации маркетинговых и немаркетинговых факторов стратегического развития региона является оценка значимости этих факторов как таковых для привлечения в регион ресурсов его стратегического развития – постоянных жителей, новых предприятий и инвестиций. Эта значимость оценивалась респондентами по отношению к каждому фактору (и, соответственно, к каждому ресурсу) по шкале от 1 – «нет, я не считаю это веской причиной» до 5 – «да, это очень веская причина» (для выбора данного региона в качестве постоянного места жительства, открытия бизнеса или размещения инвестиций).

Предметом эмпирического исследования является отношение субъектов регионального развития к маркетингу территории как фактору стратегического развития региона. Для дальнейшей реализации эмпирического исследования проведена структурная и факторная операционализация предмета исследования.

Рисунок 6

Структурная операционализация предмета эмпирического исследования

Источник: разработано авторами.

На рисунке 6 в схематической форме показано, что структура отношения различных субъектов регионального развития к маркетингу территории как фактору стратегического развития региона складывается из нескольких элементов, т.е. подструктур:

- оценка развитости отдельных маркетинговых/немаркетинговых факторов в регионе;
- оценка значимости отдельных маркетинговых/немаркетинговых факторов для привлечения в регион постоянных жителей;
- оценка значимости отдельных маркетинговых/немаркетинговых факторов для привлечения в регион новых предприятий;
- оценка значимости отдельных маркетинговых/не маркетинговых факторов для привлечения в регион инвестиций.

Все эти элементы, рассмотренные в плоскости сравнения маркетинговых и немаркетинговых факторов, и составляют структуру или содержание предмета эмпирического исследования – отношение субъектов регионального развития к маркетингу территории как фактору стратегического развития региона.

Как показала факторная операционализация предмета исследования, на отношение субъектов регионального развития – постоянных жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений – к маркетингу территории как фактору стратегического развития региона влияют две основные группы факторов – внутренние и внешние.

Внутренними детерминирующими факторами для постоянных жителей являются социально-демографические характеристики анкетируемых – пол, возраст, уровень образования, длительность проживания на территории, экономический статус, социальный статус и т.д. Для предпринимателей дополнительными внутренними детерминирующими факторами является отрасль, размер бизнеса и стаж их работы в бизнесе, в свою очередь, для руководителей самоуправлений – стаж работы в самоуправлении, стаж работы в должности руководителя.

Важнейшими внешними факторами, т.е. факторами среды, влияющими на отношение субъектов регионального развития – постоянных жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений – к маркетингу территории как фактору стратегического развития региона, являются такие факторы, как стадия экономического развития региона, политическая и демографическая ситуация в регионе, степень его отдалённости от столицы и т.д.

Для того, чтобы выйти на гипотезу авторского эмпирического исследования, необходимо провести предварительный логический системный анализ объекта исследования, который представляют жители, предприниматели и руководители самоуправлений из регионов Латвии.

Субъекты регионального развития под влиянием традиций, устоявшихся взглядов и хозяйственных практик, с одной стороны, и новых вызовов времени, взглядов и социально-инновационных практик, с другой стороны, типологизируются в несколько групп по отношению к маркетингу территории:

- 1) те, кто видит в маркетинге территории фактор стратегического развития региона, или субъекты регионального развития с маркетинговым мышлением;
- 2) те, кто не воспринимает маркетинг территории в качестве фактора стратегического развития региона, или субъекты регионального развития с немаркетинговым мышлением.

Рисунок 7

Предварительный логический системный анализ объекта исследования

Источник: разработано авторами.

Предварительный логический системный анализ объекта исследования позволяет выдвинуть следующую гипотезу: в оценках субъектов развития регионов Латвии (жителей, предпринимателей, руководителей самоуправлений) маркетинг территории является фактором стратегического развития региона и используется, главным образом, в Риге, где субъекты регионального развития обладают маркетинговым мышлением в наибольшей степени.

Данная гипотеза проверена путём количественного анализа полученных результатов эмпирического исследования, в ходе которого были опрошены 354 жителя, 248 предпринимателей и 93 руководителя самоуправлений регионов Латвии. Таблица 2 в обобщённом виде показывает логику методической системы разработанного авторами инструментария исследования – анкет для жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений в регионах Латвии.

Таблица 2

Структура инструментария эмпирического исследования – анкеты для различных субъектов регионального развития Латвии, 2010 г.

Респонденты	Жители	Предприниматели	Руководители самоуправлений
Оценка факторов			
Развитость факторов в регионе	Степень развитости конкретных факторов – как маркетинговых, так и немаркетинговых		
Значимость факторов для привлечения:			
– жителей	Значимость конкретных факторов – как маркетинговых, так и немаркетинговых		
– новых предприятий	Значимость конкретных факторов – как маркетинговых, так и немаркетинговых		
– инвестиций	Значимость конкретных факторов – как маркетинговых, так и немаркетинговых		

Источник: составлена авторами.

Анализ полученных данных

Анализ полученных результатов исследования начинается со средней оценки развитости как маркетинговых, так и немаркетинговых факторов в регионах Латвии и сравнения оценок жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений.

Как показывают результаты оценки жителями привлекательности различных факторов в своих регионах, наиболее привлекательны в Латвии именно немаркетинговые факторы стратегического развития регионов – такие, как красивая природа, выгодное географическое положение, высокоразвитая культура и устойчивые традиции и т.д. В оценках жителей, Рига от остальных регионов отличается более высоким положительным имиджем подходящего места жительства, но слабее развитой традиционной культурой, а также меньшей открытостью и доброжелательностью людей. В превосходстве развитости немаркетинговых факторов Рига практически не отличается от других регионов Латвии.

Предприниматели немного выше, чем жители, оценивают развитость маркетинговых факторов (особенно положительного имиджа территории как места жительства) в регионах Латвии, хотя первые места так же, как у жителей, занимают немаркетинговые факторы — красота природы и выгодное географическое положение. Что касается отличий между Ригой и регионами, то здесь предприниматели выделяют худшую экологическую обстановку в Риге, но большее количество культурно-исторических памятников, а также большие возможности для получения образования.

Руководители самоуправлений регионов Латвии так же, как жители регионов и предприниматели, на первые места по степени развитости ставят немаркетинговые факторы стратегического развития регионов — красивую природу, выгодное географическое положение, хорошую экологическую обстановку. В отличие от жителей и предпринимателей, руководители самоуправлений выше оценивают социальную инфраструктуру своих регионов (с которой теснее связана их постоянная работа), а также имидж своего региона как подходящего места жительства и возможности для получения образования.

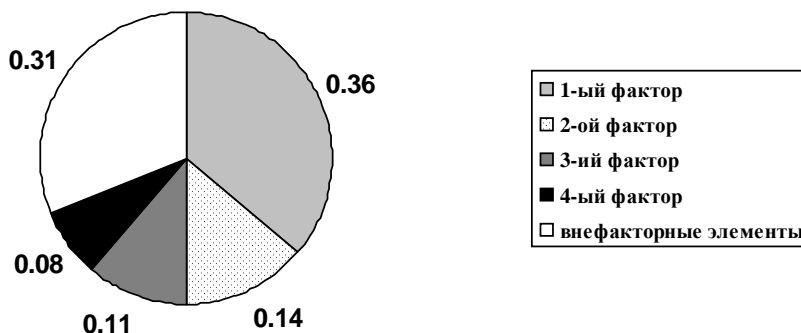
В свою очередь, значимость различных факторов стратегического развития региона была определена с помощью факторного анализа полученных ответов респондентов и начинается с анализа значимости тех или иных факторов для привлечения человеческих ресурсов стратегического развития регионов Латвии — постоянных жителей.

Как показал факторный анализ оценок жителей значимости различных факторов для выбора конкретного региона в качестве постоянного места жительства, таких факторов имеется четыре, и первый включает в себя такие элементы, как развитая техническая инфраструктура, положительный имидж региона как привлекательного места жительства, политическая обстановка в регионе, а также свободные рабочие места. Абсолютное большинство элементов этого фактора являются маркетинговыми, и данный фактор привлечения в регион человеческих ресурсов может быть назван как «привлекательное место работы». Второй по значимости фактор включает в себя такие элементы, как развитая социальная инфраструктура, хорошая экологическая обстановка, возможности получения образования и доступные цены на жильё. Этот фактор также в основном объединяет маркетинговые факторы стратегического развития региона и может быть назван как «привлекательное место для жизни». Третий, менее значимый фактор, является абсолютно немаркетинговым и состоит из таких элементов, как родина предков, доброжелательные и открытые люди, красивая природа. Этот фактор может быть назван как «родной край и открытые люди». И, наконец, последний из значимых факторов также является немаркетинговым и состоит из двух элементов — место рождения и семейные обстоятельства. Этот фактор может быть назван как «социальный капитал семьи».

На рисунке 8 показано, насколько значимы в процентном соотношении вышеназванные четыре фактора привлечения постоянных жителей в регион, т.е. какова доля того или иного фактора в общей привлекательности региона как постоянного места жительства (в оценках жителей регионов Латвии).

Рисунок 8

Значимость различных факторов в общей привлекательности региона как постоянного места жительства, результат факторного анализа ответов жителей регионов Латвии, в процентных пунктах, 2010 г., n=354 чел.

- 1 фактор — «привлекательное место работы», маркетинговый фактор
2 фактор — «привлекательное место для жизни», маркетинговый фактор
3 фактор — «родной край и открытые люди», немаркетинговый фактор
4 фактор — «социальный капитал семьи», немаркетинговый фактор

Источник: рассчитано авторами по данным опроса жителей регионов Латвии.

Как показывают данные, представленные на рисунке 8, первые два фактора, состоящие преимущественно из элементов именно маркетингового характера, на 50% определяют степень привлекательности региона как постоянного места жительства. От наличия и развитости именно этих факторов наполовину зависит то, привлечёт ли регион на свою территорию человеческие ресурсы стратегического развития.

Но при том, что в целом значимость факторов стратегического развития регионов с точки зрения привлекательности для жителей в оценках самих жителей распределилась именно так, как показано на рисунке 8, существуют и различные типологические группы респондентов-жителей, которые в наибольшей или в наименьшей степени склонны признавать оцениваемые факторы значимыми. Для решения задач данного эмпирического исследования достаточно проанализировать первый, самый значимый фактор, определяющий 36% привлекательности региона для человеческих ресурсов, и сделать это в сравнении по регионам Латвии.

Для сравнения доли маркетингово-мыслящих жителей в Риге и в регионах Латвии весь массив респондентов-жителей сначала делится на четыре равные части — по 25% в каждой. Первая часть объединяет тех 25% респондентов, которые придают первому — маркетинговому — фактору (см. рис. 8) самое низкое значение. Далее по возрастающей до четвёртой четверти респондентов-жителей, оценивающих значимость данного маркетингового фактора наиболее высоко. Затем сравнивается удельный вес респондентов-жителей каждой группы в Риге и в регионах Латвии.

Таблица 3

Удельный вес жителей регионов Латвии, по-разному оценивающих значимость маркетингового фактора «привлекательное место работы» для привлечения в регион постоянных жителей, 2010 г., n=354 чел.

Типологические группы жителей Латвии	Латвия, n=354 чел.		Рига, n=100 чел.		Регионы, n=254 чел.	
	%	Абс.знач.	%	Абс.знач.	%	Абс.знач.
Очень низкая оценка значимости фактора	25	89	10	10	31	79
Низкая оценка значимости фактора	25	90	30	30	24	60
Высокая оценка значимости фактора	25	85	20	20	26	65
Очень высокая оценка значимости фактора	25	90	40	40	19	50
Всего жителей	100	354	100	100	100	254

Источник: рассчитано авторами по данным опроса жителей регионов Латвии.

Как видно из данных таблицы 3, удельный вес маркетингово-мыслящих жителей в Риге примерно в 2 раза выше, чем в остальных регионах Латвии, т.е. жители Риги гораздо чаще, чем жители других регионов Латвии, признают очень высокую значимость маркетингового фактора «привлекательное место работы» для привлечения в свой регион человеческих ресурсов стратегического развития.

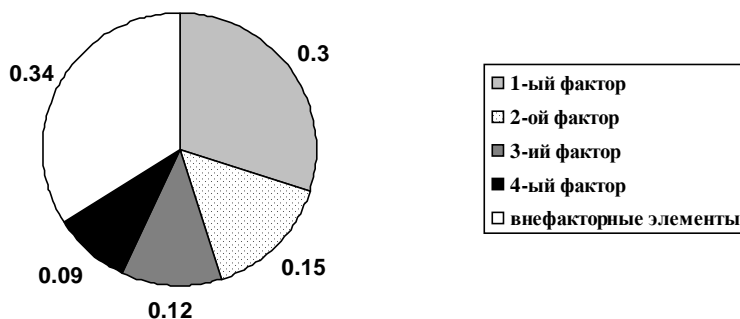
Далее необходимо сравнить, как оценивают значимость различных факторов привлечения в регион человеческих ресурсов такие субъекты регионального развития, как предприниматели и руководители самоуправлений. Для такого сравнения проведён аналогичный факторный анализ ответов предпринимателей и руководителей самоуправлений.

Проведённый авторами факторный анализ ответов предпринимателей на тот же вопрос о значимости отдельных элементов региональной среды или характеристик региона для привлечения человеческих ресурсов развития территории – постоянных жителей – показал, что предприниматели здесь также выделяют четыре наиболее значимых фактора, составные элементы которых, тем не менее, отличаются от оценок жителей регионов. Так, по мнению предпринимателей регионов Латвии, в первый, самый значимый фактор, привлекающий постоянных жителей, вошли три элемента – возможности для открытия и ведения бизнеса, свободные рабочие места и возможности получения образования. Этот фактор, являющийся полностью маркетинговым, в оценках предпринимателей можно назвать более расширенно – «привлекательное место образования, работы и бизнеса». Второй по значимости фактор включает в себя такие элементы, как развитая техническая и социальная инфраструктура, благоприятная политическая обстановка и положительный имидж региона как постоянного места жительства. Этот фактор также практически полностью является маркетинговым и может быть назван как «хорошо оборудованное место для жизни». Третий по значимости фактор привлечения в регион человеческих ресурсов в оценках предпринимателей состоит из следующих элементов – красивая природа, хорошая экологическая обстановка и приемлемые цены на жильё, и может быть назван как «привлекательное место для постройки жилья». Последний по значимости фактор, выде-

ленный предпринимателями, включает в себя следующие элементы — место рождения, родина предков, семейные обстоятельства, и может быть назван так же, как у жителей — «социальный капитал семьи». Последние по значимости два фактора привлечения в регион человеческих ресурсов являются немаркетинговыми факторами. Значимость всех четырёх факторов в процентном выражении в оценках предпринимателей показана на рисунке 9.

Рисунок 9

Значимость различных факторов в общей привлекательности региона как постоянного места жительства, результат факторного анализа ответов предпринимателей регионов Латвии, в процентных пунктах, 2010 г., n=248 чел.

1 фактор — «привлекательное место образования, работы и бизнеса», маркетинговый фактор

2 фактор — «хорошо оборудованное место для жизни», маркетинговый фактор

3 фактор — «привлекательное место для постройки жилья», немаркетинговый фактор

4 фактор — «социальный капитал семьи», немаркетинговый фактор

Источник: рассчитано авторами по данным опроса предпринимателей регионов Латвии.

В целом оценка значимости таких маркетинговых факторов как «привлекательное место образования, работы и бизнеса» и «хорошо оборудованное место для жизни» у предпринимателей практически не отличается от оценки жителей за тем лишь исключением, что предприниматели включили в первый фактор такой актуальный для них элемент, как возможности для открытия и ведения бизнеса.

В следующей таблице показано сравнительное распределение предпринимателей регионов Латвии на типологические группы по оценке значимости первого фактора для привлечения в регион человеческих ресурсов.

Здесь, в отличие от жителей Латвии, удельный вес маркетингово-мыслящих предпринимателей в Риге и в регионах Латвии не отличается, о чём свидетельствуют результаты теста Манна-Уитни с коэффициентом двухсторонней значимости, равным 0,232, что превышает пороговое значение ($p=0,05$) и означает, что в ответах предпринимателей Риги и регионов статистически значимой разницы нет.

Таблица 4

**Удельный вес предпринимателей регионов Латвии,
по-разному оценивающих значимость маркетингового фактора
«привлекательное место образования, работы и бизнеса» для привлечения
в регион постоянных жителей, 2010 г., n=248 чел. (ответили – 233 чел.)**

Типологические группы предпринимателей Латвии	Латвия, n=233 чел.		Рига, n=149 чел.		Регионы, n=84 чел.	
	%	Абс.знач.	%	Абс.знач.	%	Абс.знач.
Очень низкая оценка значимости фактора	25	59	27	40	22	19
Низкая оценка значимости фактора	26	60	27	40	24	20
Высокая оценка значимости фактора	24	55	23	35	24	20
Очень высокая оценка значимости фактора	25	59	23	34	30	25
Всего жителей	100	233	100	149	100	84

Источник: рассчитано авторами по данным опроса предпринимателей регионов Латвии.

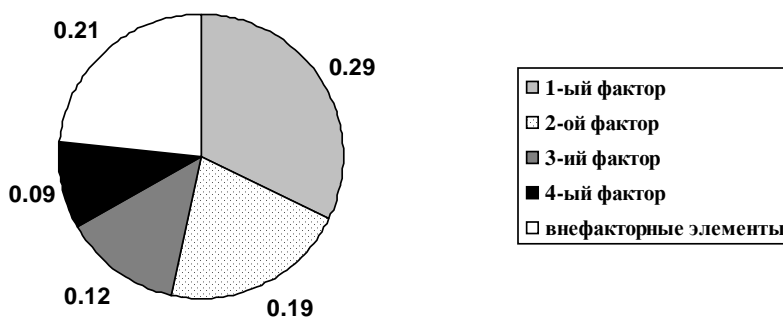
Далее необходимо проанализировать значимость тех же факторов, привлекающих в регионы постоянных жителей, но уже в оценках руководителей самоуправлений периферийных регионов Латвии.

Как показали результаты факторного анализа оценок руководителей самоуправлений, эта группа респондентов также выделила четыре наиболее значимых фактора, привлекающих в регионы человеческие ресурсы стратегического развития. Первый фактор состоит из следующих элементов – развитая техническая и социальная инфраструктура, возможности для открытия и ведения бизнеса, и может быть назван как «хорошо оснащённое место для бизнеса». Элементы второго фактора в оценках руководителей самоуправлений – это благоприятная политическая обстановка, красивая природа и хорошая экологическая обстановка. Этот фактор можно назвать как «чистое и спокойное место для жизни». Он является немаркетинговым фактором и, в отличие от оценок жителей и предпринимателей, занимает в оценках руководителей самоуправлений второе место по своей значимости для привлечения в регион человеческих ресурсов стратегического развития. Третье место по значимости занимает немаркетинговый фактор «социальный капитал семьи», включающий в себя такие элементы, как место рождения и родина предков. Четвёртым значимым фактором является маркетинговый фактор «рабочие места и недорогое жильё», состоящий из двух элементов – свободные рабочие места и приемлемые цены на жильё.

Как показывают данные рисунка 10, не умаляя значимости маркетингового, стимулирующего бизнес, фактора для привлечения на территорию постоянных жителей, руководители самоуправлений высоко оценивают также и значимость немаркетинговых факторов, что, с одной стороны, указывает на их понимание причинно-следственных связей стратегического развития региона – привлечение постоянных жителей вслед за привлечением бизнеса, а с другой стороны, показывает их относительно слабое, по сравнению с жителями и предпринимателями, маркетинговое мышление в сфере стратегического развития региона.

Рисунок 10

Значимость различных факторов в общей привлекательности региона как постоянного места жительства, результат факторного анализа ответов руководителей самоуправлений регионов Латвии, в процентных пунктах, 2010 г., n=93 чел.

1 фактор — «хорошо оснащённое место для бизнеса», маркетинговый фактор

2 фактор — «чистое и спокойное место для жизни», немаркетинговый фактор

3 фактор — «социальный капитал семьи», немаркетинговый фактор

4 фактор — «рабочие места и недорогое жильё», маркетинговый фактор

Источник: рассчитано авторами по данным опроса руководителей самоуправлений регионов Латвии.

Как показали результаты факторного анализа оценок субъектами регионального развития — жителями, предпринимателями и руководителями самоуправлений — значимости различных факторов, привлекающих в регионы такие ресурсы стратегического развития, как новые предприятия и инвестиции, то здесь ситуация примерно такая же, т.е. наибольшую значимость в оценках респондентов имеют именно маркетинговые факторы, которые, в свою очередь, слабее развиты в регионах Латвии (включая Ригу) по сравнению с немаркетинговыми факторами. В свою очередь, значимость большинства предложенных авторами для оценки немаркетинговых факторов, более развитых в регионах Латвии (включая Ригу), опрошенные субъекты регионального развития Латвии оценивают не так высоко, как значимость маркетинговых факторов.

Поскольку привлекающая сила факторов маркетинга территории характеризуется как развитостью этого фактора в регионе, так и его значимостью, то авторы предлагают ввести в научный оборот такое понятие, как реальная маркетинговая сила того или иного фактора. *Реальная маркетинговая сила фактора* — это его привлекающая способность с учётом степени развитости данного фактора в конкретном регионе, которая рассчитывается путём умножения среднего балла его развитости на средний балл его значимости, стандартизируется делением на 25 (теоретически максимально возможное, по методике авторов, произведение оценок развитости и значимости фактора) и измеряется в процентных пунктах от 0 до 1.

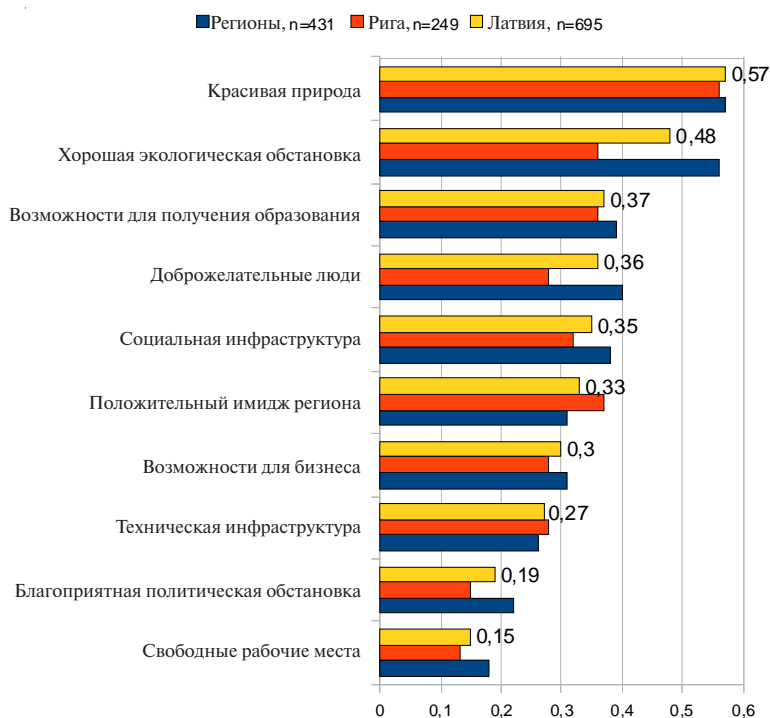
$$S = \frac{X_r * X_z}{25}, \text{ где}$$

S – реальная маркетинговая сила фактора,
 X_r – развитость оцениваемого фактора в регионе,
 X_z – значимость оцениваемого фактора для привлечения в регион того или иного ресурса стратегического развития,
 25 – стандартизатор, теоретически максимально возможное произведение оценок развитости и значимости фактора.

Реальная маркетинговая сила некоторых факторов, привлекающих в регионы Латвии человеческие ресурсы стратегического развития, т.е. постоянных жителей, представлена на рисунке 11 в оценках всех участников опроса, вместе взятых.

Рисунок 11

Реальная маркетинговая сила отдельных факторов, привлекающих в регионы Латвии ПОСТОЯННЫХ ЖИТЕЛЕЙ, оценки субъектов регионального развития – жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений, в процентных пунктах,* 2010 г.

* числовое значение процентных пунктов показано только для Латвии в целом

Источник: рассчитано авторами по данным опроса субъектов регионального развития Латвии.

Реально привлекающие и характерные для латвийских регионов факторы на рисунке показаны в иерархической последовательности в целом для Латвии, но их реальная маркетинговая сила в Риге и на периферии Латвии отличаются. Например, такие факторы, как благоприятная экологическая обстановка, доброжелательность людей и благоприятная политическая обстановка имеют большую реальную маркетинговую силу в периферийных регионах Латвии, а не в Риге. В свою очередь, в Риге большую реальную маркетинговую силу имеют такие факторы, как техническая инфраструктура и положительный имидж региона.

На рисунке 12 показаны десять факторов, распределённых по нисходящей реальной маркетинговой силе для привлечения в регион предпринимателей и новых предприятий.

Рисунок 12

Реальная маркетинговая сила отдельных факторов, привлекающих в регионы Латвии НОВЫЕ ПРЕДПРИЯТИЯ, оценки субъектов регионального развития – жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений, в процентных пунктах, * 2010 г.

* числовое значение процентных пунктов показано только для Латвии в целом

Источник: рассчитано авторами по данным опроса субъектов регионального развития Латвии.

Здесь несомненным лидером является такой фактор, как выгодное географическое положение, т.е. с этим фактором реально и продуктивно можно работать как в Риге, так и в регионах Латвии для привлечения на свою территорию новых предприятий. Интересно отметить, что для привлечения бизнеса в регионы достаточно большой реальной маркетинговой силой обладают такие факторы, как доброжелательность людей, хорошая экологическая обстановка, а также положительный имидж региона, важность которого понимают и в периферийных регионах Латвии, хотя реализуют, в основном, в Риге.

Следующий рисунок показывает реальную маркетинговую силу десяти факторов для привлечения в регионы такого ресурса стратегического развития, как инвестиции. И здесь решающую роль также играет выгодное географическое положение региона.

Рисунок 13

Реальная маркетинговая сила отдельных факторов, привлекающих в регионы Латвии ИНВЕСТИЦИИ, оценки субъектов регионального развития – жителей, предпринимателей и руководителей самоуправлений, в процентных пунктах,* 2010 г.

* числовое значение процентных пунктов показано только для Латвии в целом

Источник: рассчитано авторами по данным опроса субъектов регионального развития Латвии.

На рисунках 11–13 в обобщённом и инновативном виде представлена информация, заслуживающая внимания как теоретиков, так и практиков стратегического развития регионов, изучающих и ищущих новые, но достаточно реальные для своего региона инструменты стратегического развития. Методика авторов, апробированная в ходе эмпирического исследования в регионах Латвии, обогащает науку новым понятием «реальная маркетинговая сила фактора стратегического развития региона», а специалистов-практиков — научно-обоснованным инструментом мониторинга и планирования развития своих регионов с помощью маркетинга территории. Данная методика может быть легко применена на более маленьких территориях с целью выявить те реально доступные конкретной территории факторы, которые имеет смысл развивать для привлечения ресурсов стратегического развития.

Таким образом, маркетинг территории в Латвии имеет широкое поле для своего развития и актуальную потребность в эффективном применении с целью способствовать стратегическому развитию регионов через привлечение различных ресурсов — человеческих, финансовых, предпринимательских и других, являющихся основой долгосрочного развития любой территории.

Выводы

1. Уровень стратегического развития региона может определяться и измеряться потоками стратегических ресурсов развития, способных превратиться в капитал, т.е. потоками постоянных жителей, инвестиций, новых предприятий. Конкретнее, в качестве эмпирических показателей авторы предлагают использовать пять показателей потенциала стратегического развития региона: миграционное сальдо, нефинансовые инвестиции, разница между количеством созданных и закрытых предприятий, прямые иностранные инвестиции, внутренние инвестиции.
2. Результаты изучения потенциала стратегического развития регионов Латвии за последние 10 лет показали, что регионы Латвии, включая Ригу, находятся в состоянии стагнации и не являются привлекательными для таких ресурсов, как постоянные жители, новые предприятия и инвестиции, они скорее переживают отток или по крайней мере снижение притока ресурсов. Единственный регион Латвии, который обладает достаточно хорошим потенциалом стратегического развития, — это территория бывшего Рижского района, где наблюдается приток ресурсов, особенно человеческих.
3. Восприятие различными субъектами регионального развития — жителями, предпринимателями, руководителями самоуправлений — маркетинга территории как фактора стратегического развития регионов Латвии практически схоже, за исключением небольших различий, свидетельствующих о более слабом, по сравнению с жителями и предпринимателями, маркетинговом мышлении руководителей самоуправлений в сфере стратегического развития региона.
4. В оценках субъектов регионального развития Латвии развитость маркетинговых факторов как в столице, так и в регионах Латвии гораздо слабее их значи-

- мости для стратегического развития региона. По отношению к немаркетинговым факторам — наоборот: их значимость гораздо слабее, чем развитость.
5. Удельный вес «маркетингово-мыслящих» жителей в Риге примерно на 20% выше, чем в остальных регионах Латвии. В свою очередь, маркетинговое мышление предпринимателей в Риге и регионах не отличается статистически значимо.
 6. Наибольшей реальной маркетинговой силой для стратегического развития регионов Латвии обладают, в основном, те факторы, которые авторами исследования названы немаркетинговыми, т.е. не созданными руками человека в ходе целенаправленной рыночной деятельности, — выгодное географическое положение (для бизнеса и инвестиций), красивая природа (для постоянных жителей), возможности получения образования и хорошая экологическая обстановка (для постоянных жителей, бизнеса и инвестиций).
 7. На сегодняшний день регионы Латвии наиболее успешно могут продвигать себя через те факторы, которые имеют для них реальную маркетинговую силу, и развивать те факторы, реальная маркетинговая сила которых сравнительно невелика, но всё-таки содержит потенциал для своего развития.

Примечания

(1) Район, как территориальная административная единица, упразднена в Латвии с 1 июля 2009 года и заменена на округ (новадс). В настоящий момент территория Латвии административно делится на 109 округов и 9 республиканских городов.

(2) Необходимо отметить, что разделение факторов стратегического развития региона является достаточно условным в том смысле, что значимость факторов стратегического развития региона, которые имеют немаркетинговую сущность (красота природы, географическое положение и т.д.) можно усилить с помощью инструментов маркетинга территории, в результате чего их привлекающая сила для ресурсов стратегического развития региона — жителей, новых предприятий и инвестиций — также повысится. Но сами по себе немаркетинговые факторы не являются продуктом целенаправленной рыночной деятельности субъектов регионального развития.

Библиография

Ekonomiski aktīvās statistikas vienības statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un rajonos. (2010) LR CSB. Доступно: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/rupnbuvm/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs.asp> (см. 19.11.2010).

Iedzīvotāju ilgtermiņa migrācija. (2010) LR CSB. Доступно: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedzsoc/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Iedz%C4%ABvot%C4%81ji%20E%20Migr%C4%81cija/Iedz%C4%ABvot%C4%81ji%20E%20Migr%C4%81cija.asp> (см. 19.11.2010).

Ilgtermiņa migrācija statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados. (2010) LR CSB. Доступно: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedzsoc/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Iedz%C4%ABvot%C4%81ji%20E%20Migr%C4%81cija/Iedz%C4%ABvot%C4%81ji%20E%20Migr%C4%81cija.asp> (см. 19.11.2010).

Latvia. Human Development Report 2004/2005. *Human Capability in the Regions*. (2005) Riga: UNDP Latvia, LU ASPRI. Доступен: <http://europeandcis.undp.org/governance/show/D5D37FAA-F203-1EE9-BFE6AFACA765AB1A> (см. 19.11.2010).

Latvia. Human Development Report 2006/2007. *Human Capital*. (2007) Riga: LU ASPRI. Доступен: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/citi_projekti/human-capital.pdf (см. 19.11.2010).

Nefinanšu investīcijas statistiskajos reģionos. (2010) LR CSB. Доступно: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Invest%C4%ABcijas/Invest%C4%ABcijas.asp> (см. 19.11.2010).

Котлер Ф., Асплунд К., Рейн И., Хайдер Д. (2005) *Маркетинг мест*. СПб.: Стокгольмская школа экономики.

Меньшиков В. (2002) Региональное развитие в условиях глобализации. *Reģiona konkurētspēja – 1*. Daugavpils: Saule.

Панкрухин А.П. (2006) *Маркетинг территорий*. СПб.: Питер.

Панкрухин А., Игнатьев С. (2008) Имидж страны: новая парадигма. *Corporate Imageology*, №2.

Правила Кабинета Министров Латвии №271 от 28.04.2004 “О статистических регионах Латвийской Республики и входящих в них административных единиц”. Latvijas Vēstnesis, №69 (3017), 01.05.2004.

Правила Кабинета Министров Латвии №391 от 05.05.2009 “О территориях регионов планирования”. Latvijas Vēstnesis, №72 (4058), 12.05.2009.

Правила Кабинета Министров Латвии №381 от 03.06.2009 “Изменения в Правилах Кабинета Министров Латвии №271 от 28.04.2004 “О статистических регионах Латвийской Республики и входящих в них административных единиц”. Latvijas Vēstnesis, №88 (4074), 05.06.2009.

Summary

Sergey Ignatyev, Vera Boronenko

The Role of Territory Marketing in Strategic Development of Latvian Regions

This article is aimed at empirical establishment of the role of territory marketing in strategic development of Latvian regions. To achieve this aim the authors have studied the potential of strategic development of Latvian regions as well as the state and the role of marketing and non-marketing factors of region's strategic development from the point of view of different subjects of regional development, i.e. residents, businessmen and the heads of local governments. The potential of strategic development of Latvian regions was analysed in accordance with three empirical indexes available in regional statistics of Latvia: migration saldo, difference in the number of newly formed and closed enterprises and non-financial investment. All these indexes are characterised by the flows of strategic resources which on the basis of resource approach concept form methodological base of strategic, i.e. long-term, development of regions instead of the short-term one. The findings of research of the potential of strategic development of Latvian regions which was performed in the course of previous 10 years showed that Latvian regions, including Riga, were stagnating and were not attractive for such resources as residents, new enterprises and investment, most of them experienced outflow of resources or at least this influx had reduced. The only Latvian territory which has rather high potential of strategic development is the territory of former Riga district which currently experiences influx of different

resources, especially human resources. In its turn, the results of the author's empirical research of the role of territory marketing in strategic development of Latvian regions showed that the significance of marketing factors, i.e. factors which were created by people in the course of purposeful market activity, was much higher than the significance of non-marketing factors. At the same time, non-marketing factors were much better developed in Latvian regions than marketing factors and it was a practical economic problem which hindered strategic development of Latvian regions. The authors offer to use a new index, i.e. real marketing force of the factor, and have developed a new scientific product which is an assessment of real marketing force of some factors for Latvian regions, it can be used by specialists and practitioners in the sphere of regional policy and regional development to assess, monitor and use different tools of territory marketing in the regions.

Kopsavilkums

Sergejs Ignatjevs, Vera Boroņenko

Teritorijas mārketinga nozīme Latvijas reģionu stratēģiskajā attīstībā

Šī raksta mērķis ir empīriski noteikt teritorijas mārketinga nozīmi Latvijas reģionu stratēģiskajā attīstībā. Lai sasniegtu šo mērķi, autori pētīja Latvijas reģionu stratēģiskās attīstības potenciālu, kā arī reģionu stratēģiskās attīstības mārketinga un nemārketinga faktoru stāvokli un nozīmi dažādu reģionālās attīstības subjektu – pastāvīgo iedzīvotāju, uzņēmēju un pašvaldību vadītāju – vērtējumos. Latvijas reģionu stratēģiskās attīstības potenciāla analīze tika veikta saskaņā ar trim Latvijas reģionālajā statistikā pieejamiem empīriskiem rādītājiem – migrācijas saldo, starpību starp izveidoto un slēgto uzņēmumu skaitu un nefinanšu investīcijām. Visi šie rādītāji tiek raksturoti ar stratēģisko resursu plūsmām, kuras pamatojoties uz resursu pieejas koncepciju veido tieši stratēģiskās, t.i. ilgtermiņa, nevis īstermiņa reģionu attīstības metodoloģisko bāzi. Latvijas reģionu stratēģiskās attīstības potenciāla pētījumu rezultāti par pēdējiem 10 gadiem parādīja, ka gan Latvijas reģioni, gan arī Rīga, atrodas stagnācijas stāvoklī un tie nepiesaista tādus resursus kā pastāvīgie iedzīvotāji, jauni uzņēmumi un investīcijas, tie drīzāk piedzīvo resursu aizplūdumu vai arī pieplūduma samazināšanos. Vienīga Latvijas teritorija, kurai piemīt diezgan labs stratēģiskās attīstības potenciāls, ir bijuša Rīgas rajona teritorija, kur dotajā brīdī ir vērojams resursu pieplūdums, īpaši cilvēku resursu pieplūdums. Savukārt, autora veikta teritorijas mārketinga lomas Latvijas reģionu stratēģiskajā attīstībā empīriskā pētījuma rezultāti parādīja, ka tieši mārketinga faktoru, t.i. cilvēka mērķtiecīgās tirgus darbības rezultātā radīto faktoru, nozīmība ir daudz augstāka nekā nemārketinga faktoru nozīmība. Tai pašā laikā tieši nemārketinga faktori Latvijas reģionos ir attīstīti daudz labāk nekā mārketinga faktori, kas rada praktisko ekonomisko problēmu un aizkavē Latvijas reģionu stratēģisko attīstību. Autori piedāvā izmantot jaunu rādītāju – faktora reālo mārketinga spēku, kā arī izstrādā zinātnisko produktu – Latvijas reģionu dažu faktoru reālā mārketinga spēka vērtējuma metodiku, ko var pielietot reģionālās politikas un reģionālās attīstības speciālisti-praktiķi vērtēšanai, monitoringam un dažādu teritorijas mārketinga instrumentu ieviešanai reģionos.

JAUNO ZINĀTNIEKU TRIBĪNE

Ilga Lavrinoviča

IENĀKUMU DIFERENCIĀCIJA LATVIJAS REĢIONOS

Intensīvais ienākumu diferenciacijas process Latvijā, ko var uzskatīt par vienu no visnegatīvākajiem pārejas perioda sociālekonomiskajiem rezultātiem, radīja dziļu sociālu plaisu starp sabiedrības eliti un sabiedrības dominējošo daļu. Kaut gan jebkura valsts ir ieinteresēta maksimāli nodrošināt labklājību visiem valsts iedzīvotājiem, tomēr realitāte ir tāda, ka Latvijai ir raksturīga labklājības un saimnieciskās darbības nevienlīdzība. Šī raksta mērķis ir noteikt un izanalizēt iedzīvotāju ienākumu diferenciacijas lielumu un tendenci Latvijas reģionos, kā arī noteikt rādītājus, kas ietekmē iedzīvotāju ienākumu diferenciaciju Latvijas reģionos. Rakstā izmantotas SKDS socioloģiskās aptaujas, kas veiktas 2000. gadā un 2008. gadā sakarā ar kārtējā “Pārskata par tautas attīstību. Latvija” sagatavošanu, kur piedalījās DU SZF SPI pētnieki, tajā skaitā raksta autore. Raksta mērķis tika sasniegts aprēķinot Teila indeksu un izmantojot kvintilgrupu sadalījumu, kā arī ar korelācijas analīzes metodi (Spirmena koeficients) un regresijas analīzes metodi tika noteikti faktori, kas ietekmē ienākumu nevienlīdzību Latvijā un tās reģionos. Kopumā empiriskie dati apstiprināja izvirzīto hipotēzi: iedzīvotāju ienākumu diferenciacijas tendence Latvijas reģionos ir mainīga. Raksts izstrādāts Eiropas Sociālā Fonda līdzfinansētā projekta “Atbalsts Daugavpils Universitātes doktora studiju īstenošanai”, Vienošanās Nr. 2009/0140/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/015 ietvaros

Atslēgas vārdi: ienākumu diferenciacija, nevienlīdzība, kvintilgrupas, Teila indekss.

Gan Eiropā, gan Latvijā 20. gs. beigās ir notikušas būtiskas ekonomiskās un politiskās pārmaiņas, kas izmainījušas daudzu valstu ekonomisko un sociālo sistēmu. Sociālo transfertu sašaurināšana, bezmaksas izglītības un veselības aprūpes pakalpojumu ierobežošana līdz minimumam radīja nepārtraukti pieaugošas sociālās izmaksas. Savukārt īstenotā makroekonomiskā stabilizācija, pāreja uz tirgus ekonomiku un ražošanas samazināšanās izpaudās kā ienākumu krišanās, lielāka nevienlīdzība un nabadzība. Tiešs ekonomiskās restrukturizācijas rezultāts bija sociālā noslāņošanās, kas veicināja sociālās nevienlīdzības pieaugumu. Notiekošais process radīja vispārēju sociālo spriedzi un pieaugošu sociālo diferenciaciju kā teritoriālā, tā reģionālā aspektā. Tas izpaudās kā krasu atšķirību veidošanās starp reģioniem, materiāli vairāk nodrošināto iedzīvotāju un mazāk nodrošināto iedzīvotāju grupu ienākumu atšķirību pieaugums viena reģiona ietvaros, materiāli vairāk nodrošināto indivīdu un mazāk nodrošināto indivīdu atšķirību pieaugums ekonomikā kopumā.

Ekonomikas zinātnes klasiķi savos teorētiskajos meklējumos iziet no ekonomiskā liberālisma un brīvās konkurences principa. Klasiskās skolas pārstāvji analizēja labklājību no abām pozīcijām: kā no makrolīmeņa, tā arī no mikrolīmeņa. Interese pret mezolīmeni vispār nebija izteikta. Labklājība tika apskatīta šaurā materiālā nozīmē.

Neoklasiskās ekonomiskās teorijas pārstāvji, tāpat kā klasiķi, iziet no ekonomiskā liberālisma un brīvas konkurences principa, kaut arī jau sāk parādīties pirmās idejas par valsts regulēšanu, tiek pētīta “tirgus izgāšanās” problēma. Neoklasiskās skolas pārstāvji arī analizēja labklājību no makrolīmeņa un mikrolīmeņa pozīcijas, kaut arī gribās atzīmēt pieaugošo interesi par mikrolīmeni ienākumu diferenciāciju sabiedrībā. Labklājība tika izskatīta plašākā nozīmē, iekļāva sevī ne tikai materiālos aspektus, bet arī darba raksturu, apkārtējās vides apstākļus, attiecības ar citiem cilvēkiem, stāvokli sabiedrībā, dzīvokļa jautājumus, sabiedrisko kārtību un drošību, ņemot vērā vajadzību subjektīvu apmierināšanu mikrolīmenī.

Keinsianisti labklājībai un ienākumu diferenciācijai mikrolīmenī piešķir sevišķu nozīmi un tam tiek pievērsta daudz lielāka uzmanība nekā makrolīmenī, jo viens no ekonomikas veiksmīgākas funkcionēšanas pamatfaktoriem ir iedzīvotāji, kuriem ir pieņemams ienākumu līmenis, kuri var un vēlas patērēt arvien vairāk. Pirmo reizi interese pret labklājību mezolīmenī sāk parādīties keinsianismā un tam tiek pievērsta diezgan nopietna uzmanība.

Visas mūsdienu ekonomiskās zinātnes tendences atzīst, ka individuālo iespēju paplašināšanās rezultātā 20. gs. beigās par galveno sabiedrisko pārvērtību avotu kļušot indivīds, bet labklājība mikrolīmenī tiek izvirzīta par pamatpieeju, pie tam liela uzmanība tai tiek veltīta reģionālajā līmenī. Funkcionē jaukta ekonomiskā sistēma, kad tirgus ar pieprasījuma un piedāvājuma starpniecību nosaka, kādas preces, kam un kādā apjomā ir jāražo, bet valsts koriģē tirgus ekonomikas izmaksas, uzņemoties atbildību par valsts aizsardzību, apkārtējās vides aizsardzību, ienākumu pārdali maznodrošināto labā utt.

Mūsdienu ekonomiskajā teorijā eksistē trīs sabiedriskās labklājības teorijas pamatpieejas: egalitārā, klasiski liberālā, utilitārā. Eksistē daži sabiedrības labklājības kritēriji: Pareto kritērijs, kas nosaka, ka sabiedriskā labklājība – tā ir atsevišķu patērētāju labklājības summa, bet sabiedriskās labklājības paaugstināšanās notiek tajā gadījumā, ja viena patērētāja stāvokļa uzlabošanās nenoved pie cita stāvokļa pasliktināšanās. Kaldora-Hiksa kritērijs, kas precīzē Pareto kritēriju – sabiedrības labklājība paaugstinās tajā gadījumā, ja zaudētāju zaudējumi ir mazāki par ieguvēju labumiem; Skitovska kritērijs, kas apskata situācijas, kad nelineāra labumu pārdale un patērētāju labklājības izmaiņas notiek gan paralēli, gan krustojas. Visiem kritērijiem ir savi trūkumi (piemēram, nav izvēlēta kopēja koordinātu sistēma patērētāju labklājības samazināšanās vai palielināšanās novērtēšanai), tomēr par pamatkritēriju līdz šim paliek Pareto kritērijs.

Ienākumu sastāvs un daudzums ir viens no svarīgākajiem faktoriem, kas raksturo iedzīvotāju labklājības līmeni. Iedzīvotāju ienākumi ne tikai nosaka iedzīvotāju finanšu stāvokli, bet arī lielā mērā atspoguļo ekonomikas efektivitāti un ekonomisko attiecību stāvokli sabiedrībā. Ienākumi raksturo līmeni, sastāvu un struktūru, dinamiku, salīdzināmā ar izmaksām, atšķir dažādus cilvēku slāņus un grupas. Parasti ienākumu diferenciāciju vislabāk raksturo atsevišķu indivīdu kvintiļgrupējumi vai decilgrupējumi un Džini koeficients. Kvintiļu un (vai) deciļu savstarpējā attiecība ir vienkāršs nevienlīdzības rādītājs, kas informatīvā veidā ļauj aplūkot nevienlīdzību un turklāt ir viegli interpretējams. Kvintiļu daļas attiecība salīdzina kopējo ienākumu proporciju, ko saņem 20% bagātākie iedzīvotāji (5. kvintelis), attiecībā pret to ienākumu daļu, ko saņem

20% trūcīgāko iedzīvotāju (1. kvintelis). Citiem vārdiem sakot, šī attiecība izsaka, cik reizes pēdējās (piektās) relatīvi turīgo iedzīvotāju kvintiļgrupas mājsaimniecību ienākumi pārsniedz zemākās kvintiļgrupas mājsaimniecību ienākumus. Kvintilei ekvivalentie ienākumi ir kvintilē iekļauto mājsaimniecību izmantojamā ienākumu summa. Savukārt kvintiļu daļas attiecība ir bagātākajā kvintilē iekļauto mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu dalījums ar nabadzīgākās kvintiles mājsaimniecību rīcībā esošo naudas ienākumu. Visbiežāk salīdzināšanai izmanto vidējos ienākumus atsevišķās kvintiļgrupās, parasti pretstatot galējās grupas. Vislielākā noslāņošanās notiek pirmajā un pēdējā kvintiļgrupā.

Neskatoties uz to, ka Džini koeficienta ir visbiežāk izmantotais rādītājs ienākumu nevienlīdzības noteikšanai, tomēr tam ir daudz trūkumu – salīdzinot ienākumu sadali starp dažādām valstīm, var rasties grūtības atšķirīgo pabalstu un ienākumu veidu fiksēšanā; aprēķiniem nepieciešamo datu vākšanā var rasties nejaušas un sistemātiskas dabas kļūdas; nepieciešama visaptveroša informācija un sarežģīti aprēķini; koeficients neraksturo ne nabadzību, ne tās izplatību; koeficients mainās līdz ar notiekošajām izmaiņām (ienākumu u.c. resursu) sadalījumā (Kalnmeiere 2006).

Vienu no nozīmīgākajām Džini koeficienta un kvintiļu un (vai) deciļu koeficienta nepilnībām – atsevišķu iedzīvotāju grupu ienākumu diferenciacijas vērtēšanu – palīdz novērst Teila indekss. Neskatoties uz to, ka Teila nevienlīdzības indekss tiek lietots retāk nekā Džini koeficients, un ņemot vērā to, ka Teila indeksam ir mazāk trūkumu, lai noteiktu Latvijas reģionu iedzīvotāju ienākumu diferenciaciju autore aprēķināja Teila indeksu. Par tā nozīmīgu priekšrocību var uzskatīt to, ka atšķirībā no citiem nevienādības indeksiem izpilda dekompozīciju aksiomu, tas ir, var skaidri tikt sadalīts starpgrupu un iekšgrupu komponentēs, kuru summa būs vienāda ar agregētā indeksa vērtību (Lavriņenko 2010).

1. tabula

Iedzīvotāju ienākumi pa kvinteļiem Latvijā, 2000. un 2008. gadā

Kvinteļi	Kvinteļa robežas, Ls		Grupās lielums %	Vidējais lielums, Ls		Mediāna, Ls		Summa %	
	2000	2008		2000	2008	2000	2008	2000	2008
1	0–68	0–114	20	46,6	78,4	53,0	80,0	6	7
2	69–100	115–149	20	89,7	128,3	90,0	129,6	11	9
3	101–150	150–199	20	130,3	164,3	130,0	160,0	16	17
4	151–240	200–291	20	194,0	225,0	200,0	220,0	21	25
5	241–5000	292–3000	20	398,2	446,0	300,0	400,0	46	42
Kopā	0–5000	0–3000	100	170	213	130	175	100	100

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

2000. gadā 1. kvintelim ir attiecināti Latvijas respondenti, kuru ienākumi ir 0–68 Ls, 2. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 69–100 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 101–150 Ls, 4. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 151–240 Ls un 5. kvintelim tie, kuru ienākumi ir robežās no 241 līdz 5000 Ls. 2008. gadā 1. kvintelim atbilst respondenti, kuru ienākumi ir 0–114 Ls, 2. kvintelim tie, kuru ienākumi ir no 115–

149 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 150–199 Ls, 4. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 200–291 Ls un 5. kvintelim atbilst tie respondenti, kuru ienākumi ir 292–3000 Ls.

No tabulas var redzēt, ka 2000. gadā vidējais ienākums uz vienu cilvēku ģimenē Latvijā 1. kvintelī bija 46,6 Ls, bet 2008. gadā – 78,4 Ls, 2. kvintelī 2000. gadā – 89,7 Ls, bet 2008. gadā – 128,3 Ls, 3. kvintelī 2000. gadā – 130,3 Ls, bet 2008. gadā – 164,3 Ls, 4. kvintelī 2000. gadā – 194 Ls, bet 2008. gadā – 225 Ls, 5. kvintelī 2000. gadā – 398,2 Ls, bet 2008. gadā – 446 Ls. 2000. gadā pirmajam kvintelim attiecinātajiem respondentiem ir 6% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 7% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem. Šajā kvintelī ienākumi ir par 1% palielinājušies. 2. kvintelī 2000. gadā bija 11% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 9%. Šajā kvintelī ienākumi ir samazinājušies par 3%. 3. kvintelī 2000. gadā bija 16% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 17%. Šajā kvintelī ienākumi ir par 1% palielinājušies. 4. kvintelī 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem sastādīja 21%, bet 2008. gadā – 25%. Šajā kvintelī ienākumi ir palielinājušies pat par 4%. 5. kvintelī 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem bija 46%, bet 2008. gadā – 42%. Tas norāda, ka 1/5 bagāto iedzīvotāju saņēma gandrīz pusi kopējo ienākumu, bet 2008. gadā – mazāk.

Var secināt, ka tiek novērota pozitīva tendence – parādās tas, ka ienākumi izlīdzinās. Notiek izlīdzināšanās process. Pārbaudīsim augstāk aprakstītās tendences ar citu metodi Teila indeksu. Teila indekss 2000. gadā bija 0,29, bet 2008. gadā – 0,21. Nevienlīdzība ienākumos 9 gadu laikā no 2000. gada – 2008. gadam samazinājās, kas atbilst iepriekš noteiktai tendencei.

2. tabula

Iedzīvotāju ienākumi pa kvintelēm RĪGAS reģionā, 2000. un 2008. gadā

Kvintelī	Kvintēļa robežas, Ls		Grupās lielums %	Vidējais lielums, Ls		Mediāna, Ls		Summa %	
	2000	2008		2000	2008	2000	2008	2000	2008
1	0–88	0–144	20	46,05	109,0	55,0	120,0	4	8
2	89–130	145–184	20	107,4	161,0	100,0	160,0	10	13
3	131–200	185–249	20	179,0	203,0	200,0	200,0	20	15
4	201–300	250–349	20	268,9	280,0	264,5	276,0	20	22
5	301–5000	350–2500	20	638,9	495,0	420,0	400,0	46	42
Kopā	0–5000	0–2500	100	229,1	254	167	200	100	100

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

Rīgas reģionā 2000. gadā 1. kvintelim ir attiecināti respondenti, kuru ienākumi ir 0–88 Ls, 2. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 89–130 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 131–200 Ls, 4. kvintelim tie, kuru ienākumi ir 201–300 Ls un 5. kvintelim tie, kuru ienākumi ir robežās no 301–5000 Ls. 2008. gadā 1. kvintelim atbilst respondenti, kuru ienākumi ir 0–144 Ls, 2. kvintelim tie, kuru ienākumi ir no 145–184 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 185–249 Ls, 4. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 250–349 Ls un 5. kvintelim atbilst tie respondenti, kuru ienākumi ir 350–2500 Ls.

No 2. tabulas var redzēt, ka 2000. gadā vidējais ienākums uz 1 cilvēku ģimenē Rīgas reģionā 1. kvintelī bija 46,05 Ls, bet 2008. gadā – 109,0 Ls, 2. kvintelī 2000. gadā – 107,4 Ls, bet 2008. gadā – 161,0 Ls, 3. kvintelī 2000. gadā – 179,0 Ls, bet 2008. gadā – 203,0 Ls, 4. kvintelī 2000. gadā – 268,9 Ls, bet 2008. gadā – 280,0 Ls, 5. kvintelī 2000. gadā – 638,9 Ls, bet 2008. gadā – 495 Ls.

2000. gadā pirmajā kvintelī attiecinātajiem respondentiem ir 4% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā tas palielinājās līdz 8% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem. Šajā kvintelī ienākumi ir par 4% palielinājušies. 2. kvintelī 2000. gadā bija 10% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 13%. Šajā kvintelī ienākumi arī palielinājās. 3. kvintelī 2000. gadā bija 20% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 15%. Šajā kvintelī ienākumi par 5% samazinājās. 4. kvintelī 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem sastādīja 20%, bet 2008. gadā – 22%. Šajā kvintelī ienākumi ir palielinājušies par 2%. 5. kvintelī 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem bija 46%, bet 2008. gadā – 42%.

Var secināt, ka 2000. gadā 1/5 bagāto iedzīvotāju saņēma gandrīz pusi kopējo ienākumu, bet 2008. gadā jau mazāk, bet nabadzīgo ienākumi deviņu gadu laikā palielinājās. Šeit arī ir vērojama pozitīva tendence, ienākumu diferenciācija Rīgas reģionā lēnām samazinās. Savukārt, Teila indekss 2000. gadā bija 0,35, bet 2008. gadā – 0,18. Arī šajā gadījumā iepriekš noteiktā tendence tiek pierādīta – Rīgas reģionā ienākumu nevienlīdzība periodā no 2000. gada līdz 2008. gadam samazinājās.

3. tabula

Iedzīvotāju ienākumi pa kvinteļiem KURZEMES reģionā, 2000. un 2008. gadā

Kvinteļi	Kvinteļa robežas, Ls		Grupās lielums %	Vidējais lielums, Ls		Mediāna, Ls		Summa %	
	2000	2008		2000	2008	2000	2008	2000	2008
1	0–68	0–99	20	52,6	53,0	60	60	8	5
2	69–100	100–142	20	89,0	115,0	90	111	20	17
3	101–120	143–159	20	115,5	151,0	120	150	13	15
4	121–186	160–199	20	157,2	174,0	153	177	20	14
5	187–500	200–500	20	253,8	262,0	250	230	39	49
Kopā	0–500	0–500	100	128,9	165	106	150	100	100

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

Kurzemes reģionā 2000. gadā 1. kvintelī ir attiecināti respondenti, kuru ienākumi ir 0–68 Ls, 2. kvintelī – tie, kuru ienākumi ir 69–100 Ls, 3. kvintelī – tie, kuru ienākumi ir 101–120 Ls, 4. kvintelī tie, kuru ienākumi ir 121–186 Ls un 5. kvintelī tie, kuru ienākumi ir robežās no 187–500 Ls. 2008. gadā 1. kvintelī atbilst respondenti, kuru ienākumi ir 0–99 Ls, 2. kvintelī tie, kuru ienākumi ir no 100–142 Ls, 3. kvintelī – tie, kuru ienākumi ir no 143–159 Ls, 4. kvintelī – tie, kuru ienākumi ir no 160–199 Ls un 5. kvintelī atbilst tie respondenti, kuru ienākumi ir 200–500 Ls.

Analizējot 3. tabulu var secināt, ka 2000. gadā vidējais ienākums uz 1 cilvēku ģimenē Kurzemes reģionā 1. kvintelī bija 52,6 Ls, bet 2008. gadā – 53,0 Ls, 2. kvintelī 2000. gadā – 89,0 Ls, bet 2008. gadā – 115,0 Ls, 3. kvintelī 2000. gadā – 115,5 Ls, bet 2008. gadā – 151,0 Ls, 4. kvintelī 2000. gadā – 157,2 Ls, bet 2008. gadā – 174,0 Ls, 5. kvintelī 2000. gadā – 253,8 Ls, bet 2008. gadā – 262,0 Ls.

2000. gadā pirmajam kvintelim attiecinātajiem respondentiem ir 8% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā tas samazinājās līdz 5% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem. Šajā kvintelī ienākumi ir par 3% ir samazinājušies. 2. kvintelī 2000. gadā bija 20% no kopējie iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 17%. Šajā kvintelī ienākumi arī samazinājās par 3%. 3. kvintelī 2000. gadā bija 13% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 15%. Šajā kvintelī ienākumi par 2% palielinājās 4. kvintelī 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem sastādīja 20%, bet 2008. gadā – 14%. Šajā kvintelī ienākumi ir samazinājušies par 6%. 5. kvintelī 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem bija 39%, bet 2008. gadā palielinājās par 10% un sastādīja 45%. Teila indekss 2000. gadā bija 0,19, bet 2008. gadā – 0,28.

Rezumējot jāsaka, ka Kurzemes reģionā ir vērojama ļoti negatīva tendence šo 9 gadu laikā. Ienākumu diferenciacija strauji palielinājās, nabadzīgākie iedzīvotāji kļuva nabadzīgāki, bet bagātākie vēl bagātāki.

4. tabula

Iedzīvotāju ienākumi pa kvintelēm LATGALES reģionā, 2000. un 2008. gadā

Kvintelī	Kvinteļa robežas, Ls		Grupās lielums %	Vidējais lielums, Ls		Mediāna, Ls		Summa %	
	2000	2008		2000	2008	2000	2008	2000	2008
1	0–55	0–89	20	39,3	66,0	49,0	66,0	6	6
2	56–90	90–129	20	72,9	105,0	70,0	100,0	12	11
3	91–120	130–160	20	107,8	145,0	110,0	150,0	14	14
4	121–200	161–219	20	165,4	195,0	160,0	200,0	31	18
5	201–1800	220–3000	20	345,4	512,0	280,0	333,0	37	51
Kopā	0–1800	0–3000	100	134,6	207	107,5	150	100	100

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

Latgales reģionā 2000. gadā 1. kvintelim ir attiecināti respondenti, kuru ienākumi ir 0–55 Ls, 2. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 56–90 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 91–120 Ls, 4. kvintelim tie, kuru ienākumi ir 121–200 Ls un 5. kvintelim tie, kuru ienākumi ir robežās no 201–1800 Ls. 2008. gadā 1. kvintelim atbilst respondenti, kuru ienākumi ir 0–89, 2. kvintelim tie, kuru ienākumi ir no 90–129 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 130–160 Ls, 4. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 161–219 Ls un 5. kvintelim atbilst tie respondenti, kuru ienākumi ir 220–3000 Ls.

No aprēķiniem 4. tabulā var redzēt, ka 2000. gadā vidējais ienākums uz 1 cilvēku ģimenē Latgales reģionā 1. kvintelī bija 39,3 Ls, bet 2008. gadā – 66,0 Ls, 2. kvintelī 2000. gadā – 72,9 Ls, bet 2008. gadā – 105,0 Ls, 3. kvintelī 2000. gadā – 107,8 Ls,

bet 2008. gadā – 145,0 Ls, 4. kvinteli 2000. gadā – 165,4 Ls, bet 2008. gadā – 195,0 Ls, 5. kvinteli 2000. gadā – 345,4 Ls, bet 2008. gadā – 512,0 Ls.

2000. gadā pirmajam kvintelim attiecinātajiem respondentiem ir 6% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, un arī 2008. gadā tas palika tādā pašā līmenī un sastādīja 56% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem. 2. kvinteli 2000. gadā bija 12% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 11%. Šajā kvintelī ienākumi samazinājās par 1%. 3. kvinteli 2000. gadā bija 14% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, un arī 2008. gadā tas palika 14%. 4. kvinteli 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem sastādīja 31%, bet 2008. gadā – 18%. Šajā kvintelī ienākumi ir samazinājušies par 13%. 5. kvinteli 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem bija 37%, bet 2008. gadā tie palielinājās par 14% un sastādīja 51%. Teila indekss 2000. gadā bija 0,18, bet 2008. gadā – 0,29.

Jāsecina, ka Latgales reģionā arī ir vērojama ļoti negatīva tendence šo 9 gadu laikā. Ienākumu diferenciācija šajā reģionā palielinājās.

Iepriekš noteiktā tendence vēlreiz apstiprinās. Teila indekss parāda, ka ienākumu diferenciācija Latgales reģionā būtiski palielinājās.

5. tabula

Iedzīvotāju ienākumi pa kvintelēm VIDZEMES reģionā, 2000. un 2008. gadā

Kvinteli	Kvinteļa robežas, Ls		Grupas lielums %	Vidējais lielums, Ls		Mediāna, Ls		Summa %	
	2000	2008		2000	2008	2000	2008	2000	2008
1	0–70	0–129	20	54,4	80,0	56,0	102,0	7	7
2	71–120	130–149	20	98,3	135,0	100,0	130,0	13	8
3	121–160	150–199	20	142,0	161,0	140,0	150,0	18	26
4	161–244	200–250	20	197,1	218,0	200,0	200,0	22	32
5	245–600	251–580	20	317,1	372,0	300,0	342,0	40	27
Kopā	0–600	0–580	100	159,7	190	140	170	100	100

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

2000. gadā 1. kvintelim ir attiecināti Vidzemes reģiona respondenti, kuru ienākumi ir 0–70 Ls, 2. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 71–120 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 121–160 Ls, 4. kvintelim tie, kuru ienākumi ir 161–244 Ls un 5. kvintelim tie, kuru ienākumi ir robežās no 245–600 Ls. 2008. gadā 1. kvintelim atbilst respondenti, kuru ienākumi ir 0–129 Ls, 2. kvintelim tie, kuru ienākumi ir no 130–149 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 150–199 Ls, 4. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 200–250 Ls un 5. kvintelim atbilst tie respondenti, kuru ienākumi ir 251–580 Ls.

No tabulas var redzēt, ka 2000. gadā vidējais ienākums uz 1 cilvēku ģimenē Vidzemes reģionā 1. kvintelī bija 54,4 Ls, bet 2008. gadā – 80,0 Ls, 2. kvintelī 2000. gadā – 98,3 Ls, bet 2008. – 135,0 Ls, 3. kvintelī 2000. gadā – 142,0 Ls, bet 2008. gadā – 161,0 Ls, 4. kvintelī 2000. gadā – 197,1 Ls, bet 2008. gadā – 218,0 Ls, 5. kvintelī 2000. gadā – 317,1 Ls, bet 2008. gadā – 372 Ls.

2000. gadā pirmajam kvintelim Vidzemes reģiona attiecinātajiem respondentiem ir 7% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, un arī 2008. gadā tas paliek nemainīgs – 7% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem. 2. kvinteli 2000. gadā bija 13% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 8%. Šajā kvinteli ienākumi ir samazinājušies par 5%. 3. kvinteli 2000. gadā bija 18% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 26%. Šajā kvinteli ienākumi ir par 8% palielinājušies. 4. kvinteli 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem sastādīja 22%, bet 2008. gadā – 32%. Šajā kvinteli ienākumi ir palielinājušies pat par 10%. 5. kvinteli 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem bija 40%, bet 2008. gadā – 27%.

Var secināt, ka Vidzemes reģionā tiek novērota ļoti pozitīva tendence Teila indeksa parāda, ka ienākumu diferenciācija samazinās, Teila indekss 2000. gadā bija 0,17, bet 2008. gadā – 0,13, savukārt pēc kvintilgrupām (sk. 5. tabulu) var redzēt, ka palielinājās 3. un 4. kvintēja ienākumu īpatsvars, kas bija labs priekšnoteikums vidējā slāņa izveidei šajā periodā.

6. tabula

Iedzīvotāju ienākumi pa kvintelēm ZEMGALES reģionā, 2000. un 2008. gadā

Kvinteli	Kvintēja robežas, Ls		Grupās lielums %	Vidējais lielums, Ls		Mediāna, Ls		Summa %	
	2000	2008		2000	2008	2000	2008	2000	2008
1	0–63,8	0–109	20	48,5	70,0	53,5	60,0	7	6
2	63,9–100	110–149	20	88,1	129,0	90,0	130,0	16	8
3	101–140	150–216	20	124,3	176,0	126,0	170,0	16	24
4	141–200	217–281	20	173,8	248,0	180,0	250,0	25	25
5	201–600	282–750	20	325,7	393,0	300,0	350,0	36	37
Kopā	0–600	0–750	100	178	208	110	200	100	100

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

Analizējot Zemgales reģiona iedzīvotāju ienākumus, jāatzīmē, ka 2000. gadā 1. kvintelim ir attiecināti respondenti, kuru ienākumi ir 0–63,8 Ls, 2. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 63,9–100 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir 101–140 Ls, 4. kvintelim tie, kuru ienākumi ir 141–200 Ls un 5. kvintelim tie, kuru ienākumi ir robežās no 201–600 Ls. 2008. gadā 1. kvintelim atbilst respondenti, kuru ienākumi ir 0–109 Ls, 2. kvintelim tie, kuru ienākumi ir no 110–149 Ls, 3. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 150–216 Ls, 4. kvintelim – tie, kuru ienākumi ir no 217–281 Ls un 5. kvintelim atbilst tie respondenti, kuru ienākumi ir 282–750 Ls.

No tabulas var redzēt, ka 2000. gadā vidējais ienākums uz 1 cilvēku ģimenē Zemgales reģionā 1. kvinteli bija 48,5 Ls, bet 2008. gadā – 70,0 Ls, 2. kvinteli 2000. gadā – 88,1 Ls, bet 2008. gadā – 129,0 Ls, 3. kvinteli 2000. gadā – 124,3 Ls, bet 2008. gadā – 176,0 Ls, 4. kvinteli 2000. gadā – 173,8 Ls, bet 2008. gadā – 248 Ls, 5. kvinteli 2000. gadā – 325,7 Ls, bet 2008. gadā – 393,0 Ls.

2000. gadā pirmajam kvintelim attiecinātajiem Zemgales reģiona respondentiem ir 7% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 6% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem. Šajā kvinteli ienākumi ir par 1% samazinājušies. 2. kvinteli 2000. gadā bija

16% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 8%. Šajā kvintelī ienākumi ir samazinājušies par 8%. 3. kvintelī 2000. gadā bija 16% no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem, bet 2008. gadā – 24%. Šajā kvintelī ienākumi ir par 8% palielinājušies. 4. kvintelī 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem sastādīja 25%, un arī 2008. gadā tie palika tādā pašā līmenī un sastādīja 25%. 5. kvintelī 2000. gadā ienākumi no kopējiem iedzīvotāju ienākumiem bija 36%, bet 2008. gadā – 37%.

Var secināt, ka Zemgales reģionā tiek novērota nemainīga tendence attiecībā uz pirmo un piekto kvinteli. Jāatzīmē arī pozitīva tendence šajā reģionā – vidusslāņa ienākumi 9 gadu laikā palielinās.

Arī noteiktais Teila indekss parāda, ka Zemgales reģionā 9 gadu laikā būtisku izmaiņu ienākumu diferenciācijā praktiski nav salīdzinājumā ar pārējiem Latvijas reģioniem. Teila indekss 2000. gadā bija 0,16, bet 2008. gadā – 0,18.

Kopumā var secināt, ka Latvijā ir diezgan pozitīva tendence – ienākumu diferenciācija no 2000. gada līdz 2008. gadam lēnām samazinājās un pamazām nostiprinājās vidējais slānis. Analizējot katru reģionu atsevišķi var redzēt, ka ienākumu diferenciācija reģionos ir mainīga.

Lai noskaidrotu, kuri rādītāji vairāk vai mazāk ietekmē ienākumus pētījumā tika izmantots Spīrmena korelācijas koeficients. Korelāciju sakarība atspoguļo tendenci, kad viens mainīgais lielums, pieaugot citam mainīgajam lielumam, attiecīgi vai nu samazinās (negatīvā korelācija), vai arī pieaug (pozitīvā korelācija) (Lavriņenko 2010).

Ja divi mainīgie pilnīgi korelē, mēs varam runāt par pilnu pozitīvo korelāciju, kuru izsaka ar koeficientu 1. Tur, kur nav saiknes starp mainīgajiem lielumiem (tie var būt savā starpā nesaistīti), būs nulles koeficients. Absolūtā negatīvā korelācija, kuru apzīmē ar -1, ir tur, kur divi mainīgie lielumi atrodas pilnīgi apgrieztā attiecībā viens pret otru.

7. tabula

Korelācijas matrica – rādītājs “Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” ar rādītājiem “vecums, tautība, cilvēku skaitu ģimenē, izglītība, ģimenes stāvoklis, dzīvesvieta, statuss darba tirgū”, LATVIJĀ, 2000. un 2008. gadā

Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Vecums	2000	2008
		$r=-0,219^{**}$	$r=-0,074^*$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Cilvēku skaits ģimenē	2000	2008
		$r=0,310^{**}$	$r=0,160^{**}$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Izglītība	2000	2008
		$r=0,330^{**}$	$r=0,381^{**}$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Ģimenes stāvoklis	2000	2008
		$r=-0,161^{**}$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Dzīvesvieta	2000	2008
		$r=-0,207^{**}$	$r=-0,366^{**}$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Statuss darba tirgū	2000	2008
		$r=-0,358^{**}$	$r=-0,330^{**}$

Avots: autore aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

* nozīmības līmenis 0,05;

** nozīmības līmenis 0,01

No aprēķiniem var secināt, ka Latvijā gan 2000. gadā, gan 2008. gadā ir vāja negatīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi un vienu cilvēku ģimenē” un “vecums”. Izskaidrot noteikto atkarību (ar vecuma pieaugumu ienākumi uz ģimenes locekli samazinās) tas apstāklis, ka cienīga vecuma cilvēkiem ir zemas pensijas, kā arī mainās ģimenes struktūra – ļoti bieži bērniem ir savas ģimenes un tie dzīvo atsevišķi no vecākiem, kas ir pensijas vecumā. 2008. gadā šī atkarība ir izteikta daudz vājāk (nozīmības līmenis samazinājās līdz 0,05; saikne samazinājās līdz 0,074).

No 7. tabulas var redzēt, ka gan 2000. gadā, gan 2008. gadā Latvijā ir vāja pozitīva lineāra saikne arī starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “cilvēku skaits ģimenē”. Parādās saiknes samazināšanās tendence no vājās un ļoti vāju, kaut gan nozīmības līmenis paliek augsts (0,01).

2000. gadā, tāpat kā 2008. gadā ir vāja pozitīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “izglītība”, kaut arī tiek novērota izglītības rādītāja nozīmības palielināšanās tendence līdz 0,381 un rādītāja nozīmības līmenis paliek augstā līmenī. Acīmredzot izglītības līmenis tieši ietekmē ienākumu apjomu – jo augstāks ir izglītības līmenis, jo lielāki ir ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē, tas ir attiecināms gan uz sievietēm, gan uz vīriešiem.

2000. gadā ir noteikta vāja negatīva saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “ģimenes stāvoklis” – nozīmības līmenis 0,01, t.i., precētiem respondentiem un respondentiem, kas dzīvo ar partneri ienākumi bija lielāki, nekā tiem respondentiem, kas nedzīvo ar partneri, ir šķirti utt. 2008. gadā šīs saiknes nav.

Parādās saiknes palielināšanās tendence starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “dzīvesvieta”, ir ļoti liels nozīmības līmenis 0,01. Deviņu gadu laikā ienākumu diferenciacija starp lauku un pilsētu iedzīvotājiem palielinājās.

Noteikts, ka gan 2000. gadā, gan 2008. gadā ir vāja lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “statuss darba tirgū” pie ļoti augsta nozīmības līmeņa 0,01, tas nozīmē, ka nodarbinātība ietekmē iedzīvotāju ienākumus. Kaut arī deviņu gadu laikā tiek novērota rādītāja “statuss darba tirgū” vājāka ietekmes tendence uz ienākumiem.

Analizējot 8. tabulu, var redzēt, ka Latgales reģionā 2000. gadā ir vāja negatīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “vecums”. Izskaidrot noteikto saikni (ar vecuma pieaugumu ienākumi uz ģimenes locekli samazinās) tas apstāklis, ka cienīga vecuma cilvēkiem ir zemas pensijas, kā arī mainās ģimenes struktūra – ļoti bieži bērniem ir savas ģimenes un tie dzīvo atsevišķi no vecākiem, kas ir pensijas vecumā. 2008. gadā saiknes nav.

2000. gadā ir vāja pozitīva saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “cilvēku skaits ģimenē” 2008. gadā saiknes nav.

No tabulas datiem var redzēt, ka gan 2000. gadā, gan 2008. gadā ir vāja pozitīvā saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “izglītība”, kaut arī ir vērojama tendence palielināties izglītības rādītāja nozīmības līmenim līdz 0,381, pie tam nozīmības līmenis paliek augstā līmenī 0,01. Acīmredzot krīzes sākuma apstākļos 2008. gadā, iedzīvotājiem ar izglītība bija vieglāk palikt konkurētspējīgiem un saglabāt savu ienākumu līmeni ne tikai Latvijā kopumā, bet arī Latgales reģionā.

8. tabula

Korelācijas matrica – rādītājs “Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” ar rādītājiem “vecums, tautība, cilvēku skaitu ģimenē, izglītība, ģimenes stāvoklis, dzīvesvieta, statuss darba tirgū”, LATGALĒ, 2000. un 2008. gadā

Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Vecums	2000	2008
		$r=-,237(**)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Cilvēku skaits ģimenē	2000	2008
		$r=,187(*)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Izglītība	2000	2008
		$r=,342(**)$	$r=,435(**)$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Ģimenes stāvoklis	2000	2008
		$r=0$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Dzīvesvieta	2000	2008
		$r=0$	$r=-,324(**)$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Statuss darba tirgū	2000	2008
		$r=-,336(**)$	$r=-,362(**)$

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

* nozīmības līmenis 0,05;

** nozīmības līmenis 0,01

Interesanti, ka gan 2000. gadā, gan 2008. gadā Latgales reģionā nav saiknes starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “ģimenes stāvoklis”.

Tāpat, 2000. gadā nav lineārās saiknes starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “dzīvesvieta”, savukārt 2008. gadā starp šiem rādītājiem ir vāja lineāra saikne, taču nozīmības līmenis ir ļoti augsts 0,01. Tas liecina par to, ka ienākumu diferenciacija starp iedzīvotājiem laukos un pilsētās deviņu gadu laikā ir pieaugusi.

Noteikts, ka gan 2000. gadā, gan 2008. gadā ir vāja lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “statuss darba tirgū”, nozīmības līmenis ir ļoti augsts 0,01, t.i. nodarbinātība ietekmē iedzīvotāju ienākumus. Neskatoties uz to Latgales reģionā ir vērojama tendence ietekmes samazināšanai starp statusu darba tirgū un ienākumiem.

9. tabulā var redzēt, ka Zemgales reģionā 2000. gadā ir vāja negatīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “vecums”. Izskaidrot noteikto saikni (ar vecuma pieaugumu ienākumi uz ģimenes locekli samazinās) tieši tāds pats apstāklis kā visā pārējā Latvijā un tās reģionos – cienīga vecuma cilvēkiem ir zemas pensijas, kā arī mainās ģimenes struktūra – ļoti bieži bērniem ir savas ģimenes un tie dzīvo atsevišķi no vecākiem, kas ir pensijas vecumā. 2008. gadā saikne nav izteikta.

2000. gadā ir vāja pozitīva lineārā saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “cilvēku skaits”. Savukārt 2008. gadā starp šiem rādītājiem ir vāja negatīvā lineārā saikne.

Noteikts, ka 2000. gadā ir vidēja pozitīva lineāra saikne, bet 2008. gadā ir vāja pozitīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “izglītība”. Tomēr ir vērojama izglītības rādītāja nozīmības samazināšanās tendence līdz 0,359.

9. tabula

Korelācijas matrica – rādītājs “Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” ar rādītājiem “vecums, tautība, cilvēku skaitu ģimenē, izglītība, ģimenes stāvoklis, dzīvesvieta, statuss darba tirgū”, ZEMGALĒ, 2000. un 2008. gadā

Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Vecums	2000	2008
		$r=-,231(**)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Cilvēku skaits ģimenē	2000	2008
		$r=,219(**)$	$r=-,270(**)$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Izglītība	2000	2008
		$r=,441(**)$	$r=,359(**)$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Ģimenes stāvoklis	2000	2008
		$r=0$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Dzīvesvieta	2000	2008
		$r=-,229(**)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Statuss darba tirgū	2000	2008
		$r=-,342(**)$	$r=-,409(**)$

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

* nozīmības līmenis 0,05;

** nozīmības līmenis 0,01

2000. gadā un 2008. gadā Zemgales reģionā nav noteikta saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “ģimenes stāvoklis”.

No 2000. gada līdz 2008. gadam Zemgales reģionā ir vērojama ļoti lielas samazināšanās tendence saiknē starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “dzīvesvieta”. Tas liecina par to, ka ienākumu diferenciācija starp iedzīvotājiem laukos un pilsētās deviņu gadu laikā Zemgales reģionā ir samazinājusies.

Noteikts, ka Zemgales reģionā 2000. gadā ir vāja negatīva lineāra saikne, 2008. gadā ir vidēja negatīva lineārā saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “statuss darba tirgū”. Nozīmības līmenis ir ļoti augsts 0,01, tas nozīmē, ka arī Zemgales reģionā nodarbinātība ietekmē iedzīvotāju ienākumus. Deviņu gadu laikā ir vērojama rādītāja “statuss darba tirgū” ietekmes palielināšanās tendence uz iedzīvotāju ienākumiem.

Analizējot aprēķinus 10. tabulā var redzēt, ka 2000. gadā tieši tāpat kā pārējos reģionos, ir vāja negatīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “vecums”. Izskaidrojums tas pats – cienīga vecuma cilvēkiem ir zemas pensijas, kā arī mainās ģimenes struktūra – ļoti bieži bērniem ir savas ģimenes un tie dzīvo atsevišķi no vecākiem, kas ir pensijas vecumā. 2008. gadā saiknes nav.

2000. gadā un 2008. gadā Kurzemes reģionā ir vāja pozitīvā lineārā saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “cilvēku skaits ģimenē”. Ir vērojama saiknes samazināšanās tendence, nozīmības līmenis tāpat ir samazinājies līdz 0,05.

Gan 2000. gadā, gan 2008. gadā ir vāja pozitīvā lineārā saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “izglītība”, kaut arī atšķirībā no pārējiem reģioniem, Kurzemes reģionā ir vērojama saiknes samazināšanās tendence līdz 0,278, arī nozīmības līmenis ir samazinājies no 0,01 līdz 0,05.

10. tabula

Korelācijas matrica – rādītājs “Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” ar rādītājiem “vecums, tautība, cilvēku skaitu ģimenē, izglītība, ģimenes stāvoklis, dzīvesvieta, statuss darba tirgū”, KURZEMĒ, 2000. un 2008. gadā

Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Vecums	2000	2008
		$r=-,268(**)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Cilvēku skaits ģimenē	2000	2008
		$r=,368(**)$	$r=-,225(*)$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Izglītība	2000	2008
		$r=,359(**)$	$r=,278(*)$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Ģimenes stāvoklis	2000	2008
		$r=-,281(**)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Dzīvesvieta	2000	2008
		$r=0$	$r=-,471(**)$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Statuss darba tirgū	2000	2008
		$r=-,469(**)$	$r=-,435(**)$

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

* nozīmības līmenis 0,05;

** nozīmības līmenis 0,01

Interesanti, ka 2000. gadā ir noteikta vāja pozitīvā saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “ģimenes stāvoklis”, nozīmības līmenis 0,01, savukārt 2008. gadā šī tendence nav novērojama.

Kurzemes reģionā, atšķirībā no Zemgales reģiona 2000. gadā nav lineārās saiknes starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “dzīvesvieta”, savukārt 2008. gadā starp šiem rādītājiem ir vāja lineāra saikne, taču nozīmības līmenis ir ļoti augsts 0,01. Tas liecina par to, ka ienākumu diferenciacija starp iedzīvotājiem laukos un pilsētās šajā reģionā deviņu gadu laikā ir pieaugusi.

Noteikts, ka Kurzemes reģionā gan 2000. gadā, gan 2008. gadā ir vidēja negatīva lineāra saikne, starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “statuss darba tirgū”. Nozīmības līmenis ir ļoti augsts 0,01, tas nozīmē, ka nodarbinātība ietekmē iedzīvotāju ienākumus. Deviņu gadu laikā ir vērojama rādītāja “statuss darba tirgū” ietekmes samazināšanās tendence uz iedzīvotāju ienākumiem šajā reģionā.

Tāpat kā visos pārējos Latvijas reģionos, arī Vidzemes reģionā 2000. gadā ir vāja negatīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “vecums”. 2008. gadā saikne nav izteikta.

No 11. tabulas var redzēt, ka 2000. gadā ir vāja pozitīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “cilvēku skaits ģimenē”. 2008. gadā saikne nav izteikta.

2000. gadā ir vāja pozitīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “izglītība”, 2008. gadā starp šiem rādītājiem ir vāja pozitīva lineāra saikne, kaut arī tiek novērota izglītības rādītāja nozīmības palielināšanās tendence līdz 0,532 un rādītāja nozīmības līmenis paliek augstā līmenī.

11. tabula

Korelācijas matrica – rādītājs “Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” ar rādītājiem “vecums, tautība, cilvēku skaitu ģimenē, izglītība, ģimenes stāvoklis, dzīvesvieta, statuss darba tirgū”, VIDZEMĒ, 2000. un 2008. gadā

Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Vecums	2000	2008
		$r=-,158(*)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Cilvēku skaits ģimenē	2000	2008
		$r=,418(**)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Izglītība	2000	2008
		$r=,355(**)$	$r=,532(**)$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Ģimenes stāvoklis	2000	2008
		$r=-,210(**)$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Dzīvesvieta	2000	2008
		$r=0$	$r=0$
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Statuss darba tirgū	2000	2008
		$r=-,366(**)$	$r=-,224(*)$

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

* nozīmības līmenis 0,05;

** nozīmības līmenis 0,01

Vidzemes reģionā 2000. gadā starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “ģimenes stāvoklis” ir noteikta vāja negatīva saikne ar augsts nozīmības līmenis 0,01. 2008. gadā šī saikne nepastāv.

Vidzemes reģionā atšķirībā no pārējiem reģioniem, gan 2000. gadā, gan 2008. gadā nav lineārās saiknes starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “dzīvesvieta”.

Noteikts, ka Vidzemes reģionā gan 2000. gadā, gan 2008. gadā ir vidēja negatīva lineāra saikne, starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “statuss darba tirgū”. Nozīmības līmenis mazliet samazinājies. Deviņu gadu laikā ir vērojama rādītāja “statuss darba tirgū” ietekmes samazināšanās tendence uz iedzīvotāju ienākumiem šajā reģionā.

Arī Rīgas reģionā 2000. gadā ir vāja negatīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “vecums”. 2008. gadā saikne ir izteikta daudz vājāk – samazinājās līdz -0,200.

Veiktie aprēķini 12. tabulā parāda, ka 2000. gadā ir vāja pozitīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “cilvēku skaits ģimenē” 2008. gadā saikne nav izteikta.

Rīgas reģionā gan 2000. gadā, gan 2008. gadā ir vāja pozitīva lineāra saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “izglītība”, kaut arī tiek novērota izglītības rādītāja nozīmības palielināšanās tendence līdz 0,323 un rādītāja nozīmības līmenis paliek augstā līmenī, tāpat kā pārējos Latvijas reģionos.

Tāpat Rīgas reģionā 2000. gadā ir noteikta ļoti vāja pozitīvā saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “ģimenes stāvoklis”, nozīmības līmenis 0,01, savukārt 2008. gadā šī tendence nav novērojama.

12. tabula

Korelācijas matrica – rādītājs “Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” ar rādītājiem “vecums, tautība, cilvēku skaitu ģimenē, izglītība, ģimenes stāvoklis, dzīvesvieta, statuss darba tirgū”, RĪGAS REĢIONS, 2000. un 2008. gadā

Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Vecums	2000	2008
		r=-,267(**)	r=-,200(**)
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Cilvēku skaits ģimenē	2000	2008
		r=,362(**)	r=0
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Izglītība	2000	2008
		r=,238(**)	r=,323(**)
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Ģimenes stāvoklis	2000	2008
		r=-,172(**)	r=0
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Dzīvesvieta	2000	2008
		r=0	r=-,255(**)
Ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē	Statuss darba tirgū	2000	2008
		r=-,287(**)	r=-,400(**)

Avots: autores aprēķini pēc SKDS aptaujas datiem 2000. un 2008. gadā.

* nozīmības līmenis 0,05;

** nozīmības līmenis 0,01

Rīgas reģionā 2008. gadā ir vāja negatīvā lineārā saikne starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “dzīvesvieta” nozīmības līmenis ir ļoti augsts 0,01, savukārt 2000. gadā starp šiem rādītājiem lineārās saiknes nebija. Tas liecina par to, ka ienākumu diferenciācija starp iedzīvotājiem laukos un pilsētās šajā reģionā deviņu gadu laikā ir pieaugusi.

Noteikts, ka Rīgas reģionā 2000. gadā ir vāja negatīva lineāra saikne, starp rādītājiem “ienākumi uz vienu cilvēku ģimenē” un “statuss darba tirgū”. 2008. gadā – šo rādītāju lineārā saikne ir vidēja, nozīmības līmenis ir augstā līmenī 0,01. Deviņu gadu laikā ir vērojama rādītāja “statuss darba tirgū” ietekmes palielināšanās tendence uz iedzīvotāju ienākumiem šajā reģionā.

Tāpat izmantojot Spīrmana korelācijas koeficientu tika noskaidroti 3 galvenie rādītāji, kas ietekmē iedzīvotāju ienākumu diferenciāciju Latvijā – izglītība, dzīvesvieta un statuss darba tirgū. Spīrmana korelācijas koeficienta aprēķini Latvijas reģionos parādīja, ka reģionos pastāv vecuma rādītāja ietekme uz ienākumu lielumu, arī izglītība ir būtisks faktors, kas ietekmē cilvēku materiālo labklājību un ienākumu uz vienu cilvēku ģimenē. Dzīvesvieta ietekmē risku kļūt nabadzīgākam netieši, proti, pārsvarā caur nodarbinātības struktūru.

Lai izpētītu iedzīvotāju atšķirības, no visu modeļu tiem var izdalīt sekojošu galveno tipu (Lavriņenko, 2010): statistiskie regresijas modeļi ar vienu atkarīgo mainīgo – tie ir sekojoša izskata modeļi:

$$Y = f(X_1, X_2, \dots, X_k, \varepsilon),$$

kur mainīgie X_1, X_2, \dots, X_k – izskaidrojošie mainīgie, bet ε – gadījuma korekcija. Šī veida modeļi der, lai modelētu ekonomikas griezumā vai līdzsvara stāvokļa datus. Tā

kā laiks neietilpst augstākminētajā vienādojumā, tad modelis paredz nekavējošu modelējamās sistēmas reakciju uz izskaidrojošo mainīgo vērtību izmaiņu.

Sakarības starp mainīgajiem esamība ir priekšnosacījums regresijas analīzes veikšanai. Regresijas analīze ir atkarīgā mainīgā Y atkarības no viena vai vairākiem neatkarīgajiem mainīgajiem X_1, X_2, \dots, X_p pētīšanas statistiskā metode.

Mērķi: kriteriālā (atkarīgā) mainīgā variācijas determinētības pakāpes noteikšanu no prediktoriem (neatkarīgiem mainīgajiem), atkarīgā mainīga vērtības paredzēšana ar neatkarīgo (-jiem), atsevišķu neatkarīgo mainīgo ieguldījuma noteikšana atkarīgā variācijā.

Pāru regresija – tā ir matemātiskas atkarības noteikšanas metode starp cienu metrisko (neatkarīgo) mainīgo un vienu metrisko neatkarīgo mainīgo (prediktoru).

Kopu regresija – tā ir matemātiskās atkarības noteikšanas metode starp vienu metrisko (atkarīgo) mainīgo un diviem vai trim metriskiem neatkarīgiem mainīgajiem (prediktoriem).

Izmantosim regresijas analīzi 2000. gadā un 2008. gadā, kur kriteriālā (atkarīgā) mainīgā rādītājs uz vienu cilvēku ģimenē ar prediktoriem (neatkarīgiem mainīgiem) – izglītības rādītājs, dzīvesvieta, statuss darba tirgū.

Regresijas vienādojums (nozīmības līmenis 0,000) – 2000. gadā:

IENĀKUMS = 109,9 + 58,9 * izglītība - 36,2 * dzīvesvieta - 7,2 * statuss darba tirgū

Regresijas koeficients parāda, par cik vidēji mainās rezultatīvās pazīmes lielums (tā vienību mēros) izmainoties faktora pazīmei uz vienu vienību. Ienākums 2000. gadā vidēji palielinājās par 56,2 latiem palielinoties izglītības līmenim par 1 pakāpi (bija sākumizglītība, tika iegūta vidējā utt.). Ienākums samazinājās vidēji par 36,2 latiem pārbraucot no pilsētas uz laukiem, ienākums samazinājās vidēji uz 7,2 latiem pasliktinoties stāvoklim darba tirgū par 1 pakāpi (bija darba devējs, palika par darba ņēmēju, vai vija darba devējs, palika par pašnodarbināto personu, bija pašnodarbināta persona, palika par bezdarbnieku).

Uz 109,9 latiem ienākuma līmeni nodrošina citi rādītāji, kas šajā gadījumā netika noteikti.

Regresijas vienādojums (nozīmības līmenis 0,000) – 2008. gadā:

IENĀKUMS = 309,9 + 17,5 * izglītība - 30,7 * dzīvesvieta - 16,9 * statuss darba tirgū

Regresijas koeficients parāda, par cik vidēji mainās rezultatīvās pazīmes lielums (tā vienību mēros) izmainoties faktora pazīmei uz vienu vienību. Ienākums 2008. gadā vidēji palielinājās par 17,5 latiem palielinoties izglītības līmenim par 1 pakāpi (bija sākumizglītība, tika iegūta vidējā utt.) Ienākums samazinājās vidēji par 30,7 latiem pārbraucot no pilsētas uz laukiem, ienākums samazinājās vidēji uz 16,9 latiem pasliktinoties stāvoklim darba tirgū par 1 pakāpi (bija darba devējs, palika par darba ņēmēju, vai vija darba devējs, palika par pašnodarbināto personu, bija pašnodarbināta persona, palika par bezdarbnieku) – iemesls tik lielam samazinājumam, ekonomiskās krīzes sākums 2008. gadā, bezdarba līmenis valstī sāka strauji palielināties.

Uz 309,9 latiem ienākuma līmeni nodrošina citi rādītāji, kas šajā gadījumā netika noteikti. Tie ir faktori, kuri iespējams sāka ietekmēt ienākumus līdz ar ekonomiskās krīzes apstākļiem. Tas ir interesants fakts, kurš prasa tālākus pētījumus.

Secinājumi

Veiktais pētījums ļauj secināt, ka Latvijā kopumā ir novērojama pozitīva tendence – ienākumu diferenciācija periodā no 2000. gada līdz 2008. gadam samazinās. Attiecībā uz Latvijas reģioniem jāatzīmē, ka empīriskie dati hipotēzi apstiprināja – iedzīvotāju ienākumu diferenciācijas tendence Latvijas reģionos ir mainīga.

Kvintilgrupu analīze liecina, ka ienākumu diferenciācija Rīgas reģionā lēnām samazinās (Teila indekss 2000. gadā – 0,35, bet 2008. gadā – 0,18), Kurzemes reģionā ienākumu diferenciācija strauji palielinājās (Teila indekss 2000. gadā – 0,19, bet 2008. gadā – 0,28), ienākumu diferenciācija Latgales reģionā arī būtiski palielinājās (Teila indekss 2000. gadā – 0,18, bet 2008. gadā – 0,29), Vidzemes reģionā kvintilgrupu analīze parāda, ka nostiprinās kandidāti uz vidējo slāni un ienākumu diferenciācijas samazinās (Teila indekss 2000. gadā – 0,17, bet 2008. gadā – 0,13), Zemgales reģionā tiek novērota gandrīz nemainīga tendence attiecībā uz pirmo un piekto kvinteli (Teila indekss 2000. gadā – 0,16, bet 2008. gadā – 0,18).

Izmantojot Spīrmana korelācijas koeficientu tika noskaidroti 3 galvenie rādītāji, kas ietekmē iedzīvotāju ienākumu diferenciāciju Latvijā – izglītība, dzīvesvieta un statuss darba tirgū. Veicot regresijas analīzi atklājās fakts, ka sākot ar 2008. gadu iedzīvotāju ienākumus ietekmē rādītāji, kurus autore noteikt nevarēja, jo veiktajās aptaujās tie netika izmantoti. Viens no iemesliem šo rādītāju izmaiņām varētu būt sociāli ekonomiskā krīze, kas sākās Latvijā, tāpēc tas ir diezgan interesants fakts, kurš prasa tālākus pētījumus. Spīrmana korelācijas koeficienta aprēķini Latvijas reģionos parādīja, ka reģionos pastāv vecuma rādītāja ietekme uz ienākumu lielumu, arī izglītība ir būtisks faktors, kas ietekmē cilvēku materiālo labklājību un ienākumu uz vienu cilvēku ģimenē. Dzīvesvieta ietekmē risku kļūt nabadzīgākam netieši, proti, pārsvarā caur nodarbinātības struktūru.

Bibliogrāfija

Kalnmeiere I. (2006) Ienākumu sadales raksturīgākās tendences un vidusslāņa veidošanās iespējas polarizētas sabiedrības apstākļos Latvijā. *Latvijas ekonomikas un sabiedrības pārstrukturizācijas ietekme uz uzņēmējdarbības konkurētspēju un iedzīvotāju dzīves kvalitāti*. Monogrāfija R. Škapara un Ē. Šumilo redakcijā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 83.–84. lpp.

Lavriņenko O. (2010) *Centrāleiropas un Austrumeiropas iedzīvotāju dzīves līmeņa veidošanās atšķirību pētīšana pa reģioniem*. Rēzekne: Latgales druka.

SKDS aptaujas dati (2000, 2008) *Pārskata par tautas attīstību* ietvaros. Rīga: LU SPPI.

Ефимова М., Петрова Е., Румянцев В. (1998) *Общая теория статистики*. Москва: ИНФРА.

Меньшиков В., Лавриненко О. (2008) Качество жизни населения как стратегическая цель регионального развития. *Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития*: материалы IX Междунар. науч. конф., 16–17 окт. 2008 г., Минск. Редкол.: С.С. Полоник [и др.]. Минск: НИЭИ Мин-ва экономики Респ. Беларусь. Т. 1, с. 64.

Тамашевич В. (ред.) (1999) *Многомерный статистический анализ в экономике*. Москва: Юнити.

Summary

Ilga Lavrinovicha

Differentiation of Incomes in Latvian Regions

Intensive process of differentiation of incomes, which can be considered one of the most negative social-economical results of the transition period, has created a deep social gap between the society elite and the dominating part of society. However every country is interested to maximally ensure the well-being of all country population, but, unfortunately, the reality is so that the inequality of well-being and economical activity is typical for Latvia. The aim of this article is to define and analyse the value and the tendency of the differentiation of population incomes in Latvian regions, and also to determine the markers that influence the differentiation of population incomes in Latvian regions. This aim was achieved having calculated Tail's index and using the division into quintil groups, and also with the help of the method of correlation analysis (Spearman's coefficient) and the method of regression analysis the factors, which influence the inequality of incomes in Latvia and its regions, were defined. In general, the empirical data has confirmed author's hypothesis: the tendency of the differentiation of population incomes in Latvian regions is inconsistent. The paper was carried out with the support of European Social Fund's co-financed project "Daugavpils University Doctoral Studies Supporting", Agreement No.2009/0140/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/015.

Резюме

Илга Лавринович

Дифференциация доходов в регионах Латвии

Интенсивный процесс дифференциации доходов в Латвии, воспринимаемый, как один из самых негативных социально-экономических результатов переходного периода, породил глубокий социальный разрыв между элитой и доминирующей частью общества. Хотя любое государство заинтересовано в обеспечении достойного уровня жизни для всех своих граждан, реальность такова, что для Латвии характерна сильная неравномерность благосостояния жителей. Целью данной статьи является определение и динамический анализ размера дифференциации доходов жителей регионов Латвии. В статье использованы данные социологического опроса жителей Латвии, проводимого компанией SKDS в 2000 и 2008 году в рамках разработки «Отчётов о развитии народа. Латвия», в которой участвовали исследователи Института социальных исследований Факультета социальных наук ДУ и, в том числе, автор статьи. Цель статьи достигнута при помощи расчёта коэффициента Тейла и использования квинтильного распределения по группам доходов, а также при помощи метода корреляционного анализа (коэффициент Спирмена) и метода регрессионного анализа. Определены факторы, влияющие на дифференциацию доходов в Латвии и её регионах. В целом эмпирические данные подтвердили выдвинутую гипотезу: тенденция дифференциации доходов жителей в регионах Латвии изменчива. Статья подготовлена в рамках софинансируемого Европейским Социальным Фондом проекта «Поддержка реализации докторской программы Даугавпилсского Университета», Соглашение №2009/0140/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/015.

ZINĀTNISKĀ DZĪVE

Alina Ohotina, Liene Romaņuka, Iveta Reinholde

AUGSTSKOLU INTELEKTUĀLAIS POTENCIĀLS REĢIONU ATTĪSTĪBAI

2009. gada februārī Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūts (LU SPPI) sadarbībā ar Daugavpils Universitāti (DU), Latvijas Lauksaimniecības Universitāti (LLU), Liepājas Universitāti (LiepU) un Vidzemes Augstskolu (ViA) uzsāka īstenot projektu “Augstskolu pētnieciskais potenciāls – reģionālās attīstības veicināšanai” (2009 – 2011) ar mērķi stiprināt saiknes starp reģionu augstskolām un citām reģiona attīstībā iesaistītajām pusēm. Lai sasniegtu šo mērķi, projektā paredzēts realizēt šādas aktivitātes:

- reģionu vajadzību izzināšana – ievadsemināri, pētījumi par pašvaldību darbinieku un uzņēmēju vajadzībām;
- reģionālās diskusijas, lai veicinātu un uzlabotu saiknes starp reģionu augstskolām un to intelektuālā potenciāla izmantotājiem (pašvaldībām, uzņēmējiem u.c.);
- vērienīgas projekta datu bāzes un informatīva virtuāla resursa veidošana www.petnieciba.lv;
- metodoloģiskie semināri augstskolu pētniecības kapacitātes stiprināšanai;
- pētnieku stažēšanās;
- kopīgs starpdisciplinārs pētniecības darbs, iesaistoties 15 pētniekiem no visām augstskolām;
- publikācijas un konferences.

Ikvienā projekta aktivitātē ir iesaistīti visu augstskolu mācībspēki un studenti. Projektam virzoties uz priekšu, iesaistīto loks turpina paplašināties – 2010. gadā pievienojās LR Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija (RAPLM) un Valsts reģionālās attīstības aģentūra (VRAA). Projekta dalībnieki pārstāv dažādas zinātnes jomas, veicinot projekta stardisciplināritāti.

Projekta rīcībpētījums

Projekta realizēšanas galvenā pētnieciskā komponente ir rīcībpētījums (*action research*), kas sevī ietver gan izpēti, gan iesaistīšanos pētāmā objekta – zināšanu izkārtojuma/tīkla – darbībā ar mērķi spēcīnāt zināšanu un prakses kompleksu katrā no Latvijas reģioniem, pētot un veicinot konkrētus tīklojumus un sadarbību starp zināšanu institūcijām un praktiķiem.

Rīcībpētījuma vadības komanda no LU SPPI – zinātniskais vadītājs profesors Tālis Tisenkopfs, iesaistoties arī docentei Baibai Belai-Krūmiņai un pētniecei Ilonai Kundai,

izstrādāja rīcībpetījuma konceptuālo ietvaru un metodoloģiju, kurā piedāvā 4 darba hipotēzes tālākai pārbaudei:

- pastāv neatbilstība starp augstskolu zināšanu piedāvājumu un pieprasījumu no lietotāju puses;
- attīstāmo ekspertīzes jomu izvēle ir intuitīva, politiska, vai atsevišķu interešu vadīta – tā tikai daļēji ir saistīta ar reģiona vajadzībām;
- trūkst organizatorisku risinājumu un stimulu efektīvākai zināšanu pārnesēi;
- starpdisciplinārās sadarbības un interaktīvās/kolektīvās mācīšanās prasmes ir vājas, un tas bremsē zināšanu pārnesi.

Rīcībpetījuma realizēšanai katrā reģionā iepriekš tika izvēlētas dažas zināšanu pārneses iniciatīvas dziļākai izpētei, ievērojot šādus izvēles kritērijus:

- 1) pamatkritērijs: tajās jābūt iesaistītajai reģionālajai augstskolai kā partnerei;
- 2) tematiskais kritērijs: tas realizējās dažādās jomās – akadēmiskie pētījumi, uzņēmējdarbība, inženiertehnoloģijas, kultūra un valoda, biotehnoloģijas, vides aizsardzība utt.;
- 3) ilglaicīguma kritērijs: tie ir piemēri dažādiem zināšanu izkārtojuma modeļiem – gan vienreizējie pasākumi, ap kuriem veidojas tīkli, gan stratēģiskās dalībnieku alianses noteikto mērķu sasniegšanai, gan pārrobežu iniciatīvas utt.;
- 4) institucionālais kritērijs: tie ir piemēri dažādiem institucionālajiem ieviešanas un uzturēšanas mehānismiem – gan projekti, gan augstskolu iniciatīvas, gan sabiedrības iniciatīvas;
- 5) dzīves cikla kritērijs: tie ir piemēri dažādiem dzīves cikliem – gan ikgadējās vai vienreizējās iniciatīvas, gan ilgi projekti, gan stratēģiskās partneru alianses;
- 6) pamatiniciatīvu – satelītiniciatīvu kritērijs: papildus pamatiniciatīvām tiek izvēlētas satelītiniciatīvas, kas paredzētas salīdzināšanai un pamatiniciatīvu stipro/vājo pušu salīdzinošai noteikšanai.

Viens no rīcībpetīnieku darba semināriem LU Sociālo un politisko pētījumu institūtā

Latgales reģionā pētnieki fokusējās uz Daugavpils Zinātnes festivāla, DU Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkta un ESF līdzfinansētā projekta “Daugavpils Universitātes Bioirizācijas starpnozaru pētījumu grupa” izpēti, Vidzemes reģionā – pārtikas klastera izpēti, Kurzemes reģionā uz Liepājas Universitātes sadarbību ar sociālajiem partneriem atkritumu apsaimniekošanas sistēmas attīstībā Liepājas reģionā un sadarbību ar Liepājas reģionālo slimnici, Zemgales reģionā – uz zināšanu un prakses kompleksu auglīkopības nozarē un LLU Mūžizglītības centra aktivitātēm.

Rīcībepētījuma rezultāti Latvijas reģionos parādīja, ka ikdienas rutīnas darbs ir saistīts ar dažādiem sociālajiem tīkliem un daudzveidīgiem aģentiem, taču tīklu konfigurācijai un to analīzes devumam līdzšinējā praksē nav pievērsta pienācīga uzmanība, lai caur to dziļāku izpēti veicinātu sinerģiju.

Augstskolām ir plašs sociālo kontaktu tīkls, ko veido augstskolu struktūrvienību vadība, mācībspēki, studenti, absolventi, valsts un pašvaldību iestāžu darbinieki. Sadarbības pamatā ļoti bieži dominē personīgie kontakti, pateicoties kuriem, izveidojušās arī institucionālas (formālas) attiecības starp aģentiem.

Pētījumā konstatēts, ka sadarbība balstās kā uz formāliem, tā uz neformāliem kontaktiem. Formāli kontakti veidojas, piemēram, ja organizācijas, zinot citu organizāciju darbības profilu, uzaicina tās piedalīties kopīgā projektā kādas konkrētas projekta aktivitātes veikšanai. Minētais atklāj divas aģentu pētījumu veikšanas un finanšu piesaistes stratēģijas. Viena stratēģija ir minētā situācija, kad sākums projektam ir konkrēta ideja, un tās realizēšanai tiek meklēti sadarbības partneri. Otra stratēģija, kas arī atklājas respondentu atbildēs – sadarbība balstās uz neformāliem kontaktiem, un projekta ideja tiek balstīta uz esošajiem cilvēku u.c. veida resursiem. Šādos gadījumos tīkli ir salīdzinoši noslēgti, jo tajos darbojas vieni un tie paši aģenti, tātad – veidojas stabilas prakses kopienas.

Sadarbības gan formālo, gan neformālo raksturu ietekmē t.s. cilvēku faktors. Proti, to, vai sadarbība izveidosies, nosaka institūcijas vadības izpratne par organizācijas mērķiem, profesionālā un vispārējā pieredze, zināšanas par attiecīgās jomas aktualitātēm, ieinteresētība situācijas uzlabošanā utml. Nereti starp organizācijām, kur varētu pastāvēt sadarbība, nekādu kontaktu nav, bet citu organizācijā, nomainoties atbildīgajai amatpersonai, sadarbība izveidojas. Var notikt arī pretējs process: institūcijā, mainoties amatpersonām, piemēram, zūdot ciešajām neformālajām saitēm, līdzšinējā sadarbības prakse vairs netiek uzturēta. Tas savukārt ietekmē citus procesus.

Starp nosauktajiem sadarbības modeļiem tipiskākā un arī veiksmīgākā sadarbība veidojas starp zinātniekiem. Nākošajā posmā, kad izstrādātais produkts – pētījuma rezultāti – ir jānodod lietotājiem, vērojamas dažādas barjeras, piemēram, nepārliecinātība par produkta kvalitāti, neuzticēšanās. Pašlaik vājākā saikne vērojama starp zinātniekiem un vietējo jeb reģionālo kopienu. Šeit grūti identificēt pārliecinātos piemērus vai arī noturīgas sociālās prakses, kas liecinātu par kopienas saistību ar augstskolu. Tā pastāv neformālā, individuālā līmenī, tas analizējams konkrētu personu sociālo tīklu kontekstā.

Viena no reģionālajām projekta diskusijām Liepājas Universitātē

Zināšanu tīklu aktivizācijai pētījuma gaitā izkristalizējušās atziņas un rekomendācijas adresējamas gan augstskolām un zinātniskajām institūcijām, gan uzņēmējiem, gan pašvaldību amatpersonām, gan sabiedrībai kopumā.

Augstskolām un pētnieciskajām institūcijām būtu ieteicams izmantot pētniecības gaitā apskatītās pozitīvās pieredzes piemērus jaunu inovatīvu risinājumu meklējumos, veidot ciešāku sadarbību starp pētniekiem zinātņu starpnozaru kontekstā (kopīgu konferenču, semināru u.c. pasākumu organizēšana, kopīgu publikāciju rakstīšana), pilnveidot komunikācijas prasmes un pozitīvo pieredzi popularizēt publiskajā telpā, uzdrošināties meklēt jaunus netradicionālus sadarbības partnerus jaunu projektu izveidei, stiprināt pētniecībā balstītu studiju nodrošinājumu, sadarbojoties ar līdzinējiem sociālajiem partneriem, integrējot esošajos tīklos radošas personības, uzrunājot jaunus sociālos partnerus, iesaistot plašsaziņas līdzekļus.

Uzņēmējiem un sadarbībā ieinteresētajiem praktiķiem būtu ieteicams interesēties par izglītības un pētniecisko potenciālu universitātē, respektējot augstākās izglītības specifiku, atbalstīt sava personāla izglītības centienus, nākt ar ierosinājumiem kopīgu problēmu risinājuma meklējumos universitātē, interesēties par ekspertīzes iespējamību sev interesējošajos jautājumos, iesaistīties domu apmaiņā ar zinātniekiem, nevalstiskajām organizācijām, veicināt pētniecības attīstību ne tikai tūlītēja pragmatiska rezultāta dēļ, bet arī ar ilglaicīgu perspektīvas redzējumu.

Pašvaldību amatpersonām, lai risinātu reģionam svarīgus jautājumus, būtu nepieciešams pilnvērtīgāk izmantot augstskolu pētniecisko potenciālu pašvaldību aktuālu problēmu izpētei, sniegt atbalstu studējošajiem, veicināt jaunatnes piesaisti reģionam, pētniecības institūciju sadarbību ar uzņēmējiem, veidot publiskajā telpā pozitīvu informatīvu gaisotni par pētniecības institūcijām, sniegt atbalstu studentu prakšu nodrošināšanai, pašvaldību sadarbības memorandos, līgumos ar domes un padomju sadarbības partneriem iekļaut izglītības un pētniecības dimensiju.

Sabiedriskajām grupām un to pārstāvjiem būtu ieteicams izmantot sevis pilnveidošanas iespējas, iegūstot augstāko izglītību, papildinot zināšanas piedāvātajosursos, izmantot augstskolu iespējas dažādu sociālu, radošu projektu īstenošanai, meklēt partnerus sadarbībai savu izvirzīto mērķu sasniegšanai, rosinot sociālo dialogu, veicināt pilsonisko sadarbības veidošanos, iniciēt pētnieku darba popularizēšanu, iesaistoties pašiem pētnieciskajās aktivitātēs un tālāk izglītības procesā.

Vadoties pēc rīcībepētījuma gaitā iegūtās pieredzes, pētnieki varētu formulēt vienu kopējo, konceptuālo ieteikumu visiem reģionālās attīstības aģentiem: KLAUSĪTIES UN DZIRDĒT vienam otru, lai novērstu tādu pretrunu, kas atklājās vienā no diskusijām, kur viena pašvaldības pārstāve atzina, ka “pie mums uzņēmējs jau ir tik izlolots, ka jau nezina, kas viņam ir vajadzīgs”, taču uzņēmēji atzīmē, ka atbalsts no vietējām pašvaldībām ir minimāls, lietojot pat vārdu “genocīds”. Kaut gan teorētiski atbalsta instrumentu un uzņēmējdarbības veicinošo projektu ir daudz, taču tie visi nesasniedz savu mērķi viena konceptuāla iemesla dēļ – tie neatbilst reālajām mērķgrupu interesēm.

Savukārt, gan uzņēmējiem, gan citām pilsoniskajām grupām, kas gaida atbalstu no pašvaldībām, augstskolām un citiem reģionālās attīstības aģentiem, aktīvāk jāpauž savas intereses dažādās diskusijās, beidzot uztvert tās par lieku pļāpāšanu, bet produktīvi tās izmantot kā platformu kopējo interešu apzināšanai un kopējo problēmu risināšanai, saprotot, ka visām šīm grupām ir vismaz viena kopējā izšķiroša interese – sava reģiona attīstība.

Šķiet, ka tikai tad, kad reģionālo aģentu sociālais dialogs notiks ne tikai Eiropas Savienības projektu realizēšanai, bet arī kopīgu interešu apzināšanai un kopīgu risinājumu meklēšanai notiks arī reāla un atbildīga reģiona attīstība ar aktīvu reģionālās attīstības subjektu – iedzīvotāju, zinātnieku, uzņēmēju, dažāda līmeņa varas pārstāvju – līdzdalību. Lai ieguldītu šādā līdzdalības kultūras “audzēšanā” reģionā, reģionālās augstskolas var veicināt studentu līdzdalību sabiedriskajās diskusijās, reģiona attīstības programmdokumentu apspriešanā utt., sākumā stimulējot tādu darbību ar atzīmēm studijuursos, kas ir saistīti ar reģionālo un pilsētas attīstību, inovācijām, zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Stażēšanās

Projekta laikā pētnieku kapacitātes celšana un savstarpējā pieredzes apmaiņa tika veicināta arī ar stažēšanos – gan starptautiski, gan arī Latvijas mērogā.

Piemēram, 2010. gada 28. janvārī DU Sociālo pētījumu institūtā viesojās Liepājas Universitātes Socioloģisko pētījumu centra pētnieku komanda Artura Medvecka vadībā. Vizītes gaitā tika stāstīts par abu partneru jau realizētajiem un aktuālajiem pētījumiem, kā arī jaunajiem izaicinājumiem un problēmām sociālo pētnieku darbā. Tā kā Liepāja un Daugavpils ir līdzīgas pilsētas gan vēsturiskā mantojuma ziņā, gan pēc sociāli ekonomiskās attīstības līmeņa, tika nolemts realizēt salīdzinošus socioloģisko pētījumus, pielietojot kopīgu instrumentāriju, iesaistot studentus un mācībspēkus no abām pusēm, stiprinot abu partneru kapacitāti. Tikšanās laikā tika pārrunātas arī kopīga projekta “Augstskolu pētnieciskais potenciāls reģionālās attīstības veicināšanai”

(vadošais partneris – LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, pārējie partneri – DU, LiepU, LLU un VA) tuvākās aktivitātes. Tika akcentēts, ka projekta īstenošana tiešām satuvina reģionālās universitātes, veicinot to kopīgas pētnieciskās aktivitātes reģionos.

Projekta pētnieki no Liepājas Universitātes viesojas Daugavpils Universitātē

Projekta rīcībpetījuma gaita un rezultāti tika prezentēti Daugavpils Universitātes 52. ikgadējā starptautiskajā zinātniskajā konferencē, kas notika 2010. gadā no 14.–16. aprīlim. Projekta rīcībpetnieki no LLU un DU piedalījās divās konferences sekcijās – “Izglītība, zinātne un inovācijas ekonomiskajā dimensijā” un “Sociālie procesi: lokālais un globālais” – prezentējot rīcībpetījuma gaitu un rezultātus Latgales un Zemgales reģionā ar referātiem: “DU kapacitāte Latgales reģiona attīstībā” (Vera Boroņenko, DU), “DU Zinātnes festivāls kā unikālais zinātnes popularizēšanas instruments Latgales reģionā” (Alīna Ohotina, DU), “Latvijas Lauksaimniecības Universitāte kā zināšanu pārneses aģents” (Līga Paula, LLU). Prezentācijas veicināja produktīvas diskusijas par universitāšu darbības efektivitāti reģionu attīstībā.

Savukārt 2010. gada 20.–21. maijā projekta Padomes loceklis Vladimirs Meņšikovs, projekta pētniece un koordinatore Latgales reģionā Vera Boroņenko piedalījās kārtējā starptautiskajā zinātniskajā konferencē no cikla “Reģionālā attīstība”, kura šogad izvēlējās par savu galveno tēmu “*Role of Human Capital in the Development of States and Regions of Central and Eastern Europe*”. Konference noritēja Nikolaja Kopernika Toruņas Universitātes Ekonomikas fakultātē sadarbībā ar Daugavpils Universitāti (Latvija) un Ķedimīna Viļņas Tehnisko Universitāti (Lietuva).

Konferences pamatideja bija “Cilvēks ir labākā investīcija”, uz ko atsaucās visi konferences dalībnieki, prezentējot savu pētījumu rezultātus un pārdomas par reģionālās attīstības tendencēm un izaicinājumiem Centrālajā un Austrumeiropā. Profesors Vladimirs Meņšikovs uzstājās plenārsēdē ar ziņojumu “*Total Capital in Latvia*”, kurā prezentēja DU Sociālo pētījumu institūta pētījumu rezultātus par cilvēkkapitāla dažā-

diem veidiem un to konvertēšanu vienu otrā, kā arī par to, ka ne visi resursi, kas pieder cilvēkiem, dažādu iemeslu dēļ pārvēršas viņu kapitālā. V. Meņšikova ziņojums izsauca lielu auditorijas interesi un daudz jautājumu (V. Meņšikova raksts par šī pētījuma rezultātiem tika publicēts DU SPI zinātniskajā žurnālā “Sociālo zinātņu vēstnesis” 2 (9) numurā²).

Tālāk konferences darbs turpinājās sekcijās, kuru tematika, kaut arī bija atšķirīga, tomēr vienmēr uzmanības centrā, bija cilvēks. Vera Boroņenko vienā no sekcijām uzstājās ar referātu “*Measuring of Interconnection of Latvian Industries through the Flows of Human Capital*”, prezentējot jaunas metodes, ko bija apguvusi, stažējoties Somijas ekonomikas pētījumu institūtā Helsinkos, un to pielietošanas iespējas Latvijas reģionālajos pētījumos. Šī metode pētī ekonomikas industriju sasaisti un dinamisko attīstību, ņemot vērā cilvēkplūsmas, kas pārnes zināšanas un pieredzi no vienas industrijas uz citu, sasaistot un klasterizējot noteiktā veidā ekonomikas industrijas.

Projekta Padomes loceklis Vladimīrs Meņšikovs (pirmais no kreisās puses) starptautiskās konferences plenārsēdē Polijā

Konferences dalībnieki no Latvijas, kas pārstāvēja Daugavpils Universitāti, Rēzeknes Augstskolu, Rīgas Stradiņa Universitāti un Rīgas Tehnisko Universitāti, atzīmēja, ka, bieži Latvijas reģionu problēmas tiek apspriestas, satiekoties Polijā vai kādā citā valstī, nevis Latvijā, un dažreiz starptautiskā sadarbība ir daudz aktīvāka nekā sadarbība starp Latvijas pētniekiem.

2010. gada 15. jūnijā projekta pētniece V. Boroņenko, klasteru speciāliste, piedalījās starptautiskajā konferencē “*Networking, Clusters and Local Knowledge Exchange*” Mārburgā (Vācija). Šī konference, kas noritēja Vācijas viduslaiku pilsētiņas

¹ V.Meņšikovs. “Kopkapitāls un jaunatnes dzīves stratēģijas: socioloģiskais aspekts” 2009. gads. Skatīt: http://du.lv/files/0000/2315/SZV_2009_2.pdf

Mārburgas Universitātes vēsturiskajā ēkā, pulcēja kopā pētniekus un praktiķus, lai apspriestu zinātniskās iestrādes un praktisko pieredzi par to, kā klasteri, tikli un zināšanu plūsmas varētu būt organizēti un atbalstīti. Uzaicinot akadēmiskās vides vadošos ekspertus šajā jomā, kā arī klasteru menedžerus un politikas veidotājus no valdības un Eiropas Savienības organizācijām, Mārburgas konference piedāvāja unikālu iespēju apspriest šādus jautājumus četrās paneldiskusijās:

- Kādi ir adekvāti instrumenti klasteru atbalstam?
- Kādas ir atšķirības starp klasteru atbalstu un tīklu atbalstu politikas veidošanās skatījumā?
- Kā klasteru organizācijas varētu būt pārvaldāmas labāk?
- Kā varētu uzlabot zināšanu apmaiņu reģiona iekšienē?

Konference kopumā atspoguļoja zināšanu un prakses kompleksu attīstības izaicinājumus, problēmas un risinājumus Rietumeiropā. Jāatzīmē, ka šie izaicinājumi un iespējas kļūst arvien aktuālākas arī Latvijā.

Starptautiskā konference Mārburgā: diskusijas viduslaiku atmosfērā

2010. gada 2.–6. augustā projekta pētniecēm V. Boroņenko un A. Ohotinai piedalījās Oslo Universitātes (Norvēģija) Sociālo zinātņu fakultātes organizētajā Oslo vasaras skolā sociālajās zinātnēs doktorantiem (Oslo Summer School in Comparative Social Science Studies 2010), kur apmeklēja kursus “Gadījuma izpētes metodes” un “Notikuma laika iestāšanās analīzes metode un biogrāfiskā metode”. Pozitīvi jāatzīmē kursu profesionālo un zinātnisko līmeni, kā arī veiksmīgo organizāciju, līdzsvarojot gan studijas, gan sociālās programmas.

Oslo vasaras skola 2010: nodarbības laikā

Oslo vasaras skola 2010: nodarbības laikā

Konferences un diskusijas

Par projekta zinātniski organizatoriskajiem “mezgliem” varētu nosaukt tā saucamās “lielās aktivitātes” – projekta konferences un starpreģionālās diskusijas, kuru gaitā projekta pievienotā vērtība tika rādīta, apkopojot, apspriežot un nododot sabiedrībai projekta pieredzi un rīcībpetījuma rezultātus.

Par lielāko projekta publisko aktivitāti var uzskatīt 2010. gada 6. maijā LLU organizēto zinātniski praktisko konferenci “Augstskolu pētnieciskais potenciāls –

reģionālās attīstības veicināšanai”, kuras mērķis bija analizēt reģionālo augstskolu pētnieciskā un intelektuālā potenciāla izmantošanu un pilnveidi Latvijas reģionu ilgtspējīgai attīstībai.

Konferencē piedalījās vairāk nekā 150 dalībnieku no visiem Latvijas novadiem. Dalībnieki pārstāvēja 9 Latvijas augstskolas, 3 plānošanas reģionus, 3 pilsētu pašvaldības, uzņēmumus un profesionālās asociācijas, kā arī 3 ministrijas un citas valsts pārvaldes institūcijas. Konferences dalībnieki diskutēja par šādiem jautājumiem:

- Kādā mērā Latvijas reģionu attīstībā pašlaik tiek izmantots reģionālo augstskolu pētnieciskais un intelektuālais potenciāls?
- Kādā mērā augstskolām ir izdevies atrast savas īpašās pētnieciskās nišas un izveidot nepieciešamo kapacitāti, kā arī piemērotus organizatoriskos risinājumus?
- Kādi šķēršļi un kādas iespējas raksturo pašreizējo situāciju dažādu ieinteresēto pušu (uzņēmēju, pašvaldību, utt.) sadarbībā?
- Kas ir svarīgākie turpmākās rīcības virzieni, lai sekmētu reģionālo augstskolu studiju un pētniecības potenciāla pilnveidi un devumu reģionu attīstībai?

Konferences darba moments

Līdztekus notika arī izstāde par augstskolu devumu attīstībai reģionālajā un nacionālajā līmenī. Reģionālās augstskolas sagatavoja ekspozīcijas par 60 projektiem par zināšanu un prakses mijiedarbību.

Atklāšanas plenārsēdē dalībnieki raksturoja pašreizējo situāciju augstākajā izglītībā un tās devumu tautsaimniecībai – veiksmes stāstus un izaicinājumus, kā arī uzdeva virkni jautājumu diskutēšanai darba grupās: piemēram, vai nepieciešams likumā definēt, kas ir “reģionālā augstskola”, vai reģionos esošajām augstskolām nepieciešama zinātniskā darbība un doktoranti, u.c. IZM Augstākās izglītības departamenta direktore Gita Rēvalde atzīmēja, ka reģionu augstskolās ir labāka akadēmiskā personāla vecuma struktūra, labāki panākumi starptautiskā finansējuma piesaistē, labāk notiek arī mūžizglītība. Vienlaikus grūtāk ir konkurēt globālā pētniecībā. G.Rēvalde atzīmēja,

ka augstskolu loma pašlaik paplašinās un darbība sabiedrības vajadzībām kļūst aizvien pieprasītāka. G.Rēvalde īpaši uzsvēra augstākās izglītības nozīmi inovāciju jomā ne tikai jaunu produktu izstrādē, bet arī pakalpojumu sfērā, kura vēl ir maz apgūta.

RAPLM Valsts stratēģiskās attīstības departamenta direktora vietnieks Pēteris Vilks raksturoja valsts stratēģisko virzienu attiecībā uz pētniecību un inovācijām programmā “Latvija 2030”. P. Vilks īpaši uzsvēru reģionu augstskolu potenciālu darbaspēka sagatavošana, cilvēku “noturēšanā” reģionos un reģiona inovāciju potenciāla atraisīšanā, balstoties uz savas specifiskās vietas pilnveidi un sadarbību ar visām iesaistītajām pusēm.

Zemgales plānošanas reģiona izpilddirektors Raitis Vītolis iepazīstināja klātesošos ar Zemgales plānošanas reģiona sadarbības pieredzi ar LLU, uzsverot universitātes ievērojamo lomu inovāciju attīstībā. Vienlaikus R. Vītolis atzīmēja dažas dilemmas: jauniešu uzņēmīguma, optimisma, radošuma mazināšanos, pabeidzot studijas, kā arī jauno zinātnieku paaudzes problēmas.

Augstskolas plenārsēdē pārstāvēja LLU prorektors A. Mugerēvičs un Latvijas Universitātes SZF dekāns J. Rozenvalds. J. Rozenvalds raksturoja projektu “Augstskolu pētnieciskais potenciāls reģionālās attīstības veicināšanai” kā labu piemēru vairāku augstskolu sadarbībai kapacitātes celšanā. J. Rozenvalds īpaši akcentēja sociālo zinātņu maz novērtēto potenciālu inovāciju veidošanā un demokrātijas principu iedzīvināšanā.

Konferences darbu turpināja 3 diskusiju grupas. To dalībnieki apsprieda gan savas apakštēmas aktuālākos aspektus, gan arī konferences noslēguma dokumenta idejas.

Pirmo grupu – “Reģionālo augstskolu studiju un pētniecības potenciāla pilnveide: izaicinājumi un iespējas” – vadīja prof. A. Barševskis, DU rektors. Darba grupas sākumā dalībnieki secināja, ka līdzšinējais valsts deklarētais atbalsts reģionālajām augstskolām pašlaik vērtējams kā pretrunīgs, jo virziens uz resursu koncentrāciju/centralizāciju veido jaunus spēles noteikumus, un daļēji iejaucas augstskolu centienos veidot savas reģionālās “nišas”. Pretrunīgi ir arī ilgtermiņa stratēģiskās plānošanas dokumenti: vienlaikus pastāv ideja par policentrisko attīstību un augstskolu lomu tajā.

Viena no nopietnākajām problēmām ir studiju programmu dublēšanās un to kvalitātes jautājumi, kas jārisina nekavējoties. Darba grupas dalībnieki uzsver, ka arī ierobežotu resursu gadījumos ir iespējama kopīga programmu veidošana un pārvaldība (piemēram, doktorantūras programmas, starpaugstskolu doktorantūras skolas). Tāpat ir veiksmīgi piemēri, kad augstskolas vienas disciplīnas ietvaros attīsta savstarpēji papildinošus specializācijas virzienus. “Nišu” nošķiršana lielā mērā ir iniciatīvas un komunikācijas jautājums.

Dalībnieki norāda, ka profilēšanās un reaģēšana uz reģiona vajadzībām izvirza arī jautājumu par augstskolu gatavību piedāvāt to, kas nepieciešams praktiķiem, un kādas institucionālās formas ir nepieciešamas sadarbībai ar dažādām klientu grupām. Pretrunīgas situācijas veidojas, kad no augstskolas darba devēji sagaida neliela skaita speciālistu sagatavošanu ļoti šaurai specializācijai, ko īsā termiņā augstskolas birokrātisko u.c. šķēršļu dēļ nespēj nodrošināt.

Dalībnieki vienojas, ka studiju kvalitātes uzlabošanu varētu sekmēt arī studentu noslēguma darbu pilnu tekstu publiskošana internetā. Kvalitatīvu darbu paraugi palīdzētu arī studentiem veidot savus darbus (pie nosacījuma, ka augstskolas lieto arī tekstu salīdzināšanas programmatūru, kas ierobežotu iespējamo plāģiātismu).

Studiju kvalitātei būtiska ir sadarbība ar uzņēmējiem, gan prakšu nodrošināšanā, gan pētniecības tēmu izvēlē, kas celtu arī studentu konkurētspēju. Uzņēmēju motivēšanai nepieciešams valsts atbalsts, jo prakses vadīšana ir nopietns darbs, ko tikai augstskolas pilnībā nodrošināt nevar.

Diskutējot par pētniecības saistību ar praksi, dalībnieki vienojās, ka nopietnākās problēmas ir pārmērīgais pasniedzēju kontaktstundu īpatsvars attiecībā pret pētnieciskā darba slodzi, kā arī elastīguma trūkums sadarbībā ar potenciālajiem klientiem. Tāpat praktiskās pētniecības neiekļaušana augstskolu un akadēmiskā personāla darba vērtēšanas sistēmās. Nepieciešams līdzsvars starp vērtēšanu pēc starptautiski atzītām publikācijām un pēc “darba ar sabiedrību” (kas saskaņā ar Augstākās izglītības likumu ir viena no augstskolas funkcijām).

Kā pozitīvas prakses piemērs tiek minēti fakultāšu pētnieciskie institūti (piem., LU SZF SPPI), kas rada iespēju piesaistīt līdzekļus, īstenot starpdisciplinārus un starpaugstskolu pētījumus un iesaistīt studentus.

Darba grupas dalībnieki secina, ka par maz ir diskusiju par augstskolu lomu, devumu un potenciāla pilnveidi. Diskusijas ar sadarbības partneriem būtu nepieciešama arī turpmāk.

*Konferences galvenā organizatore – projekta pētniece
un reģionālā koordinētāja Līga Paula*

Otro grupu – “Augstskolu sadarbība ar uzņēmējiem jaunu tehnoloģiju un produktu izveidē” – vadīja prof. P. Rivža, LLU zinātņu prorektors, un Iveta Reinholde, LU SZF docente. Diskusijas laikā tika analizēti galvenie organizatoriskie, finansiālie un juridiskie šķēršļi, kas kavē plašāku sadarbību starp pētniekiem un uzņēmējiem. Viens no galvenajiem šķēršļiem – dažādas izpratnes par ekonomikas un reģionu attīstības jautājumiem. Ja zinātnieki ir vairāk orientēti uz ilgtermiņa mērķiem un plašākiem jautājumiem, tad uzņēmēji vairāk tiecas domāt īstermiņa kategorijās un ir orientēti uz tūlītējiem rezultātiem. Otrais būtiskais šķērslis – regulāras sadarbības un komunikācijas trūkums, kas kavē kopīgas izpratnes veidošanos.

Par nākamo šķērsli var uzskatīt finansiālās iespējas. No vienas puses, ir nepietiekams finansējums no valsts un pašvaldību puses, kas veidotu izvērstu un institucionālizētu plašāku sadarbību. No otras puses, reģionu uzņēmēju iespējas attīstīt šo sadarbību par saviem līdzekļiem arī ir ierobežotas. Tas arī ir kavēklis zinātnes produkta komercializācijai – piemēram, uzņēmējiem bieži nav naudas, lai pirktu patentus. Turklāt, diskusijas laikā tika uzsvērts, ka reāli komercializējami patenti ir ļoti reti. Šai gadījumā nedrīkst aizmirst, ka patenti ir būtiska saikne starp augstskolu un ražotāju. Diemžēl Latvijā patentu prakse joprojām nav attīstīta un augstskolām bieži vien nav skaidrības, kāpēc patenti ir vispār izstrādāti, vai tos uzturēt ir izdevīgi. Uzņēmējiem savukārt nav līdz galam skaidrs, vai ir tālredzīgi ieguldīt naudu Latvijas patentos. Nav sakārtots arī autortiesību process, nav vienprātības vai šis process ir korekts un sadarbību veicinošs.

Sadarbību starp pētniekiem un uzņēmējiem traucē arī inovāciju sfēras nesakārtotība, piemēram, Latvija atrodas vienā no pēdējām vietām attiecībā uz ieguldīto apjomu pētniecībā. Augstskolās bieži tiek likta vienādības zīme starp zinātni un inovāciju. Šāda pieeja ignorē to, ka inovācijas galvenokārt ir saistītas ar globālo līmeni. Inovāciju ieviešanai ir svarīgi, lai tās būtu globāls produkts.

Visbeidzot, sadarbību kavē augstākās izglītības un zinātnes sektora nepietiekama integrācija ar tautsaimniecības un uzņēmējdarbības sektoru. Augstskolas ne vienmēr spēj sagatavot cilvēkus zināšanu pārnesei un motivēt studentus pašiem kļūt par uzņēmējiem/darba devējiem, piemēram, demonstrējot viņiem veiksmes un labās prakses piemērus. No otras puses, nav aktīvi uzņēmēji, jo viņi reti nodrošina prakses vietas studentiem savos uzņēmumos. Viens no iespējamiem risinājumiem būtu sistemātiskāk saistīt kursa, bakalaura un maģistra darbus ar reālām uzņēmēju problēmām, ar konkrētiem uzņēmumiem, aicināt uzņēmējus uz šo darbu aizstāvēšanu, tā veicinot studentu praktisko sasaisti ar konkrētiem uzņēmumiem.

Par spīti minētajām grūtībām, dažas institucionālas formas starp augstskolu un uzņēmējiem sevi pierādījušas kā veiksmīgas. Piemēram, salīdzinoši veiksmīgi darbojas Latvijas Inovatoru apvienība, kuras dibinātāju vidū ir gan zinātnieki, gan uzņēmēji. Apvienības uzdevums ir padarīt efektīvāku zināšanu pārnesei norisi. Līdzīgs gadījums ir Inovācijas fonda dibināšana, kaut gan par to darbību pagaidām ir dažādi viedokļi. Jebkurā gadījumā SIA (Sabiedrība ar ierobežotu atbildību) dibināšana, kur augstskola ir viens no dibinātājiem, varētu būt tā sadarbības forma, kuru ir vērts attīstīt tālāk. Ir acīmredzams, ka efektīva zināšanu pārnese ir iespējama, tikai, ja tā ir balstīta uz atvērtu sadarbību, nevis noslēgtu nišu pieeju.

Trešo grupu – “Augstskolu sadarbība ar politikas veidotājiem, pašvaldībām un plānošanas reģioniem” – vadija prof. O.Zīds, LiepU rektors. Lai gan šī grupa bija paredzēta kā diskusija starp augstskolu pārstāvjiem un pašvaldību/plānošanas reģionu/valsts pārvaldes pārstāvjiem, bija pārstāvēts tikai Zemgales plānošanas reģions un Ekonomikas ministrija, tāpēc diskusija vairāk atspoguļoja augstskolu viedokļus un aktuālus jautājumus.

Diskusijas sākumā dalībnieku domas par iespējām sadarboties ar plānošanas reģioniem (un šādu reģionu lietderīgumu) dalījās. Dalībnieki atzīmēja, ka, lai augstskola varētu iesaistīties attīstības procesos reģiona ietvaros, nepieciešama vienošanās, kas reģionā tiek attīstīts. Tika atzīmētas arī augstskolu grūtības uzināt vajadzības – kas

ir vajadzīgs reģiona uzņēmējiem un darba devējiem. Zemgales pārstāvji piedāvāja pozitīvas sadarbības piemērus, kad visas ieinteresētās puses vienojas par prioritātēm un risina problēmas, kuras ir aktuālas visiem.

Tika diskutēts arī par to, ka augstskolas uzdevums ir ne tikai gatavot cilvēku konkrētai profesionālai darbībai, bet arī audzināt atbildīgu sabiedrības locekli, gatavu darboties un sadarboties sabiedrības labā. Mūsdienu tīklu sabiedrības apstākļos ir svarīgi attīstīt ne tikai profesionālās zināšanās, bet arī komunikācijas, sadarbības un “tīklošanas” prasmes.

Tika uzsvērts (līdzīgi kā citās grupās), ka Latvijas ilgspejīgai attīstībai ir nepieciešama apdzīvota valsts teritorija – tātad augstskolas pilda svarīgu uzdevumu, līdzsvaro demogrāfisko situāciju. Tas ir papildu iemesls, kāpēc mācību iestādēm jābūt arī ārpus Rīgas. Tika atzīmēta arī reģionu augstskolu attieksme – “augstskola ir studentam”, nevis otrādi.

Tika uzsvērts, ka krīze ir iespēju laiks, kad jāizmanto visa veida sadarbības iespējas, gan horizontāli, gan vertikāli. Augstskolai jābūt proaktīvai, jāiet pie uzņēmējiem. Kā arī tika atdzīts, ka augstskolām jāizmanto citu augstskolu stiprās puses, veidojot kopīgas iniciatīvas. Piemēram, Norvēģijas prakse, kur augstskolu pārvaldībā iesaistās arī citu augstskolu pārstāvji – tas sekmē lielāku caurskatāmību un “novērošanu no malas”, stiprina dažādu augstskolu pārstāvju savstarpējo sadarbību un sekmē saskaņotu rīcību.

Latgales reģiona komanda projekta konferencē

Konferences pēdējā posmā dalībnieki prezentēja grupu secinājumus, kā arī puda atbalstu noslēguma dokumentam. Noslēguma dokuments ietver atziņas par nepieciešamību reģionālajām augstskolām attīstīt savas specifiskās studiju un pētniecības nišas, iesaistīties sava reģiona attīstības vīziju izstrādē. Vienlaikus tiek uzsvērts, ka augstskolu loma jāskata līdzsvaroti, nereducējot to tikai uz zināšanu komercializāciju. Savukārt veiksmīgai inovatīvo produktu radīšanai un sadarbībai ar uzņēmējiem jānovērš virkne

organizatorisku un tiesisku šķēršļu, kā arī jāpilnveido institucionālie sadarbības mehānismi, tai skaitā – visa reģiona mērogā. Tiek uzsvērta arī nepieciešamība ar nodokļu politiku stimulēt uzņēmēju līdzdalību augstskolu pētniecības attīstīšanā, kā arī pašvaldību un augstskolu sadarbība augstskolu infrastruktūras projektu izstrādē un ieviešanā. Konferences dalībnieki vienojās par noslēguma dokumenta izstrādi un tā nosūtīšanu Izglītības un zinātnes ministrijai (IZM), RAPLM (Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijai), Ekonomikas ministrijai (EM) un sadarbības partneriem.

2010. gada 4. jūnijā, Liepājas Universitātē notika Socioloģisko pētījumu centra (SPC) un projekta rīkotā konference “Eiropa, Latvija, Liepāja ilgtspējīgās attīstības spoguļi: augstskolu un reģionu partnerības perspektīvas”, kuras mērķis bija analizēt pieredzi augstskolu pētnieciskā potenciāla izmantošanā, piedāvājot sociālo procesu pētniekiem, kā arī sadarbības partneriem iespēju prezentēt gada veikumu, to publicējot, iezīmēt iespējamās sadarbības un attīstības trajektoriju nākamajam gadam, paturot perspektīvā ilgtspējīgas attīstības dimensiju.

*Konferences dalībniekus Liepājas Universitātē uzrunā
universitātes rektors Oskars Zids*

Konferences skatpunktā tika aplūkots partnerības un dažādu sadarbības aspektu iztīrējums, kas vērsts uz ilgtspējīgu attīstību. LU profesore Dr.sc.soc. Aija Zobena savā referātā “Universitāte reģionā: lomas un attīstības stratēģijas” uzsver, ka: “Mēs kā sociologi esam stipri, bet tajā pašā laikā vāji, jo ar mums var manipulēt. Jo vairāk mēs sabiedrībai stāstam, jo stiprāki mēs kļūstam. (...) Taču, ja paši nezinām, kas ir sociālās zinības, tad arī citi ar to spēj manipulēt”. Izskanēja arī jautājumi, kas pēc savas būtības ir ļoti spēcīgi un dziļi, uz kuriem mēs ikviens varam meklēt atbildes: “Kas mēs esam? Kā mēs sevi varam stiprināt? Kas universitāte var būt reģionam?” Galvenā funkcija, ko pilda ikviena universitāte savā reģionā ir: “Universitātes piesaista jaunus cilvēkus, bet jaunatni cilvēki iesakņojas tur, kur tie iegūst izglītību?”. Lai

spēcinātu lielo augstskolu lomu ne tikai reģiona attīstībai, bet visas Latvijas attīstībai, svarīga ir cieša sadarbība, pietiekami sasaistot komunikāciju starp tām. Taču pozitīvi vērtējams tas, ka reģionālās augstskolas cenšas būt noderīgas visiem. Viena no aktuālākajām problēmām ir vāja augstskolu iekšējā komunikācija, dialogs starp fakultātēm, pētnieciskajām struktūrvienībām un citām struktūrvienībām.

Profesore A.Zobena skaidroja, ka pētījumi ir šauri, pamatā teorētiskā līmenī, taču tam ir arī savi skaidrojumi, pirmkārt, pētnieki lielākoties ir arī pasniedzēji, līdz ar to ir pārāk liels noslogojums, kas traucē pētīt ļoti dziļi un pamatīgi. Kā arī, bieži vien uzņēmēji neuzticas vietējiem pētniekiem. Kā viena no aktuālākajām problēmām austākajā izglītībā ir lielo augstskolu skaits Latvijā. Profesore piedāvāja dažādus problēmas risinājumus:

- Augstskolām, savā starpā sadarbojoties, veidot kopējas studiju programmas;
- stiprināt ciešāku sadarbību gan Latvijas iekšienē, gan arī Eiropā, veidojot augstskolu tīklus, nodrošinot izglītības pieejamības principu, kam jābūt saprātīgam (izglītības iespējas un attālums).

Plenārsēdes noslēgumā profesore A. Zobena aicināja padomāt: *“Vai katrai universitātei cīnīties pašai par sevi, vai veidot spēcīgu sadarbības modeli, kas darbotos kopīgu mērķu sasniegšanai?”*

LU profesores Aijas Zobenā uzstāšanās konferencē Liepājas Universitātē

Konferences darbu turpināja 3 tematiskos darba cēlienos ar lasījumiem un Liepājas Universitātes sadarbības partneru “vizitkartēm”.

Konferences otro daļu “Liepājas Universitātes un sadarbības partneru devums Universitātes un reģiona attīstībai”, uzsāka LiepU Sociālo zinātņu katedras vadītājs, Socioloģisko pētījumu centra vadītājs, Arturs Medveckis, iepazīstinot klātesošos ar sociāliem tīkliem LiepU Socioloģisko pētījumu centra darbībā, kā arī atklāja ekspozīciju “No idejas līdz centra izveidei: pagātne, tagadne un perspektīva”.

Tēmu par LiepU un sadarbības partneru devumu universitātei un reģiona attīstībai ar savu lasījumu turpināja LiepU dabas un sociālo zinātņu fakultātes dekāne Dr. biol. Māra Zeltiņa, (referāta līdzautori: J. Rimšāns, Dr. math., A. Medveckis, Mg. sc. educ.) ar referātu “LiepU rīcībepētnieku pētījumu procesa audits: ieguvumi, atziņas, ilgtspēja”. M. Zeltiņas atziņas un stāstījumu papildināja SIA “Liepājas RAS” pārstāves Inese Brūdere, Zane Sikсна ar referātu “SIA “Liepājas RAS” ieguldījums vides aizsardzībā”.

Vides problēmās un vides aizsardzības jautājumos konferences gaitā iezīmējās arī veselības nozares problēmas. LiepU jau 3. gadu pēc kārtas veiksmīgi sadarbojas ar Liepājas Reģionālo slimnīcu, pētot pacientu apmierinātību ar slimnīcas apkalpošanas kultūru. Ar iegūtajiem pētījuma rezultātiem 3. gadu garumā konferences dalībniekus un klausītājus iepazīstināja LiepU SPC projektu administratore Mg. man. Liene Romaņuka, uzstājoties ar referātu “Liepājas Reģionālās slimnīcas pacientu viedokļu izmaiņu dinamika par vides un personāla komunikācijas kultūru”. Liepājas Reģionālās slimnīcas valdes priekšsēdētājs Juris Bārzdiņš papildināja iegūtos pētījuma rezultātus ar referātu “SPC un LRS sadarbība pētniecībā kā kvalitātes vadības komponents”, raksturojot LiepU SPC sadarbību ar LPRS, vērsot uzmanību uz pētījumu nozīmīgumu un nepieciešamību, uzsverot, ka pacientu apmierinātību ar slimnīcas apkalpošanas kultūru nepietiek noskaidrot un mērīt tikai vienreiz gadā, bet to vajadzētu veikt pat divas reizes gadā. Savukārt Liepājas Domes Vides un veselības daļas vadītāja Mg. man. Ineta Stadgale noslēdza vides un veselības tēmu, uzstājoties ar referātu “LiepU starpdisciplinārie pētījumi sociālo un resorisko barjeru pārvarēšanai”.

Konferencē ar referātu “Liepājas Universitātes atpazīstamību: izmantotās un saskatāmās iespējas” uzstājās arī Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras Liepājas nodaļas vadītājs Ģirts Kronbergs. Viņa uzstāšanos papildināja Kurzemes biznesa inkubatora direktors Mārtiņš Vidzenieks ar referātu “KBI – LiepU partnerība biznesa vides attīstībai”. Konferences otro daļu noslēdza Liepājas novada fonda valdes priekšsēdētāja Aiga Jaunskalze ar tēmu “NVO loma zināšanu un prakses saišu stiprināšanā”.

Konferences trešajā darba cēlienā vārds tika dots DU un LLU pētniekiem un sadarbības partneriem. No Daugavpils Universitātes konferencē piedalījās 5 pārstāvji ar 4 referātiem: Dr. oec. Vera Boroņenko ar referātu “Tehnoloģiju un zināšanu pārneses aktualitātes DU un Latgalē”, Bac. sc. soc. Alīna Ohotina ar referātu “DU ESF projekts “Daugavpils Universitātes Bioirizācijas starpnozaru pētījumu grupa” – veiksmīgas sadarbības piemērs”, Bac. sc. soc. Jeļena Jaruleviča, Bac. sc. soc. Marija Petrovska ar referātu “Iedzīvotāju socioloģiskā aptauja: Latvijas augstskolu studentu-sociologu kopēja pētniecības un sadarbības platforma”, Bac. sc. soc. Sanita Ulpe ar referātu “NVO sadarbība: veiksmes prakses piemēri Latgales reģionā”. Arī no Latvijas Lauksaimniecības Universitātes konferencē piedalījās 5 pārstāvji ar 3 referātiem: Mg. sc. soc. Dina Bite, Mg. sc. soc. Līga Paula ar referātu “LLU kā zināšanu pārneses aģents”, Mg. sc. soc. Viola Korpa ar referātu “Ģimenei draudzīgas darba vides veidošanās iezīmes mūsdienu Latvijā”, Dr. phil., asoc. prof. Voldemārs Bariss, Mg. sc. soc. Anna Rāta ar referātu “Izpildu varas un pilsoniskas sabiedrības vērtību dihotomija Latvijā”.

2010. gada septembrī – oktobrī Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija (RAPLM) un Valsts reģionālās attīstības aģentūra (VRAA) sadarbībā ar projekta

partneriem organizēja reģionālajās augstskolās semināru – diskusiju ciklu “Studentu pētnieciskā potenciāla izmantošana reģionālās attīstības monitoringā un lēmumu pieņemšanā”. Semināru – diskusiju mērķis bija apzināt veidus, kā rosināt studentu pētniecību par reģionālās attīstības problemātiku un šo darbu praktisku izmantošanu attīstības monitoringam pašvaldībās un nacionālajā līmenī, jo pieredze rāda, ka studentu pētnieciskie darbi var būt labs resurss lēmumu pieņemšanai par konkrētiem attīstības jautājumiem.

Semināros – diskusijās tika aicināti piedalīties vietējo pašvaldību speciālisti, augstāko izglītības iestāžu mācībspēki un studenti, programmu vadītāji un augstskolas vadība, kā arī RAPLM un VRAA pārstāvji – Raivis Bremšmits, RAPLM Valsts stratēģiskās plānošanas departamenta Attīstības uzraudzības nodaļas vadītājs un Ivita Peipiņa, VRAA Analīzes un pētniecības koordinācijas nodaļas vadītāja.

VRAA Analīzes un pētniecības koordinācijas nodaļas vadītāja Ivita Peipiņa prezentē pārskatu “Reģionālā attīstība 2009” Liepājas Universitātē

Reģionālo semināru – diskusiju rezultātā tika konstatēts, ka:

- 1) reģionālajās augstskolās ir daudz iestrāžu reģionālās attīstības tēmu izpētē. Tas sadarbībā ar pasūtītājiem notiek galvenokārt caur nodaļām/katedrām. Visi tomēr vēlas paplašināt šādu praksi, domājot par ieguvumiem: studenti saņem atgriezenisko saiti no pasūtītāja, top pamanīti, iegūst pieeju datiem, veic lietderīgu pētījumu, nodaļu darbam praktiska dimensija;
- 2) RAPLM/VRAA un plānošanas reģionu intereses ir savstarpēji papildinošas. Īpaši Zemgalē plānošanas reģionam ir daudz ideju, kas būtu jāpēta.

Diskusiju rezultātā izkristalizējās arī turpmākās sadarbības iespējamie mehānismi un praktiskās sadarbības aktivitātes:

- esošo *bagātību* izmantošanā: 1) Vidzemes Augstskolā (ViA) pilnveidos datu bāzē bakalaura un maģistra darbu šķirošanu un nodrošinās pieejamību, vienosies par

minimālās apkopojamās informācijas vienotu formātu 2) visās augstskolās gatavie un pusgatavie promocijas darbi var tikt prezentēti īpašos semināros VRAA/RAPLM, 3) LLU bibliotēkā ir disertāciju datubāze, ko var izmantot;

- studentu atbalstīšanā, kas izvēlēties reģionālās tēmas: 1) pasniedzējiem jāpalīdz saprast tēmu, tās izpētes iespējas 2) ja nepieciešams – metodoloģisks seminārs ar vai bez RAPLM/VRAA par metodoloģiju un iestrādēm; varianti – padziļināti skatīt atsevišķu tēmu bloku no valsts politikas perspektīvas; atsevišķi skatīt rekomendāciju veidošanu kopā ar pasūtītāju 3) īpaši metodiskie norādījumi par praktiski orientētu darbu izstrādi – LU SZF; vai vienkārši darba vadītājs rosina un palīdz izstrādāt rekomendāciju daļu; 4) konsultatīvs atbalsts, dati no RAPLM/VRAA; 5) starpaugstskolu konference ar reģionālās attīstības tematikas darbiem (doktoranti, pasniedzēji);
- jauno darbu novērtēšanā: valsts pārvaldes pārstāvju dalība vērtēšanas komisijās (tematiski grupējot darbus) – īpaši maģistra un doktora līmenī;
- informācijas izplatīšanā par labākajiem jaunajiem darbiem: 1) LU SZF var sūtīt relīzes ar anotācijām, 2) vērtēšanas komisija var rekomendēt darbu nodošanai valsts pārvaldes rīcībā; 3) rīkot publiskas labāko darbu prezentācijas ar pašvaldību un/vai valsts pārvaldes institūciju piedalīšanos, 4) darbi jāpiedāvā pa līmeņiem.

Seminārs-diskusija “Studentu pētnieciskā potenciāla izmantošana reģionālās attīstības monitoringā un lēmumu pieņemšanā” Liepājas Universitātē

Tika plānots pavasarī veikt inventarizāciju: kas ir, kā nav, kāpēc. Svarīgi, lai arī pēc projekta ikvienā augstskolā būtu kontaktpersona, kura reizi gadā izplatu informāciju par RAPLM interesējošajām tēmām, informētu RAPLM par studentu izvēlētajām tēmām, būt par starpnieku kontakta uzturēšanā.

Projekta izveidotais reģionālās pētniecības resurss Internetā

Resurss www.petnieciba.lv ir izveidots pateicoties projektam “Augstskolu pētnieciskais potenciāls reģionālās attīstības veicināšanai”. Tā mērķis ir veicināt reģionālo augstskolu pētnieciskā potenciāla izmantošanu.

Resursa sadaļā “PAR MUMS” pieejama plašāka informācija par projektu, tā īstenotājiem – LU Sociālo un politisko pētījumu institūtu un sadarbības partneriem jeb četrām reģionu augstskolām – Daugavpils Universitāti, Latvijas Lauksamniecības Universitāti, Liepājas Universitāti un Vidzemes augstskolu.

Izveidotajā mājas lapā pieejama informācija par dažāda mēroga, satura un dažādās augstskolās veiktu pētījumu rezultātiem, kuri apkopoti kopējā datubāzē resursa sadaļā “PĒTĪJUMI”, un ar interaktīvas datu analīzes programmas NESSTAR palīdzību ir iespēja izmantot jau savāktus un apkopotus datus par dažādiem pētījumiem.

Resursā var gūt arī dažādus noderīgus un praktiskus padomus, kuri ir balstīti uz jau esošu sadarbības pieredzi, sadaļā “ROKASGRĀMATA” un sadaļā “LABIE PIEMĒRI” apkopota pozitīvā sadarbības prakse. Informācija par dažādām sadarbības formām: sadarbība gan ar augstskolā gan ar uzņēmējiem, gan arī ar pašvaldībām, kas kalpo kā pozitīvs piemērs pārējiem.

Resursā www.petnieciba.lv apkopoti arī dažādu pasākumu apraksti sadaļā “RAKSTI”, savukārt, par aktuāliem projekta notikumiem var iepazīties un sekot līdzi sadaļā “KALENDĀRS”.

Resursā www.petnieciba.lv publicēti projekta rezultāti:

- 2010. gada 6. maijā notikušās konferences “Augstskolu pētnieciskais potenciāls – reģionālās attīstības veicināšanai” tēmu un ideju gala apkopojums;
- 2010. gada 6. maijā notikušās konferences “Augstskolu pētnieciskais potenciāls – reģionālās attīstības veicināšanai” diskusijas dokuments rektoriem – idejas konferences noslēguma dokumentam;
- Dialoga diagnoze;
- Zināšanu un prakses mijiedarbības modeļu identificēšana reģionālajās diskusijās – rīcībepētījuma 1. starpziņojums;
- Zināšanu un prakses kompleksa iedzīvināšana reģionu attīstībai – rīcībepētījuma 2. starpziņojums;
- Pētījuma “Pašvaldību darbinieku informatīvās un pētnieciskās vajadzības reģionālās attīstības jomā” atskaite.

Resurss piedāvā iespēju vienkopus atrast noderīgu informāciju par pētniecībā aktuāliem un noderīgiem jautājumiem.

Par resursa tapšanu un dzīvotspēju paldies jāsaka projekta dalībniekiem no LU Sociālo un politisko pētījumu institūta: Ilzei Lācei un Andrejam Berdņikovam, kā arī visiem pārējiem projekta dalībniekiem, kas gatavoja un turpina gatavot dažādus materiālus šim interaktīvajam projekta resursam.

Turpmākie plāni

Ar projekta “Augstskolu pētnieciskais potenciāls reģionālās attīstības veicināšanai” atbalstu pašlaik tiek īstenots Daugavpils pilsētas sociāli ekonomiskās vides monitorings 2010, kura mērķis ir noskaidrot Daugavpils iedzīvotāju attieksmi pret pilsētā norietošajiem sociāli ekonomiskajiem procesiem, viņu izvēli, rīcību šajā situācijā. Šī pētījuma organizēšanā, sagatavošanā un realizēšanā tiek iesaistīti socioloģijas bakalaura programmas studenti, un līdz ar to pētījumam tika izvirzīti divu veidu uzdevumi: organizatoriskie un zinātniskie.

Organizatoriskie uzdevumi:

- 1) empīriskā pētījuma programmas izstrāde;
- 2) pētījuma izlases aprēķināšana;
- 3) aptaujas instrumentāriju – anketas un citas aptaujas dokumentācijas – izstrāde;
- 4) lauka darba realizēšana;
- 5) iegūto datu ievadīšana SPSS programmā;
- 6) datu apstrāde, analīze un interpretācija.

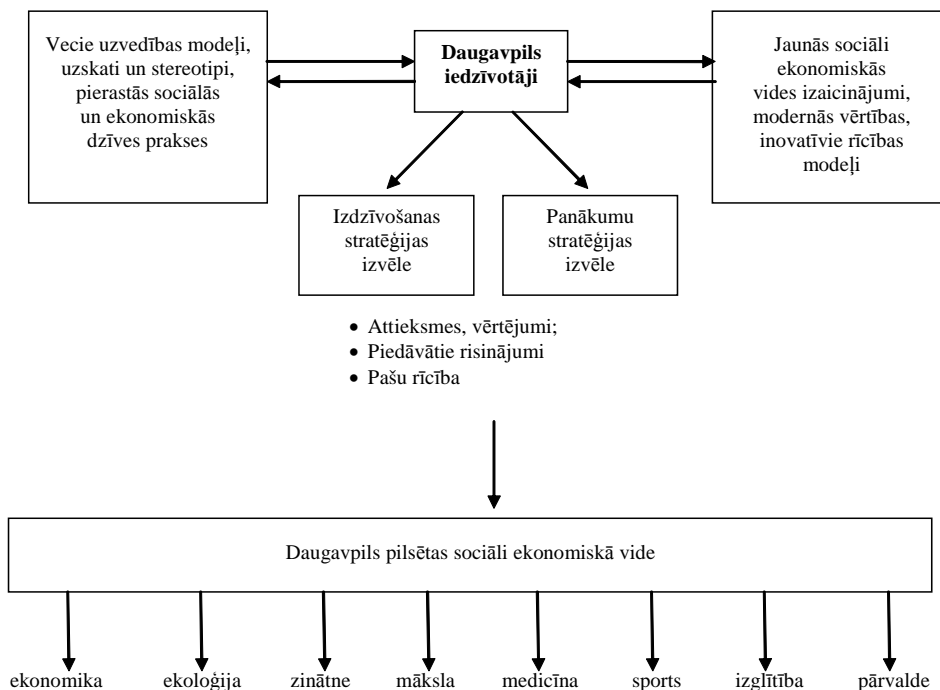
Pētījuma zinātniskie uzdevumi:

- 1) Daugavpils sociāli ekonomisko problēmu un situāciju novērtējums iedzīvotāju skatījumā;
- 2) iespējamo perspektīvu un problēmu risināšanas ceļu noskaidrošana;
- 3) Daugavpils iedzīvotāju rīcība un plāni pašreizējā situācijā;
- 4) Daugavpils iedzīvotāju socioloģiskais raksturojums.

DU Socioloģisko pētījumu laboratorija gatavojas Daugavpils iedzīvotāju aptaujai: projekta pētniece, laboratorijas vadītāja Vera Boroņenko kopā ar socioloģijas studentiem

Izstrādājot pētījuma programmu, tika veikta pētījuma objekta – Daugavpils iedzīvotāju – sākotnējā sistēmanalīze:

Pētījuma objekta sākotnējā sistēmanalīze parādīja, ka Daugavpils pilsētas iedzīvotājus, no vienas puses, ietekmē vecie uzvedības modeļi, uzskati un stereotipi, pierastā sociālās un ekonomiskās dzīves prakse, no otras puses – jaunās sociāli ekonomiskās vides izaicinājumi, modernās vērtības un inovatīvie rīcības modeļi. Šis pretrunīgās ietekmes rezultātā cilvēki izvēlas, kā viņiem dzīvot šajos pastāvošajos sociāli ekonomiskajos apstākļos, t.i., izvēlas savas dzīves stratēģiju.

DU SPI pētnieki izdala divas dzīves pamatstratēģijas – izdzīvošanas stratēģiju un panākumu stratēģiju (stratēģijas noteikšanas indikators ir respondentu izvēlētais naudas pelnīšanas veids – vai nu zemāki, bet stabili ienākumi, vai nu lielāki, bet ar risku).

Katra tipoloģiskā grupa dažādi novērtē Daugavpils pilsētas sociāli ekonomiskās vides katru elementu, piedāvā dažādus problēmu risinājumus un realizē dažādus rīcības modeļus. Līdz ar to pētījuma hipotēze tika formulēta: tie Daugavpils iedzīvotāji, kas izvēlas panākuma stratēģiju savā dzīvē, optimistiskāk vērtē Daugavpils sociāli ekonomisko vidi un aktīvāk rīkojas tajā, taču tādu cilvēku Daugavpilī ir relatīvi nedaudz.

Pētījuma rezultāti ļaus noskaidrot pilsētnieku attieksmi un rīcību praktiski visās pilsētas dzīves sfērās – ekonomikā, ekoloģijā, zinātnē, mākslā, medicīnā, izglītībā, sportā, pārvaldē, kā arī cilvēku attiecībās. Salīdzinot šī monitoringa rezultātus ar pēdējās Daugavpils iedzīvotāju aptaujas – 2008. gada rezultātiem, tiks iegūta unikālā informācija par to, kā Daugavpils pārdzīvoja krīzi un kā tā ietekmēja pilsētnieku vēr-

tējumus, noskaņojumu un rīcību. Projekta komanda no Daugavpils Universitātes ļoti cer, ka tādu monitoringa pieredzi izmantos projekta kolēģi un sociālo zinātņu studenti citās reģionālajās augstskolās. Projekta rezultāti atraktīvajā un saprotamajā veidā tiks nodoti arī citiem vietējiem reģionālās attīstības subjektiem – Daugavpils pilsētas Domei, Latgales reģiona attīstības aģentūrai, kā arī Valsts reģionālās attīstības aģentūrai un Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijai.

Topošie sociologi izmantos universitātē iegūtas zināšanas sava reģiona labā!

DU studenti – sociologi pēta savas pilsētas attīstību un tās iedzīvotājus. Uzsāktais rīcībepētījums turpinās un veicina reģionālo attīstību, producējot galveno projekta rezultātu – jaunas zināšanas par reģioniem un reģionālo augstskolu spējām, kā arī stiprina starpreģionālu sociālo pētnieku komandu.

Pateicības

Jebkurā projektā ir ne tikai redzamas aktivitātes, taču arī smags un nemanāmais ikdienas darbs gan projekta sagatavošanas stadijā, gan tā realizācijas laikā. Tāpēc īpaša pateicība no visiem projekta dalībniekiem ir tiem, kas ieguldīja pūles un enerģiju projekta sagatavošanas un pieteikšanas posmā, LU Sociālo un politisko pētījumu institūta pētniekiem Tālim Tisenkopfam, kurš bija projekta idejas iniciators un koordinators projekta pieteikuma sagatavošanā. Paldies arī Norvēģijas pilsētas un reģionālo pētījumu institūtam (*NIBR, Norwegian Institute for Urban and Regional Research*) par atbalstu projekta izstrādes sākumposmā.

Vissiltākie pateicības vārdi jāsaka projekta direktorei Ilonai Kundai un projekta vadītājam Ingridai Strazdiņai, par rūpīgi organizētām projekta aktivitātēm.

Kvalitatīvu projekta norises nodrošinājumu sekmē arī projekta zinātniskā asistente Gundega Švarčberga.

Projekta “smadzeņu centrs” – zinātniski metodoloģiskā grupa

*Gundegas Švarcbergas darbs nav īpaši manāms un tas nozīmē,
ka tas ir kvalitatīvs*

Projekta direktore I. Kunda (pirmā no kreisās puses) un projekta vadītāja I. Strazdiņa (pa vidu) sarunā ar reģionālo koordinātoru Vidzemē Igoru Klapenkovu

AUTORI

- Vera Boroņenko** Dr.oec., Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Sociālo pētījumu institūta Socioloģisko pētījumu laboratorijas vadītāja, Latvija
vera.boronenko@du.lv
- Vladimirs Meņšikovs** Dr.sc.soc., profesors, Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes dekāns, Latvija
vladimirs.mensikovs@du.lv
- Ilga Lavrinoviča** Mg.oec., Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes doktorante, Latvija
ilga.lavrinovica@du.lv
- Odne Oslands** PhD, Norvēģijas pilsētas un reģionālo pētījumu institūta vadošais pētnieks, Norvēģija
aadne.aasland@nibr.no
- Mikkels Berg-Nordlijs** MA, Norvēģijas pilsētas un reģionālo pētījumu institūta pētnieks, Norvēģija
mikkel.berg@nibr.no
- Olga Tkača** PhD, Neatkarīgo sociālo pētījumu centra pētniece, Krievija
tkach@indepsores.spb.ru
- Jeļena Vankeviča** Dr.oec., profesore, Vitebskas Valsts tehnoloģiskās universitātes Menedžmenta katedras vadītāja, Baltkrievija
vankevich_ev@tut.by
- Gaļina Sokolova** Dr.sc.soc., Baltkrievijas Nacionālās zinātņu akadēmijas Socioloģijas institūta profesore, Baltkrievija
gnsok@cosmostv.by
- Sergejs Ignatjevs** Mg.oec., Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Ekonomikas doktorantūras zinātniskā grāda pretendents, Baltijas Starptautiskā akadēmijas docents, Latvija
igs@bk.ru
- Anna Vasiļuka** Dr.oec., Belostokas Tehnoloģiskās Universitātes Organizāciju un menedžmenta fakultātes Menedžmenta nodaļa, Polija
annwasil@poczta.onet.pl
- Zane Zeibote** MA, Banku Augstskolas doktorante, Latvijas Universitātes Eiropas un sabiedrības attīstības akadēmisko studiju centra projektu vadītāja, Latvija
zzeibote@gmail.com
- Alīna Ohotina** Bac.sc.soc., Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes maģistrante, Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Sociālo pētījumu institūta vecākā statistiķe, Latvija
alina.ohotina@du.lv
- Iveta Reinholde** Dr.sc.pol., Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Politikas zinātnes studiju nodaļas docente, Latvija
iveta.reinholde@lu.lv
- Liene Romaņuka** Mg.man., Liepājas Universitātes Dabas un sociālo zinātņu fakultātes Socioloģisko pētījumu centra asistente, Latvija
spc@liepu.lv

AUTHORS

- Vera Boronenko** Dr.oec., research manager of the Laboratory of Sociological Investigations of the Institute of Social Investigations of the Faculty of Social Sciences of Daugavpils University, Latvia
vera.boronenko@du.lv
- Vladimir Menshikov** Dr.sc.soc., professor, dean of the Faculty of Social Sciences of Daugavpils University, Latvia
vladimirs.mensikovs@du.lv
- Ilga Lavrinovicha** Mg.oec., PhD student of the Faculty of Social Sciences of Daugavpils University, Latvia
ilga.lavrinovica@du.lv
- Aadne Aasland** PhD, senior researcher of the Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway
aadne.aasland@nibr.no
- Mikkel Berg-Nordlie** MA, researcher of the Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway
mikkel.berg@nibr.no
- Olga Tkach** PhD, researcher of the Center for Independent Social Research, Russia
tkach@indepsoeres.spb.ru
- Yelena Vankevich** Dr.oec., professor, the Head of the Department of Management, Vitebsk State Technological University, Belarus
vankevich_ev@tut.by
- Galina Sokolova** Dr.sc.soc., professor of the Institute of Sociology of Belarusian National Academy of Sciences, Belarus
gnsok@cosmostv.by
- Sergey Ignatyev** Mg.oec., PhD Candidate of the Faculty of Social Sciences of Daugavpils University, docent of Baltic International Academy, Latvia
igs@bk.ru
- Anna Wasiluk** Dr.oec., Department of Management of the Faculty of Organization and Management of Białystok University of Technology, Poland
annwasil@poczta.onet.pl
- Zane Zeibote** MA, PhD Student of BA School of Business and Finance, project manager of the Center for European and Transition Studies of the University of Latvia, Latvia
zzeibote@gmail.com
- Alina Ohotina** Bac.sc.soc., Master student of the Faculty of Social Sciences of Daugavpils University, assistant of the Institute of Social Investigations of the Faculty of Social Sciences of Daugavpils University, Latvia
alina.ohotina@du.lv
- Iveta Reinholde** Dr.sc.pol., docent of the Department of Political Studies of the Faculty of Social Sciences of the University of Latvia, Latvia
iveta.reinholde@lu.lv
- Liene Romanyuk** Mg.man., assistant of the Center of Sociological Investigations of the Faculty of Natural and Social Sciences of Liepaya University, Latvia
spc@liepu.lv

АВТОРЫ

- Вера Бороненко** Dr.oec., руководитель Лаборатории социологических исследований Института социальных исследований Факультета социальных наук Даугавпилсского Университета, Латвия
vera.boronenko@du.lv
- Владимир Меньшиков** Dr.sc.soc., профессор, декан Факультета социальных наук Даугавпилсского Университета, Латвия
vladimirs.mensikovs@du.lv
- Илга Лавриновича** Mg.oec., докторантка Факультета социальных наук Даугавпилсского Университета, Латвия
ilga.lavrinovica@du.lv
- Одне Осланд** PhD, ведущий исследователь Норвежского института городских и региональных исследований, Норвегия
aadne.aasland@nibr.no
- Миккель Берг-Нордлие** MA, исследователь Норвежского института городских и региональных исследований, Норвегия
mikkel.berg@nibr.no
- Ольга Ткач** PhD., исследователь Центра независимых социальных исследований, Россия
tkach@indepsores.spb.ru
- Елена Ванкевич** Dr.oec., профессор, заведующая Кафедрой менеджмента Витебского Государственного Технологического Университета, Беларусь
vankevich_ev@tut.by
- Галина Соколова** Dr.sc.soc., профессор Института Социологии Белорусской Национальной Академии Наук, Беларусь
gnsok@cosmostv.by
- Сергей Игнатъев** Mg.oec., PhD кандидат Факультета социальных наук Даугавпилсского Университета, доцент Балтийской Международной Академии, Латвия
igs@bk
- Анна Василюк** Dr.oec., Факультет организации и менеджмента Белостокского Технологического Университета, Польша
annwasil@poczta.onet.pl
- Зане Зейботе** MA, докторантка Банковской Высшей Школы, руководитель проектов Центра академических исследований Европы и общественного развития Латвийского Университета, Латвия
zzeibote@gmail.com
- Алина Охотина** Vas.sc.soc., магистрантка Факультета социальных наук Даугавпилсского Университета, старший статист Института социальных исследований Факультета социальных наук Даугавпилсского Университета, Латвия
alina.ohotina@du.lv
- Ивета Рейнхолде** Dr.sc.pol., доцент Отделения политических наук Факультета социальных наук Латвийского Университета, Латвия
iveta.reinholde@lu.lv

Лиене Романюка

Mg.man., ассистент Центра социологических исследований
Факультета естественных и социальных наук Лиепайского
Университета, Латвия
src@liepu.lv

AUTORU IEVĒRĪBAI

Žurnālā “Sociālo Zinātņu Vēstnesis” tiek publicēti oriģināli zinātniskie raksti sociālajās zinātnēs (socioloģijā, politikas zinātnē, ekonomikā, sociālajā psiholoģijā, tiesību zinātnē), kā arī zinātnisko pētījumu recenzijas, konferenču apskati, informācija par zinātnisko dzīvi. Redakcija rakstus pieņem angļu, latviešu un krievu valodā. Rakstu problemātika nav ierobežota.

Redakcijā raksts iesniedzams kopā ar atsauksmi, kuru gatavo nozares speciālists, kam ir zinātniskais grāds.

Žurnāla Redakcijas kolēģijā ir gan Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes zinātnieki un docētāji, gan arī vadošie pētnieki no Portugāles, Polijas, Lietuvas, Norvēģijas, Zviedrijas, Krievijas un Baltkrievijas.

Redakcijā iesniegtie raksti tiek recenzēti. Atsauksmi par katru rakstu sniedz divi recenzenti, kā arī žurnāla redaktors. Redakcija ievēro autoru un recenzentu savstarpējo anonimitāti. Rakstu autoriem ir tiesības iepazīties ar recenzijām un kritiskām piezīmēm un, nepieciešamības gadījumā, koriģēt savus pētījumus, veikt tajos labojumus un grozījumus, par termiņu vienojoties ar redaktoru. Redakcijai ir tiesības veikt nepieciešamos stilistiskos labojumus, kā arī precizēt raksta zinātniskā aparāta noformējumu. Redakcijas izdarītie labojumi tiek saskaņoti ar autoru.

Raksti tiek vērtēti saskaņā ar pieņemtajiem zinātniskuma kritērijiem: pētījuma atbilstība mūsdienu teorētiskajam līmenim izvēlētajās problēmas izpētē; pietiekama empīriskā bāze, empīriskā materiāla oriģinalitāte; hipotēžu, atziņu un rekomendāciju oriģinalitāte un novitāte; pētāmās tēmas aktualitāte. Tiek vērtēta arī izklāsta loģika un saprotamība. Atlasot rakstus publicēšanai, priekšroka tiek dota fundamentālas ievirzes pētījumiem.

Redakcija honorārus nemaksā, manuskriptus un disketes (vai CD) atpakaļ neizsniedz.

Raksta manuskripta noformēšana

Raksti, kuru noformēšana neatbilst prasībām, netiks pieņemti publicēšanai.

Raksta apjoms: 0,75 – 1,5 autorloksnes (30000–60000 zīmju, atstarpes ieskaitot).

Raksta manuskripts iesniedzams datorizdrukā divos eksemplāros A4 formātā, pievienojot disketi (vai CD), vai pa elektronisko pastu. Teksts jāsaliek, izmantojot *Times New Roman* šriftu (*WinWord 2000/XP*); burtu lielums – 12 punkti, intervāls starp rindām – 1. Teksta attālums no kreisās malas – 3,5 cm, no labās malas – 2,5 cm, no apakšas un no augšas – 2,5 cm. Ja tiek izmantotas speciālās datorprogrammas, tad tās iesniedzamas kopā ar rakstu.

Raksta kopsavilkums: 2000–3000 zīmju. Rakstiem latviešu valodā kopsavilkums jāsgatavo angļu un (vai) krievu valodā; rakstiem angļu valodā jāpievieno kopsavilkums latviešu un (vai) krievu valodā; rakstiem krievu valodā jāpievieno kopsavilkums latviešu un (vai) angļu valodā.

Raksta valoda: literāra, terminoloģiski precīza. Ja autors gatavo rakstu svešvalodā, tad viņam pašam jā rūpējas par raksta teksta valodniecisko rediģēšanu, konsultējoties ar attiecīgās sociālo zinātņu nozares speciālistu – valodas nesēju. *Raksti, kuru valoda neatbilst pareizrakstības likumiem, netiks izskatīti un recenzēti.*

Raksta zinātniskais aparāts (atsauces un piezīmes, bibliogrāfija, tabulas, shēmas, diagrammas, grafiki utt.). Atsauces ievietojamās tekstā pēc šāda parauga: (Turner 1990); (Миллс 1998); (Bela 1997). Piezīmes un skaidrojumi ievietojami raksta beigās. Tabulas, grafiki, shēmas un diagrammas noformējami, norādot materiāla avotu, nepieciešamības gadījumā arī atzīmējot tabulu, grafiku, shēmu izveides (aprēķināšanas, datu summēšanas utt.) metodiku. Visiem tāda veida materiāliem jānorāda kārtas numurs un virsraksts.

Bibliogrāfija (rakstā izmantoto iespieddarbu saraksts) jāveido un jānoformē precīzi šādi:

Monogrāfijas (grāmatas un brošūras):

Turner J. H. (1974) *The Structure of Sociological Theory*. Homewood (Illinois): The Dorsey Press.

Миллс Ч. Р. (1998) *Социологическое воображение*. Москва: Стратегия.

Raksti krājumos:

Turner R. H. (1990) A Comparative Content Analysis of Biographies. In: Øyen, E., ed. *Comparative Methodology: Theory and Practice in International Social Research*. London, etc.: Sage Publications, pp. 134–150.

Raksti žurnālos:

Bela B. (1997) Identitātes daudzvalsība Zviedrijas latviešu dzīvesstāstos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. A, 51, Nr.5/6, 112.–129. lpp.

Шмитт К. (1992) Понятие политического. В: *Вопросы социологии*, № 1, стр. 37–67.

Raksti laikrakstos:

Strazdiņš I. (1999) Matemātiķi pasaulē un Latvijā. *Zinātnes Vēstnesis*, 8. marts.

Materiāli no interneta:

Soms H. Vēstures informātika: Saturs, struktūra un datu bāze Latgales dati. Pieejams: <http://www.dpu.lv/LD/LDpublik.html> (skat. 20.10.2002).

Bibliogrāfija sakārtojama autoru uzvārdu vai iespieddarbu nosaukumu alfabēta (sākumā – latīņu alfabēta, nešķirojot pēc valodām; beigās – kiriliskā alfabēta) secībā.

NOTES FOR CONTRIBUTORS

“Social Sciences Bulletin” publishes original research papers on the problems of social sciences (sociology, political sciences, economics, social psychology, law), as well as review articles, information on conferences and scientific life. The Editorial Board accepts articles in English, Latvian, and Russian. The scope of problems of articles is not limited.

The articles are to be submitted together with the review, which should be prepared by the expert of appropriate social science branch.

In the Editorial Board of the magazine, there are both scientists of the Faculty of Social Sciences of Daugavpils University and researchers from Portugal, Poland, Lithuania, Norway, Sweden, Russia, and Belarus.

The articles submitted to the Editorial Board are reviewed by two reviewers and the editor. The Editorial Board observes mutual anonymity of the authors and the reviewers. The authors have a right to get acquainted with the reviews and the critical remarks (comments) and, if it is necessary, they may make some changes, coming to an agreement about the terms with the editor. The Editorial Board has a right to make necessary stylistic corrections, change the layout of the scientific paper to come to the uniformity of the layout. The corrections made by the Editorial Board will be agreed with the author.

The articles are evaluated according to the adopted scientific criteria: correspondence of the research to the present-day theoretical level in the domain of the chosen problem; sufficient empirical basis; originality of empirical material; originality of hypotheses, conclusions, and recommendations; topicality of the subject investigated. The logics and clearness of the exposition is evaluated as well. Preference is given to fundamental studies.

The Editorial Board does not pay royalties; manuscripts and diskettes (or CDs) are not given back.

Layout of Manuscripts

Articles, which do not have an appropriate layout, will not be accepted.

Volume of article: 30,000 – 60,000 characters with spaces.

Manuscript should be submitted in two Word-processed and fully formatted copies of A4 paper, attaching a diskette (CD), or by e-mail. Text should be composed using *Times New Roman* font (*WinWord 2000/XP*); font size – 12, line spacing – 1. Text should be aligned 3.5 cm – from the left side, 2.5 – from the right side, 2.5 cm – from the top and the bottom. If special computer programmes are used, then they should be submitted together with the article.

Summary: 2,000–3,000 characters. Articles in Latvian should contain a summary in English and (or) Russian; articles in English should be provided with a summary in Latvian and (or) Russian; articles in Russian should contain a summary in Latvian and (or) English.

Language of article: literal, terminologically precise. If author prepares an article in a foreign language, then he/she should take trouble about the linguistic correction of the written text consulting a specialist of the corresponding branch of social sciences – native speaker. *Articles, which have a wrong spelling, will not be accepted and reviewed.*

Layout of article (references and notes, bibliography, tables, schemes, diagrams, charts, etc.). References should be placed in a text according to the example: (Turner 1990); (Миллис 1998); (Bela 1997). Explanations and comments should be given in the endnotes. Tables, charts, schemes, diagrams, etc. should have indication of the source of the material and, if necessary,

then the method of making the table, the chart, the scheme (calculations, data gathering, etc.) should be marked. These materials should have ordinal numbers and titles.

Bibliography should be compiled according to the given samples:

Monographs (books, brochures):

Turner J. H. (1974) *The Structure of Sociological Theory*. Homewood (Illinois): The Dorsey Press.

Миллс Ч. Р. (1998) *Социологическое воображение*. Москва: Стратегия.

Articles in collections:

Turner R. H. (1990) A Comparative Content Analysis of Biographies. In: Øyen, E., ed. *Comparative Methodology: Theory and Practice in International Social Research*. London, etc.: Sage Publications, pp. 134–150.

Articles in magazines:

Bela B. (1997) Identitātes daudzumsība Zviedrijas latviešu dzīvesstāstos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. A, 51, Nr.5/6, 112.–129. lpp.

Шмитт К. (1992) Понятие политического. В: *Вопросы социологии*, № 1, стр. 37–67.

Articles in newspapers:

Straziņš I. (1999) Matemātiķi pasaulē un Latvijā. *Zinātnes Vēstnesis*, 8. marts.

Materials from the Internet:

Soms H. Vēstures informātika: Saturs, struktūra un datu bāze Latgales dati. Pieejams: <http://www.dpu.lv/LD/LDpublik.html> (skat. 20.10.2002).

Bibliography should be compiled in the alphabetic order according to the authors' names or to the titles (at the beginning – in the Latin alphabet, at the end – in the Cyrillic alphabet).

ВНИМАНИЮ АВТОРОВ

В журнале «Вестник социальных наук» публикуются оригинальные научные статьи по проблемам социальных наук (социологии, политических наук, экономики, социальной психологии, юриспруденции), а также рецензии на научные исследования, обзоры конференций, информация о научной жизни. Редакция принимает статьи на английском, латышском и русском языке. Проблематика статей не ограничивается.

Статьи представляются в редакцию вместе с рецензией, которую должен подготовить специалист соответствующей отрасли, имеющий научную степень.

В редколлегию журнала входят как ученые и преподаватели факультета социальных наук Даугавпилсского университета, так и ведущие исследователи из Португалии, Польши, Литвы, Норвегии, Швеции, России и Беларуси.

Статьи, представленные в редакцию журнала, рецензируются. Отзыв о каждой статье дают два рецензента, а также редактор журнала. Редакция соблюдает принцип анонимности авторов и рецензентов. Авторы статей имеют право ознакомиться с рецензиями и критическими замечаниями и, в случае необходимости, внести исправления и изменения в свои исследования, причем срок внесения корректировок должен согласовываться с редактором. Редакция сохраняет за собой право внести в статью необходимые стилистические исправления, а также изменения в оформлении научного аппарата с целью достижения его единообразия. Исправления, произведенные редакцией, согласуются с автором.

Статьи оцениваются в соответствии с критериями научности: соответствие современному теоретическому уровню в изучении выбранной проблемы; достаточная эмпирическая база; оригинальность эмпирического материала; новизна и оригинальность гипотез, положений, рекомендаций; актуальность темы исследования. Оценивается также сама логика и ясность изложения. При отборе статей для публикации преимущество дается исследованиям фундаментального характера.

Редакция гонорары не выплачивает, рукописи и дискеты (или CD) не возвращает.

Оформление рукописи статьи

Статьи, оформление которых не будет соответствовать данным требованиям, к публикации не принимаются.

Объем статьи: 0,75 – 1,5 авторских листа (30000 – 60000 знаков, включая пробелы).

Рукопись статьи должна быть представлена на дискете и в компьютерной распечатке (формат A4) в двух экземплярах (или по электронной почте). Текст набирается шрифтом *Times New Roman (Win Word 2000/XP)*; размер букв – 12, межстрочный интервал – 1. Поля слева – 3,5 см, справа – 2,5 см, сверху – 2,5 см, снизу – 2,5 см. Если в наборе статьи использовались специальные компьютерные программы, то они должны быть представлены в редакцию.

Резюме: 2000–3000 знаков. Статьи на латышском языке сопровождаются резюме на английском и (или) русском языке; статьи на английском языке – резюме на латышском и (или) русском языке; статьи на русском языке – резюме на латышском и (или) английском языке.

Язык статьи: литературный, терминологически точный. Если автор готовит статью на иностранном (неродном) языке, то он должен сам позаботиться о лингвистическом редактировании статьи; желательна консультация носителя языка, являющегося специалистом соответствующей отрасли социальных наук. *Статьи, язык которых не соответствует правилам правописания, не будут рассматриваться и рецензироваться.*

Научный аппарат статьи (ссылки и примечания, библиография, таблицы, схемы, диаграммы, графики и т.д.). Ссылки даются в тексте по следующему образцу: (Turner 1990); (Миллс 1998); (Bela 1997). Примечания и пояснения располагаются после основного текста. В оформлении таблиц, графиков, схем, диаграмм должны указываться ссылки на источник материала, при необходимости также должна указываться методика разработки (расчета данных, выведения сводных показателей и т.д.) таблиц, графиков, схем. Все подобные материалы должны иметь заголовки и порядковые номера.

Библиография (список использованных в статье печатных работ) должна быть составлена и оформлена точно, в соответствии с предлагаемыми ниже образцами:

Монографии (книги и брошюры):

Turner J. H. (1974) *The Structure of Sociological Theory*. Homewood (Illinois): The Dorsey Press.

Миллс Ч. Р. (1998) *Социологическое воображение*. Москва: Стратегия.

Статьи в сборниках:

Turner R. H. (1990) A Comparative Content Analysis of Biographies. In: Øyen, E., ed. *Comparative Methodology: Theory and Practice in International Social Research*. London, etc.: Sage Publications, pp. 134–150.

Статьи в журналах:

Bela V. (1997) Identitātes daudzumsība Zviedrijas latviešu dzīvesstāstos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. A, 51, Nr.5/6, 112.–129. lpp.

Шмитт К. (1992) Понятие политического. В: *Вопросы социологии*, № 1, стр. 37–67.

Статьи в газетах:

Straziņš I. (1999) Matemātiķi pasaulē un Latvijā. *Zinātnes Vēstnesis*, 8. marts.

Материалы в Интернете:

Soms H. Vēstures informātika: Saturs, struktūra un datu bāze Latgales dati. Picejams: <http://www.dpu.lv/LD/LDpublik.html> (skat. 20.10.2002).

Библиография составляется в алфавитном порядке фамилий авторов или названий печатных работ. В начале списка указываются работы, названия которых даны латинским шрифтом (без деления по языкам), затем – кириллицей.

Sociālo Zinātņu Vēstnesis 2010 2 (11)

Maketētāja **Marina Stočka**
Makets sagatavots DU Akadēmiskajā apgādā "Saule"

Iespiests SIA «Madonas poligrāfists» –
Saieta laukumā 2a, Madona, LV-4801, Latvija.